

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Reverdil

ELIE SALOMON FRANÇOIS REVERDIL

REVERDIL

STRUENSEE
OG DET DANSKE HOF
1760—1772

OVERSAT AF
PAUL LÆSSØE MÜLLER

MED INDLEDNING OG ANMÆRKNINGER
AF
LOUIS BOBÉ

SAMT 26 PORTRÆTTER

ANDEN UDGAVE

KJØBENHAVN
ANDR. FRED. HØST & SØNS FORLAG

MCMXVII

INDHOLD:

	Side
Indledning	V—XIV
I. Kapitel	1
Kong Christian VII.s Opdragelse. — Hans Tronbestigelse.	
II. Kapitel	16
Tiltrædelsen af Regeringen. — Hovedpersoner.	
III. Kapitel	47
Kongens Rejse til Holsten. — Plan til Stavnsbaandets Løsning. — Grev Saint-Germain og Forfatteren afskediges.	
IV. Kapitel	70
Afskedigelser. — Russernes Indflydelse. — Landvæsenskommissionen. — Udskejelser. — Rejser.	
V. Kapitel	88
Kongens Tilbagekomst. — Uroligheder i Sverige. — Rustninger i Danmark. — Struensees Forbindelse med Dronningen. — Rejse til Holsten. — Ophold i Travendal. — Triumvirat.	
VI. Kapitel	105
Grev Bernstorffs Afskedigelse. — Et uheldigt Tog mod Algier. — Sendefærd til Rusland. — Statsraadets Ophævelse. — Forandringer ved Hofstaten og Hestgarden. — Grev von der Osten. — Nye Administrationsafdelinger. — Struensee bliver Minister og Greve.	
VII. Kapitel	135
Anordninger af Grev Struensee. — Rang og Titler. — Overlevelseshestallinger. — Blandet Selskab ved Hoffet. — Gejstlige Sager. — Almindelig Dyrtid. — Fattigdom i København.	
VIII. Kapitel	149
Forfatterens Tilbagekaldelse. — Kongens Tilstand. — Tilstanden ved Hoffet. — Kronprinsens Opdragelse.	
IX. Kapitel	174
Forfølgelse i Anledning af Toget til Algier. — Forberedelser til et nyt. — Røre blandt Menigmand. — Dets Virkning paa Hoffet. — Grev Brandts Karakter. — Oprin mellem ham og Kongen.	

	Side
X. Kapitel	191
Uhyggelige Rygter. — Mytteri i Garderbataillon.	
XI. Kapitel	199
Sammensværgelse mod Yndlingerne. — Enkedronningen og Prins Frederik slutter sig til den. — Yndlingerne, Dronning Mathilde og deres Tilhængere fængsles. — Hvad der foregik inden Processen.	
XII. Kapitel	223
Hvad der hændte Forfatteren, indtil han forlod Riget. — Nogle andre Enkeltheder.	
XIII. Kapitel	247
Forhøret over Struensee. — Dronningens Proces og Domfældelse. — Anklagen mod Greverne Struensee og Brandt og deres Domfældelse.	
XIV. Kapitel	267
Struensees Omvendelse, hans og Brandts Død. — Dronningens Afrejse og sidste tilbagetrukne Liv. — De andre Fangers Skæbne; Rantzaus og Ostens Fjernelse.	
Anmærkninger	281
Register	301
Billedfortegnelse	309

INDLEDNING

Nyon — Reverdils Fødested — er en lille, malerisk beliggende By ved Genfersøens Bred mellem Lausanne og Genève. Husene med de røde Tage og grønne Skodder, der giver Byen dens Præg, krones og beherskes af Fogedens ældgamle Slot med massive Mure, flankeret med en Donjon og smækre Taarnspir, hvorfra man har Udsigt over Alpernes mægtige Kæde.

Elie Salomon François Reverdil fødtes 19. Maj 1732. Hans Slægt førte et talende Vaaben, der forklarer Navnets Betydning, en Sol, der skinner paa et næsten udgaaet Træ, som den atter faar til at grønnes (reverdir). Faderen, Urbain Reverdil, der var Justitssekretær ved den Domstol, i hvilken Landfogeden i Bern havde Forsædet, døde allerede 1751 og efterlod Enken, Henriette Merseille, med fem Børn i smaa Kaar. Fra den unge Reverdils Skoletid i Genève er der i Byens Konsistorialarkiv bevaret nogle Optegnelser om en kaad Ungdomsstreg, han har taget Del i. Sammen med to Kammerater kastede han under Bedetimen i St. Pierres Kathedral fra et Galleri gentagne Gange Spillekort ned i Hovedet paa den andægtige Forsamling, hvorfor alle tre idømtes tre Dages Fængsel paa Vand og Brød, Knæfald og Afbigt for Gejstligheden samt Udelukkelse fra Herrens Bord paa ubestemt Tid. En Uge senere blev de dog atter genoptaget i Kirkens Fred (April 1748).

Salomon Reverdil studerede først Mathematik og de skønne Videnskaber i Lausanne, derefter Theologi ved Universitetet i Genève

og bestod 1756 Embedseksamen, men søgte ikke Præstekald. Det blev afgørende for hans Livsskæbne, at hans Fætter *André Roger* — en Søn af Thomas Alexandre Roger og Jacqueline Salome Reverdil — som Hovmester for en schweizisk Adelsmands Sønner i Paris her gjorde J. H. E. Bernstorffs Bekendtskab, vandt dennes Yndest og af ham indkaldtes til Danmark 1752 som Privatsekretær for Brodersønnen A. P. Bernstorff. Roger virkede her for de gunstigst mulige Betingelser for at skaffe de forfulgte Huguenotter Adgang til Danmark og forfattede og udgav sine bekendte „Lettres sur le Dannemarc“ (1757). Inden han, udsendt i et diplomatisk kommercielt Hverv til England kom af Dage i Hamborg ved et ulykkeligt Fald (1759, 18. Okt.), var det lykkedes ham at interessere den ældre Grev Bernstorff for sin unge Slægting, hvem han i Februar 1758 varmt anbefalede til Lærer i Fransk for Prins Frederik. Senest ved Midsommertid ankom Reverdil til København, hvor hans første Hverv var at fortsætte det af hans Landsmand og Ungdomsven, Genferen Paul Henri Mallet, med Statsunderstøttelse udgivne, franske Maanedsskrift „*Mercure Danois*“. Endnu samme Efteraar overtog han Posten som Professeur des belles Lettres françaises og Professor Geometriæ. I Oktober 1760 ansattes Reverdil som Lærer hos Kronprinsen, i hvilken Stilling han afløste Mallet, og blev senere tillige Lærer i Fransk for Prins Frederik.

Reverdil var sikkert den eneste, der paa et tidligt Tidspunkt blev klar over Kronprinsens mentale Tilstand. Selv om han i sine Erindringer ved senere Erfaringer kan have givet sine første lagttagelser bestemtere Form, maa man dog, som fremhævet af en moderne Specialist i Sindssygdomme, anerkende den Observations-evne og Objektivitet, hvormed han har opfattet Prinsens Væsen og gengivet sine Indtryk af hans stigende Aandsformørkelse.

Hans Undervisning blev det eneste Lyspunkt i Kronprinsens lidet glædelige Opdragelse under hans barske, principstærke Over-

hofmester Ditlev Reventlous Ledelse. Det lykkedes Reverdil at vække sin Elevs Interesse for det franske Sprog, som Prinsen lærte at beherske til Fuldkommenhed.

I den Fritid, der blev levnet Reverdil fra hans Lærergerning' var han en opmærksom Iagttager af Folkets og Landets Ejendommeligheder og dyrkede flittigt Danmarks ældre Historie. Disse Studier satte Frugt i „Mercure Danois“, hvis Udgivelse han vedblev med indtil 1760 (ialt 12 Kvartaler), og hvori han selv vistnok skrev de fleste heri fremkomne litterære Strejftog paa næsten alle Omraader. Han afsluttede endvidere 2. Del af de førnævnte, af Roger udgivne apologetiske „Lettres sur le Dannemarc“ med en Række Breve, affattede o. 1764, der fremfor de tidligere udmærker sig ved et frimodigt Sprog, liberal Tænkemaade og velbegrundede Domme. Tillige var Reverdil litterær Konsulent for sin herboende Landsmand, Genferen Claude Philibert, der drev en betydelig Forlagsboghandel med kostbart og smagfuldt udstyrede Værker af ansete hjemlige og fremmede Forfattere som Klopstock og Bonnet. Selskabeligt sluttede han sig til den Kreds af litterært og kunstnerisk interesserede Mænd og Kvinder, fortrinsvis Medlemmer af den herværende franske Koloni, som samledes omkring Oberst Mazar de la Gardes aandfulde Hustru, Sophie Rocques, der var hans Næstsøskendebarn. Klevenfeldt nævner Reverdil som en hyppig Gæst i Historikeren, Professor J. H. Schlegels Hus og karakteriserer ham som en „lærd, solid og redelig Mand“. Forfatterinden C. D. Biehl betegner ham som en fortrolig Bekendt. Egentlig Venskab knyttede han dog kun med sin Meningsfælle i Landbosagen, senere Deputeret i danske Kancelli Marcus Haggæus Høyer og Frédéric de Coninck. Reverdil var med „sin helvetiske Jævnhed“ en stille Mand. En uhelbredelig Broksskade hindrede ham i større Bevægelighed, udpræget Hang til Distraction prægede hans ydre Optræden, men han roses som fornøjelig og elskværdig i Samtale.

VIII

Han indstuderede med Kongen dennes Rolle i Opførelsen af Voltaires „Zaïre“ og var selv Medspiller.

Trods Prinsens aandelige Uklarhed, springende Tankegang og Lunefuldhed var det dog gennem Aarene lykkedes Reverdil at vinde hans Tillid, hvilket gav sig Udslag i en Række Naadesbevisninger, han straks efter sin Tronbestigelse (Jan. 1766) tildelte ham. Allerede 1. Febr. ansattes han som Forelæser hos Kongen, fik Titel af Legationsraad (30. Marts), udnævntes derefter til Kabinetssekretær (18. Juli) og Etatsraad (28. Nov.). Kongen vilde endog ophøje ham i Adelsstanden og tildele ham et Gods, hvad han afslog.

Opmuntret af Reverdil blev Kongen i sin første Regeringstid greben af en oplussende Virkelyst og Ansvarsfølelse, som dog hurtig sluktes, Hofintrigerne fik frit Spil, og Personskifterne i de ledende Stillinger begyndte. Tilskyndet af sin Svoger, Prins Carl af Hessen, der en Tid var hans erklærede Favorit, og paavirket af Enkedronning Juliane Marie, som „forgiftede hans Sind med Fortællinger om hans Faders Privatliv under daarlig Indflydelse af sine Yndlinge“, afskedigede han i Juli A. G. Moltke i Unaade fra alle Embeder. Danneskjold Samsøe indtog hans Sæde i Konseillet og forelagde dette i Septbr. en Række Anklagepunkter mod Bernstorff.

Af medfødt Ondsindethed glædede Kongen sig uden Tvivl over dette Sammenstød, især da han i sine Anfald af Selvherskerluner følte sig trykket af Bernstorffs Overlegenhed, og han havde endog til Hensigt at afskedige ham. Paa dette Tidspunkt udøvede Reverdil en stor Indflydelse paa hans Bestemmelser — „Underrettet og raadspurgt om alt, er han i Virkeligheden Kabinetsminister“, skriver Reventlou 24. Sept., og ifølge denne havde han den foregaaende Dags Morgen arbejdet med Kongen paa Udfærdigelsen af en Skrivelse, der forsikrede Bernstorff om Majestætens Velvilje og Tillid.

Som Reverdil i dette Tilfælde anvendte sin Indflydelse i det godes Tjeneste, modstod hans udprægede Retskaffenhed og Ret-

linethed alle Fristelser til at misbruge sin Stilling til Gennemførelse af ærgerrige Planer og personlige Fordele.

Hans længe nærrede Interesse for Bondestandens Rejsning herhjemme fik Udslag i de to bekendte, i Efteraaret 1767 til Kongen indgivne Betænkninger om Landboforholdene, hvoraf den første væsentlig omhandler Stavnsbaandet, medens den anden især vedrører Hoveriet. Disse hans Redegørelser gjorde et vist Indtryk paa Kongen og gav Stødet til, at der endnu i November s. A. blev nedsat en Landvæsenskommission, i hvilken Reverdil selv skulde have Sæde, hvad der dog ikke kom til Udførelse, da han netop paa dette Tidspunkt faldt i Unaade.

Umiddelbart efter Kommissionens første Møde overbragte Kongens Yndling Grev Holck Reverdil den Besked, at Forholdene havde nødt Kongen til at afskedige ham, af Hensyn til de herværende russiske Ministre, der antog ham uvillig stemt mod Afslutningen af Mage-skiftet mellem den gottorpske Del af Holsten og Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst. Faa Dage senere fik han Befaling til inden 24 Timer at forlade Landet, hvilket ogsaa skete (22. Novbr.). A. P. Bernstorff skrev i denne Anledning til Farbroderen: „Den Gunst, Reverdil nød hos Kongen, syntes at være i Tiltagende, saa at det i høj Grad maatte forurolige de andre Yndlinge, der er ude af sig selv over at skulle dele en Tillid, som udgør deres eneste Ambition og ofte deres eneste Fortjeneste. De har lagt Rænker op mod ham, og det er lykkedes dem at styrte ham.“

For Landet og for den humane Sag, Reverdil vilde gennemføre, var hans Fjernelse et stort Tab, og mange af de bedste Mænd herhjemme følte hans Bortgang som et Savn.

Naar Reverdil udtaler, at han med Sindsro modtog sin Afsked, stemmer dette ikke ganske med, at han kort efter udøste sin Bitterhed i et meget skarpt personligt Brev til Christian VII. Gennem Reverdils Efterfølger Schumacher lod Kongen svare, at han

ikke fortjente Bebrejdelser for at have bortjaget ham, idet han til Afskedigelsen havde knyttet et utvetydigt Tegn paa sin Naade, hvorved hentydedes til den ham tildelte Naadepenge af 10,000 Rdlr. Kongen fritog ham derfor fra i Fremtiden at give sig Raad og fra en Brevveksling, der, hvis den fortsattes i denne Tone, vilde ændre hans gunstige Mening om ham.

Tiden maa dog have slettet Bitterheden paa begge Sider, og ved et Lykønskingsbrev, Reverdil rettede til Kongen i Anledning af dennes Hjemkomst fra Udenlandsrejsen, knyttedes atter den afbrudte Traad. Kongen havde saa mange gode Minder om sin Ungdomslærer, at han i Febr. 1771 gennem Struensee rettede en Opfordring til Reverdil om at vende tilbage og bistaa ved den paatænkte Løsning af Stavnsbaandet og andre Lovrevisionsarbejder.

Efter Samraad med sin gamle Velynder J. H. E. Bernstorff, der i Septbr. 1770 havde forladt Danmark, og med hvem han havde vedligeholdt en fortrolig Brevveksling, begav han sig paa Rejsen og satte atter 9. Septbr. Foden paa dansk Grund.

Prins Carl af Hessen og Bernstorff, hvem han besøgte paa Henvejen, fandt begge, at Reverdil var mere frigjort i sit Væsen og havde lettere ved at udtrykke sig end før, men Bernstorff var bleven meget betænkelig ved at erfare, at Reverdil nærmest skyldte Struensee sin Tilbagekaldelse, i Stedet for at han havde troet, at Henvendelsen var udgaaet fra Brandt, der søgte Støtte mod Struensees Parti, og han bønfaaldt ham nu om ikke at forene sig med Lasten.

Gensynet med Kongen blev en stor Skuffelse for Reverdil; dels blev han modtaget med Kulde, dels blev han forfærdet over den Forværring, der under hans Fraværelse var foregaaet med Kongens Sindstilstand. Han fik vel til en Slags Forsøgsstation for sine agrariske Reformplaner overladt den af Hørsholm Hovedgaard udparcellerede Gøgevang, hvor han vilde indrette en Bondegaard efter schweizisk Mønster, men Struensee lagde Stavnsbaandssagen hen,

ejheller kom Reverdil til at deltage i de paatænkte Lovkommissionsarbejder. Det blev ham hurtigt klart, at hans Tilbagekaldelse nærmest skyldtes Brandts Ledelse ved det brydsomme Hverv at holde den sindssyge Konge med Selskab, hvilket han nu fandt passende at lægge over paa hans Skuldre. Reverdil spillede under sit andet Ophold i Danmark ingensomhelst politisk Rolle. Efter Struensees Fald vilde han ikke bøje sig for de nye Magthavere, der skønt de ydede hans Hæderlighed fuld Anerkendelse, helst ønskede at blive ham kvit. Han fulgte det ham givne Vink, og „med uplettede Hænder og en ren Samvittighed“ forlod han endnu i Februar 1772 Danmark.

Hjemvendt til sit Fædreland delte Reverdil sin Tid i Varetagelsen af forskellige offentlige Stillinger, senest som Vicepræfekt, men mest optaget af litterære Sysler, bl. a. Oversættelser af Nationaløkonomerne Adam Smiths og Fergusons Skrifter.

Et smukt Træk hos Reverdil er den varme Hengivenhed og Interesse, han bevarede for Danmark usvækket lige til sin Død. Alle danske, der besøgte ham, viste han en hjertelig og udstrakt Gæstfrihed. Fr. Sneedorff, der besøgte Reverdil 1790, var forbavset over, hvor nøje han havde fulgt Forhold og Personer i Danmark, siden han forlod Landet. Han havde samlet alle Skrifter vedrørende Landbosagen og var opfyldt af Entusiasme over de af Bondevennerne indførte store Reforme.

Reverdil var i høj Grad skattet og afholdt af de fremragende Mænd og Kvinder, hans Fædreland og særlig Genève paa den Tid kunde opvise, Voltaire, Necker og Mad. de Staël og hans personlige Venner Bonstetten og Sismondi, der efter hans Død havde til Hensigt at udgive hans samlede Skrifter.

At Reverdil arbejdede paa en historisk Fremstilling af den Struenseeske Periode i Danmark, var almen kendt, han læste den højt for Falkenskjold, der levede i Eksil i Schweiz, og for Frederikke Brun, der besøgte ham. Digteren F. v. Matthisson nævner 1794

dette Arbejde som et for den danske Historie betydningsfuldt Memoireværk. Indre Kriterier viser, at det er nedskrevet 1789—92.

Reverdil havde i en fremrykket Alder i 1785 giftet sig med Elisabeth Olive Julie Nicole, med hvem han levede et lykkeligt, men barnløst Ægteskab; hendes Død, der indtraf 1806 i hendes 48. Aar, gik ham meget nær. Selv døde han 4. August 1808, 76 Aar gammel, under et Besøg i Genève hos sin unge Slægtning Alexandre Roger.

Af Reverdil er bevaret et Ungdomsportræt, malet af Robert Gandelle i Genève 1758, sikkert i Anledning af hans forestaaende Rejse til København. Billedets Ejer Hr. *Arthur Bory d'Arnex* i St. Cloud, en Dattersønnesøn af Reverdils Hustru, har velvilligst ladet Maleriet fotografere til Brug ved nærværende Udgave. Et andet Portræt af Forfatteren fra hans senere Aar, malet 1782 af en Dilettant, *Samuel Claire Natthey*, Notar i Nyon, er af Frøknerne Roger blevet skænket til Musæet i hans Fødeby. Kendskaben til Billedet og Tilladelse til Reproducering skyldes Hr. Ingeniør *Francis Reverdin* i Genève.

Medens det førstnævnte Billede vidner om det glade og fornøjelige, der i Følge A. P. Bernstorff kunde være fremtrædende i Reverdils Væsen, viser det andet et alvorligt og køligt Udtryk, der svarer til den ældre Bernstorffs Karakteristik af Reverdil, „hverken følsom, blødsøden eller tilbøjelig til Smiger.“ Af de to Malerier har Ungdomsportrættet ubetinget størst kunstnerisk Værd.

Sine efterladte Papirer, deriblandt Manuskriptet til Memoirerne, havde Reverdil testamenteret den ovennævnte *Alexandre Roger* (f. 1781 † 1868), der var Præsident for Domstolen i Distriktet Nyon og Ingenieurmajor i Schweizerforbundets Hær. Hans Fader, *Urbain Roger*, der var Broder til førnævnte *André Roger*, og gift med Reverdils Søster *Henriette*, havde først været Købmand i Genève, men fik af den ældre Bernstorff Ansættelse som dansk Konsularagent i Schweiz med Titel af Ambassaderaad. Ved dobbelt Slægt-

skab og stor personlig Hengivenhed knyttet til Reverdil udgav Alexandre Roger i sin høje Alderdom sin Onkels Erindringer under Titlen „Struensée et la Cour de Copenhague 1760—1772, Mémoires de Reverdil; Paris 1858“, ledsaget af en Biografi af Forfatteren.

Ved Rogers Død indlemmedes Reverdils efterladte Brevsamling og skriftlige Udarbejdelser i Biblioteket i Genève, hvor Professor Aage Friis paa Foranledning af afd. Prof. Edv. Holm har ladet tage Kopier af Brevene til Reverdil fra Markus Haggæus Høyer (1767—72) og Fru Birgitte Sofie Gabel, f. Rosenkrantz (1767—68), hvilke Afskrifter er deponeret i Rigsarkivet. Senere har Mag. art. Axel Linvald under et Ophold i Genève yderligere gennemgaaet Reverdils Papirer og taget en Del Afskrifter.

Manuskriptet til Memoirerne har imidlertid været forgæves eftersøgt, indtil det for nylig er lykkedes Hr. F. Reverdin, hvis Interesse for Reverdils Person og Forfatterskab paa forskellig Maade er kommet nærværende Udgave af Skriftet til Gode, at finde et Brudstykke af Forfatterens egenhændige Haandskrift, omfattende Siderne 95—114 i Rogers Udgave. En Sammenstilling af Haandskriftets og den trykte Tekst, foretaget af Hr. Reverdin, viser, at Roger har foretaget en Del Ændringer, mest dog kun uvæsentlige og af stilistisk Art.

Allerede Aaret efter, at Rogers Udgave saa Lyset, fremkom en dansk Oversættelse af Skriftet ved L. Moltke, som det var Skik paa hin Tid, uden oplysende Anmærkninger og Register, der ogsaa savnes i Originaludgaven, en Mangel, der i høj Grad har vanskeliggjort Benyttelsen af Bogen.

Reverdils Memoirer vakte ved deres Fremkomst levende Opmærksomhed herhjemme udover de faginteresseredes Kreds. Vor Viden om de Forhold og Personer, Reverdil omhandler, er i det forløbne Aaremaal ved Offentliggørelse af talrige Aktstykker og Specialundersøgelser og fremfor alt ved Edv. Holms Fremstilling

bleven saa beriget og uddybet, som det næppe er Tilfældet med noget andet Tidsrum af Danmarks Fortid. Alligevel vil Reverdils Memoirer altid hævde deres Plads som et af de værdifuldeste Kildeskrifter til hin Tids Historie. De er nedskrevne paa Grundlag af egne samtidige Optegnelser og Specialudarbejdelser og supplerede ved Breve til Forfatteren i de Aar, han var fraværende fra Danmark. Skønt der i Memoirerne let kan paavises Unøjagtigheder og Fejlsyn, udmærker de sig dog ved en Paalidelighed og Ædruelighed, der sjældent findes i Skrifter af denne Art. Hertil kommer Reverdils for hin Tid fremragende psykologiske Sans, hans Formsans og stilistiske Evner.

De Teksten medgivne Anmærkninger i knap Form tilsigter dels at berigtige aabenbare Fejltagelser hos Forfatteren, dels at give Literaturhenvisninger.

Louis Bobé.

En ny dansk Udgave af Reverdils Memoirer maa kræve en helt ny Oversættelse. Moltkes Oversættelse virker overmaade trættende ved sin hyppigt tunge og uklare Sætningsbygning, og hertil kommer større og mindre Unøjagtigheder i hundredevis, opstaaet dels ved Misforstaaelse af Teksten, dels ved at Ord, Sætninger, stundom to, tre eller flere Linjer i Hastværket er oversprunget. Med Hensyn til Ordvalget er Moltke dog stadig bleven raadspurgt, ogsaa med det Formaal at undgaa en altfor moderne Sprogtone.

Person- og Stednavne, der jævnlig er forvansket hos Roger, er efter Moltkes Eksempel ført tilbage til deres rigtige Skrivemaade.

De af Roger i et Tillæg meddelte Breve, som ogsaa findes hos Moltke, er udeladt i denne Oversættelse.

P. L. M.

Anden Udgave, der efter faa Maaneders Forløb følger første, er bleven gennemset og forøget med et Portræt af Reverdil (Titelbilledet).

Udgiverne.

København, Februar 1917.

REVERDILS MEMOIRER

Christian

KONG CHRISTIAN DEN SYVENDE

I.

KONG CHRISTIAN VII.S OPDRAGELSE. — HANS TRONBESTIGELSE.

Den 1ste Oktober 1760 tiltraadte jeg Stillingen som en af Lærerne for Prinserne af Danmark. Den ældste var tolv Aar gammel og havde et vindende Ydre; der var gode Indfald af ham i Omløb, og han var flink til alt, hvad man vilde lære ham, naar han fik Interesse for det. De tre Sprog, som var nødvendige ved hans Hof, Dansk, Tysk og Fransk, talte han meget smukt, ja elegant, og han var allerede en glimrende Danser. Ingen, selv blandt dem, der kendte ham bedst, saa da andet i ham end et elskværdigt Barn, til hvem man kunde stille de største Forventninger, naar Aarene havde lagt en lille Dæmper paa hans første Opbrusen.

Ikke des mindre var det straks i de første Dage let for mig at opdage, at han nok hævdede sig over det almindelige ved vindende Fremtræden og Begavelse, men at hans Fejl var lige saa usædvanlige.

Jeg blev forestillet for ham paa hans Spadseretur, som fandt Sted hver Dag mellem Middagen og mine Undervisningstimer. Det var just som Overhofmesteren var i Færd med overfor sin Elev at rette et højst besynderligt Udfald mod legemlig Styrke. Det var noget, han i Virkeligheden satte megen Pris paa, men her fremstillede han det som en unyttig, lav, næsten skadelig Egenskab. Da de talte videre, blev jeg klar over, at Prinsen gik til den modsatte Yderlighed, og at han fremfor alt higede efter at blive stærk, kraftig og „haard“ og indbildte sig at have langt større Gaver fra Naturens Haand i den Henseende, end han i Virkeligheden havde.

Hans Hovmester manglede Takt og kunde ikke indse, at jo mere han overdrev, des mindre Indtryk gjorde han.

Naar jeg dvæler ved denne lille Hændelse, er det, fordi den har faaet Betydning ved, hvad der siden skete.

Min Forgænger, Mallet, har gjort sig meget bekendt ved sin Danmarkshistorie, der uden Sammenligning er bedre end nogen af de tidligere udkomne. Skønt han fra først af blot var bleven indkaldt for at undervise i fransk Sprog og Litteratur, var det dog ganske naturligt, at man ogsaa havde overdraget ham at undervise i noget, han var saa godt hjemme i, og at hans Sprogtimer gav ham Lejlighed til at meddele Prinsen Udbyttet af fire, fem Aars omhyggelige Studium af Landets Historie. Overhofmesteren fandt det lige saa naturligt, at jeg, der først var Mallets Stedfortræder og siden hans Eftermand, gennemgik hans Forelæsningshefter med Prinsen, udfyldte, hvad der manglede, og i det hele kom til at undervise i nyere Historie.

Da jeg traadte i Virksomhed, var man netop i Færd med at fejre Hundredeaarsdagen for Omvæltningen af 1660 med tre Dages religiøse Højtideligheder, og uden at tage Hensyn til, at jeg var Udlænding og Borger i en Fristat, forlangte Overhofmesteren, Hr. von Reventlou, at jeg skulde tage denne Begivenhed til Undervisningsemne. Intet forbavsende mig mere end min unge Lærlings Uopmærksomhed. Det var min Opgave at vise ham, hvorledes hans Forfædre og han selv var bleven frigjorte for at staa under Formynderskab af en Adel, der ikke var egnet til at styre; hvorledes Folket havde søgt den borgerlige Frihed, Adelen havde villet røve den, under Kongemagtens Vinger, og at han derfor var forpligtet til at skærme det mod al Undertrykkelse, men paa den anden Side burde Adelen, der ved denne Lejlighed havde mistet sin første Forret, den at regere, i det mindste beholde Resten af de Herligheder, som den oprindelig sad inde med. Men hverken hans Rettigheder eller hans Pligter, hverken de historiske Begivenheder eller mine almindelige Betragtninger formaaede at fængsle ham. I al den Tid, vore Samtaler stod paa, søgte han at undvige Undervisningen, at stille Snarer for mig, der kunde give Anledning til et

Spilop, eller at fralokke mig en Udtalelse, som kunde gaa videre og lægge mig ud med min Medlærer Nielsen eller andre ved Hoffet.

Stundom syntes han at være optaget af sine egne Tanker. Han saa paa sine Hænder eller paa mine, han prikkede sig paa Maven med Fingerspidsen, og det var da umuligt at vække hans Opmærksomhed. Det maatte være en eller anden legemlig Uro, der plagede ham, og han kunde vaagne af sin langvarige Aandsfraværelse med et Spørgsmaal, der slet ikke stod i Forbindelse med det foregaaende og bragte mig helt ud af Sammenhængen.

Først flere Aar efter fik jeg Løsningen paa denne Gaade, som stadig var mig en stor Plage. Der var en Slags Metode i hans Galsskab. Han mønstrede sine Hænder og følte sig paa Maven for at faa at vide, om han „gjorde Fremskridt“, d. v. s. om han nærmede sig en Fuldkommenhedstilstand, som han dannede sig et uklart Billede af, i forskellige Former til forskellige Tider. Det er ham selv, der har meddelt mig dette Foster af sin Fantasi paa et Tidspunkt, da han var ganske sindsforvirret og kun havde faa lyse Øjeblikke, elleve, tolv Aar senere.

Han kunde huske, at han som fem Aars Barn havde været til en italiensk Theaterforestilling, og at Skuespillernes høje Vækst og prægtige Udstyr havde gjort saa stærkt Indtryk paa ham, at han regnede dem for Væsener af højere Art, hvem han en Gang vilde komme til at ligne, naar han var undergaaet mange Oplevelser og Omdannelser. Fra den Tid havde det, saa vidt jeg kunde forstaa ham, været hans stadige Ønske at „gøre Fremskridt“, som han sagde; men det endte med, at han kom til at se den højeste Fuldkommenhed i at have et fuldstændig haardt Legeme, og paa det Tidspunkt, da jeg blev hans Lærer, mente han, at det at være haard ogsaa medførte at være stærk. Hvis han var stærk, vilde han kunne modstaa sin Hovmester, og hvis han var ufølsom, vilde han ikke lide noget ved at blive knebet, klemt og slaet. Naar han var saaledes stemt, kunde han ikke sætte stor Pris paa at være Prins, og han kunde ikke møde en Hyrde paa Landet eller en Gadedreng i Staden uden at misunde dem deres Lod. Tit bildte han sig ind,

at han var bleven forbyttet som lille af Overhofmesterinden, Fru von Schmëttow, og at han i det mindste vilde blive fri for den Ulykke at komme til at regere.

Var det en medfødt Skade eller stammede hans Svaghed fra den taabelige Snak, som Fruentimmerne havde underholdt ham med under hans Opfostring? Jeg ved det ikke, men vist er det, at de Mænd, han senere faldt i Hænderne paa, fremskyndede Ondets Udvikling. Indtil sin Tronbestigelse havde han saa megen Fornuft tilbage, at han selv kunde se sine fikse Idéer; han skjulte dem omhyggeligt, ingen anede noget om dem, og i det hele og store kunde hans uovervindelige Aandsfraværelse og hans Ligeugdighed overfor det, Undervisningen drejede sig om, forklares ved hans Ungdom og ved, at man stadig misbrugte hans Opmærksomhed. Jeg fik ham aldrig overladt, før han var kedet og træt af den tørre og tunge Undervisning, han modtog om Formiddagen. Min Medlærer var ganske vist en værdig Mand og meget lærd; men han troede saa ogsaa, at Videnskaben i sig selv maatte virke tilstrækkelig tiltalende. Endog Historien blev i hans Hænder en abstrakt Videnskab, en metodisk Kronologi, hvortil der knyttedes nogle Hovedbegivenheder uden naturlig Sammenhæng, og elleve Aar gammel var hans Elev bleven opfostret med alle den Wolff'ske Filosofis skønne Mysterier. Saa dejlig Metoden var, saa streng var den Maade, hvorpaa den blev hævdet, og Hofmesteren støttede Undervisningen med Raab, Hidsighedsanfald og utrolige Voldsomheder.

Jeg kunde dog undertiden vinde Opmærksomhed, saa der endog kom noget Gavn deraf: jeg behøvede blot at give et Øjeblik Slip paa Hefterne og Bøgerne og lade Undervisningen gaa over i Samtale. Da saaledes Ordet *corvée* forekom i en af vore første Timer, opdagede jeg, at Prinsen hverken vidste, hvad det var, eller saa meget som kendte Ordet for det i sit eget Sprog (Hoveri). Jeg maatte da belære ham om, at hans Rejser foregik som en Slags militært Opbud, at der blev sendt Tilsynsmænd ud i hele Egnen for at tilsige Bønderne, og saa kom de, nogle blot med Heste, andre med smaa Vogne; at de som oftest maatte vente flere Timer paa Skiftstederne; at de spildte megen kostbar Tid for at gøre liden

virkelig Nytte; at et godt firespænds Køretøj kunde føre lige saa mange Mennesker og lige saa meget Gods som ti Bondekærrer med to Heste og en Kusk hver o. s. v. Det Emne har jeg udviklet ved enhver Lejlighed fem Aar i Træk. Overhofmesteren var langt fra at dele mine Anskuelse herom, men naar han havde noget imod vore Samtaler, var det dog ikke paa Grund af deres Emne, thi han hørte som oftest ikke efter. Naar han mærkede, at Undervisningen „udartede“ til Samtale, at den foregik uden Larm og interesserede min Elev, raabte han fra Enden af Værelset med Tordenstemme og paa Tysk, som han gik ud fra, jeg ikke forstod: „Deres kongelige Højsind, naar jeg ikke er til Stede, bliver der ingen Ting bestilt!“

Derpaa kom han hen til os, lod hans kongelige Højhed gentage Lektien, hvortil han føjede sine egne Bemærkninger, kneb ham, klemte hans Hænder sammen og gav ham haarde Nævestød. Drengen blev da forvirret og gjorde slettere og slettere Rede for sig. Han blev irettesat og mishandlet, snart fordi han havde gentaget alt for ordret, snart fordi han havde forbigaaet en Enkelthed, snart endogsaa fordi han netop havde truffet det rette, thi det var ikke uset, at hans Mentor havde faaet galt fat paa Begivenheder og Forklaring. Overhofmesteren blev saaledes mere og mere opbragt, og det endte med, at han raabte gennem Gemakkerne paa en Stok, som han ganske vist den Gang næsten havde holdt op at bruge, men som han endnu nogen Tid vedblev at true med. Disse bedrøvelige Optrin var kendte af alle, thi man kunde høre dem fra Slotsgaarden lige saa godt som, hvor Hoffet samledes, og ofte fortsattes de udenfor. Mængden, som kom for at tilbede den opgaaende Sol, saa, hvorledes Genstanden for dens Hyldest, et smukt og elskværdigt Barn, optraadte med Øjnene hovne af Graad og søgte at læse paa sin Tyrans Ansigt, hvem det skulde henvende Ordet til. Naar Modtagelsen var omme, blev de fornemste Hoffolk til Middagen. Mentoren lagde da Beslag paa Samtalen eller fortsatte undertiden med sine Spørgsmaal og Grovheder. Saaledes blev Barnet stillet til Skue for sine egne Tjenere og gjordes fortrolig med Skammen.

Søndagen var ingenlunde nogen Hviledag for ham. Hr. von Re-

ventlou førte sin Elev to Gange i Kirke, gentog Prædikens vigtigste Partier ind i Øret paa ham med næsten lige saa høj Røst som Præsten og kneb og puffede Prinsen fra Tid til anden for at vække hans Opmærksomhed. Naar de bagefter var sammen, maatte han gengive, hvad han havde hørt i Kirken, og hvis Eleven huskede mindre eller anderledes end Mentoren, blev han mishandlet saa stærkt, som Sagens Vigtighed krævede. Han fortalte mig siden hen, at Søndagen var den Dag, da han led allermost, og han hævnede sig derfor, naar Overhofmesteren var borte, ved at lave de naragtigste Efterligninger af de Taler, han havde hørt i Kirken. Jeg selv, der endnu ikke boede i samme Slot som Prinsen og desuden tilhørte et andet Kirkesamfund, havde i det mindste én Dag fri, og disse sidste Smaatræk har jeg kun gengivet efter Drengens Meddelelser.

Undervisningen i Dans eller andre slige Færdigheder blev ofte taget med samme Strenghed som Latinen eller Filosofien. Selv Forlystelserne gav Anledning til Grovheder, hvis Eleven var saa uheldig ikke at finde Behag i dem, Hovmesteren havde valgt.

Undertiden kunde han sige paa den spøgefulde Maade, han længe vedblev at bruge: „Forlystelserne i Gaar kedede min kongelige Højhed svært.“ Aldrig har noget Barn i saa høj en Stilling haft saa liden Glæde af sine Forrettigheder.

En Dag, da hans Faders Yndling, Grev Moltke, gav en Fest for ham, tillod Hovmesteren ikke, at han fik noget at vide om den i Forvejen. Han var bange for, at det skulde forstyrre ham i Timerne at glæde sig til denne Fornøjelse. Det blev en slem Dag for Prinsen; han fik Skænd og Prygl og græd, lige til Tiden for Ballet var inde. Pludselig fører man ham af Sted uden at sige ham, hvor han skulde hen. Han blev ganske forskrækket, og det forbandt sig i hans Hoved med hans hemmelige fikse Idéer: han bildte sig ind, at man førte ham i Fængsel. De militære Æresbevisninger, der vistest ham ved Porten, Trommehvirvlerne, Garderne, som omgav hans Vogn, alt, hvad der ellers skulde kunne sætte Mod i ham, gjorde ham bare angst; alle hans Forestillinger var kommen i Uorden for

hele den Nat, han kunde ikke more sig ved Dansen, og selv flere Aar efter var det med Rædsel, han talte til mig derom.

Hvorledes kan det være gaaet saa ilde til, at man havde givet Tronarvingen i Hænderne paa et Menneske, som mindst af alle kunde lempe sit Væsen efter de Hensyn, Prinsens Svaghed maatte have nødvendiggjort?

Fra først af havde dette Valg taget sig saare forstandigt ud. Hr. von Reventlou nød paa den Tid, han ansattes, vel fortjent Ry for Retskaffenhed; han havde flere Kundskaber, end Adelen i hans Land plejer at have, og i alle de Stillinger, han havde indtaget, havde han vist sig Hoffets Tillid værdig. Hans barske Væsen tog man som Vidnesbyrd om strenge Grundsætninger; man tænkte sig, at siden han havde været nogle Aar i Frankrig, vilde han vise sig mere sleben ved sin Tilbagekomst. Der kom han ganske vist ogsaa noget ind paa at vise Interesse for skønne Kunster og fik endog nogen Sans for lettere Sager; men sin stejle, haarde Karakter beholdt han. Han lod forskrive meget fine Dragter fra Paris til sin Elev, han vaagede over hans Toilette og traf Bestemmelse om hans Skotøj og Kniplinger, og naar endelig den strenge Mentor førte ham ud for at tage mod Opvartning, kunde han sige: „Saa, nu skal min Dukke vises frem.“

Men trods sin høje Stemme, sin voldsomme Lidenskabelighed og sin bestemte, bydende Tone havde han slet ikke Enhed og Sammenhæng i sine Anskuelser. Han kunde med lige stor Voldsomhed hævde modsatte Meninger ganske kort efter hinanden om samme Sag og samme Menneske uden at ane, at han havde skiftet Standpunkt. Dette ahang af, hvordan Hovedet i Øjeblikket stod paa ham, eller af hans fortrolige, som først lod ham rase ud og dernæst enten gik i Gang med at bringe ham til Besindelse eller sætte Fyr i ham igen.

Hvis jeg dømte Folk efter, hvorledes de stod til mig selv, kunde jeg lade min Dom gaa lige op for hans Vedkommende, saa forskelligt behandlede han mig til forskellige Tider. Det var mod hans Raad og foruddannede Mening, at jeg fik min Stilling hos

Prinsen. Han satte en Sproglærer i Modsætning til mig, en Mand fra Montbéliard, der havde været Kammertjener. Men noget senere, da jeg havde paataget mig at undervise Prinsen i Historie og gennemgaa *Télémaque* og *l'Ésprit des lois* med ham, blev Hr. von Reventlou i den Grad indtaget i mig, at han gjorde sig latterlig ved den Maade, han priste mig. Selv paa dette Tidspunkt talte han dog ikke til mig uden paa Sommerspadereturene; det eneste Vidnesbyrd om hans Agtelse og Tillid var, at han gav mig tre, fire Gange saa meget at gøre. Alt, hvad jeg fik ud af det, var, at Landets egne Videnskabsmænd følte Skinsyge, at Bispen gav ondt af sig, og min Medlærer blev mig fjendsk. Siden slog han to Gange om i den Optræden og Tiltale, han anvendte overfor mig.

En Statsminister, som havde megen Del i min Ansættelse, har bebrejdet mig, at jeg ikke gjorde opmærksom paa, hvor overdreven streng en Opdragelse det var. Men hvis jeg havde talt, var jeg blot kommen til at staa som en utaknemmelig Intrigesmed, uden at jeg havde udrettet det ringeste. Hr. von Reventlou var saa anset og frygtet, at ingen vilde have turdet tro mig eller i alt Fald vedstaa sin Tro. Og hvem skulde jeg for Resten have henvendt mig til? Posten som Overtilsynsmand ved Opdragelsen var bleven ophævet eller forenet med Overhofmesterpladsen efter den Statsministers Død, som havde siddet inde med den. Kongen talte aldrig til mig, og naar han bare havde Vin og Elskerinder, syntes han, at alt gik paa bedste Maade. Hans Yndling, Grev Moltke, havde en Brodersøn, som var første Kammerjunker og senere Hofmarskalk hos Prinsen; han var utvivlsomt bleven knyttet til Tronarvingens Person i Overensstemmelse med, hvad der er Yndlinges sædvanlige Politik, nemlig overalt at have sikre Folk anbragte, der kan hjælpe dem og underrette dem om, hvad der gaar for sig. Opfyldte han nu denne Pligt mod sin Onkel og gav Meddelelser, der ikke bar Frugt, eller vovede han ikke at blande sig i saa kilden en Sag? Enten det ene eller det andet var Tilfældet, er hans Adfærd tilstrækkelig Retfærdiggørelse for mig.

Stillingen som første Kammerjunker havde Hr. von Schack haft; men han havde trukket sig tilbage, da han ikke kunde raade Bod paa

disse Misligheder. Grev Moltke var Svoger til Hr. von Reventlou og tog meget Hensyn til ham, endda han hadede ham, og den eneste Minister, jeg omgikkes med en vis Fortrolighed, Hr. von Bernstorff, havde altid travlt med at gaa imellem dem, saa godt han kunde.

Iøvrigt maa jeg sige, at hvorvel Prinsens Tilbøjelighed til Vanvid har kunnet forstærkes ved hans overdreven strenge Opdragelse, hans tørre, tvungne Studier og den Skræk, hans Hovmester indgød ham, tror jeg dog ikke, at man maa se Ondets egentlige Grund deri. Ingen lagde den Gang Mærke til hans fikse Idéer, med mindre han har betroet sine Tjenere eller sin Kammerpage dem.

Kammerpage er Navnet paa en Page, som er udvalgt fremfor de andre i Kraft af Aldersfortrin eller særlig Gunst. Han er fri for at bære Liberi og sover i det Værelse, som er nærmest ved Prinsens, for at kunne høre, naar han kalder, og paa Køreture rider han foran ham. Under svage Prinser er dette en meget eftertragtet Post.

Den nys nævnte Hr. von Moltke, Yndlingens Brodersøn — man skelnede ham fra de andre i denne talrige Familie ved hans Fornavn Anton — sov i Prinsens Værelse og forlod det regelmæssigt Klokkeren seks om Morgenen. Saa kom Kammerpagen Sperling, en Søstersøn af Overhofmesteren, og blev et Par Timer. Er et Menneske nogensinde født til Verden med fuldendte Hofmandsegenskaber, er det denne Sperling. Fra sin tidligste Tid havde han vist sig i Besiddelse af den formaalsløse og rastløse Trang til Kundskab og Virken i Hofets Sager, som kan erstatte al anden SysseL. Han var ikke synderlig begavet, men hans grænseløse Lyst til at behage lod ham ogsaa finde de rette Midler. Herpaa byggede han en Ærgerrighed, der var lige saa højtflyvende, som den var tom. Endnu før han stod i Gunst, forstod han at give sig Skin deraf og var ganske klar over, hvor værdifuldt det var. Han udsprede behændigt Historier, løse Rygter, Mistanke, Bagtalelser, hvis Kilde ingen kunde komme efter. Han løj og bedrog ganske samvittighedsløst, og man kunde aldrig ane den sande Sammenhæng af hans Ansigtstudtryk, som han altid beherskede fuldkommen, saalidt som af hans Tale.

Hine Sammenkomster under fire Øjne var meget værdifulde for

et saadant Menneske. I Prinsens Barndom blev de brugt til at finde paa et eller andet Skælmsstykke eller til at efterabe Overhofmesteren, de gamle Hofmænd, Lærerne, Statsministrene, Hofpræsterne, ja selve Kongen. Senere lagde de Raad om Kneb, hvormed de kunde gække og formilde den frygtelige Hovmester, som Sperling nøje havde studeret. Prinsen tog begærligt ved Lære hos ham; det var Frø, som faldt i gunstig Jord. Det blev et fuldstændigt Kursus i Underfundighed og Drillerier. En Dag, da Prinsens listige Færd havde overrasket mig, sagde jeg til ham, at det var stor Skade, hans Stilling allerede var sikret, da han vilde have kunnet gøre stor Lykke ved Hove. Den Tanke gjorde Indtryk paa ham og forbandt sig med hans andre fikse Idéer, saa han gerne var steget ned fra sit høje Stade for at søge sin Lykke ude i Verden.

Da Lidenskabernes Alder nærmede sig, aabnede der sig en ny Art Indflydelse for Sperling. Han var ældre end sin Herre og allerede meget udsvævende. Han bibragte Prinsen en skæbnsvanger Viden og forstod at bringe hans Fantasi paa Afveje og fordærve hans Hjerte. Vi vil kaste et Slør over de Forvildelser, som Sperling kunde drage ham ud i; men en af dem maatte medvirke til at fremme hans Afsind. Da han var bleven noget ældre, indrømmede han det, men faldt dog stadig tilbage dertil.

Man regnede ham den Gang saa langt fra for at være forstyrret, at han endog blev meget beundret. Længere Tid i Forvejen forberedte Hr. von Reventlouw de Lejligheder, hvor han vilde lade ham glimre, og gav Meddelelse derom. Flere Uger igennem indskærpede han ham med fordoblet Strenghed, hvad han skulde høres i. Saa forsamlede man Statsministrene, Sjællands Biskop, en af Hofpræsterne og Generalfiskalen, og i Overværelse af dem svarede Prinsen paa Spørgsmaal tre, fire Timer igennem og lossede sin Hukommelse for alt, hvad Næveslagene havde fyldt den med. Alle gik velfornøjede derfra; Hovmesteren blev overøst med Lovtaler; de indbudte Vidner deltog i Taffelet og syntes, Prinsen var et Vidunder, og Prinsen selv fik tre Dages Ferie.

Saaledes gik fem Aar, og i al den Tid var jeg sorgfuld stemt, hver Dag jeg gik fra Slottet. Jeg saa, at man ustandselig arbejdede

paa at nedbryde min Elevs Evner, men intet lærte ham af, hvad der hørte med til hans Herskerkald. Han havde ikke faaet nogen Undervisning i sit Lands borgerlige Lovgivning; han kendte hverken, hvorledes Regeringskontorerne delte Arbejdet, eller hvorledes Styrelsen gik for sig i Enkeltheder, ej heller den Maade, hvorpaa Statsmyndigheden udgik fra Kronen og forgretnedes til de forskellige Rigsembedsmænd. Man havde aldrig fortalt ham, hvad Forhold han vilde komme i til Nabomagterne; han var uvidende om, hvori Rigets Land- og Sømagt bestod. Hans Overhofmester var bleven Finansminister uden at opgive sin Post og maatte da dele sin Tid og derfor ogsaa slaa af paa sine Grovheder; men han underviste ikke sin Elev i noget af, hvad der faldt ind under hans Embedsstyre. De Summer, Folket ydede ham, den Maade, hvorpaa de indgik i Skatkammeret, de Formaal, de brugtes til, alt sligt var fuldkommen ubekendt for det Menneske, der om føje Tid skulde raade for det hele. Ja, hvad mere er, man havde aldrig lært ham selv at holde Hus med sine Penge, og han overtog Statens Styrelse uden nogen Sinde at have givet en Dukat ud paa egen Haand. Nogle Aar i Forvejen havde hans Fader Kongen foræret ham en Landgaard, men dér havde Prinsen ikke saa meget som ansat en Portner eller Gartner eller ladet plante et eneste Træ. Reventlous styrede alt efter sit eget Hoved og sagde med god Grund: „Mine Meloner, mine Ferskner.“

Man kunde ikke skyde sig ind under, at Kongen var i sin blomstrende Alder, at det ingen Hast havde, og at Undervisningen endnu skulde strække sig over flere Aar. Allerede 1757 eller 1758 havde Frederik V. haft en Brysthindebetændelse, en naturlig Følge af hans Udskejelser. Ministrene raadspurgte da dygtige Læger om ham under et opdigtet Navn, og der blev svaret, at hvis Patientten ikke forandrede Levemaade, var han udsat for Tilbagefald, og at en Vattersot vilde gøre det af med ham. Statsraadet var saa dristigt at forelægge Kongen Erklæringen, og han tog sig det meget nær og beklagede dybt, at han havde ladet sin Lidenskab faa saa megen Magt over sig. Men naar Rusen er bleven til Vane, følger der som bekendt med den ædru Tilstand en Nedslaaethed, et Ildebefindende, en Slaphed, som kun Drik synes at kunne fordrive; hvorledes kan

man da nægte sig et Middel til at komme ud af denne utaaelige Tilstand? For at døje den flere Dage igennem maa man have megen Selvbeherskelse. Dertil kom, at Kongen lod sig henrive til andre Udskejelser og det i Forbindelse med Kvinder af laveste Art. Alt i alt maatte de, der kendte Slottets Hemmeligheder, forudse, at Monarken snart vilde blive et Offer for sin Umaadeholdenhed og vilde efterlade Tronen til sin Søn. I December 1765 gjorde Vattersoten saa stærke Fremskridt, at der ikke syntes at være langt igen. Ogsaa hans Aandsevner var angrebne, og Kongen, som af Naturen var god og elskværdig, blev vanskelig og opfarende. Han talte stadig om at forøge sin Hær og sætte den paa preussisk Fod, endda han aldrig havde vidst, hvad preussisk Fod vilde sige.

Man vil let forstaa, at den strenge Opdragelse holdt op; men Overhofmesteren, hvis Hverv nu snart var omme, tænkte ogsaa paa sig selv. Han kom til den Slutning, at da hans Elev ikke havde nogen Forestilling om Styrelsen og desuden var i Ungdomslidenskabernes og Glædernes Tid, vilde han, Reventlou, vise sig som en sand Patriot og opofrende Helt ved at fortsætte med Opdragervirk-somheden og styre Riget, som han havde styret med Melonerne paa Frydenlund. Han mente, at dette vilde være en Maade at raade Bod paa Vanstyret i den døende Konges Tid, og at alt vilde skabes fra nyt paa den mest lovende Maade. Paa den anden Side følte hans Svoger, Grev Moltke, levende, hvor stærkt Staten trængte til hans egen Tjeneste. Alt, hvad han havde gjort for Handelen, Fabriks-virksomheden, de skønne Kunster, vilde svæve i Fare, naar han ikke var der for at vedligeholde det og fortsætte sit Arbejde. Han vilde ogsaa gerne klare den Gæld, han var kommen i, medens han var Yndling, og saa var der jo endelig ogsaa det, at de yngste af hans elleve Børn (han havde haft to og tyve), ikke var forsørgede, og det tilkom da dem at gøre deres Lykke lige saa vel som de ældre. Disse to Medbejlere, hvis Hustruer var Søstre, men alligevel under-støttede hver sin Ægtefælle, fyldte Slottet og Ministerraadet med Rænker og Sammenrottelser. Bernstorff, som de begge havde Brug for, enten paa Grund af hans Smidighed og Forsoningsevne eller paa Grund af hans Kendskab til Udenrigsforhandlingerne, stræbte

at forlige dem og bevarede med megen Takt begges Tillid. Da han ikke attraaede nogen Hofstilling enten for sig eller sine, var han dem ikke i Vejen. Han havde nok i sine Fag (Udenrigspolitikken, de tyske Landskaber o. s. v.), i som Alderspræsident at føre Forsædet i Raadet og i den Indflydelse, hans Dygtighed og Overlegenhed sikrede ham i alle Styrelsens Grene. Til sidst fik de sluttet en Slags Overenskomst, der tilfredsstillte dem i Øjeblikket. Grev Moltke skulde beholde sin Plads i Statsraadet og Pladsen som Overhofmarskalk, der gav ham Ledelsen af Hofvæsenet og Particulairkassen, hvorved han fik mange Naadesbevisninger at uddele og nøje Kendskab til alt, hvad der foregik i Kongens Kreds. Hr. von Reventlou lod genoprette Overkammerherreposten til Bedste for sig, foruden at han beholdt Finansvæsenet og sin Plads i Statsraadet. Denne Plads, forklarede han mig, gav Ret til at føre Tilsyn med alt, hvad der angik den kongelige Lejlighed, og være underrettet om alt, hvad der foregik der. For at kunne udfylde dette Hverv fik han bestemt, at Haandbiblioteket skulde flyttes fra en Mezzanin under den kongelige Lejlighed, hvor det var opstillet, og Overkammerherren skulde fremtidig bebo denne Mezzanin, hvis ene Udgang netop var Døren til Hans Majestæts hemmelige Trappe.

Da de havde faaet hver sit, tænkte de paa os underordnede. Da min Medlærer Nielsen og jeg Nytaarsdag 1766 havde indfundet os hos vor foresatte for at gøre ham vor Opvartning, besvor han os, ja bød han os ikke at benytte den Adgang, vi stadig havde til Prinsen, til at sikre os en Stilling, men tværtimod formane Prinsen til ikke at forpligte sig overfor nogen, før han havde bestegit Tronen, da man saa kunde sætte ham ind i, hvad der burde gøres; man skulde nok drage Omsorg for os, og foreløbig var det bestemt, at man vilde beholde os ved Hoffet.

Hvis Nielsen eller jeg havde været gridskere, end vi var, efter Stillinger og Penge, vilde det have været for silde at binde os (og dette var alt, hvad vore mægtige Beskyttere gjorde for os); men vi havde begge af Finfølelse samvittighedsfuldt iagttaget det, man nu forlangte, vi skulde gøre af Underdanighed.

Siden Kongens Sygdom var bleven haabløs, viste Prinsen en

Sorg og Bekymring, der syntes Hoffolkene et Vidnesbyrd om varm Følelse, og det glædede Jem saa meget mere, som man aldeles ikke hidtil havde mærket nogen Hjertevarme hos ham. Men vi, der tilbragte største Delen af Dagen sammen med ham, var mere indviede i hans Fortrolighed. Han Julgte ikke for os, at han var mindre greben af Tabet af sin Fader, Kongen, end af Frygten for at blive Konge. Det skræmmede ham lige meget at skulle regere og at skulle repræsentere. Han havde smigret sig med, at han kunde faa en Mellemtid mellem sin Opdragelse og sin Tronbestigelse, og at han da kunde slaa sig løs og faa Erstatning for den Tvang, hans Hovmester saa længe havde holdt ham i. Men han fortalte os ikke alt, og længe efter opdagede jeg, at i den Mellemtid tænkte han, der skulde foregaa en stor Del af de hærdende Oplevelser, ved Hjælp af hvilke han skulde „gøre Fremskridt“. De bestod væsentlig i paa alle Maader at nyde det, der havde været ham forbudt under hans Opdragelse. Der var ingen Forvildelser, ingen Udskejelser, ja ingen Voldsomheder, som han ikke havde sat sig for en Gang at hengive sig til. Han indbefattede det altsammen i det ene Ord „at være rask“, det vil sige løst fra Fordomme, Værdighed og Pedanteri. Han nævnte ganske vist nogle Gange dette Ord for os, men uden at man kunde ane, hvor meget han lagde i det. Naar man var sammen med ham i Fortrolighed, bar man ogsaa let over med nogle Letsindigheder, der syntes at kunne tilskrives hans Ungdom, og var han ikke synderlig bevæget over Faderen, kunde han til Dels undskyldes ved, at denne havde gjort sig saa liden Umage for at vinde hans Agtelse. Frederik elskede ham ømt, men havde ikke forstaaet at vise ham det; man havde holdt Prinsen saa meget som muligt borte fra Kongen og opdraget ham langt fra ham, navnlig i de sidste fire, fem Aar, og der havde ingen kongelig eller faderlig Myndighed været til at mildne den haarde Opdragelse. Kan det undre, om det, man bilder sig ind er „Blodets Baand“, har saa liden Magt hos Pyrster i Almindelighed, og om det hos vor Prins i Særdeleshed næsten ikke var til at øjne?

Saa snart jeg mærkede, i hvad Retning den Bekymring, der plagede ham, gik, begyndte jeg at paavirke ham fra den Kant, for,

saa vidt det lod sig gøre, at forberede ham til den Rolle, han skulde spille, idet jeg fremstillede den for ham fra de Sider, der kunde bringe hans Tanker ind i den rigtige Retning. Det lykkedes mig tilsyneladende bedre, end jeg havde haabet. Han lyttede henrykt til alt, hvad der kunde skaffe ham den Hæder at blive sit Folks Velgører. Jo mere begejstret jeg saa ham for en nyttig Plan, desmere stræbte jeg at forestille ham, at dens Udførelse var mindre vanskelig og trættende, end han tænkte sig.

Jeg forsikrede ham, at han kunde ofre alt, hvad man med Rimelighed kunde forlange, paa at optræde som Hoffets og Statens Midtpunkt og endda have den største Del af sin Tid tilovers til at pleje Venskab, fortroligt Samvær og Adspredelser; at hans høje Stillings Pligter, selv om han vilde tage dem nok saa omhyggeligt, ikke vilde være saa haarde som hans Opdragelse; at det bedste, han kunde gøre nu i den første Tid, vilde være at beholde alle de Ministre, hans Fader efterlod ham, saa kunde han af deres Udtalelser og deres Arbejde erfare, hvad der skulde ændres og hvad man burde lade staa af deres Styre; at Grev Moltke alt i alt var en fædrelands-sindet, forretningsdygtig Minister, og at hans Fader, Kongen, ikke havde fejlet i at skænke ham sin Tillid, men kun i at have skænket den til ham alene.

Jeg pegede paa den skønneste Hæder, det forestod ham at vinde, den at bringe sit Land paa Fode igen. Det Rige, han arvede, var mere forgældet, mere tynget af Skatter efter fem og fyrretyve Aars Fred, end det kunde være bleven ved en langvarig Krig. Han kunde efterhaanden klare Gælden og lette Folkets Byrder, et Maal, der vilde naas ved at spare paa overflødige Udgifter, ved at frigøre Bønderne i Danmark og ved en forstandigere Lovgivning om Norges Fiskeri, Bjergværk og Skove.

Det glædede mig meget at se min Lærling, der nu var sytten Aar gammel, finde Trøst over den Ulykke at skulle regere ved Haabet om det gode, han kunde udrette. Paa det Tidspunkt raadete jeg ham til at tage til Valgsprog som første Ridder og Stormester for Elefantordenen: *Gloria ex amore patriæ*.

Min Glæde var dog saare langt fra at være ublandet. Jeg havde

længe været klar over, hvor lidet han var anlagt for Arbejde. Han var ude af Stand til at vedligeholde Opmærksomheden længe for noget, og i øvrigt var hans Karakter saa let og paavirkelig, at man ved at høre ham tale kunde faa Rede paa, hvem han havde været sammen med i Løbet af Dagen. Jeg kunde heller ikke andet end ængstes over det, der kom til Syne af hans vilde Idéer, skønt jeg skrev det paa hans Ungdoms og hans strenge Opdragelses Regning.

Endelig oprandt den Tid, der skulde vise, om mit Haab eller min Frygt var bedst grundet: Frederik V. døde Natten mellem den 16de og den 17de Januar 1766, og Tronskiftet blev udraabt Klokken ni om Morgenen.

Efter gammel Skik skulde Storkansleren, ledsaget af de første Stats- og Hofembedsmænd og kommanderende Generaler træde frem paa Balkonen og tre Gange med høj Røst udtale; „Kong Frederik V. er død; leve Kong Christian VII!“ Storkanslerstillingen var den Gang ubesat, og Grev Bernstorff forrettede som det ældste Statsraadsmedlem Ceremonien. Folket svarede med Bifaldsraab og lagde overdreven Glæde for Dagen. Jeg følte mig helt beængstet, som jeg stod oppe paa Balkonen; Forblindelsen hos Folket, der glædede sig uden at vide, om det havde Grund dertil, og netop som det mistede en god Fyrste, gjorde et stærkt Indtryk paa mig, og den hele Dag kunde jeg ikke komme i Ligevægt. Denne Følelse hos en af den nye Konges Tjenere dannede en ejendommelig Modsætning til de straalende Ansigter, den afdøde Konges Hofmænd havde. Ingen af dem syntes at føle alvorlig Sorg, enten det nu var, fordi de mente, det var deres Skyldighed at lægge mere Haab end Frygt for Dagen, og de forstod at beherske deres Ydre, eller fordi Fyrster aldrig har Venner.

II.

TILTRÆDELSEN AF REGERINGEN. — HOVEDPERSONER.

Tidlig om Morgenen var jeg bleven kaldt til den nye Konge. Han meddelte mig skyndsomst, at han knyttede mig til sin egen

GREV DITLEV REVENTLOU

GLAUDE LOUIS DE SAINT-GERMAIN

CARL GUSTAV PILO

Person med Titel af Forelæser, og at han satte min Løn lidt op. Desuden spurgte han mig, om jeg ikke var utilfreds over, at han heri behandlede mig mindre godt end min Medlærer, som han samtidig udnævnte til Haandbibliotekar. Jeg omtaler denne fine Hensynsfuldhed for at vise, hvor megen Forstand og Takt han endnu sad inde med. Alle, der den Dag talte med ham paa Tomandshaand — og det var mange — gik fra Audiensen opfyldte af Forhaabning og Beundring. Mere glimrende kunde han umulig være begyndt; han blev et andet Menneske, nu der var Lejlighed til at træde op med Glans, og var ikke til at kende igen.

Jeg takkede ham saa varmt, som hans naturlige Forekommenhed fortjente. Jeg forsikrede ham, at jeg vilde have været meget ked af at blive sat lige i Løn med min Medlærer, der havde fyrretyve Aars Tjeneste bag sig, og endelig bad jeg ham som mit eneste Vilkaar om at angive bestemte Tider, naar han vilde kalde mig til sig. Dette eneste Vilkaar gik han højtideligt ind paa, men han overtraadte det hver eneste Dag, saa længe jeg havde den brydsomme Lykke at behage ham. Hofskikken bød, at den nye Konge flyttede ud paa Landet, medens de Værelser, han skulde have, blev betrukne til ham. Jeg kom med i hans Følge, og skønt denne Rejse kun varede fjorten Dage, begyndte mine sørgelige Anelser allerede da at gaa i Opfyldelse.

Straks i de første Statsraadsmøder foreslog hans Ministre ham at fratage Grev Saint-Germain Ledelsen af Krigsvæsenet. De savnede ikke Grunde dertil, men enten de nu ikke har fremsat dem for Kongen, eller han ikke har husket dem, kunde han ikke anføre en eneste for mig, da han samme Aften betroede mig Planen. Jeg besvor ham at lade sig Grundene udrede paa det nøjeste, for at en Beslutning af en saadan Vigtighed kunde blive modent overvejet, inden den blev uigenkaldelig; men mine Ord kom for silde, Sagen var allerede ført til Protokols som afgjort. Ved det følgende Møde blev den udfærdigede Ordre bragt ham til Underskrift, og han underskrev. Ved Audiensen om Aftenen sagde han i en let og munter Tone til os:

„Han har gjort Springet.“

„Hvem?“

„Grev Saint-Germain.“

En anden, langt mindre vigtig Afskedigelse gjorde mig alligevel alvorlig ondt, fordi den var et lige saa stort Vidnesbyrd om Svaghed som den første om Ligeegyldighed. Ingen af sit Tjenerskab satte han saa megen Pris paa som en Kammertjener, der hed Kirchhoff. Det var en indskrænket, lavsindet Person, hvem Hr. von Reventlou stod i Vejen, fordi han havde fattet store Planer om at gøre sin Lykke eller maaske om at lave om paa Hoffet og Regeringen. Han tog sig da for at aabne Kongens Øjne for det Herredømme, hans gamle Hovmester tilrev sig over hans Hofstat, og undlod ikke at forestille ham, at Hr. von Reventlou vilde anbringe sig ved Foden af den hemmelige Trappe og stadig optræde som Spion og Herre i Kongens egen Kreds. Hr. von Reventlou fik snart at vide, at Kongen gentog disse Ytringer, og da det var let at gætte, hvor han havde dem fra, kunde Monarken, der stadig var bange for Reventlou, ikke dølgge det, men tilstod det for ham. Reventlou krævede straks Kirchhoff afskediget, og ikke blot ofrede Kongen straks sin Tjener, som han elskede, for sin Overkammerherre, som han ikke kunde døje; men næppe havde han givet Ordren, før han viste den største Utaalmodighed efter, at den afskedigede skulde forlade Slottet og Byen. Saa vidt jeg mærkede, var han bange for, at han skulde hævne sig, og i det hele forstod han slet ikke sin høje Stillings Natur og Fordele, men bildte sig ind, at der lurede Farer fra alle Sider.

Det lader sig ikke skildre, hvor vidt Hr. von Reventlou gik i at ville raade for alt, men vist er det, at han greb det meget urigtigt an. En Gang faa Dage efter Tronskiftet kom han ind i Kongens Værelse paa sin sædvanlige brydske og overlegne Maade uden at være tilkaldt eller meldt og saa dér en Bunke Breve, som man lige havde bragt ind under et, fordi de var bleven forsinkede af Isvanskeligheder. Straks sagde han til Kongen:

„Hvorfor tøver De med at lukke Deres Breve op? Vil De bære Dem ad som Deres Fader, der aldrig bestilte noget?“

Og efter denne Overfusning foer han af igen paa samme Vis, han

var kommen, medens hans Myndling sad tilbage ganske slagen baade over den haarde Tiltale og over Sammenligningen.

Han tyede da til mig for at finde Trøst, Beroligelse og Hjælp. Hvorledes skulde han vel have sat sig ind i disse Brevskaber? Han havde jo ingen Forstand paa Forretninger; han havde aldrig aabnet et Brev uden i Overværelse af Hovmesteren; han havde aldrig svaret paa noget, uden jeg var bleven kaldt til ham for at hjælpe ham. Jeg forestillede ham, at de fleste Sager, disse Breve handlede om, var af en saadan Art, at han hverken kunde eller burde afgøre dem selv, og at han ved at tage dette Arbejde op vilde udsætte sig for stadige Overrumplinger; det var Formaalet med de ministerielle Kontorer at undersøge Sagerne og forelægge ham dem, men han vilde gøre vel i vedblivende at modtage sin Post personlig og lade den aabne i sin Nærværelse, for at man ikke skulde undrage ham Ansøgninger og Klager fra hans Undersaatter, der regnede Retten til at henvende sig umiddelbart til ham for en uvurderlig Fordel; siden kunde han da bedre og bedre sætte sig ind i deres Tarv og lære at skelne de Ansøgninger, han burde forbeholde sig selv, fra dem, der burde sendes til Kontorerne og Kancellierne. Jeg underrettede ham om, at der gaves et Hofembede, som netop var oprettet til Hjælp for ham i dette forberedende Arbejde, nemlig Posten som *maitre des requêtes*, der for Tiden békledtes af en af hans Farfaders gamle Tjenere, men at denne unægtelig ikke havde haft meget at gøre i den sidste Konges Tid, fordi Grev Moltke havde taget sig Arbejdet paa. Nu var hverken Grev Moltke eller *maitre des requêtes* med i Følget paa denne Rejse, og Kongen nægtede bestemt at lade dem tilkalde. Det endte med, at han forlangte mig til at aabne Brevene og faa dem fordelt. Jeg adlød, men jeg forbeholdt ingen Sag til Afgørelse af ham og mig alene. Det vilde have været den største Uretfærdighed: nogle bad om at faa en Proces genoptaget, en Gunst, der kun bør tilstaas en sjælden Gang og da af Grunde, en syttenaars Knøs ikke kan sætte sig ind i; andre bad om Stillinger, uden at den unge Fyrste kendte noget til Stillingen, Ansøgeren eller de andre Kandidater; andre

førte Klager over Embedsmænd; adskillige Breve indeholdt Projekter om Pengevæsenet og Administrationen. Jeg lavede en Pakke af det hele og sendte den til *maitre des requêtes*, da det var mit Forsæt ikke at gribe ind paa nogen andens Omraade, men fremfor alt saa vidt muligt at værne Kongen mod enhver Overrumpling. I det Tidsrum af omtrent to Aar, i hvilket jeg aabnede hans personlige Brevskaber i hans Nærværelse, først uden nogen Titel, senere som Kabinetssekretær, er der da heller ikke ved min Medvirken udgaaet en eneste ubetinget Ordre fra Kongen, og ingen Stilling er bleven bortgivet paa min Opfordring, uden at den Minister, hvem Referatet tilkom, har vidst af det. Kun udvirkede jeg nu og da, at der uddeltes nogle faa Pengeunderstøttelser, for at Kongen ikke skulde faa Ord for Haardhjertethed; men i øvrigt maa jeg her paatage mig Skylden for at have faaet en Mængde Andragender kastet paa Ilden, dem, hvori man bad om Penge uden at give anden Grund end Trang, og alle dem, hvori man bad om et eller andet Embede „som Levebrød“ uden at oplyse, hvad man var skikket til, eller hvad Grund der var til at tro, at man kunde gøre Fyldest.

Hele min Indflydelse gemte jeg til den store Sag, Stavnbaandets Løsning. Haabet om, at dette vilde lykkes mig, trøstede mig over selv at være bunden og over al den Fortrædelighed, min Stilling medførte, og som voksede og voksede, jo mere Kongen slog sig løs, og hans Karakter udviklede sig. En af de første Dage, vi tilbragte i Byen, gav han mig Grund til at ane, at der var noget galt fat i hans Hoved. Uden nogen paaviselig Anledning, uden at være udæsket, gav han sig til voldsomt at udskælde en Kammerpage, der var bleven ansat hos ham i Stedet for Sperling, som var bleven Staldmester; han truede ham endogsaa med sin Kaarde. Senere blev han forskrækket over, hvad han havde gjort, og betroede mig det; den eneste Forklaring, han kunde give, var, at den unge Mand mishagede ham, han var dum og hakkede i det, og han vilde prædike for ham. Jeg formanede ham paa det bedste og fik ham til at sende Pagen et Brev, i hvilket jeg stræbte at forbinde den kongelige Værdighed med en god Herres Følelser og berolige det unge Menneske. Da Hr. von Reventlou havde faaet noget Nys om, hvad der var

foregaaet, sagde han til mig, at jeg ikke burde have bragt denne Forsoning i Stand uden hans Mellekomst og Medvirken. Han vidste ikke, at jeg tit havde nok at gøre med at undskylde ham selv, bortforklare, hvad *han* ikke burde have gjort, og at han mere end nogen trængte til *min* Mellekomst. Nogle Dage efter foer Kongen op mod ham omtrent paa samme Vis og sagde til ham, ligeledes uden at være udæsket, at han, om han havde Lyst, kunde sætte ham i Kastellet. En saa uvant Tone slog denne anden Brutus med Forbavselse; han blev daarlig og faldt i Afmagt. Kongen kom ham til Hjælp med megen Iver og Venlighed og lod ham gaa mere fornøjet bort, end om der slet intet var hændt. Men da Sammenstødene imidlertid gentog sig, fandt Kongen endelig et Paaskud til at tage den vigtige Bolig i Mezzaninen fra ham. Hans væsentlige Formaal med at faa ham bort var at kunne hengive sig uset til Udskejelser. Han havde, mens han endnu kun var Prins, sikret sig en Haandlanger, hvis Hjælp han regnede meget paa, en svensk Maler, Pilo, der underviste ham i Tegning. For det meste blev de ladt alene i Timerne, og skønt Pilo var en ældre Mand, gik Tiden med uhøviske Samtaler; imedens lavede Læreren en Tegning, der bagefter blev forevist for Hovmesteren som Elevens Værk. Dette slette Menneske havde ofte tilbudt den unge Prins, der knap var i Ynglingeaaarene, at skaffe ham et Eventyr i Haven ved Frederiksberg, hvor vi boede om Sommeren; men efter at Prinsen havde overtænkt, hvorledes han kunde slippe bort, vovede han alligevel ikke at drive det saa vidt. Saa blev de enige om at ses igen efter Tronskiftet og bringe Planen til Udførelse. Hele denne smukke Hemmelighed slap ud af Kongen under vore Samtaler; thi Uviljen mod at arbejde og Trang til at tale gjorde ham meget aabnemundet. Da jeg imidlertid havde maattet love ham at tie, vilde jeg ikke foregaa ham med et Eksempel paa Troløshed, men bad blot Prins Carl af Hessen, der den Gang var ved at komme i Yndest hos ham, om at føle sig for om en hemmelig Plan, han nærede. Jeg kendte ikke meget til Prins Carl den Gang, men af nogle af hans Udtalelser, som Kongen havde meddelt mig, vidste jeg, hvorledes han var sindet paa dette Omraade. Saa ung han var, forstod han meget behændigt at faa det

samme betroet som jeg; han fik Kongen til at opgive sin Plan, og i Forening satte vi igennem, at der heller ikke senere kom noget ud af den, og endog, at Kongen tilkendegav Pilo, at han skulde ophøre at vise sig ved Hoffet.

Landgrevinden af Hessen-Cassel, en Datter af Georg II og altsaa Moster til Christian VII, levede som bekendt den Gang skilt fra sin Mand og holdt hans tre Sønner borte fra ham paa Grund af hans Religionsskifte. De studerede først i Göttingen, men da man frygtede for, at Landgreven under Syvaarskrigen skulde faa Lejlighed til at bortføre dem, blev de flyttede til København, hvor de levede flere Aar. Den ældste, der allerede var regerende Greve af Hanau, ægtede Frederik V.s næstældste Datter, og de to andre blev i en meget ung Alder udnævnt til Regimentschefer. Da de nu var for gamle til, at Landgrevinden kunde give dem en Hovmester, havde hun sendt dem General Huth til Ven og Raadgiver. Det var en Mand af ringe Byrd, men en dygtig Ingenieur, en kæk Soldat og en udmærket Officer, i det hele den rette Mand til at vejlede dem i alt, hvad deres Stilling førte med sig. Men til al Ulykke var General Huth paa dette Tidspunkt bleven en Mand med politisk Betydning, fordi Prins Carl just var kommen i Kongens Yndest; han var en mistænksom og sur Natur og havde Tanker om Almenvellet, som bragte ham til at se ondt til Ministrene. Han nøjedes ikke med at anklage dem, fordi de ikke havde gjort alt, hvad de kunde (hvilket var rigtigt nok), han anklagede dem ogsaa for ond Vilje og Forræderi. Tilmed havde han hverken Stats- eller Menneskekundskab og lod sig fuldstændig paavirke af Grev Danneskjold Samsøe, der ligesom han saa al Ting sort, men var en langt ringere Karakter.

Denne Stormand nedstammede fra en uægte Søn af Kong Christian V. Under den nuværende Konges Farfader havde han været Marineminister; han havde skabt Flaaden, Matroskorpset, Mandstugten og Værfterne, men altsammen rigtignok med overdreven stor Bekostning, og samtidig havde han faaet Kongen til at give sig umaadelige Gaver, som han havde sat over Styr ved et ødselt Levned. I Begyndelsen af Frederik V.s Regering havde han trukket sig tilbage med ringe Formue og overmaade høje Tanker om sig

selv, og da han dertil havde et galdesygt Sind og kun levede i Tanken om Hævn, tilbragte han den Tid, han var uden Embede, med at samle Anklager mod Ministrene og ruste sig til at styrte dem. Han havde mange Beundrere, men ingen Venner. Straks i den første Audiens, han fik hos den unge Konge, tilbød han denne atter at træde ind i Ministeriet, i hvilket Fag han saa vilde anbringe ham, og for at overbevise ham om, at hans Evner ikke var svækkede af Alderen eller af den lange Tid, han ikke havde haft Embede, udbad han sig Tilladelse til at overrække ham nogle Betænkninger om Rigets daværende Tilstand. Faa Dage efter kom han da med to Hefter, det ene paa Dansk om Marinens Forfald i den Tid, han ikke havde styret den, det andet paa Tysk om Tilstanden i Almindelighed, Finanserne, Hæren, de saakaldte Fabrikker, Udenrigsforhandlingerne o. s. v. Kongen befalede mig at læse dem for ham, da han vidste, at han deri vilde finde skarpe Udfald mod sine Ministre og mod sin Faders Styre; men skønt de kildrede hans Ondskab, var de alt for kedelige, og Fyrsten alt for uvidende og alt for ligegyldig ved, hvad det egentlig kom an paa, og iagttoges alt for nøje af sine Ministre og deres Venner, til at denne Forelæsning kunde have gjort nogen Virkning, hvis ikke Betænkningernes Forfatter havde støttet dem ved en Sammenrottelse. Han forbandt sig med Grev Saint-Germain, der havde faaet meget imod Statsraadet, medens han var Minister, og endnu mere, efter at han var bleven afsat; men navnlig lykkedes det Danneskjold fuldstændig at vinde General Huth. De blev enige om, at det var ude med Danmark, hvis man ikke befriede det for de to Ministre, der væsentlig havde nydt den afdøde Konges Tillid, Moltke og Bernstorff. Prins Carl lod sig overbevise, hvad Grev Moltke angik. Man begyndte med alene at udpege ham for Prinsen for ikke at skræmme ham. Han holdt meget af begge Ministre, men Grev Bernstorff omfattede han med størst Agtelse, Venskab og Taknemmelighed. I øvrigt foretog han sig intet uden at raadspørge sin Moder, Landgrevinden, for hvem han altid nærede den kærligste Ærbødighed, og hun paa sin Side havde overmaade Godhed og Agtelse for Grev Bernstorff, der havde gjort hende vigtige Tjenester.

Dette Grev Danneskjolds Rænkespil kom til Udbrud under et

Besøg, som Hoffet gjorde Stiftsdamerne paa Vallø: man benyttede sig af, at Grev Moltke var i Nærheden paa sit Gods Bregentved, til at skrive til ham, at man afskedigede ham fra hans Embede som Overhofmarskalk og fritog ham for at møde i Statsraadet. Kongen indviede mig ikke i, hvad der saaledes var vedtaget, før Budet var taget af Sted, og raadspurgte mig saa om Valget af en ny Overhofmarskalk. Jeg foreslog ham Bernstorff, Ministerens Brodersøn, en ung, meget kundskabsrig Mand, som Kongen syntes rigtig godt om. Jeg vidste, at han var ubøjelig retsindig og meget husholderisk i sine egne Sager, hvad der lovede godt for de Sager, der vilde blive ham betroede. Forøvrigt var det langtfra min personlige Tilbøjelighed, der tilsagde mig dette Valg; thi Genstanden derfor havde saa høje Tanker om sin egen Dygtighed og var saa egensindig og modsigelseslysten, at han ikke kunde falde i ret manges Smag. Med en Oldgransker tvistedes han om Mønter, med en Staldmester om Heste, og med alle tilrejsende om, hvad der foregik i deres eget Land; kort sagt, han var altid vis i sin Sag, og det, man just talte om, var altid det, han havde sat sig grundigst ind i. En saadan Karakter passer ikke synderlig for Hoffet; men jeg følte hver Dag stærkere, efter som Kongens Sindssygdom udviklede sig, hvor meget Hoffet trængte til redelige, uafhængige Mænd.

Statsministeren Bernstorff afviste imidlertid paa egen Haand Tilbudet, og de Grunde, der bestemte ham, var særdeles forstandige og hæderlige. „Min Brodersøn“, sagde han, „er hverken bøjelig eller behændig; han vilde ikke gøre Lykke ved Hoffet. Desuden kunde man ikke ansætte ham uden tillige at afsætte Grev Moltkes Søn, som var Marskalk under ham, og Anton Moltke, da de begge har Retten til at følge efter ham. Hvis Overhofmarskalkens Fjernelse ogsaa kom til at omfatte hans Søn og Brodersøn, vilde den faa Præg af en ren Forstødelse“. I samme Samtale lod han mig forstaa, at efter den Maade, hvorpaa hans Ven og Embedsbroder, Grev Moltkes Fald var bleven forberedt, havde han al Grund til at tro, at Raden snart vilde komme til ham, men at det dog forbavsede ham at se Prinsen af Hessen, hvem han havde saa megen Grund til at stole paa, i Forbund med hans vigtigste Fjender. Denne Udtalelse med-

delte jeg den unge Prins, som den var falden; den gjorde stærkt Indtryk paa ham, og han lod pludselig til at faa Øjnene op for, hvad det var, man vilde have ham med til. Han forsikrede mig, at han var en oprigtig Beundrer og Ven af Bernstorff, og da jeg hørte dette, foreslog jeg ham at gaa til ham med det samme og berolige ham. Jeg fulgte med, og det kom til en kort Forklaring, der rørte os alle tre, og paa et Øjeblik var Tilliden genoprettet i Kraft af en Frimodighed, der overvandt alt. Uden at spille Tiden underrettede Ministeren Prinsen om, hvor langt Underhandlingen med det russiske Hof var kommen. Man havde opnaaet to meget vigtige Ting, for det første, at Forhandlingerne skulde føres i København, for det andet, at Kejserinden til Bistand for sin Gesandt, Filosof, vilde sende en befuldmægtiget Minister, en født Holstener ved Navn Saldern, der vel var en Opkomling med et mildest talt tvivlsomt Rygte, men hvis Velvilje man havde sikret sig. Han havde Ordre til kun at forhandle med de nuværende Ministre, og hans Rejse var derfor bleven forhalet ved Rygtet om, at der var dannet et Parti mod dem. Da nu denne overmaade vigtige Sag just var ved at komme i Orden til stor Gavn for Monarkiet, lagde Grev Bernstorff ikke Skjul paa, hvor ondt det vilde gøre ham at forlade sin Stilling, før han havde høstet den eneste Frugt, han ventede af tyve Aars Arbejde.

Men hans Modstandere, der hver Dag blev flere, siden de var begyndt at regne hans Stilling for rokket, saa, at hans Skæbne var knyttet til denne Underhandling, og angreb derfor Underhandlingen selv. „Rusland vilde aldrig,“ sagde de, „samtykke i at skille sig ved Kiel, der var udmærket egnet til at landsætte Tropper i Tyskland og var den eneste Havn, det raadede over i det tyske Rige. Det var blot en Lokkemad, Kejserinden satte frem, for at kunne holde Danmark i Afhængighed og kræve Ofre af det. Hun indsaa helt vel, at naar Mageskiftet først var bragt i Stand, vilde Danmark have naaet, hvad det havde stræbt efter gennem hundrede Aars Krige, Rænker og Traktater, og at hun saa ikke vilde have andet at binde det med end Taknemmelighedens svage Baand. Og selv om hun, saa vidt det stod i hendes Magt, indrømmede, hvad der forlangtes af hende, var man endda lige vidt, eftersom Mageskiftet ikke skulde bringes til

Udførelse, før Storfyrsten blev myndig, og han til den Tid vilde kunne nægte at godkende det. „Imidlertid,“ tilføjede de, „er de Ofre, Danmark skal bringe, allerede begyndt; det ser Ministeren lige saa vel som vi, men han benytter sig af denne Underhandling for at holde sig ved Magten og opnaa sine egne Øjemed. Dem, han ynder eller beskytter, fremstiller han som nyttige for sin Traktat; men dem, hvis Nærværelse han frygter for sin egen Skyld, fjerner han som skadelige for den.“

Overfor Almenheden var Partiet ikke lige mellem Ministeren og hans Modstandere. Disse talte højt og uforbeholdent om en Traktat, om hvis hemmelige Sammenhæng de ikke havde faaet noget betroet; Ministeren var ikke saa frit stillet. Men paa den anden Side lettede dette ham ogsaa Svaret. „De, der kender Hemmeligheden,“ sagde han, „er overbeviste om, at vi gør Fremskridt, og de ønsker os Held paa vor Vej; Statsraadet er enigt, og som man véd, er ikke alle dets Medlemmer mig personligt hengivne! Ingen af de Mini- stre, vi har brugt i Petersborg, og blandt hvilke i det mindste én er vendt tilbage i en uvillig Stemning mod mig, misbilliger den Kurs, vi følger. Hvilken Vægt kan man lægge paa, hvad Folk mener, som ikke véd, hvad der foregaar? Nogle vil aldrig faa det at vide; blandt de andre er der en eneste, Grev Danneskjold, som jeg har villet sætte ind i det. Efter at han har overtaget et Fag og er bleven min Fælle som Minister, har jeg sendt ham de nødvendige Aktstykker, for at han kunde faa Kendskab til, hvorledes Under- handlingerne stod; men han har sendt mig det hele uaabnet til- bage med den Besked, at han ikke vilde have noget som helst at gøre med et Foretagende, som vilde blive til Fordærvelse for hans Fædreland. Det var den ene Hovedmand. Den anden er den preus- siske Minister, Baron Borcke, og om ham gad jeg nok vide, om han handler efter sit Hofs Befaling eller ej. Men hvilken Tiltro kan han fortjene i noget af Tilfældene?“

Denne Baron Borcke var en Mand, der ikke tog det saa nøje, og for at takkes Kongen talte meget med ham om Deisme og Fruen- timmer. Hans Fader havde været Minister i Berlin, men var paa det Tidspunkt i Unaade, saa han havde ikke selv noget Haab om at

komme frem i Preussen og søgte derfor at skabe sig en Stilling i Danmark. Han havde kastet sine Øjne paa Finanserne og angreb Bernstorff, fordi han vel vidste, at han maatte have ham væk, hvis han vilde gøre sin Lykke. Han handlede paa egen Haand uden Ordre, men han var vis paa ikke at gøre sin Herre imod. Kongen af Preussen satte nemlig Bernstorff meget højt og hadede ham tillige, og naar han begunstigede Underhandlingen med Rusland, var det, fordi han ikke vilde lægge sig ud med Kejsersinden.

De, som ved deres Rænker havde bragt Grev Moltke i Unaade, agtede ikke at lade ham i Ro i hans tilbagetrukne Stilling paa Bregentved. En skønne Dag gav man Kongen at forstaa, at han ganske sikkert var ved at stifte en Sammensværgelse, da han havde søgt at skaffe sig Krudt fra Tøjhuset; man burde lade ham fængsle; der var ingen Tid at spille. Jeg gøs, da jeg hørte denne Plan, thi jeg havde begyndt at mærke, hvilket haardt Hjerte Kongen havde, og hvis der først blev indledet saadanne Undersøgelser, maatte de tage stort Omfang og faa et usaligt Udfald, som vilde have gjort min tidligere Lærling og nuværende Herre fortrolig med at udgyde Blod. Jeg forestillede ham saa indtrængende, jeg kunde, at en Tønne Krudt ikke var nok til at støtte et Oprør med; at Bønderne paa Bregentved ingenlunde var deres Herre hengivne; at jeg med mit Hoved vilde svare til den Skade, man kunde iværksætte ved Hjælp af dem, og at jeg uden at være Militær vilde paatage mig at nedslaa alle de Opstande, der kunde udbryde paa Bregentved, med halvt-hundrede Soldater. Jeg fik ham virkelig omstemt, og det viste sig da, at Grev Moltke havde forlangt Krudt for at lave noget Fyrværkeri ved en Fest til Ære for Kongen. Det var navnlig Grev Daneskjold, som satte denne Mistæneliggørelse i Gang.

Han var, som sagt, atter traadt i Kongens Tjeneste, og da de gamle Ministre indsaa, at de ikke kunde faa ham ud i Provinsstyrelsen, maatte de være glade nok ved at kunne indskrænke ham til Søværnet.

Jeg vil meddele en Anekdote, der i sig selv har ringe Betydning, men som karakteriserer denne Minister og giver Indtryk af, hvorledes Sagerne behandledes i dette Tidsrum.

Der var en Sølieutenant ved Navn Laub, som havde været frivillig i fransk Tjeneste, havde skiftet Religion paa Malta og bar Ludvigskorset. Da han var anerkendt som en meget flink Officer, havde den afdøde Konge ikke ønsket, at den Lov, efter hvilken frafaldne har deres Embede forbrudt, skulde bringes i Anvendelse overfor ham, men havde givet en Dagsbefaling om, at Laub skulde blive i Tjenesten og forfremmes efter Tur som enhver anden Officer. Grev Danneskjold bar gammelt Nag til denne Laubs Fader, fordi han som Hovmester for hans Søn havde givet ham et Ørefigen. Den unge Greve var død og Hovmesteren med, men Lieutenant Laub skulde bøde for sin Fader. Grev Danneskjold lod ham vide, at han ikke længer kunde bære over med ham som Katholik, og at han enten maatte vende tilbage til den evangeliske Religion eller tage sin Afsked; men dog vilde han være saa yderlig overbærende at give ham en Frist til at lade sig oplyse om den rette Tro. Han gav ham Anvisning paa at tale med Sjællands Biskop, og paa dette Vilkaar gik han ind paa at udsætte sin Beretning til Kongen nogle Maanedre. Laub fandt sig i at lade sig undervise, men under Samtalerne forsvarede han sig og stod fast paa sit. Jeg gav Kongen Underretning herom og forestillede ham, at han ikke med Retfærdighed vilde kunne tilbageholde den udstedte Benaadning, og at han sikkert ikke kunde ønske at vise sig mindre overbærende end sin Fader; fandt der saa paa ny et Religionsskifte Sted i hans Sømagt, kunde han altid til den Tid overveje, hvilken Regel han burde fastslaa derfor. Da nu den Frist var omme, i hvilken Laub skulde være omvendt, og Biskoppens Undervisning intet havde udrettet, forsømte Ministeren ikke at lade hans Afskedigelse sætte i Pennen og bringe dette Papir med, første Gang han kom til Referat, for at faa det underskrevet. Men Kongen vægrede sig derved og lod sig ikke rokke, hvad saa Danneskjold sagde. Ministeren syntes at bøje sig, men gav dog ikke tabt, han forestillede Kongen: at da Laub havde gjort sig skyldig i en ganske bestemt Lovovertrædelse, kunde han ikke være i Tjenesten uden forudgaaende Benaadning, og i den Anledning bragte han næste Uge et Benaadningsbrev for Laub som den, der havde gjort sig skyldig i *Frafaldsforbrydelse*. Kongen skrev under, men slettede

først dette Ord og satte et mildere Udtryk i Stedet. Senere spurgte han om, hvad Indtryk denne Dristighed havde gjort blandt Folk, og tilstod mig ganske troskyldigt, at siden den vandt Bifald, vilde han sætte en Ære i den, men dersom man havde misbilliget den, vilde han have angivet, at Raadet stammede fra mig.

Jeg fik alligevel mit. Grev Danneskjold, som næsten var den eneste, hvem denne Sag gik nær, beklagede sig bittert over, at man i Kongens Nærhed taalte Folk, som ikke elskede Gud, og han paa lagde en Trediemand at sige mig, at jeg snart kunde blive jaget bort, saadan som jeg bar mig ad. Ved ethvert andet Hof havde denne Trusel maattet tage sig besynderlig ud trods den truendes Byrd, Rang og Stilling og trods min Ringhed; thi Grev Danneskjold nød hverken Anseelse eller Yndest, medens jeg gik for at have den anden Plads i Kongens Yndest og den første i hans Fortrolighed, og den virkelige Yndling, Prins Carl af Hessen, var mig oprigtig vel-sindet. Ikke desmindre kunde Grev Danneskjold, skønt han ved enhver Lejlighed blev haanligt behandlet af sin Herre, være meget farlig, thi Kongen lyttede altid gerne til Angivelser; den Dag, han kunde afskedige nogen, var en Festdag for ham, og han havde aldrig større Fornøjelse af ondsksfulde Meddelelser og Udtalelser, end naar de kildrede hans hemmelige Skinsyge mod dem, han syntes at have mest tilovers for. Naar jeg alligevel brød mig lidet om Ministerens Trusler, var det, fordi jeg ikke hang stærkt ved min Stilling, og desuden fordi det gælder ved Hoffet som ved Hæren, at de frygtsomste tit er de mest udsatte og altid de ulykkeligste.

Grev Danneskjold nedlod sig ikke til at arbejde alvorligt paa at ødelægge mig. Han drog en bedre Nytte af den Tid, han var hos Kongen, til at angribe Grev Bernstorff, hvis Fald han formodede vilde rive mig med. Det var Følgen af et uforsonligt Had, han havde næret i femten Aar. Denne Gang forstod Kongen at bevare sin Hemmelighed, thi Danneskjold havde bragt ham paa sin Post imod mig ved at fortælle ham, at jeg var en Tilhænger af Bernstorff. Han havde dertil forebygget, at han kom paa bedre Tanker, ved at sætte i ham, at han nu skulde aflægge Bevis paa Mod og Fasthed, medens han derimod, hvis han slog om, vilde blive anset for at have et

blødt Sind og en svag Karakter. Det var et plumpt Kunstgreb, men det var ganske rigtigt beregnet paa den Fyrste, det gjaldt at vinde. Alt var allerede paa det rene, og Brevet til Bernstorff skrevet, da Prins Carl af Hessen opdagede Hemmeligheden og øjeblikkelig gjorde alt, hvad han kunde, for at forebygge sin Vens Fald; han talte endog alt for varmt og heftigt. Da Kongen ikke havde villet give efter for den bydende Tone, kaldte Prinsen mig til Hjælp og lod mig anmode om at komme lidt tidligere end sædvanlig til Kongens Aftenaudiens, for at han kunde faa Tid til at sætte mig ind i Sagen. Skønt jeg hidtil aldrig havde blandet mig uopfordret i nogen som helst Sag, mente jeg dog, at det denne Gang i saa høj Grad gjaldt Almenvellet, at jeg vel kunde gøre en Undtagelse. Der var ingen Tid at spilde; jeg henvendte mig straks til Kongen med det Spørgsmaal, naar han ønskede, at jeg skulde pakke sammen. „Hvad mener De med det?“ spurgte han. „Jo. Deres Majestæt, siden De begynder at sende Deres troeste Tjenere bort, tænker jeg, at Turen snart kommer til mig.“ Deraf udviklede der sig en lang Forhandling, som jeg ikke skal gengive udførligt, men det endte med, at jeg fik forestillet Kongen følgende: Det eneste af Betydning, man lagde Ministeren til Last, var, at han indlod sig paa kostbare Foretagender (noget, jeg ikke vilde nægte, hvor ivrig Tilhænger jeg saa var af Bernstorff); men i den Henseende kunde man let lægge Baand paa ham, hvorimod Underhandlingen med Rusland var en meget vægtig Grund til at beholde en Minister, der havde bragt den saa vidt, at den meget snart kunde afsluttes. I hvert Tilfælde burde man, før man afskedigede en Tjener, der havde med en saa vigtig Sag at gøre, være sikker paa at have en duelig Afløser rede; men Hr. von Reventlou, hvem man agtede foreløbig at overdrage Portefeullen, var ikke hans Majestæt mere til Pas. Ved sin plumpe Ligefremhed, sin Stivhed, sit Hovmod, sin Hidsighed var han ganske uskikket til diplomatiske Forhandlinger og en sand Skræk for de fremmede Ministre. Iøvrigt maatte man, hvis man ikke allerede havde sikret sig ham, gaa ud fra, at han vilde sige Nej, saa ofte havde han forsikret om sin Ærefrygt for Grev Bernstorffs Indsigt, Snille og Redelighed, og tog han mod Pladsen, vilde han derved paa én Gang

vise sig for lidet fintfølende og for lidet principfast, til at han kunde fortjene Tillid.

Min Sag var alt for god, til at den ikke skulde vinde; hvad der voldte Vanskelighed var at stille Kongens Forfængelighed tilfreds og navnlig at formaa ham til at give Slip paa en saa herlig Lejlighed til at ødelægge og omstyrte, kort sagt at skaffe hans Fornuft Sejr over hans hemmelige fikse Idéer. Det lykkedes mig, men i den Overbevisning, at de store ikke holder af at skylde deres Undermænd for meget, overlod jeg hele Æren og Takken til Prins Carl, hvad der ogsaa godt kunde tilkomme ham, siden han havde stillet sig i Brechen og slaaet det første Slag.

Da Grev Bernstorff fik Underretning om den Fare, der havde truet ham, erklærede han, at han var saare glad over, at Kongen atter havde skænket ham sin Naade, men da han var bleven anklaget for Hans Majestæt som en utro og uduelig Tjener, kunde han ikke gaa ind paa at genoptage sin Virksomhed, med mindre man forelagde ham de Beskyldninger, der var rettet imod ham, og tillod ham at svare derpaa. Grev Danneskjold fremlagde da virkelig en Betænkning, som indeholdt fem, mere eller mindre vigtige Anklagepunkter. Da en Afskrift af Ministerens Forsvar faldt i upaalidelige Hænder, blev det meget udbredt, og det kom tilsidst i Trykken.

Denne Triumf var den sidste, Prins Carl opnaaede ved sin Indflydelse, der allerede var bleven stærkt rokket ved selve de Gunstbevisninger, han havde opnaaet. Det var nu saadan, at Kongen vanskeligt tilgav dem, der fik Gunstbevisninger af ham, og Prins Carl havde, kun to og tyve Aar gammel, ladet sig sætte i Spidsen for Krigsvæsenet. Det var General Huth, som havde opmuntret ham dertil, i den Tanke, at han skulde styre Sagerne i Prinsens Navn. Dennes Smigrere gentog uophørlig for ham, at i hans Alder havde Condé ført Hære, og overfor denne smukke Begrundelse var det kun fattigt, hvad hans sande Venner havde at sige.

Grev Saint-Germains Reformer havde bevirket, at Krigsvæsenet laa hen i en uhjælpelig Forvirring. Hans Besparingsforanstaltninger voldte foreløbig stor Bekostning. Man kunde hverken lade det, han havde iværksat, blive staaende eller forandre det uden med nye Ud-

gifter. Men i det hele var det en urimelig og uløselig Opgave, som alle Krigsministeriets Ledere i en Aarrække havde søgt at løse. Det gjaldt om at holde mange Tropper for faa Penge. Regeringen kunde ikke anvende mere end 1,900,000 Daler paa Hæren, og for denne Sum vilde man have 59,000 Mand, dels faste Tropper, dels Landeværn. Grev Saint-Germain havde endogsaa forsikret den afdøde Konge, og han forsikrede vedblivende hans Efterfølger, at han godt kunde have hundrede Tusinde Mand, men at hans Statsraad af Uvilje mod den Ære, Kongen kunde vinde ved at gøre sit Rige frygtet, søgte at beherske ham ved at holde Hæren paa et Trin, hvor den ikke kunde kaldes svag, men rent betydningsløs. Disse to Konger, der var lige uvidende og lige uduelige, var ganske blindt optagne af deres Hær, saa meget mere som de efter tysk Mode omgav sig med Officerer og troede at være Krigsmænd, fordi de gik til Revuer og Parade. Gode Borgere gjorde derimod gældende, at Danmark og Norge væsentlig havde Søgrænser, saa Havet paa en Maade hørte til deres Enemærker, og derfor kunde Staten kun vente Sikkerhed ved sin Flaade og kun spille en Rolle ved dennes Hjælp. At tale om Militærvæsenet, som om Flaaden var noget, der hørte Freden til, var at glemme sin højre Arm. For den tyske Grænses Vedkommende kunde man dog kun forsvare sig mod Stormagterne ved Hjælp af Forbundsfæller, som holdt dem Stangen. I Fredstid at underholde en talrig Hær, der tærede paa Landet, var desuden at sætte sig ud af Stand til at handle, naar Øjeblikket var inde, og de fremmede Lejetropper, hvormed man øgede Hæren, vilde rømme, naar de stod overfor Fjenden.

Jeg skal ikke komme ind paa, at Krigsvæsenet under sin nye Ledelse mere og mere lignede en Vogn, der er kørt fast; en erfaren Minister vilde ikke have kunnet faa det i Gang uden at trække det ud af de Spor, hvor hans Forgængere havde efterladt det. Men hvad der har Vigtighed for min Fortælling, er, at mange Mennesker ivrigt gav sig til at forestille Kongen, at han havde været alt for fjøelig ved at overlade en Ven et Embede, der krævede mere Alder og Erfaring end selve Kommandoen over en Hær. Ikke des mindre

OVERHOFMESTERINDE LOUISE v. PLESSEN

BARON FREDERIK CHRISTIAN ROSENKRANTZ

GREVE FREDERIK DANNEKJOLD-SAMSØE

opnaaede den unge Prins en endnu mere glimrende Gunstbevisning af ham.

De samme Øjentjenere, der havde haft den Frækhed at sammenligne det heldige Udfald, de ventede af hans Ministerstyre, med den store Condé's Bedrifter, mente, at de vilde skaffe sig større Betydning og sikre deres Lykke, hvis de fik deres Beskytter gift med Kongens yngste Søster. Ved snildelig at skyde den unge Prins denne Plan i Tankerne aabnede de pludselig hans Øjne for Prinsessens tiltrækkende Egenskaber, og Kærlighed og Ærgerrighed tilsammen tilskyndede ham til at stræbe efter Ægteskabet. For at forekomme den Indvending, der kunde blive gjort, at han kun var en Prins med Apanage, gav hans Venner at forstå, at hans ældre Broder, Greven af Hanau, ikke havde Børn og sikkert aldrig vilde faa nogen. Denne Paastand støttede de paa latterlige Grunde, som ogsaa senere viste sig ikke at holde Stik. Det var en af disse Venner, og det den foragteligste, som blev ført ind til Kongen ad den hemmelige Trappe og godtgjorde for ham, at han ikke behøvede sine Ministres Raad for at afgøre Sagen; han havde blot næste Dag at kundgøre i Statsraadsforsamlingen, at han gav Prinsen af Hessen sin Søster. Jeg satte dog igennem, at Kongen i det mindste skulde raadspørge Statsraadet. Da jeg var den eneste, som havde talt med ham, kunde Prinsen let gætte, hvem det var, som havde faaet den fastslaaede Plan forandret; men han fattede ingenlunde Nag til mig derfor. Bernstorff opsatte en lang Betænkning, hvor han gennemgik alle Ulemperne ved denne Forbindelse. Han gjorde gældende, at det vilde blive nødvendigt at forsørge Prinsen, Prinsessen og deres Børn, at der ved dette Ægteskab vilde blive lagt Beslag paa de vigtigste Gunstbevisninger ved Hoffet, hvad der let kunde forstemme de gamle Hofmænd o. s. v. Jeg læste denne Betænkning for Kongen, men han holdt fast ved sit Forsæt, og Ægteskabet kom i Stand. Snart blev Kongen imidlertid skinsyg, fordi de to Ægtefæller gjorde for meget af hinanden; af denne skjulte Kilde randt en Række Trætter og Sammenstød, og at jeg blev sat ind i dem, vanskeliggjorde længe min Stilling og voldte mig megen Kval. Forsoningen med Bernstorff, som jeg for Sammen-

hængens Skyld har maattet meddele ovenfor, gjorde det til sidst aldeles utaaeligt for Kongen at have Prinsen om sig.

Sidst paa Aaret 1766 fik det Parti, der var dannet mod Ministeriet, en væsentlig Forstærkning, idet Grev Rantzau Ascheberg kom til. Han spiller en saa vigtig Rolle i de følgende Hændelser, at man nødvendigvis maa skildre ham nøjere. Rantzau'ernes Navn var allerede berømt i det 14de Aarhundrede, da de bosatte sig i Holsten, og siden den Tid har de stadig siddet inde med meget høje Embeder og store Godser baade i denne Provins og i Danmark. Som bekendt var en Rantzau Marskalk af Frankrig under Ludvig XIV's Mindreaarighed. Den Rantzau, vi her taler om, Otto Schack, havde allerede længe været vel kendt for sine gale Streger og sine Vittigheder. Han var allerede fem og tredive Aar, gift og Regimentschef og havde tjent med Hæder som frivillig i den franske Hær under Marskalk Løvendahl, da hans Forelskelse i en italiensk Sangerinde ødelagde hans Rygte og Velfærd. For at følge med dette Fruentimmer til Italien forlod han Landet og flakkede om fra By til By, medens han skiftede Ydre som en Proteus og for hver ny Skikkelse gennemgik nye Eventyr. Snart traadte han stateligt op, som det stemmede med hans Fødsel og Rang, snart levede han i Rom forklædt som Gejstlig. I nogen Tid slog han Følge med en Trop Komedianter og hemmeligholdt paa mistænkelig Vis, hvem han var. Paa Jenne brogede, eventyrlige Bane manglede han ofte Penge og tog det da stundom ikke saa nøje med, hvorledes han skaffede dem. Man har fortalt mig for vist, at der havde været en Kriminalforfølgelse i Gang mod ham paa Sicilien, og jeg véd, at den franske Gesandt i København fik tilstillet Retsforfølgelsesdokumenter i en anden Sag, der var for i Neapel, og som man dyssede ned af Hensyn til det Rantzau'ske Navn. I Genua havde han den Frækhed at afsætte en Veksel, lydende paa „hans Fader, Statholder i Norge“, uagtet hans Fader, der ganske havde slaaet Haanden af ham, allerede i flere Aar havde levet tilbagetrukket paa Ascheberg, og den forhenværende Statholder i Norge, Grev Rantzau Asdal, ikke en Gang var i Slægt med ham. I 1761, da Kejserinde Elisabeth laa for Døden, og man forudsaa, at der snart vilde udbryde Krig mellem Rusland og Danmark under

hendes Efterfølger, gik han til denne og tilbød sin Tjeneste med den Forklaring, at som holstensk Adelsmand kunde han vælge, hvem af de to Suveræner, han vilde slutte sig til. Denne Henvendelse blev modtaget med Foragt af Hertugen og Hertuginde af Holsten, og efter at de allerede havde besteg Tronen, drog han af og svor dem evigt Had. Da han naaede Danzig, var hans Penge sluppen op, og han vilde ikke have kunnet fortsætte sin Rejse, hvis han ikke tilfældigvis havde truffet en Fabrikant, der vilde til Danmark med en lille Kapital for at slaa sig ned der under Beskyttelse af en Regering, som opmuntrede Industrien. Han bildte nu Greven ind, at Kongen vilde afholde Omkostningerne ved Oprettelsen af hans Virksomhed, saa han ikke vilde faa nogen Brug for sine Penge; men hvis han vilde laane *ham* dem, vilde han betale dem tilbage med Renter i Danmark og dertil yde ham en Protektion, der vilde bringe ham anselige Fordele hos Regeringen. Den Tid var forbi, da man kunde øse Pengene saaledes ud; man havde ikke en Gang nok til nødvendige Udgifter; og af al den Protektion, nogen kunde tilbyde eller vælge, var Grev Rantzaus uimodsigelig den daarligste. Da den stakkels Fabrikant hverken fik Understøttelse af Regeringen eller den Kapital, han saa letsindigt havde laant ud, blev han fuldstændig ruineret. Paa denne Maade lykkedes det Rantzaus at vende tilbage til det Land, han havde villet forraade; han fik en lille Aarpenge af Hoffet, og hvad han mere skulde bruge, skaffede han sig ved lignende Midler som de, han saa ofte havde anvendt.

Han paastod, at han blot var taget til Hoffet i Petersborg for at udspejde Ruslands Hemmeligheder, og at han havde givet det danske Ministerium udmærkede Raad, som blot var bleven ringeagtede. Man gik ikke hans Udtalelser nøjere efter, men man holdt ham i alt Fald til Gode, at han nu udadtil levede paa ordentligere Vis. Han havde ladet sin Hustru, en Datter og Arving af hans Farbroder Rantzaus Opendorff, komme til sig i Altona og levede med hende i et Hus, der tilhørte hans Fader. Det var en agtværdig Kvinde, som han havde voldt utallige Sorger, og som ikke havde andre Fejl i hans Øjne, end at hun var dødelig forelsket i ham.

Dér havde han i fem Fjerdingaar levet paa en meget fortrolig

Fod med Hr. von Falkenskjold, om hvem der senere vil blive Tale. De læste i Forening politiske Værker. Dér gjorde de ogsaa Bekendtskab med Doctor Struensee, som er bleven saa navnkundig ved sin ulykkelige Skæbne. Da jeg alene vil skildre mine Personer ved Hjælp af Kendsgerninger, vil jeg meddele hans Historie fra Begyndelsen.

Han var født 1737 i Halle i Sachsen, hvor hans Fader den Gang var en fremragende Universitetslærer i Theologi. Tillige havde han gjort sig bekendt ved Skrifter, der var prægede af blid Extase og mystisk Fromhed; det var nemlig ikke den almindelige Lutherdom; han hørte til Franckianerne, en Retning, der kappedes med Zinzendorfs. Denne hellige Mand havde to Sønner; den ældste, som der ogsaa senere vil blive Tale om, lagde sig efter Mathematik, og den yngste, den, vi her har at gøre med, studerede Medicin. Dette er to Videnskaber, som man har beskyldt for at skade de religiøse Grundsætninger, den ene ved at vænne os til en Art Bevisførelse, for hvilken historiske Kendsgerninger ikke kan gøres til Genstand, den anden ved at lade os lægge alt for meget Mærke til, hvor afhængige vi er af vor Organisme. Imidlertid tilstod Dr. Struensee, da han omvendte sig, at Synet af det, der foregik blandt Franckianerne, havde været nok til at faa ham bort fra Kristendommen, allerede medens han var Barn, og før han nogensinde havde studeret Medicin. Et fanatisk Optrin, under hvilket to unge Konfirmander havde modtaget Naaden paa samme Dag, den Maade, man behandlede dem, deres lastefulde Liv baade før og efter deres Vækkelse, gav ham den Overbevisning, at Naaden uddeltes i Blinde og ikke forandrede dem, der modtog den. Han maatte høre, hvorledes de hellige med lige stor Nidkærhed dadede dem, der gik med Manchetter, og dem, der løj, dem, der pudrede Haaret, og dem, der ikke viste deres Forældre Ærbødighed, og da han ikke kendte nogen anden Kristendom end denne, fik han samme Lede og Foragt for alle Retninger. Ved at studere Fysiologi blev han endelig helt Epikuræer, thi gennem Hallers praktiske Forsøg i Forbindelse med Helvetius' Tankesystem naaede han til den Overbevisning, at det kun er vor Organisme, som frembringer vor Aandsvirksomhed, og at vore Idéer i Grunden kun er Sanseindtryk. Deraf

drog han den Slutning, at det eneste, vi har at gøre, er at skaffe os behagelige Sansindtryk, naar kun vi ikke skader nogen derved, og at man med dette ene Forbehold kan lade haant om alle andre Menneskers Forskrifter og Dom. Denne Livsanskuelse bragte ham paa den Plan at drage til Indien for at øve Lægekunsten dér og nyde den dejlige Himmelegn, hvor han vilde finde al mulig Lejlighed til at give sig hen i Nydelseslyst, hans herskende Lidenskab.

Jeg udvikler hans Grundsætninger, eller, om man vil, hans Mangel paa Grundsætninger, fordi man har gjort meget Væsen deraf, og jeg lader mine Læsere om, hvad Slutning de vil drage. Det vil være vel bekendt for livserfarne Folk, at Menneskenes Færd oftere er afhængig af deres Karakter end af deres Meninger, og tillige, at deres Skæbne ikke saa meget bestemmes af deres Valg som af Omstændighederne.

Struensees Skæbne afgjordes ved denne Hellighed hos hans Fader, i hvis Fodspor han var saa langt fra at træde. Da Ministeriet i København var gudeligt og mente at burde stille en hellig Mand mod det Arnested for Vantro, det havde opdaget i Altona, satte det den gamle Struensee i Spidsen for denne By ved at udnævne ham til Provst. Senere udvirkede Faderens Anseelse, at Sønnen ansattes som lønnet Stadslæge; men ung, letlevende og skødesløs som han var, fik han fra først af kun ringe Søgning, og da hans Fader saa' ham slaa ind paa Fordærvsens Vej, forstødte han ham højtideligt. De blev snart skilt ad, da Bernstorff, der havde den største Agtelse for Faderens dybe Fromhed, gjorde ham til Superintendent i Rendsborg. Denne Værdighed svarer hos de tyske Lutheranere til Bispeværdigheden i de nordiske Riger, og han kom ved den i Spidsen for en stor Provins' Gejstlighed.

Det var netop den unge Struensees gale Streger, som gav ham Værd i Grev Rantzaus Øjne. Et alvorligere, arbejdsommere Menneske vilde ikke have passet ham. Han maatte spille med Greven, gøre Greven Selskab i hans hemmelige Svirelag, dække ham i hans Kærlighedshistorier og drøfte Statssager i den dejlige Ro, de hentes i ved Hjælp af Røgtobak.

De syslede ofte med Planer om at reformere Statsstyrelsen paa

alle Omraader. Hang til at laste havde de begge to, og da intet er lettere end at udrette noget godt, saa længe det bliver ved Tanken, gik de op i gensidig Beundring og forsikrede hinanden, at hvis de var i Spidsen for Statsstyrelsen, vilde alt gaa paa bedste Maade. Derfor aftalte de, at hvis en af dem nogensinde kom ind i Regeringen eller fik en vigtig Stilling, skulde han kalde den anden til Hjælp. I deres Samtaler planlagde de i det hele de fleste af de Foranstaltninger, som siden hen blev ejendommelige for Struensees Styrelse. De kom i et saa meget fortroligere Forhold til hinanden, som Lægens Hjælp undertiden blev nødvendig ved Forløsning af Fruentimmer, til hvem Rantzau havde staaet i utilladeligt Forhold. Struensee gjorde Rantzau disse Tjenester med et Højsind, der oversteg hans Evne, ja han underholdt ham nogen Tid af sine egne Midler, og siden hen forstrakte han ham med de Penge, han havde nødig for at kunne vise sig ved Hoffet. Det var altsaa langtfra Struensee, som var Grevens Øjentjener, men tværtimod ham, der var Adelsmanden i Handling og havde Beskytterens Rolle. Disse Oplysninger har jeg fra en Landsmand af mig, en gejstlig, der boede i Altona. Andre Vidner har forsikret mig, at Struensee den Gang tilbragte sin Tid med Studier, og at Adspredelser ikke lagde synderlig Beslag paa ham. Saa meget er vist, at af sin Gerning mente man ikke, han var videre optagen.

Han var retskaffen, frimodig, trofast i Venskab og kunde optræde med Finhed. Han manglede heller ikke Forstand og Dygtighed, og jeg tror, han vilde have klaret sig godt som Statsmand, dersom han foruden sine medfødte Anlæg havde haft større politisk Studium, større historisk Læsning og navnlig Erfaring; thi Erfaring hører til for at forstaa at tage Reformer op paa det gunstige Tidspunkt og udføre dem besindigt. Ved sine Smigrerier gav Rantzau ham alt for høje Tanker om sig selv og nedlagde den Ærgerrigheds Spire hos ham, der førte ham i Fordærvelse. Rantzau havde imidlertid ingen anden Tanke dermed end at skaffe sig et Redskab, og han forestillede sig, at dersom han selv en Gang optraadte paa Skuepladsen i fornem Glans og høj Kommando, vilde Struensee ikke længere være hans Ven, men hans Undergivne og Læge. I denne

sidste Egenskab gjorde Struensee Rantzau en vigtig Tjeneste. Grevinde Rantzau, som opholdt sig i Altona, fik meget ondartede Kopper, og alle Rantzauerne som én Mand forlangte, at der skulde tilkaldes en anden Læge i Stedet for denne personlige Ven, som var saa ung og lidet kundskabsrig og anset; men Ægtemanden nægtede det og hævdede, at hans Ven havde Snille, og det var bedre en Kundskaber. Sygdommen blev meget godt behandlet, og Grevindens Helbredelse bragte Lægen i Yndest hos alle Slægtens Medlemmer og hos disses Venner og hele underordnede Kreds. De bedste Huse i Egnen stod ham nu aabne. Han havde et tiltalende Ydre og en elskværdig Optræden; han var meget tjenstvillig og det paa en taktfuld Maade. Han var dertil en munter Selskabsbroder, en flink Spiller, forekommende mod Damerne og utrættelig paa Jagt og paa Rejser, saa han baade kom i Mode som Læge, blev en søgt og fejret Gæst og endog knyttede rigtige Venskabsforhold.

En af Grev Rantzaus Anker mod de styrende var, at han ikke kom i nogen Stilling, siden hans Regiment havde faaet en anden Chef, medens han flakkede om i Italien. Der var dog saa mange Folk af ringere Byrd, ja endog Udlændinge, som havde Sæde i Statsraadet og førte Befaling i Provinserne! Han vidste maaske ikke, at nogle Ministre havde anmodet Grev Saint-Germain i hans Krigsministertid om igen at give ham et Regiment, men havde faaet Nej. Saint-Germain havde erklæret ikke blot, at han ikke vilde foreslaa Kongen at ansætte en berygtet Mand, men at han før vilde afgive sin Kaarde end tjene sammen med ham. Har Grev Rantzau kendt denne Historie, var han i alt Fald klog nok til at lade, som han ikke gjorde det; thi saa snart han kom til København, skyndte han sig at søge Saint-Germain. Hvor det dog var vidunderligt, sagde han, at et heldigt Tilfælde havde skænket saa lille et Rige saa stor en Mand. Det var den rene Daarskab ikke at give ham Ledelsen af Krigsvæsenet tilbage, ligesom det havde været det rene Forræderi at fratage ham den. Og til Fordel for hvem var det sket? ... for en Dreng uden ringeste Erfaring. Disse Udtalelser kom han med hos Grev Saint-Germain, og han gentog dem offentligt og henvendte sig til mig om, at jeg skulde gøre dem gældende i Kabinettet. Jeg ind-

rømmede ham, at jeg syntes, Prinsen af Hessen havde handlet meget uklogt ved at tage sig saa vigtigt et Hverv paa, men at gaa med til noget Anslag mod ham afslog jeg. Rantzau var da ikke sen til at finde andre, der vilde sekondere ham, navnlig den preussiske Gesandt, Baron Borcke, som tidligere er nævnt, og en Grev Görtz, som var Oberst og Redskab for Saint-Germain, en Slægtning af den Görtz, der blev henrettet i Sverige 1720 og som er mere kendt ved sin ynkelige Død end ved sit Liv. Saint-Germain selv lod, som om han roligt afventede, at Kongen skulde faa Øjnene op og vise ham Retfærdighed. Imidlertid benyttede han sig af den Adgang til Kongen, hans Rang gav ham, til at vække Fordom mod den Minister, han havde saa megen Grund til at beklage sig over, og mod de russiske Underhandlinger, der nu slet ikke kunde skilles ud fra Ministrenes Venners og Fjenders personlige Interesser. Desuden stræbte han ivrigt at indynde sig ved at vise Deltagelse for Planen om Stavnbaandets Løsning. Det lykkedes saa meget lettere atter at faa ham i Spidsen for Krigsvæsenet, som Kongen var umaadelig ked af sin Svoger. Saa snart Saint-Germain havde faaet sit Embede tilbage, tog han overalt fat, hvor han havde sluppen, anvendte de samme Mennesker, der havde gjort hans Styrelse forhadt, foretog kostbare Besparingsforanstaltninger, greb ind i de andre Styrelsesgrene og arbejdede paa at faa Hæren gjort større.

Lang Tid efter har jeg faaet at vide, at han beklagede sig over, at jeg i snævrere Samvær satte hele hans Arbejde i slet Lys. Jeg har imidlertid ikke en eneste Gang udtalt nogen Mening om de Skridt, der kun vedkom Hæren; hvad Mening kunde jeg vel have overfor en ypperlig Officer, som hele sit Liv igennem havde udmærket sig i Krigstjeneste? Men naar han talte til Kongen om at holde en større Hær for at hævde sin Myndighed indadtil, om at kue Stormændene og styrke Enevælden, om at skaffe sig Lydighed uden at laane Øre til Forestillinger fra andre, da stræbte jeg at godtgøre for min unge Herre, at der ikke var nogen Opstande at frygte i hans Stater, at hans Fader havde levet trygt paa sine Lystslotte uden anden Vagt end en Schweizer, at Forestillinger aldrig kunde skade uden i Tilfælde, hvor der krævedes hurtig Handling, og saa kunde

han jo paabyde Tavshed, men at saadanne Forestillinger var den eneste Udvej, som var levnet store og smaa til at forsvare Menne-skehedens Rettigheder mod enevældig Haardhed, og derfor var det saare nødvendigt at lade de store i Staten beholde en Slags Glans og Anseelse, just paa samme Tid som man fratog dem ethvert Mid-del til at undertrykke andre.

Saint-Germain lod øjeblikkelig General Huth afskedige, da han ikke kunde døje, at man dristede sig til at sammenligne ham selv med denne Officer, der havde været simpel Lieutenant i Kejser Carl VII's Tjeneste, medens han selv havde haft Generalmajors Grad i samme Hær.

Twistighederne mellem Prins Carl og Kongen lod til at lægge sig lidt, da Prinsen ikke længer deltog i Styrelsen; men de brød snart ud igen i alle mulige Anledninger og gik saa vidt, at man maatte skilles ad. Prinsen, Kongens Søster og hele deres Hofstat tog da Ophold hos Landgrevinden i Hanau.

Grev Rantzau blev for sin Medvirken lønnet med Overkom-mandoen over alle de norske Tropper. Denne Post blev frataget Grev Schmettow, en af dem, der stærkest havde ønsket Grev Saint-Germain til Minister. Jeg har set et Brev fra ham, hvor han siger, at han om fornødent vilde afgive Halvdelen af sin Lønning for at se saa dygtig en Mand i Spidsen for Hæren, og at man, hvis man manglede Penge til at skaffe ham hans Udkomme, hellere maatte opløse to Regimenter. Han lod nu Harmen over sin Afskedigelse gaa ud over Grev Rantzau, som han paastod havde lovet ikke at fortrænge ham, og i den Anledning sendte han to Oberster til ham for at udfordre ham til at kæmpe med Kaarde og Pistoler, indtil en af dem blev paa Stedet. Næppe havde imidlertid Ordføreren nævnt Grev Schmettows Navn, før Rantzau, uden at give ham Tid til at forklare sig nøjere, sagde, at det var en General, han havde den allerstørste Agtelse for, det var ham en Ære at være hans Kollega, og han ønskede, de skulde være Venner. Det endte da med, at de to Oberster maatte gaa helt forbløffede fra ham, og der kom ikke mere ud af Sagen.

Da Rantzau havde faaet et Regiment og en anselig Kommando, glemte han helt, at han havde lovet at faa Struensee kaldt til Hoffet.

Dennes Ønsker gik endnu ikke videre end at optræde som Læge dér, og han droges mindre af Ærgerrighed end af sin Kærlighed til en Dame af Stand, som han var traadt i Forhold til i Holsten. Jeg har Grund til at tro, at denne Dame var Fru v. Gähler, der var gift med en General, en blind Tilhænger af Grev Saint-Germain, som brugte ham i alle sine Foretagender, og hvis jeg er rigtig underrettet, fik Struensee nu ikke bedre Protektion af sin Elskerinde end af sin Ven. I en Række af Aar var det Fru v. Gählers kloge og forsynlige Fremgangsmaade at foretrække dem af sine Tilbedere, der kunde fremme hendes Mands Lykke, da hun vidste, at han var meget skinsyg, men endnu mere ærgerrig. Paa dette Tidspunkt stod hun i Forhold til Grev Saint-Germain, og skal man tro onde Tunger, fandt hun sig i at blive overhængt af en Krigskommissær, hvis Pengemidler var nødvendige for hendes Ægtemand og hendes Elsker, og som selv havde Brug for begges Protektion for sine Leverancers Skyld.

Struensee havde imidlertid i København en anden Ven, der var ham trofastere, ja viste en sand Lidenskab for hans Vel. Det var just den Brandt, der blev hans uadskillelige Staldbroder baade i hans Opsving og i hans Ulykke. Han var adelig, men hans Stamtræ var meget kort. Hans lidet tiltalende Ydre, et kejtet Væsen, Frugt af en streng Opdragelse i Ensomhed, en udskejende Indbildningskraft, som han antog for Aand, en overdreven Lyst til at behage Damerne og komme ind ved Hoffet, alt dette i Forening gjorde ham i hans unge Dage til en temmelig latterlig Person. Han kom da paa den Tanke, at han kunde trænge til en Rejse til Frankrig for at blive uddannet. og da han kom tilbage derfra, havde han ogsaa, saa godt han kunde, skilt sig ved sin ru Bark. Han dansede ret godt og tumlede en Hest, førte en Floret, ja endog en Kaarde meget bedre, end da han rejste. Han havde ogsaa rystet alle tomme Skrupler fra sin Barndom af sig og forsømte ikke, i det mindste i Munden, at optræde som Don Quixote for visse Yndlingsdyder, som han havde sat i Stedet for dem. Hans voldsomme, overmodige Væsen overfor Damer kunde stundom bedaare en og anden af dem; det brystede han sig saa af, medens de i Fortrolighed, saa godt de kunde, undskyldte sig for deres Tilbøjelighed for en Mand, som man allevegne havde til bedste.

Han tog ubarmhertigt og taktløst Hævn ved sin skarpe Tunge; thi hans rastløse Nysgerrighed havde skaffet ham Besked paa en Masse hemmelige Historier, og dem udbredte han uden Skaansel og hentydede endog til dem i Samtale med de Folk, som de angik. For at erhverve eller udvikle saa mange Fuldkommenheder havde han maattet være sammen med det sletteste Selskab af enhver Stand og havde anvendt en stor Del af sin Fædrearv derpaa; Resten fik han sat til ved at jage efter en Stilling. Stillingen som Yndling havde han allerede tidlig følt sig meget tiltrukket af; han tilstod mig en Gang, at lige fra hans Barndom havde det staaet for ham som den højeste Lykke at kunne gaa frit ind til Kongen ad den hemmelige Trappe. Da han nu regnede sig for en Kender paa Dansens og Musikkens Omraade, søgte han indtrængende om at komme til at lede Skue-spillene og Forlystelserne ved Hoffet. Derved vilde han have faaet alle sine Tilbøjeligheder tilfredsstillede paa én Gang: fortrolig og stadig Adgang til Kongen, en Syssel af let og legende Art, Herredømme over Danserinder og Skuespillerinder og hemmelige Efterretninger om Hoffet og Hovedstaden. Han haabede ogsaa paa at faa en rigelig Lønning, saa han kunde imødekomme sin Tilbøjelighed for Overdaadighed og Vellyst; thi der gælder jo hos Fyrster den Regel, at Vederlaget staar i omvendt Forhold til Stillingens Nytte.

Kongens Ungdom, hans Smag for eller rettede hans Tørst efter Adspredelser, det franske Skuespillerselskab, man kaldte til Hoffet, de idelige Udflugter til Lystslottene, den syttenaarige Dronning, som snart skulde komme, alt det syntes at gøre Posten som *intendant des menus* ganske uundværlig. I det mindste var den det efter Brandts Mening.

Tro mod det Venskab, han havde sluttet med Struensee, da de havde moret sig sammen i Altona, hævdede han ogsaa, at Kongen trængte stærkt til en Læge, eftersom de Læger, der skulde være ham personlig til Tjeneste, var for svagelige til at kunne følge ham paa hans trættende Udflugter. Brandt anvendte ganske snilde Midler for at faa Hoffets Valg til at falde paa hans Ven. Da han stadig havde sin Gang paa Slottet, fik ogsaa jeg min Part af hans Besøg og Anmodninger. Han priste Struensees Karakter og Dygtighed for mig og

beraabte sig i dette Forhold paa v. Berger, den dygtigste og mest ansete af Kongens Læger, og han klagede over den Kulde, han mødte hos Rantzau, som han ellers var en lidenskabelig Beundrer af.

Hans Besøg smigrede mig ikke synderlig; jeg antog, at de gjaldt Kabinetsskretæren, og for Resten forstod jeg nok, at det passede ham at holde til i min Bolig. Der kunde han faa at vide, hvem af hans mange Standsfæller, Kammerjunckerne, der havde Tjeneste den Dag, samt naar Kongen vilde gaa ud, og hvad Dag der skulde være Bal, og alle slige vigtige Nyheder, som i Forening med Beretninger om Regnvejr og Solskin udfylder Hoffolkenes Samtaler og hjælper dem at skjule deres Hjerners Tomhed og deres Lidenskabers Voldsomhed.

Struensee tog ogsaa selv sin Sag i Hænde. I den Tro, som endnu var gængs udenfor Hovedstaden, at Reventlou raadede for Gunstbevisninger og Embedsbesættelser, rejste han gennem hele Holsten til et af hans Godser og tilbragte nogle Dage dér. Struensee bragte Reventlou Anbefalingsskrivelser og Vidnesbyrd om sin Duelighed; men den strenge Herre modtog ham koldt. Han vidste, at han var vantro, udsvævende og dertil en Ven af Rantzauerne, alt sammen Grunde til at nægte ham sin Beskyttelse. Den trængte han i øvrigt meget mindre til, end nogen af dem forestillede sig.

Med den evindelige Omskiften, man kunde iagttage ved Hoffet, maatte i det hele taget alle og enhver nære store Forhaabninger, og der spandtes derfor mange Rænker, og enhver, der attraaede en Stilling og hørte om, hvor galt det gik til i Kongens Privatliv, lovede sig selv eller sine Beskyttere, at alt skulde gaa bedre, hvis han opnaaede at komme i Yndest. Disse mange Anslag var for største Delen af saa lav og lumpen Art, at de ikke fortjener Omtale.

Det var Skik, at Kongen rejste Riget rundt under sine første to Regeringsaar. Hans Forgængere var først taget til Holsten og dernæst til Norge. Den første Sommer efter hans Tronbestigelse gik, uden at han foretog nogen Rejse; paa denne Tid giftede han sine to Søstre bort, den yngste, som omtalt, til Prins Carl af Hessen, den ældste til Kronprinsen af Sverige. Den sidste Forbindelse var Følgen af en gammel Overenskomst, der var sluttet med den svenske Na-

tion, da Prinsen endnu var Barn. Dronningen af Sverige, en Søster til Kongen af Preussen, vilde gerne have brudt denne Aftale og givet sin Søn en Prinsesse af sit eget Hus til Ægte, men Stænderne holdt fast paa den, og de danske Ministre vilde hellere have raadet til Krig end til at taale en saadan Forhaanelse. To svenske Raadherrer ledsagede den unge Brudgom til Helsingborg, hvor han skulde modtage Prinsessen, der allerede var viet til ham ved Fuldmagt. Begge Strandbredder vrimlede af Mennesker, og Havet var dækket af Baade, fulde af Folk, som dette Skuespil havde draget derhen. Raadherrerne, der havde ledsaget Prinsen og syntes at være til Stede som Borgen for hans Troskab mod Nationens politiske Aftaler, blev nu Vidner til, at han fattede stor Beundring for den unge Prinsesse, de skænkede ham, og man siger, at de havde Møje med at styre hans Fyrighed, indtil Brudeparret kom til Stockholm, hvor det personlig modtog den ægteskabelige Velsignelse. Ikke desmindre sejrede hans Moder, Dronningens Rænker; hun forstod ti, tolv Aar igennem at vedligeholde Kulde, ja endog Splid mellem Ægtefællerne, indtil endelig hendes Søn afrystede det forhadte Aag og besluttede at skænke Riget Arvinger.

Heller ikke Kongen af Danmark viste sig den Gang synderlig hidsig efter at blive gift. Han havde allerede i nogen Tid været forlovet med Prinsesse Mathilde, en Søster til Georg III., og Bryllupet var sat til Aaret 1767. Men da Christians Ministre og Hofmænd og de, der stod ham nær, mærkede, at han var ved at kaste sig ud i Udsvævelser, troede de, de kunde forebygge denne Fare ved at fremskynde Ægteskabet et Aar. Det blev da fejret i Begyndelsen af November 1766, da Kongen var omtrent atten Aar og Prinsessen et Aar yngre. Hun vandt alle Hjerter ved en Karakter, der allerede var udviklet, en henrivende Naturlighed, et venligt Væsen og fintfølelse Fremfærd. Ikke et eneste Menneske fra hendes eget Land blev i hendes Tjeneste, og i en saa ung Alder stod hun nu henkastet paa en fremmed Strand uden at vide, om hendes nye Hof fortjente hendes Tillid. Overhofmesterinden, Fru von Plessen, var ganske vist en retskaffen Dame, men streng, stolt og dadlesyg. Hendes Bolig var Samlingssted for de misfornøjede, og to Gange om Ugen kom

Ministrene og de gamle Hofmænd derhen efter at have spist til Middag hos Kongen, og dér sukkede de over hans gale Streger og det fordærvelige Selskab af unge Mennesker, der omgav ham. Særlig Reventlou tog paa Vej som en vanvittig i Tillid til de Meddelelser, man gav ham. Hans Søstersøn, den skinhellige Sperling, forstod at ophidse ham og samtidig give dem, han vilde skade, Skylden for de Galskaber og de taabelige Udgifter, han selv havde foranlediget. Det var i Virkeligheden ham, der mest bidrog til paany at bringe Skuespil, Maskeballer og Parforcejagt i Mode ved Hoffet. Kongens Ungdom og den Kedsomhed, han tidlig var ved at blive Offer for, gav Paaskuddet for den Slags Anstalter, som var alt for kostbare for et lille, forgældet Land, i alt Fald naar man satte dem alle samtidig i Gang. Alligevel vilde Almenheden have tilgivet dem, hvis Hoffet iøvrigt havde forstaaet at skaffe sig Anseelse; thi selv om et Folk lider under sin Herskers Overdaadighed, finder det sig villigt i den og føler sig stolt, fordi det tror, det har Del deri; men da Kongen her hengav sig til de barnagtigste Adspredelser, foer planløst om fra Slot til Slot og bragtes i Vanry ved sine egne Ministres Klager over hans private Liv, maatte han fra nu af sætte til i Almenhedens Agtelse. Det saa man et Vidnesbyrd om endnu samme Vinter. Da en Bygning, som hørte til Slottet, hvorfra det kun var skilt ved en Kanal, og som rummede Bryggeriet og et vældigt Oplag Brænde, var gaaet op i Luer, tog den tyske Præst Münster heraf Anledning til at holde en Prædiken mod Kongens Person og mod Hoffets Forlystelser. Han stillede sine Tilhørere for Øje, at Maalet nu var fuldt for Nationens Ulykker, og der var ingen Udvej, hvis ikke Forsynet straks vilde hjælpe og hvis ikke den Advarsel, det nylig havde givet, gjorde en gavnlig Virkning. Denne Tale paadrog ganske vist Prædikanten en Irettesættelse, men den vandt stort Bifald blandt de strenge og gudelige.

Af saadanne Mennesker bestod Fru von Plessens Kreds, og selv var hun oprørt over den Kulde, Kongen viste sin unge Hustru. Han var ikke meget sammen med hende og optraadte da med en vis Ligeegyldighed. Ogsaa jeg tog mig det meget nær, skønt jeg ikke hørte til denne Kreds, og jeg har Grund til at tro, at Kongen ikke

vilde have faaet Børn, hvis jeg ikke foruden de virkelige Grunde, der burde bringe ham til at ønske det, havde foreholdt ham en, der faldt i Traad med hans herskende Særheder, den nemlig, at man vilde faa daarlige Tanker om hans Evner, hvis man ikke saa Frugter af dem. Var dette først sket, vilde Dronningens Opførsel blive ham ganske ligegyldig. At være Ægtemand og Fader forekom ham altfor alvorligt og altfor lidt „rask“, og „en kongelig Person i hans Seng“ syntes ham for Resten snarere at have Krav paa Ærbødighed end paa Elskov. Han vilde da kunne finde sig godt i at være en moderne Ægtemand i alle Henseender.

Disse Urimeligheder fremmedes af hans nye Kammerpage, Grev Holck, en yngre Søn af Grevehuset. Han var opdraget ved Hoffet, var et muntert, fornøjeligt, letsindigt Menneske, der dansede godt og løj med fræk Pande, men havde alt for ringe Sans for Orden og Sammenhæng til at kunne gennemføre noget Anslag. Han nød allerede hele den Yndest, som Sperling endnu søgte at give sig Skin af at have. Holck var den første, som forstod at bruge Kongens Særheder til at lede ham, og han gjorde det nu med saa meget større Lethed, som de andre fortrolige ikke kendte noget dertil. Hvad enten det skyldtes Ondskab eller Ubehændighed, kom han til at staa som en Modstander af Dronningen, lige fra han først kom i Yndest. Man beskyldte ham for at have villet udelukke hende fra hendes Mands Forlystelser; men det var maaske kun dennes egen Tilbøjelighed, han herved gik efter. Misforholdet var nu allerede mere fremtrædende og kendt. Det kom til fuldt Udbrud i Anledning af den Rejse til Holsten, som fandt Sted i Sommeren 1767.

III.

KONGENS REJSE TIL HOLSTEN. — PLAN TIL STAVNSBAANDETS LØSNING. — GREV SAINT-GERMAIN OG FORFATTEREN AFSKEDIGES.

Dronningen vilde meget gerne have ledsaget sin Ægtefælle. Hun bad og hun underhandlede, medens Ministrene og Hofmændene

delte sig i to Partier. Kongen holdt ikke synderligt af hende, og dog indgød hun ham en vis Ærefrygt, saa han var saare glad ved at holde hende borte fra en Rejse, paa hvilken han havde sat sig for at ville slaa sig løs paa alle Maader. Den stakkels Fyrstinde var saa meget mere at beklage i sin forladte Stilling, som hun var frugt-sommelig, og i Kraft af et Instinkt, der er fælles for næsten alle Kvinder, havde fattet Godhed for sit Barns Fader. Det var ogsaa den eneste Egenskab, i hvilken han kunde have nogen Værd for hende. Hun gav Grev Holck Skylden for sin Unaade, og han har maaske virkelig ogsaa styrket Kongen i hans Forsæt. Derfor krævede hun, at han i det mindste heller ikke skulde følge med, og det var kun med Møje, hun opnaaede en saa ringe og tilmed saa ydmygende Hævn.

Jeg havde gjort mit bedste for at forebygge denne Tvedragt, og jeg gjorde nu, hvad der stod til mig, for at stifte Fred mellem Ægtefællerne. Jeg fik Kongen til at skrive de kærligste Breve, og da jeg selv forfattede dem, sørgede jeg for, at Dronningen kunde være fornøjet med dem. Kongen paatog sig den Umage at afskrive dem paa det Vilkaar, at de ikke var for lange. Straks efter at denne Brevveksling var kommen i Gang, samtykkede han paa Dronningens Bøn i at ansætte en Søster til Sperling blandt Hofdamerne, uagtet han tidligere havde udelukket hende, uden Tvivl af Had til Broderen. Han lod sig da forstaa med, at til Løn derfor haabede han ogsaa at have frie Hænder i Valget af sine Tjenere. Holck kunde han næsten ikke undvære. Han havde endnu kun vist sig som den muntre og letsindige, og jeg kan forsikre, at Førsteyndlingens Rolle, som jeg havde overtaget i hans Fraværelse, for hver Dag blev mig mere pinlig. Jeg var ikke nær saa skæmtsomt anlagt og fandt det alt for upassende at efterligne Folk for Løjer, selv om jeg havde haft Gave dertil; mit Forraad af lettere Underholdning begyndte at ebbe ud, og som gammel Lærer indgød jeg for megen Respekt til, at jeg kunde blive Genstand for alle fortrolige Meddelelser om „haarde Folk“ og om hvad der „gjorde Fremskridt eller ikke gjorde Fremskridt“. Jeg havde dog endnu et Middel tilbage til at hævde min Stilling, da Kongen lagde megen Vægt paa Planen

Caroline Mathilde

DRONNING CAROLINE MATHILDE

om Stavnsbaandets Løsning, og dertil mente han at have Brug for mig. Han regnede mig ogsaa for en meget hellig Mand, blot fordi jeg stundom under fire Øjne gendrev de Bevisgrunde mod Religionen, som Baron Borcke, Grev Schmettow og andre satte i ham, og derfor var det mig, han lod kalde til Beroligelse for sig, naar han om Natten eller om Dagen blev bange for Djævelen. Dette fortalte han mig for Resten ikke, og det var kun ved et Tilfælde, jeg opdagede, at jeg havde denne magiske Evne. Desuden nedlod han sig til at gentage og bringe ud i større Kredse, hvad jeg havde sagt i vore Samtaler, og da det, som kan lade sig høre i et voksent Menneskes og en Undersaats Mund, bliver vidunderligt i et Barns og en Fyrstes, kom mange Fyndord, som han havde faaet fra mig, i Omløb under hans Navn. Skønt de nu ikke fortjente at fremhæves, stod de over de Tanker, som han kunde have frembragt i sit svage, flygtige Hoved, der ikke rummede mange Kundskaber og var sysselsat med de mest usammenhængende Ting, og dette havde han nok en Følelse af, men tilstod det ikke for sig selv. Jeg levede stille nok til, at man ikke lagde Mærke til mig, og Kongen vidste saare vel, at jeg ikke var den, der vilde gøre Krav paa noget som min Ejendom. For Resten vilde jeg som oftest ikke have kunnet kende mit eget igen, saa stærkt forandrede det sig ved at gaa gennem denne Kanal.

Der opstod heraf to modsatte Virkninger blandt Hoffolkene. Alt, hvad de syntes godt om, roste de som stammende fra Kongen, men alt, hvad der mishagede dem, paastod de, var indgivet ham; og medens man ikke regnede mig det gode og nyttige, jeg havde sagt, til Ære, gav man mig derimod Skyld for, hvad jeg aldrig nogensinde havde sagt eller tænkt, og for, hvad der var bleven urigtigt gengivet. Dette blev en rig Kilde til Fortrædeligheder for mig. Navnlig havde nogle danske Breve vildledt dem af Hoffolkene, der ikke havde noget imod at lade sig vildlede. „Dem i det mindste,“ sagde de, „har Sekretæren ikke lavet.“ Jeg lavede dem imidlertid lige saa vel som de andre og lod blot min kongelige Lærling have den Tilfredsstillelse at rense min Stil for nogle sproglige Unøjagtigheder.

Fyrsters Tjenerskab, Hoffolk, Ministre og til en vis Grad Hovedstadens Indbyggere er vante til kun at regne deres Behersker for et

Menneske som de selv, naar det kommer højt, men ude i Landet tror man, at det er en Guddom. De fleste, der traadte i nærmere Forbindelse med Kongen paa denne Rejse, kom for Alvor ud af den Fejltagelse. Han viste sig saa slet inde i Sagerne, Menneskene var ham saa ligegyldige, Synet af hans Ejendomme optog ham saa lidet, hans Adspredelser var saa barnagtige, og de Hoffolk, han syntes at foretrække, saa ubetydelige, at man maatte danne sig en meget ugunstig Mening om ham.

En Mand, som dette navnlig slog, var Grev Rantzau Ascheberg, Fader til ham, jeg ovenfor har talt om. Det var en Olding, der ikke længer kunde røre sig; i fyrretyve Aar havde han levet paa sine Godser, sysselsat med at frigøre sine Bønder, og han stod i hele Provinsen i Ry for sjældnen Klogskab, enten som sine undergivnes Velgører, som Kritiker af Regeringen, eller som Filosof og desuden paa Grund af sin høje Alder. Kongen havde taget mod en Indbydelse til Middag hos ham, og den gamle betragtede ham som en anden Salomon, der kom for at lytte til Visdommens Orakelsprog, og han udarbejdede sin Tale med den Forestilling for Øje. Kongen lod sig nu føre til sin Værts Kammer, traadte ind med lette Trin, sagde ham nogle tomme Ord med adspredt Mine, gav ellers aldeles ikke Agt paa ham og gik igen, vel tilfreds med den naragtige Rolle, han havde spillet. Jeg besøgte siden Greven under fire Øjne; det var gaet ham meget nær til Hjerte, og han var nu kun alt for klar over alt, hvad man kunde frygte i Fremtiden. Han gjorde Indtryk af at være en meget klog og fremragende Mand, og jeg fik endnu større Beundring for ham, da han havde forklaret mig, hvorledes han med omfattende Udgifter og Arbejde havde gjort sine Undergivne lykkelige. Men en svag Side skal enhver jo have; Grev Rantzau sendte mig til Gennemlæsning den Festtale, han havde lavet, men ikke faaet Brug for; og det viste sig at være et Sammensurium af forslidte Talemaader, tilsat med flove Smigrerier, noget rent Væv.

Dr. Struensee, som nu holdt sig tæt op ad den gyldne Flok, var ogsaa paa Ascheberg. Vi havde allerede set ham i Altona. Skønt det var hans lidenskabelige Ønske at komme til Hoffet, viste han sig ikke som nogen paatrængende Ansøger, og da jeg talte til ham om

hans Ven Grev Rantzau, klagede han ikke over den Kulde, hvormed han var bleven behandlet, og hentydede ikke til, hvad Ret han havde erhvervet sig ved sine Tjenester. Han var paa de Tider et lykkeligt og tiltrækkende Menneske.

Fra Ascheberg drog Hoffet til Travendal, et meget tiltalende Lystslot, der havde tilhørt Hertugerne af Holsten-Plön, efter hvem Kronen havde arvet det for seks Aar siden. Den sidste Fyrste af dette Hus havde brudt en Bane dér paa Egnen ved at ophæve Liv-egenskabet, saa at vi havde gunstig Lejlighed til at dømme om alle de heldige Følger af denne Foranstaltning, som jeg var helt optaget af paa vor Rejse. Ministrene havde benyttet sig af Opholdet her til at tilbringe nogle Dage paa deres Godser, og Følget var nu ikke ret talrigt; og dette var én Grund mere for Kongen til i Mangel af Sys-selsættelse at hengive sig til barnagtige Adspredelser, Underfundig-heder og ondskabsfulde Streger. Hans Kammertjenere vilde have ham til at fjerne Sperling. Sperling var bleven ham utaaelig ved at give sig Mine af at være Yndling og fravriste ham Gunstbevisninger ved de urimeligste Midler. Naar Kongen nægtede ham noget, teede han sig helt fortvivlet, løb Panden mod Væggen og trueede med at styrte sig ud ad Vinduet. Paa denne Maade havde han skaffet sig det hvide Baand, før man drog fra København, noget Kongen havde været saa skamfuld over, at han samme Dag vilde have, at Ridderne af begge Ordner skulde bære deres Baand under Kjolen, og selv foregik han dem med Eksemplet. Det var ligeledes ved at spille fortvivlet og maaske ogsaa ved at love sin Herre Bistand i hans Elskovs-handler, at Sperling fik Plads i Kongens Vogn, da han holdt højtide-ligt Indtog i Hamburg med hele sit Følge. At opnaa en Gunstbevis-ning af Kongen, at opnaa den ved Paatrængenhed og at stille sig til Skue som Yndling var tre utilgivelige Forsyndelser. Kammertje-nerne, der var hæderligere end Sperling, saa' i ham deres Medbejler og deres Herres Forfører. De havde gode Grunde nok til at søge at styrte ham og Midler nok til at sætte det igennem; men jeg fandt, at det var en farlig Skraaplan, hvis de kom i Vane med at fortrænge Staldetatens og Hoffets Folk, og jeg underrettede da Sperling om, at der trak et Uvejr op over ham, og at han kun havde et Øjeblik til

at afværge det. Han saa' nu Lejlighed til at faa Kongen i Tale, kom paa en god Fod med ham igen og gik straks efter til mig for at fortælle mig det. I sin overstrømmende Taknemmelighed omfavnede han mig med Taarer i Øjnene og sagde, at hvis han nogensinde svigtede mig, vilde han være den største Skurk.

Under dette Ophold paa Travendal var Kongen meget optaget af den Rejseplan, som han senere satte i Værk, men rigtignok paa en helt anden Maade, end han først havde tænkt sig. Han havde villet lægge alle Regeringssagerne og al Hoftvang til Side, gaa op i Undersaatternes Lag og forsøge, hvilken Lykke han kunde gøre i Verden ved sine personlige Egenskaber. Denne smukke Plan meddelte han mig den Gang kun delvis: vi var i Nærheden af Grænsen, og han opfordrede mig da indtrængende til at følge med ham over den, uden at vi skulde have andet end en Kammertjener til Følge. Jeg forklarede ham indgaaende, hvor umuligt det vilde være for ham at forblive virkelig ukendt, og hvilke andre Vanskeligheder hans Plan havde; men han sagde mig imod, saa godt han kunde, og gav ikke efter, før jeg rent ud nægtede at følge med.

Da han skulde vende tilbage, blev det aftalt, at Dronningen skulde komme ham i Møde en fire Mils Vej fra København. Han modtog hende med al den ydre Elskværdighed, han kunde opbyde; hun satte sig op i hans Vogn, og enhver, der ikke var fuldkommen inde i Sagernes Stilling, maatte tro, at hun blot indtog sin virkelige Plads paa ny.

Da Sperling paa Travendal havde faaet Lov til at blive ved Hofet, var det paa Vilkaar af, at han ikke mere viste sig i Kongens Kabinet uden at være kaldt, og for at give ham sjældnere Lejlighed dertil, forbød Kongen ham at komme med Portefeullen for Krigsvæsenet, hvad han i nogen Tid havde plejet. Den havde nemlig Grev Saint-Germain fundet paa at sende en eller anden med, i Stedet for selv at bringe den, — jeg ved ikke, om han vilde have Folk til at tro, at Kongen arbejdede paa egen Haand og havde Indsigt nok til at skønne over Udfærdigelsesnes Aarsager og Vigtighed, eller om han maaske regnede ham for et viljeløst Redskab, der iværksatte hans Beslutninger ved den blotte Formalitet at sætte sit Navn under.

Hvorledes dette nu end hang sammen, var jeg uforsigtig nok til at gaa ind paa at modtage og overlevere Portefeullen. Det var ikke nogen Embedsgerning, blot et simpelt Ærinde; jeg blandede mig ikke i nogen Sag i den Anledning og kom i det højeste til en Gang imellem at strø Sand paa Underskrifterne. Men ganske vist fik jeg derved Kundskab om, hvad der foregik, og jeg kunde endog i al Mangelighed læse Udfærdigelserne, thi jeg var ogsaa saa uforsigtig at tage mod en Nøgle til Portefeullen, som Saint-Germain gav mig. Derfor troede man, eller man sagde i alt Fald, at jeg var hans Tilhænger og Støtte ved Hoffet; og dog var jeg i Virkeligheden ikke mere Redskab for ham end tidligere; jeg havde lige saa ofte overværet Undertegninger, før jeg havde faaet Portefeullen i Hænde, og havde endogsaa fra den Tid endnu omhyggeligere afholdt mig fra enhver Betragtning over de Udfærdigelser, der kom mig for Øje. Baade Grev Saint-Germains Fjender og mine egne og han selv med saa' meget gerne, at man troede os i nærmere Forhold til hinanden, end vi virkelig var.

Disse Rygter vandt endnu større Tiltro, da Saint-Germain, efter at have mærket, hvor megen Vægt Kongen lagde paa Planen om Stavnsbaandets Løsning, sluttede sig til den med hele sin forvovne Tanke, sin ubetingede Maade at gaa til Værks og sit Hang til at bryde ned uden nogensinde at forudse Virkningerne af det, han vilde sætte i Stedet for de gamle Indretninger. Ogsaa her var vi kun tilsyneladende enige, thi vi saa' forskelligt baade paa Grundsætningerne og paa Udførelsesmaaden.

Saa langt fra at jeg havde forsøgt at fremskynde en Foranstaltning, der var lige saa farlig, som den var vigtig, havde jeg tværtimod lagt en Dæmper paa Kongens Heftighed. Han havde bildt sig ind, at han ikke havde andet nødig for at vinde glimrende Ære og (efter hvad jeg senere fik at vide) for at „skride et Skridt fremad“ end at underskrive en Forordning, der bød alle Godsejere at frigive deres Bønder. Jeg havde gjort mig ganske andre Tanker om dette Foretagende. Jeg mente, at hvis det skulde udføres paa en gavnlig og grundig Maade, maatte det bygges paa Retfærdighed, og derfor burde man først oplyse Godsejerne og overbevise dem om, at den

planlagte Forandring ikke vilde gøre Skaar i deres Indtægter, men tværtimod forøge dem. I denne Retning havde man allerede gjort et stort Fremskridt, idet danske Forfattere havde vovet at tale uforbeholdent baade om denne Plan, om Bøndergaardenes Udflytning og om Udskiftning af Fællesjorden, tre Reformer, der maatte være gaaet jævnsides, da de gensidig fremmede hinanden. Der var ikke skredet ind mod disse Forfattere, og en saadan Overbærenhed under en enevældig Regeringsform viste, at Censorer og Øvrighedspersoner var vel stemte paa Forhaand. De, der ikke havde Part i Sagen, var allerede overbeviste. Til denne Udvikling af den offentlige Mening var nu kommen det Rygte, som Kongens egne Ytringer havde udbredt meget, at han saa' med Velvilje paa de nye Tanker, at han havde til-egnet sig dem, og endog, at han havde Planer om at føre dem ud i Livet. Dommerne reves med af Røret, af Almenhedens og af Fyrstens Stemning, og deres Kendelser var ved at gaa i frihedsvenlig Retning. Tidligere kunde Sagførerne faa dem til at føje sig endog med Tilsidesættelse af kongelige Anordninger, bare ved at tale dygtigt om „Jorddrottens Rettigheder“; nu fandt Ordene „de personlige Rettigheder“ allerede villigere Øre. Der behøvedes endnu kun et Bevis, men det ogsaa det vægtigste af alle, Erfaringens; de Godser rundt om i Riget, hvor Stavnsbaandet var løst, maatte vise Folkets tre Stænder, at den nye Indretning var til at gennemføre og bragte Gavn.

I Slutningen af den forrige Konges Regeringstid havde der frembudt sig en enestaaende Lejlighed til at tilvejebringe dette Bevis. Da man var nødt til at betale Statsgælden, havde man faaet den Tanke at sælge Krongodset, som den Gang udgjorde en Femtedel af Riget, og det vilde have været let at faa Bønderne til at købe sig fri. Da de blev bedre behandlede end de private Herremænds Bønder, havde de næsten alle lagt nogen Særformue op, som de gerne vilde have ofret for at skaffe sig baade Selvstændighed og endnu bedre Udsigt til at samle Penge og forbedre deres nye Selveje. Og selv om man havde foretrukket ikke at udstykke Godserne, og man havde villet skabe nye Jorddrotter, havde det været let nok at be-

grænse deres Myndighed og kun sælge dem Godser paa Vilkaar, der stemmede med den naturlige Ret og det almene Vel.

I Stedet for at vælge en af disse to Udveje satte man Krongodset til Auktion. Bonden fik Lov at deltage, og for at lette Købet, det være nu for ham eller for dem, der vilde beherske ham, kundgjorde man, at Kongen vilde nøjes med Halvdelen af Købesummen i rede Penge og med Pant i Ejendommen for Resten. Heraf opstod en heftig Kamp mellem Bonden paa den ene Side og Adelsmanden eller den rige uadelige paa den anden. De Mænd, Kronen havde givet til Hverv at lede Salget, syntes, de havde baaret sig meget snildt ad, fordi denne Ordning drev Buddene op over Ejendommens virkelige Værdi; men naar Bonden fik sig Gaarden tilslaaet, maatte han i Regelen af med alle sine oplagte Penge straks ved Købet og dertil svare en aarlig Afgift som Rente, og det blev hans Ruin. Langt fra at han kunde spare noget sammen paa ny, var han ude af Stand til at afholde de løbende Udgifter ved Avlingen eller bøde paa Tabet, naar Høsten faldt ringere ud. Da saaledes den Jord, hvori Kongen havde forbeholdt sig Sikkerhed, forringedes og forsømtes, blev den mindre end intet værd, og man havde maattet betale en Trediemand for at overtage dette saakaldte Pant. Naar derimod den højstbydende var en ny Godsejer, der havde overbudt en Bonde, som gerne havde villet undslippe ham, viste det sig, at ogsaa han havde købt for dyrt. Han søgte da at holde sig skadesløs, enten ved at forhugge Skovene eller ved at udsuge sine Fæstere; men begge Dele kan kun drives til en vis Grad, og Herremandsjorderne blev snart et lige saa slet Pant som de enkelte Bøndergaarde. Ved denne Fremgangsmaade lagdes en Del af Riget øde, og langt fra at kunne svare det nye Paalæg, som man havde gjort til et Salgsvilkaar, kunde man dér ikke en Gang udrede de almindelige og overordentlige Skatter.

Alt var imidlertid endnu ikke solgt ved Frederik V.s Død, og jeg var da ikke sen til at forestille min nye Herre, at man skulde tro, der var to Mennesker i ham: et, der talte til Alverden om Bøndernes Frigørelse, der lovede sig selv at sætte det igennem og

ventede megen Ære deraf, og saa et andet, der solgte sine Krongodser, skabte nye Herremænd og, trods den udmærkede Lejlighed til at give et godt Eksempel ved Frigørelse, netop forværrede en Del af sine Undersaatters Kaar. Paa denne Tid havde jeg endnu ikke faaet meget Indflydelse paa ham, og selv havde han endnu mindre paa sine Ministre. Der var virkelig to Mennesker i ham.

Imidlertid talte han saa ofte om denne Sag, at Ministrene til sidst imødekom ham til en vis Grad. Man holdt op at skille sig af med de Krongodser, der laa Hovedstaden nærmest, og man begyndte at sælge nogle Dele af det kongelige Familiegods paa en saadan Maade, at Bønderne blev fri for Hoveriet mod at svare en aarlig Afgift.

Et lignende Eksempel havde Kongens Bedstemoder, Dronning Sophie, givet paa Hirschholm Gods, som hun sad inde med. Det var en Foranstaltning, der blev fremkaldt og udført af Grev Stolberg, som havde gjort det samme paa sine egne Godser, og som paa den Tid var Overhofmester ved hendes Hofstat. Dronningen tilstod sine Fæstere til evige Tider for dem og deres Efterkommere Gaarden til ligemed Jorden, som hørte til, og gav Afkald paa, hvad der skyldtes fra tidligere Tid; der fastsattes en ubetydelig Afgift ved Jordens Overgang paa andre Hænder, og Stadfæstelsesret ved Delinger forbeholdtes. Hoveriet blev næsten afskaffet — det vilde have været ønskeligt, om der intet var bleven tilbage af det. Det var bleven ansat i Penge i Forhold til Gaardens Værdi, og denne rettede sig atter efter, hvor meget Jorden var anslaaet til i Matriklen.

Jeg har været flere Gange paa dette Gods, med flere Aars Mellemrum, og Forandringen til det bedre var allerede overmaade paafaldende. Agerdyrkeren, der nu kan sætte sit Arbejde paa en Jord, som tilhører ham selv, har ikke fundet, at han trængte til mere af den, men netop ønsket at have mindre og udstykke de alt for omfangsrige Gaarde. Da hans Kraft ikke længer spildes paa et fjernt og ufrugtbart Arbejde, er han bleven mindre drikfældig og mindre doven. Uagtet han er bleven bebyrdet med en ny Afgift, en overordentlig Skat, som indførtes paa den Tid, og uagtet han har mistet

meget af sin Besætning ved Kvægsygen, er han ikke længer i Gæld. Efter at han er begyndt at regne, ikke med hvor mange Heste han skulde holde til Hoveriet, men med, hvad Arbejde Hestene kan gøre, har han indset, at det er fordelagtigt at holde færre og kraftigere. Plovhesteracen er bleven bedre og bedre; det Foder, som de kraftsløse og overflødige Heste fortærede, er bleven brugt til at fodre Køer med, saa man har faaet flere Fødemidler og mere Gødning. Hele Landsbyer fik Øjnene op for det nyttige i at hegne og skille Ejendommene ud fra hverandre; de forlangte, at Lodderne skulde udskiftes, for at enhver kunde udnytte sin Jord for sig selv og lægge sin Gaard midt paa den. Da man har for Skik at grave Brønde, og Vandet ikke ligger langt nede, og da Husene er lerklinede, var denne Flytning let at udføre. Saaledes begyndte Bøndernes eget Ønske her at sætte en lignende Forandring i Gang som den i Plön. Baron Bernstorff, der ikke i sin Egenskab af Minister turde blande sig i en Reform, som laa udenfor hans Fagomraade og desuden mishagede hans Embedsfæller, havde alligevel givet et nyt Eksempel en Mils Vej fra København paa et Gods, som Kongen havde aftraadt ham mod en fast aarlig Afgift, og som han havde opkaldt efter sig selv. Han havde ladet de tre Reformer gaa jævnsides, havde gjort Bonden fri ved at forandre hans Gaard, som han kun besad paa uvis Tid, til en Arvefæstegaard uden Hoveri, havde udflyttet alle Fæsterne, saa deres Jord laa ved deres Hus, og havde endelig udskiftet de fælles Græsgange.

Det bidrog utvivlsomt meget til at fremskynde Virkningerne af denne Forandring, at man var i Nærheden af en stor By, og disse Virkninger overtraf da alle Forventninger. I Løbet af fire Aar var Kvægholdet bleven fire Gange saa stort og Afgrøden maaske ti Gange saa stor.

Den Plan, jeg foreslog Kongen, paa samme Tid som man arbejdede ude paa Bernstorff, gik ud paa at opmuntre andre Godsejere ved Belønninger til at følge det Eksempel, man her havde for Øje, og som Kongen selv var i Færd med at give paa nogle af sine Godser. Jeg vandt to Mænd herfor, af hvilke den ene forlangte Etatsraadstitelen, den anden Kammerherrenøglen; de var billige at

tilfredsstille, da der allerede var omtrent halvandethundrede Ihænderhavere af begge de Værdigheder, de attraaede. Uden at fordre eller vente nogen Slags Belønning iværksatte en Adelsmand ved Navn von Plessen den samme Forandring paa et stort Gods, blot af Menneskekærlighed og i sin egen velforstaaede Interesse. En Del unge Mænd lovede at gøre det samme, saa snart de var bleven Ejendomsbesiddere. Andre Godsejere forlangte, at man skulde hjælpe dem med at udflytte deres Bønder, og lovede saa at gøre dem fri; thi derved haabede de at kunne faa en større Godtgørelse for Ophævelsen af Hoveriet. Ved at gaa lidt snildt til Værks vilde man have kunnet faa Købstæderne, Universitetet og Stifterne til at indføre denne Reform paa deres Jorder. Snart vilde alle sande Statsøkonomer have tiltraadt den, og naar Fordelen ved den endelig var bleven fuldstændig klar for Herremændene, vilde en kongelig Forordning, der ophævede Landmilitisen eller satte den paa en anden Fod, have kunnet fratage de mest haardnakkede af dem de Rettigheder, som var trykkende og som Offentligheden kunde raade med. Ogsaa Moden, der begyndte at gøre sig gældende, vilde have fremskyndet Værket. Jeg tror ikke, at denne Forandring vilde have taget ti Aar, og hvad vil ti Aar sige, naar det gælder at fuldbyrde en saa stor og gavnlig Omvæltning, næsten uden at man mærker noget til Magtsprog? Jeg begyndte at smigre mig med, at jeg, omend i det skjulte, skulde blive det væsentlige Redskab til at gøre en Million Sjæle lykkelige, hvad der var det eneste Maal for min Ærgerrighed; men saa kom Saint-Germain mig til Hjælp, og alt var tabt.

Han havde ofte mødt Modstand, naar hans Reformer i Krigsvæsenet gik ud over Enkeltmandsinteresser eller Standsrettigheder, eller naar de greb ind i andre Dele af Statsstyrelsen. En saadan Modstand mente han skyldtes et Forbund mellem de store Herrer i Staten mod den kongelige Myndighed. „Adelsvælden,“ sagde han, „er kun tilsyneladende udryddet. Adelen hersker endnu, og af Frygt for, at Kongen skulde gøre sig almægtig i det indre, hvis han vandt Anseelse udadtil, er den imod, at han faar en Hær. Den nuværende Hær er kun et Blændværk. Adelsens Overmagt i Staten hviler paa det Herredømme, den har beholdt paa sine Godser. Adelsmændene

er smaa Despoter og snarere at regne for skatskyldige Vasaller end Undersaatte. Hvorved er nu dette Herredømme kommen i Stand? Ved Anordningerne om Landmilitseren. Men denne Landmilitser, som er ubrugelig til Rigets Forsvar, er paa én Gang et Middel til at undertrykke Menigmand og en Hindring for en god Sammensætning af Hæren. Dette er den egentlige Grund, hvorfor Fodfolket med store Bekostninger rekrutteres af Udlændinge, Bærmen fra Tyskland.“

Alle disse Paastande indeholdt nogle Sandheder, som imidlertid var opfattede gennem en Taage af Fordomme og overdreves af hans bitre Sind. Ministrene og Stormændene vilde nødvendig have, at Kongen skulde faa for megen Smag for Krigsvæsen, og det med god Grund; thi en Krig vilde kun have gjort Skade og næppe haft det mindste godt i Følge. Men hvor svag end Hæren kunde synes at være, var den mere end tilstrækkelig til at sikre Kongens Magt i det indre. Det, han kaldte Adelsvælde, fandtes slet ikke, og navnlig havde den ikke og kunde den ikke have noget at gøre med Bøndernes Trældom. Ministrenes og Stormændenes Magt skrev sig udelukkende fra de tre sidste Kongers personlige Svaghed. Lade, skødesløse, uvidende, uduelige Fyrster har ingen Vilje, kun Luner, og i det lange Løb vil drevne Hofmænd dreje den Slags blinde, flygtige Tilbøjeligheder efter eget Tykke. Jo egensindigere Fyrsten er, des bedre Tag faar de i ham. I værste Fald følger man ham i nogle Indfald, og man giver undertiden efter for at faa ham til at tro, at han er Herren. — Det var kun Landmilitseren, som virkelig knyttede Bøndernes Sag til Hærens: at reformere denne Indretning var det samme som at ophæve Bondestandens Undertrykkelse, at forbedre Udsigterne til at skaffe Kongen en Hær af indfødte, at øge hans Stridskræfter og samtidig mindske hans Udgifter, og endelig at beholde umaadelige Summer i Landet i Stedet for at give dem ud paa fremmede Lejetropper, hvoraf Halvdelen vilde være rømt under et Felttog.

Som Følge af disse Anskuelse, grundede og løse mellem hinanden, gav Grev Saint-Germain sig til at drive paa Bondefrigørelsen, ikke naar han arbejdede med Kongen (som man har set, var der

intet egentligt Samarbejde), men i fortrolige Samtaler; og da de begge af forskellige Grunde var meget opsatte paa at komme til Ende dermed, blev de snart enige om at gaa den korteste Vej, nemlig at sammenkalde fem, seks Personer, der var stemte for Planen, og de skulde saa i Fællesskab affatte en Forordning, som man dernæst vilde sende fra Kabinettet til Kollegierne, for at den kunde blive kundgjort paa rette Maade. Naar man ved denne Fremgangsmaade nødte mig til at skrive under som Kabinetssekretær, troede man at kunne fravriste mig mit Samtykke til en saa vigtig Handling af kongelig Magtfuldkommenhed; man gjorde mig desuden den Ære at give mig Plads i Kommissionen, og hidtil havde man ikke givet mig andre ved Siden end en Hr. Bruun, der var Byfoged i København og maatte forstaa sig paa landøkonomiske Forhold, da han en Gang havde ejet Jorder. Saaledes stod Sagerne, da jeg fik Underretning om den nye Plan. Jeg gjorde da Kongen og Saint-Germain de kraftigste Forestillinger mod en saa gennemgribende Beslutning, og da jeg ikke kunde faa dem til at opgive Tanken om en Kommission, der for øvrigt ogsaa kunde frembyde store Fordele, satte jeg hele min Stræben ind paa at faa den saaledes indrettet, at den kunde finde kraftig Støtte og vinde Bifald i Folket. Jeg udvirkede da, at Kommissionen, naar dens Medlemmer var udvalgte, skulde have Fuldmagt og Instruks fra Indenrigsdepartementet ved aabne Breve udstedte paa regelmæssig Vis, at dets Virksomhed kun skulde være forberedende, at den skulde vedblive at bestaa for at vaage over Udførelsen af de Forskrifter, der udgik fra den, og at man skulde give en fremragende lovkyndig og i det mindste to Godsejere Sæde i den.

Af lovkyndige laa det nærmest at tænke paa Generalprokurør Stampe paa Grund af hans Indsigt og hans Stilling. Ham nævnede jeg da, men eftersom han gik for at være en svag Mand, der lod sig skræmme af bestaaende Myndigheder, meddelte jeg ham først, at Kongen ønskede en skriftlig Meningstilkendegivelse af ham om Bøndernes Stilling og om Lovligheden og Muligheden af en Forandring. Da han saa havde indgivet en Betænkning derom og derved afskaaret sig fra at kunne skifte Mening, lod jeg ham vide, at han

skulde være Medlem af Kommissionen, og underrettede ham om dens S sammensætning.

Jeg kunde ikke haabe at finde en Godsejer af anseligt Navn, der var vel stemt for vore Planer og hávde de nødvendige Evner til at understøtte dem. Jeg formaaede da Kongen til at udnævne en Baron Rosenkrantz, som levede paa sine Godser og optraadte meget humant overfor sine Bønder, men som var indtaget mod vort Forehavende. Ham søgte jeg nu op i hans Ensomhed, da jeg var overbevist om, at han vilde støtte os, naar han var bleven bedre oplyst. Til Sekretær for Kommissionen fik jeg endelig udnævnt en ung Advokat, Høyer, Søn af en Finansmand, som man ansaa for rig; han var fuld af Iver og var villig til at tjene uden Vederlag — saaledes skulde det nemlig være ifølge det første Punkt i vor Vedtægt.

Ved Midten af November 1767 holdt vi vort første Møde under Baron Rosenkrantz's Forsæde. Efter at have gennemgaaet vort Udnævnelsesdokument og vore Instrukser begyndte vi at ordne Arbejdet, og vi vedtog ved et Indbydelsesskrift at opfordre alle Rigets Borgere til at meddele os, hvad Indsigt de maatte have i Midlerne til at fremme Kongens Hensigt, der gik ud paa at forbedre Agerdyrkernes Kaar, uden at Herremændene led noget Tab enten i deres lovlige Rettigheder eller i deres Interesser. Det var en Tirsdag, Mødet fandt Sted — og den følgende Torsdag modtog jeg min Afskedigelse fra alle mine Stillinger, om Fredagen leverede jeg Kongen Kabinetsseglet tilbage, om Lørdagen fik jeg Ordre til at forlade København inden fireogtyve Timer, og om Søndagen blev Saint-Germain afskediget.

Det havde allerede længe været paa Hældningen med Generalen, og Bondesagen lagde kun en Smule til. Det sidste Stød var Underhandlingen med Rusland. Han havde talt nedsættende om den til Kongen og havde saaledes givet en Grund eller et Paaskud, der ikke lod sig afvise, til at man kunde fjerne ham.

Hvad mig angik, gjorde Hoffolkene mig den Ære at behandle mig, som var jeg noget særligt fremragende, og brugte alle deres Midler mod mig. Ogsaa jeg blev anklaget, som det kunde være sket med en Minister, for at have talt nedsættende om Underhandlingerne

med Rusland, hvilket dog var alt for usandfærdigt til at gøre synderligt Indtryk.

Sperling bildte sin Morbroder Reventlou ind, at jeg unJergavede Kongens Tro*). Dette beskyldte Reventlou mig for hos Bernstorff, hos Fru von Plessen og gennem hende hos den unge Dronning, i hvis Øjne sligt den Gang endnu var en Forbrydelse. Han forlangte endog Audiens hos Enkedronningen, Kongens Farmoder, for at tale med hende derom, men det kom der ikke noget ud af, da en af hendes Kavallerer, der gik ud og ind hos Kongen, havde forsikret hende, at jeg gjorde lige det modsatte. Grev Saint-Germains utallige Fjender fortalte man, at jeg var en Støtte for alle dem, man vilde have bort, og navnlig for ham, og at min Afskedigelse var en nødvendig Forløber for hans. Man var gaet endnu videre, idet man nogle Maaneder i Forvejen havde udspreddet det Rygte, at Grev Saint-Germain, Baron Borcke og jeg havde dannet et Triumvirat om at styre Riget, og det havde man endog faaet bildt Grev Bernstorff ind. Jeg har mange Grunde til at tro, at dette var Sperlings Værk, og det syntes saa meget rimeligere, som han atter paa denne Tid havde forsikret mig, at han maatte være den største Skurk, om han foretog sig noget imod mig. Jeg havde i den Anledning en Sammenkomst med Bernstorff, som udtalte sig ganske uforbeholdent for mig. Han agtede og ærede Saint-Germain, sagde han, skønt han i Øjeblikket ikke stod sig godt med ham, og han vilde utvivlsomt kunne forsone sig med ham, men han vilde aldrig regne den Mand for sin Ven, der stod i nært Forhold til Baron Borcke. Jeg forsikrede ham indtrængende, at jeg ingenlunde tragtede efter at komme til at regere; Bondesagen, i hvilken han selv foregik med et saa smukt Eksempel, var den eneste, der bragte mig i noget Forhold til Saint-Germain, og selv denne Sag, saa vel som alle andre Regeringsanliggender, betrag-

*) Man paastod, at jeg paa en kirkelig Festdag efter Kongens indstændige Anmodning havde foredraget nogle Vers af et eller andet Skuespil og saa tilføjet: „Det er den anden Komædie, jeg spiller i Dag.“ Grev Rantzau sagde, at denne taabelige Raahed var et saa aandrigt Indfald, at den maatte komme fra mig, da ingen af hans Landsmænd vilde have kunnet finde paa den.

tede jeg fra et helt andet Synspunkt end han. Hvad Baron Borcke angik, havde jeg saa langt fra nogen politisk Forbindelse med ham, at han vilde have været Finansminister nu, om jeg blot havde ladet Tingene gaa deres Gang. Uheldigvis havde Bernstorff netop samme Dag, førend han vidste, om han fik Lejlighed til at træffe mig, ladet mig udforske af en underordnet Person, der nød baade hans og min Tillid uden at fortjene det af nogen af os, og ved den Lejlighed havde jeg tilføjet, kun for Mellemandens Øren, at jeg ikke troede at have nogen Forpligtelse mod Bernstorff, da jeg ikke stod i Afhængighed af ham, at han ved vigtige Lejligheder havde nægtet mig Støtte og andet mere. Disse Ytringer blev gentagne for Ministeren, og senere kunde jeg ikke udslutte det Indtryk, de havde gjort.

Ved et besynderligt Vanheld blev jeg nu ogsaa Genstand for Angreb af Marineministeren, med hvem jeg intet udestaaende kunde have. Jeg har ovenfor fortalt om Grev Danneskjold Samsøe; han var bleven afskediget kort før mig ved et Anslag af Holck, som med hver Dag vandt større Herredømme. Kongen ansatte i hans Sted Grev Danneskjold Laurvig (af en anden Slegfredgren af det danske Kongehus). Det var en tapper Officer, men ellers var han fuldstændig uduelig og en vældig Ødeland, dybt nedsunken i Gæld. Hans slette Sæder havde flere Gange ført ham ud i Forsyndelser, der havde paadraget ham Irettesættelser ved Domstolene, og hans hele Fortjeneste af Kongen bestod i, at han i nogen Tid havde været hans Kobler og Fortrolige ved hans Udsvævelser.

Da denne ulykkelige Fyrste omsider havde foresat sig at afryste alt, hvad der kunde kaldes Tvang, havde han efter min Tilbagekomst til København fritaget mig for at komme, naar han gik i Seng, og læse for ham eller rettere dysse ham i tryk Søvn. I Førstningen var han i Forlegenhed med at udfylde den Smule Tid af Aftenen, som jeg havde taget mig af, og hans nærmeste Tjenere vægrede sig ved at føje hans Ønsker, hvad enten de nu var virkelig hæderlige Mennesker eller de, med god Grund, havde Mistillid til hans Tavshed og Gavmildhed. Men saa bragte Grev Danneskjold Laurvig ham en Skabning, som havde svunget sig op fra de usleste Skøgekaar til at blive underholdt som Mætresse af Sir John Goodricke, der var

udnævnt til engelsk Minister i Sverige, men hindredes i at tage Bo i Stockholm ved Frankrigs Rænker. Man kaldte af denne Grund Kvindfolket Mylady, og hun var nu den østrigske Gesandts højst utro Mætresse.

Da Grev Danneskjold Laurvig havde meddelt mig, at han var bleven Minister, svarede jeg ham blot, at det var en streng Bestilling, han tog sig paa. Nogle Dage efter forsikrede han mig i Fuldskab, at han havde syntes særlig godt om, at jeg var saa aabenhjertig. Men det har aldrig passet daarligere, at man skal høre Sandheden af drukne Folk.

Før Greverne Danneskjold Samsøe og Danneskjold Laurvig var Admiralitetet blevet ledet af en Hr. Rosenkrantz, et godt Hoved, men en rænkefuld Mand uden synderlige Samvittighedsskrupler og med stor Uorden i sine Pengesager. Han havde bedt mig om at læse, hvad han havde skrevet til Forsvar for Flaadens Tilstand i sin Styretid, for at jeg siden kunde give Kongen privat Underretning om det; men da jeg ikke forstod mig tilstrækkeligt paa Sagen, og da jeg hadede al Underfundighed af Hjertet og havde haft Lejlighed til i andre Henseender at lære Hr. Rosenkrantz at kende som en saare upaalidelig Mand, lagde jeg ikke et Ord ind til Gunst for hans Marinestyre, men aabenbarede endogsaa de Kneb, jeg havde set ham bruge paa andre Omraader. Det var ham, som nedlod sig til at arbejde paa min Afskedigelse og staa bag ved Grev Holck, der før havde nydt hans Beskyttelse, men i de sidste tre Aar havde svunget sig op til hans Beskytter. Holck var en altfor letsindig Knøs til for Alvor at have Vilje til at spinde Rænker, men hans Pagefrækhed og fuldstændige Karakterløshed kunde hjælpe paa, hvad der manglede i Færdighed.

Læseren bedes undskylde, at jeg meddeler alle disse Smaatræk om min egen Stilling. De synes mig lige saa fuldt som andre Kendsgerninger at skildre Menneskene, og det er dette eneste Maal, jeg har for Øje.

Grev Holck begyndte altsaa at lade sig forstaa med, at jeg ikke var paa min Plads paa Jagterne og Landturene, jeg hørte til Kabinettet, og saa snart jeg lagde Mærke til, at denne Anskuelse var

GREVE CONRAD HOLCK

ved at faa Overhaand, holdt jeg mig borte fra disse saakaldte Lysture og tog det som et stort Gode, at jeg fik nogle Timers Frihed.

Dernæst gav han til Kende, at det var højst formasteligt af mig at komme i Kongens Værelse uden at være kaldet. Kongen var troskyldig nok til at fortælle mig, at man havde gjort ham opmærksom derpaa. Jeg svarede ham, at dette egentlig var noget, han havde tilladt mig og endog befalet mig for visse Lejligheders Vedkommende, men at jeg i adskillige Maaneder stedse havde ventet, indtil jeg blev kaldet. Han meddelte mig desuden, at man havde sagt, at jeg tragtede efter at gøre samme Lykke som Schulin — en Mand, der havde været hans Bedstefaders og Faders Minister; han var af ringere Stand end jeg og var bleven Elefantridder. Dertil svarede jeg, at jeg var dem, der havde disse kløgtige Udsættelser at gøre paa hans fremtidige Naadesbevisninger, meget forbunden, at de dog sammenlignede mig med Schulin, som var død rolig i sin Seng efter at have gjort god Tjeneste, og ikke med Griffenfeld, som havde gjort samme Lykke, men til sidst var bleven ført lige til Skafottets Fod og havde tilbragt Resten af sine Dage i Fængsel, men at han jo for øvrigt vidste, at jeg langt fra at bede ham om nogen Stilling havde afslaaet dem, han havde villet overdrage mig.

Da Holck fandt mig uangribelig fra denne Side, greb han til det rigtige Middel, det simpleste, plumpeste og tillige det virksomste: han forsikrede Kongen, at man antog, jeg ledede ham, at jeg var hans Medbejler i Vittighed, og at selv ude i Byen tilskrev man mig hans bedste Indfald. Paa denne Tid fik Kongen Lyst at spille „Zaire“. Man fik ham da indbildt, at jeg ogsaa var hans Medbejler i denne Henseende og man ansaa mig selv for en større Skuespiller end han, skønt jeg ikke havde givet ham andet Stof til Skinsyge her, end at jeg havde undervist ham i Deklamation. Al hans Higen stod den Gang til at glimre med enhver Art Talent, men da denne Higen udsprang fra hele hans hemmelige Sindssyge, var det meget let at indbilde ham, at han virkelig gjorde det.

Jeg havde intet sagt om Mylady, saa længe han ikke havde talt til mig om hende; men da han spurgte mig, hvad jeg vidste og hvad jeg tænkte derom, sagde jeg ham det uden at stikke noget under

Stol og, saa vidt det stod i min Magt, uden at gøre for meget af det. Dette fik Mylady snart at vide, og hun mente ja, at jeg var en farlig Mand, mod hvem man maatte tage „des mesures“.) En Gang, da Holck havde indladt sig paa at skaffe hende en Logebillet, saa jeg hende om Aftenen i Hofteatret alene i en Loge i anden Etage ovenover Hofdamernes, som var lige overfor Dronningens. Jeg stod just ved Siden af Holck og kunde da ikke bare mig for at sige: „De kan nu gerne, lige saa tit De vil, gøre Nar ad et Udtryk, jeg ofte har haft Anledning til at bruge; men man maatte hverken være en god Undersaat eller en god Tjener, om man ikke græd ved at se saadan en Skabning trodse Dronningen paa den Maade, og Kongen til stor Fare for Land og Rige bole med en fremmed Ministers Frille.“ Disse Ord var kun den unge Greve en ny Hjælp til at indvirke afgørende paa Kongen, der endnu vaklede i sit Forsæt.

Han havde besluttet at drage Nytte af en Maskerade for at opnaa dette — en Adspredelse, som allerede flere Gange var bleven brugt til at sætte Hofrænker i Gang og faa Folk fordrevne. Mylady var med og førte min Afskedigelse paa Tale; men den unge Greve paatog sig selv Hovedrollerne, idet han drog Nytte af, at han kunde optræde i forskellige Skikkelser. Han kom tillige med fem, seks af sine Staldbrødre i Uglekostyme og underholdt Kongen om mig med fordrejet Røst paa en Maade, som gav han den offentlige Mening Udtryk; men efter at have drillet mig lidt under denne Maske gav han sig til Kende, og jeg havde godt kunnet tro, at vi var de bedste Venner af Verden. Senere stak han under en anden Forklædning et Papir i Haanden paa Kongen med Vers til min Ros. Deri blev Kongen besvoren om ikke at skille sig ved en Mand, der var af saa stor Værdi for Staten, der beskyttede Litteraturen og vilde fremkalde den store Omvæltning at give Bønderne Friheden. Det sidste Træk var snildt regnet ud, saaledes som Kongen var stemt, og man havde ogsaa tidligere bearbejdet ham, saa at det maatte gøre Indtryk. Da dette var sket, viste Greven sig under en velkendt

*) 3: „mesures“, Forholdsregler.

Maske og opnaaede nu det rette Udbytte af sin Behændighed. Han lod sig overdrage at bringe mig Budskabet af Frygt for, at det skulde blive standset paa Vejen, hvis det gik gennem andre.

Dagen efter blev jeg som sædvanlig kaldet til Kongen. Han gjorde sig da til af overfor mig, at han midt under Adspredelserne syslede med de vigtigste Sager; sidste Nat under Ballet havde han taget en Beslutning, der vilde overraske mig. Han kom derefter med nogle bittersøde Udtalelser om mig selv, og til sidst, da han mærkede, han havde sagt for meget, og at jeg kunde gætte mig til Sandheden, fulgte han mig helt ned ad Trappen og overvældede mig med Kærtegn.

Jeg havde endnu ingen Grund til at ane, at det var Grev Holck, som havde skadet mig, da vi stod paa venskabelig Fod med hinanden. Jeg havde støttet ham ved Hoffet, og der var ikke noget som helst, han kunde attraa, som jeg gjorde ham stridig; vore Værelser laa ogsaa ved Siden af hinanden. Da jeg om Aftenen saa ham komme ind til mig, fik jeg derfor ikke straks nogen Anelse om, hvad han vilde.

Idet han traadte ind, gjorde han en Mængde Fagter som et fortvivlet Menneske.

„Hvad er det, De tager Dem saa nær, Hr. Greve?“ spurgte jeg.

„Aa, jeg kan ikke mere, jeg er helt fortvivlet.“

„Hvad er der da i Vejen? Er maaske Fru X slem imod Dem?“

„Nej, det er slet ikke noget med hende.“

„Hvad det saa er, som gaar Dem imod, saa skulde De betro Dem til mig, kære Greve.“

„Det kan jeg ikke, det er helt umuligt.“

„Er det da en Hemmelighed?“

„Nej, tværtimod, De maa have det at vide.“

„Naar det er Tilfældet, skal jeg hjælpe Dem. De bringer mig min Afsked.“

„Nu vel, siden De har gættet det, saa er det netop Sagen; men tro i det mindste ikke,“ tilføjede han og omfavnede mig, „at jeg har mindste Del deri. Kongen er meget bedrøvet over det, og vi skal spise sammen i Aften under fire Øjne for at begræde Dem.“

Han har kun givet efter for Omstændighederne, og det bliver ikke for lang Tid. Den russiske Minister vilde have forlangt, at han skulde fjerne Dem, og han har da foretrukket at komme ham i Forkøbet.“

„Kunde jeg dog ikke faa Grunden at vide? ...“

Jo længere han kom i disse Forklaringer, des tydeligere indsaa jeg, at den, der bragte min Afsked, var den samme, der havde voldt den. Han meddelte mig, at jeg vilde faa en Pension og Frihed til at blive i Kongens Lande eller forlade dem. Jeg svarede ham, at siden Kongen havde fattet Mishag til mig, var det bedst, at han ikke mere hørte Tale om mig; da jeg for længe siden havde forudset, hvad der kunde hænde mig, vidste jeg, hvad jeg vilde gøre; om to Dage vilde jeg tage fra Slottet, og fra Riget saa snart Frosten, som man kunde vente hvert Øjeblik, havde gjort Vejene farbare, og saa vilde jeg lade foreslaa gennem en af Ministrene, at jeg fik tilstaaet, én Gang for alle, min Pension for ti eller tolv Aar. Resten af dette Optrin forbigaar jeg, skønt det vilde virke underholdende nok, hvis det blev gengivet med hele det Minespil og alle de Stemmeovergange, som ikke lader sig beskrive.

Jeg følte mig ganske let til Mode. Jeg saa nu Enden paa en Række Bekymringer og Genvordigheder, og med Undtagelse af nogle Venner, som denne Prøve viste mig, at jeg kunde stole paa, og mine Planer med Bønderne, maatte jeg ikke give Slip paa noget. Jeg satte Pris paa. Jeg lod da ogsaa næste Dag en Lejlighed gaa forbi til at bringe mine Sager paa Fode igen. Kongen var nemlig tilfældigvis alene i en af Gangene paa Slottet, hvor jeg ogsaa skulde igennem alene, og jeg vilde have mødt ham, hvis jeg ikke med Vilje var gaaet en anden Vej.

Han fandt, at dette viste en Stolthed, som gjorde mig Ære, og han talte anerkendende derom. Dette var tilstrækkeligt til, at man udvirkede en Ordre om at faa mig affærdiget med det samme. Lørdag Formiddag fik jeg et Brev fra Grev Holck, hvori der stod, at da han ikke kunde faa sig til personligt at meddele mig Ubehageligheder, tilstillede han mig skriftligt Kongens Ordre om at forlade København inden fireogtyve Timer, og at han havde faaet overdraget

at udbetale mig ti Tusinde Rigsdaler, naar dette fandt Sted. Der var kun en Skillevæg mellem vore Værelser, og jeg kunde derfor høre, at Holck samme Dag gav en Middag for Sperling og Grev Danneskjold Laurvig.

Blandt dem, der ved denne Lejlighed viste sig som mine Venner, var Sekretæren ved Kommissionen, Høyer og den senere alt for bekendte Brandt. Jeg havde ganske vist ofte haft Besøg af Brandt og hørt paa hans fortrolige Meddelelser, men uden nogensinde at gøre Gengæld, saa det maatte overraske mig, at han blev helt slagen, da jeg fortalte ham, hvad der var hændet mig, at han blev ved at besøge mig i den Tid, der forløb inden min Afrejse, og at han paa Afrejsens Dag, da han skulde spise til Aften hos Kongen i en snævrere Kreds, opvartede mig med en Frokost paa det første Skiftested uden som rigtig Hofmand at frygte for at blive smittet af en Mand, der var falden i Unaade.

Hvad den retskafne Høyer, der ikke var Hofmand, angik, saa overraskedes jeg ikke af, at han trofast holdt mig ved Selskab, lige fra det Øjeblik, jeg blev afskediget, saa lidt som af, at han gik mig til Haande under mine hovedkuls Rejseforberedelser, med kærlig Hengivenhed fulgte mig lige til det Sted, hvor jeg først skulde gaa om Bord, og viste oprigtig Sorg ved Afskeden. Ved Brevveksling med ham og mindre regelmæssigt med andre er jeg bleven i Stand til at føre denne Beretning videre. Ganske vist hændte det, at Holck, som jeg havde ladet mærke og endog givet skriftlig til Kende, at jeg gennemskuede ham, opsnappede vore Breve; men der kom mig dog nok, ja mere end nok i Hænde til at give mig et fyldigt Billede af de sørgelige Hændelser. Først maatte jeg høre om, at den Fyrste, som i en Aarrække havde været Genstand for min Omsorg, som jeg havde omfattet med oprigtig Kærlighed og ogsaa paa det sidste holdt indenfor visse Skranker, at han nu kastede sig ud i alle Slags Udskejelser; dernæst om, hvorledes Ministeriet var usikkert og modløst paa Grund af Monarkens Særheder; om hvorledes Folket med Rette følte Angest for Følgerne af hans Forvildelser, endelig om en Rejse, som iværksattes uden Formaal og førtes til Ende uden Udbytte.

Af en Mængde Breve, Optegnelser, Samtaler og Erindringer vil jeg fremdrage nye Oplysninger til Forklaring af de Begivenheder, der danner Emnet for disse Memoirer.

IV.

AFSKEDIGELSER. — RUSSERNES INDFLYDELSE. — LAND-
VÆSENSKOMMISSIONEN. — UDSKEJLSER. — REJSER.

Samme Dag, jeg rejste, modtog Grev Saint-Germain følgende lille Brev fra Kongen — han sendte mig en Afskrift deraf.

„Kære Marskalk! Forskellige Grunde nøder mig til at fritage Dem for det Bryderi og den Ulejlighed, som Styrelsen af Krigsvæsenet volder Dem. De maa endelig ikke se dette som en Unaade; jeg beder Dem være overbevist om den Tillid, hvormed jeg paa ny vilde betro Dem en Hær, hvis det drejede sig om at føre den mod Fjenden. Hermed o. s. v. — Den 22. November 1767.“

I sit Brev til mig søgte Saint-Germain at overbevise mig om, at vi havde fælles Sag; men dette var ikke Tilfældet og kunde ikke være det. Han havde skaffet sig en Mængde Fjender indenfor sit eget Styrelsesomraade ved sine Reformer og ved den Forvirring, hvori han havde bragt Krigsvæsenet, og maaske endnu mere ved snart at optræde med ubarmhjertig Haardhed, snart med en Svaghed, der gjorde hans Grundsætninger til Skamme. Udenfor sit Styrelsesomraade havde han sat ondt for de andre Ministre hos Kongen og lagt deres Virksomhed Hindringer i Vejen, dels ved de Sammenstød, der ikke kan undgaas mellem Regeringsmaskineriets forskellige Dele, dels ved ligefremme Indgreb.

„Jeg er fulgt hurtig bag efter Dem“, skrev han til mig, „som De vil se af den vedlagte Afskrift. „Det er bedre at blive skudt til Side end at svigte Dyden og ikke gøre sin Pligt som retskaffen Mand. De Forbrydelser, man lægger os til Last, er elendige Ubetydeligheder, som man lægger frem til Underholdning for Kvinder, Børn og blinde; men vore virkelige Forbrydelser er, at vi har villet gøre

Kongen mægtig indad- og udadtil, har villet danne ham en lydige og kampdygtige Hær, har krævet denne Hær sammensat af indfødte, har villet skaffe Bønderne Friheden, gøre Kongemagten gældende og løse den af dens Trældom, har raadet Kongen til at erkende sin Værdighed, ikke tillade, at den fornædredes, og han selv kom under en fremmed Magts Fod ... og endelig, at vi ikke blindt har bøjet os for alle mulige Personers Luner. Af alle disse Bestanddele har Russerne opført deres Batterier, og da Fæstningen var svag, har den overgivet sig hurtigt. Jeg vilde gerne efterligne Dem i alt, og jeg arbejder derpaa*). Man maa ikke længere bygge paa Sand."

Han havde altsaa begaaet den Synd, der ikke kunde tilgives; han havde talt mod Underhandlingen og de Ministre, der ledede den (von Saldern for Holsten og Filosofer for den russiske Krone). Det var ganske vist en oprørende Overmagt, disse to fremmede udøvede, men jeg for mit Vedkommende havde taget mig vel i Agt for at tale mod dem eller deres Traktat. Den regnede jeg for Danmarks Frelse, og jeg mente og sagde det ogsaa til Kongen, at hvis han nogensinde kom i Krig med Rusland, vilde det gaa som i Fabelen om Lerpotten og Jerngryden, og at en saa svag Stat som hans gerne kunde købe en varig Fred med en Magt, den slet ikke kunde tage det op med, for nogle overfladiske Indrømmelser. Man var nu Afslutningen nær, idet Traktaten var underskrevet af de befuldmægtigede. Det var en af dens Betingelser, at Kejserinden skulde anvende sin Indflydelse for at faa den stadfæstet af sin Søn, naar han var bleven myndig, og man havde Grund til at haabe, at dette Tidspunkt vilde blive fremskyndet ved en Myndighedserklæring. Man ventede hvert Øjeblik Underskriften fra Petersborg; Modstanderne af Traktaten havde da nu kun tilbage at sige, at det var trukket alt for meget i Langdrag med den, og at selv om nu ogsaa Kejserinden underskrev, vilde Storfyrsten aldrig stadfæste en Traktat, ved hvilken man berøvede ham hans Forfædres Arvelod. De danske Ministre og Hofmænd havde ofte brugt denne Traktat mod deres Fjender; naar de følte sig for svage, kaldte

*) Nemlig paa at skaffe sig en Kapital en Gang for alle i Stedet for sin Pension.

de de tvende Russere til Hjælp, navnlig Saldern, der med sin bydende og hidsige Natur drev paa voldsomme Fremgangsmaader, der endnu ikke laa for Regeringen, som den den Gang var. Men disse Rænkesmede fik Straffen for deres Kunstgreb; thi da de først havde givet deres Konge i Salderns Hænder, hovmestererede denne ham uden at bryde sig om deres Tarv eller Tilbøjeligheder.

Skønt Saint-Germain ikke længer var Minister, stod det ham dog frit for at komme ved Hove, men han benyttede sig lidet deraf. Han tog imod hjemme, lod se, at han var ilde stemt, og lagde ikke Baand paa sin Tunge. Derved paadrog han sig nok en Skrivelse, i hvilken Kongen tilkendegav ham, at siden han ikke var tilfreds ved Hoffet, gjorde han bedst i at tage Bolig andetsteds. Bernstorff hindrede, at man rørte ved hans Pension, men modsatte sig ogsaa, at den omsattes til en Kapital en Gang for alle. Det var Ministerens Anskuelse, at et saadant Forlangende var krænkende for Kongen ved den Mistillid, der laa bag ved — deri havde han Ret — og Saint-Germain havde paa sin Side heller ikke Uret, naar han ikke var tryk ved, hvad der kunde ske i Fremtiden.

Ved et Brev, som en paalidelig Ven skrev til mig den 29. November, fik jeg Bekræftelse paa, at Russerne var optraadt mod Marskalken. Det var der allerede Anledning til at slutte af et noget uklart Brev fra Bernstorff, og endelig skrev Grev Saint-Germain det selv til mig. Med Forbigaaelse af andre Vidnesbyrd uden Interesse tror jeg at imødekomme Læserne ved i disse tre Breve at forelægge dem den jævne Beretning om Intrigen, den stiltiende og forblommede Indrømmelse af den og endelig dens Enkeltheder.

Brudstykke af Brevet fra en Ven.

„Tirsdagen før Deres Afrejse forlangte Filosofen i en Audiens, han havde hos Kongen, Deres Fjernelse og Feltmarskalkens Afsættelse. Det første Forlangende gik Kongen ind paa, omend han gjorde mange Vanskeligheder; men til det andet sagde han bestemt Nej. Da dette Forsøg saaledes kun var lykkedes halvvejs, tog von Saldern selv fat Dagen før Deres Afrejse, og udrustet med den betingede Stadfæstelse af Traktaten om Holsten, som han havde modtaget med

den sidste Kurér fra Petersborg, stod han fast paa det andet Punkt. saa Kongen til sidst blev nødt til at samtykke deri. Det siges for vist, at da Kongen i Førstningen vægrede sig ved at give efter, lod man ham forstaa, at man vilde udvirke Breve fra Kejserinden for at tvinge ham dertil.“

Brev fra Bernstorff af 28de November.

„Mere end een Gang har jeg tænkt paa de Ord, jeg sagde Dem, da man havde fattet det samme Forsæt mod mig, som man har bragt til Udførelse mod Dem (at han vilde have ventet efter mig paa Rejsens første Bedested). Hvis jeg havde formaaet noget, skulde denne Beslutning lige saa lidt være bleven iværksat som den anden hidtil er bleven det; men man har gjort sig saa megen Flid med at vænne Kongen til kun at tale med mig om de Sager, der er mig betroede, at jeg ikke længere kan være mine Venner til Nytte. Jeg er og vil stedse være meget bedrøvet over Deres Bortrejse; jeg vil savne Dem baade af Hensyn til Kongens Tjeneste og til Tusinde brave Menneskers Velfærd; men jeg vil undertiden sige til mig selv for at trøste mig, at De vilde have haft mere Fortrædelighed end Tilfredsstillelse og Held, og at De andetsteds vil finde den Lykke, som jeg af Hjertet ønskede Dem her.

De vil allerede vide, at Marskalken blev aftakket, det vil sige fritaget for Krigsbestyrelsen, samme Dag, som De rejste. Disse Eksempler bør være en Lære for dem, der bliver tilbage, og det vilde være aldeles uforvarligt, om vi et Øjeblik glemte de menneskelige Forholds Ubestandighed, hvorpaa man giver os saa talrige Beviser.

Jeg talte i Søndags med Hr. Brandt, og hvad han sagde, fornøjede mig meget. Det Venskab, han viser for Dem, lader mig ganske glemme de modsatte Følelser, han har næret mod mig.

Hr. Høyer har været her og har bragt mig det Brev. De var saa venlig at skrive til mig fra Knebshuset. Hvis jeg kunde udrette noget, skulde han erfare Virkningerne deraf, men da De meddeler mig, at jeg kan skrive trygt til Dem med ham som Mellemand, vil jeg i det mindste drage Gavn af ham, selv om han ikke kan drage Gavn af mig, og ufortøvet og oprigtigt besvare det Spørgsmaal, De gør mig.

Kejserinden af Rusland har ikke tilkendegivet nogen Uvilje mod Dem, og hendes Ministre havde udtrykkelig givet mig deres Ord paa ikke at lade noget som helst Vink falde til Ugunst for Dem. Det samme Løfte havde jeg krævet og modtaget af Hr. von Schimmelmann, og jeg véd, at han har holdt det. Det er altsaa en stor Fejltagelse, naar nogle fortæller Dem, at De vilde have haft disse Fjender at frygte, dersom andre ikke var kommen dem i Forkøbet; det var en Ting, der var forebygget.

Jeg har meldt Deres Komme til Hanau. Jeg tænker, dette Brev vil træffe Dem i Hamburg. Bliv ved at mindes mig og bevar Deres Godhed og Venskab for mig; de vil stedse være mig uendelig kære. Jeg skal aldrig glemme Dem, det maa jeg bede Dem være overbevist om. Vær overbevist om, at jeg stedse med udmærket Agtelse og de venligste Følelser vil være o. s. v."

Brudstykke af et Brev fra Grev Saint-Germain, dateret Hamburg, d. 22. Januar 1768.

(Efter at have fortalt, hvad der for hans Vedkommende er foregaaet fra den 22. November, da det første Brev bragtes ham af en Adjudant, indtil den 4. December, da en Hejduk bragte ham et nyt Brev, hvorved han fik Ordre til at forlade Riget, tilføjer han:)

„Russerne og Schimmelmann er Hovedredskaberne, som man har brugt mod *Dem* og mod *mig*. Den lille Klike har ligeledes været med at sætte Sagen i Gang. Rosenkrantz (Marinemanden) har givet Planerne Form, men de virkelige Drivfjedre har Bernstorff og Saldern stedse været. Ganske vist ønskede Bernstorff ikke, at man drev Sagen saaledes paa Spidsen; hans svage Karakter gjorde ham altid forskrækket i Afgørelsens Øjeblik. Deres Retskaffenhed og Ærlighed har altid ladet Dem narre af Bernstorff. Jeg har flere Gange søgt at aabne Øjnene paa Dem, men da jeg fandt Dem uhelbredelig, opgav jeg det, og det er derfor, at De efter Rejsen til Holsten har set mig trække mig tilbage fra alle Sager og indskrænke mig til Krigsvæsenet alene, efter at have sat Udvalget i Gang. Bernstorff og de øvrige Ministre vilde ikke taale andre i Kongens Kreds end Spioner, der stod i fuldstændig Afhængigheds- og Hengivenhedsfor-

hold til dem, og i øvrigt var det lige meget med deres Moralitet. De var dem ikke til Pas. Bernstorff kaldte Dem sin Beskytter, og Rollen som beskyttet var alt for ubehagelig."

Efterskrift til et Brev fra samme uden Dato, men som maa stamme fra Maj 1768.

„De véd eller De maa vide, at Vreden bringer Saldern til at sige alt, og at det er meget let at vække denne Lidenskab hos ham. En Mand, der vilde se til Bunds i hans Forhold til mig, fik opirret ham i den Grad og bragt ham i et saadant Raseri, at han for at godtgøre, at Kongen ikke kunde kalde mig tilbage, viste ham en Genpart af det Brev, som Kongen har skrevet til Kejserinden af Rusland. I dette Brev siger han, at da der ikke er noget, han efter sin Faders Død har lagt saa megen Vægt paa som paa at fortjene og pleje hendes Venskab og knytte sig nøje til hende, havde han for at give hende Beviser paa disse Følelser besluttet for stedse at forvise fra Hoffet *Dem* og *mig*, nøje betegnede, og et Par andre som jeg ikke kan huske (uden Tvivl Grev Rantzau), siden det var Mennesker, der kunde volde hende Mishag og rokke det Venskab mellem dem, som han ønskede at gøre urokkeligt o. s. v. Det Brev tilstod Saldern, at han havde forfattet; Kongen havde kun skrevet det af og undertegnet det. Dette har Saldern ikke gjort uden Ministerens Vidende, hvad siger De dertil?... Den unge Raben, der er kommen tilbage fra Petersborg og er meget opbragt paa von Asseburg (den danske Gesandt), der for Resten staar meget daarligt med Bernstorff, har fortalt mig, at Asseburg i Petersborg havde arbejdet paa at faa os afskediget under ét, *Dem* og *mig* og Dannelskjold, og at han havde rost sig ude blandt Folk af, at det var lykkedes. Asseburg har ikke arbejdet uden Befaling, og af hvem har han faaet den? For Resten er Saldern her kommen med ganske forskrækkelige Udtalelser om Kongen, Ministeriet og Hoffet i D., hvad dog ikke hindrer, at han kommanderer dér med Korporalstokken."

Den sidste Paastand var kun altfor sand. Ministeren og Hoffolkene havde brugt ham mod Greverne Dannelskjold og Saint-Germain. Grev Rantzau, der ligeledes var Modstander af Under-

handlingerne, havde faaet Ordre til at afgive Overbefalingen i Norge og tage til Holsten uden at passere København. En Grev Görtz, der hørte til samme Parti og var fraværende med Orlov, blev sat fra sit Regiment og afskediget af Tjenesten uden nogen som helst Erstatning. Kort i Forvejen havde man ladet Kongen afskrive et langt Brev, hvori han bad Kejserinden formaa Kongen af Preussen til at kalde sin Gesandt, Borcke, tilbage.

Alle Underhandlingens Modstandere var saaledes fjernede, og Traktaten var nu kommen tilbage fra Petersborg med Kejserindens Underskrift. Statsraadet var udtrykkelig nævnt deri som en Slags Borgen og for at give den Fasthed, og alle Ministrene var bleven belønnede ved at udnævnes til Grever, Saldern havde faaet Elefantordenen. Sagen syntes afgjort, og der fattedes kun en formel Stadfæstelse, naar Storfyrsten blev myndig; men alligevel fortsattes Afskedigelserne, som Saldern i sin Magtfuldkommenhed dikterede. Man skrev paa denne Tid til mig, at Kongen, naar han afskedigede nogen, selv en af mine Fjender, plejede at sige: Det er godt, at Reverdil ikke er her; han vilde have skændt dygtig paa mig."

Sperling fik den 5te Februar Klokken seks om Aftenen Ordre til at rejse næste Morgen Klokken fem. Han blev fortvivlet derover, skønt denne Unaade dog formildedes derved, at man ansatte ham i en Amtmandspost i Nærheden af Slesvig. Den nye Greve Reventlou blev behandlet som en Spillebold, blev afsat fra Finanstyrelsen og udelukket af Statsraadet og fik dernæst paany Plads i det, men uden særligt Fag. Dronningens Overhofmesterinde, Fru von Plessen, blev ligeledes forvist; først forvistes hun fra Hoffet, dernæst fik hun Ordre til at forlade Byen i Løbet af Dagen og Riget umiddelbart efter. Forud for dette store Udbrud var der gaet voldsomme Optrin i Dronningens Gemak just under hendes Barselfærd, noget, som nær havde kostet hende Livet. Man har tænkt sig, at hvis Dronningen havde beholdt Fru von Plessen, vilde hun ikke være bleven et Bytte for de Fejltrin, der blev Aarsagen til hendes Ulykker.

I dette understøttede Holck Saldern for at faa gjort sin Søster.

Fru von der Lühe, til Overhofmesterinde, en forstandig, retskaffen og blid Dame, der imidlertid aldrig fik Myndighed eller Indflydelse. Dronningen lod hende blive ansat, imod at man afskedigede Fru von Berkentin, en Slægtning og Fjende af Fru von Plessen og Hofmesterinde hos den nyfødte. Saaledes førte den ene Afskedigelse den anden med sig, og de rollehavende fornyedes hurtigt.

Tilfældet har skaffet mig to Brudstykker af Breve fra denne frygtelige Saldern i Hænde; jeg skal meddele dem her, idet jeg kun beklager, at der maa gaa noget tabt af Originalens Kraft i Oversættelsen. Disse Breve er skrevne paa Tysk; det ene er fra Begyndelsen af Januar 1768, det andet fra Februar eller Marts.

„Det, jeg mest døjer med, hidrører fra Dronningen; hun har nu mistet sin højre Haand i Reventlou, endnu har hun sin venstre, nemlig Fru von Plessen, det slemme Kvindfolk, men den Haand skal jeg ogsaa nok berøve hende. Sperling var hendes underholdte Spion; det er en ren Slyngel. Havde han endda drevet sin Haandtering i en redelig Hensigt, men det var kun af Misundelse mod den lille Holck, som sandt at sige ogsaa er en Slyngel, men altid bedre end Sperling“ —

Naar Kongen er hos Dronningen, siger hun til ham, at han burde skamme sig, at hele Byen siger, at han lader sig lede af mig. Heri handler hun kun af Hævngeerrighed, fordi jeg har fordrevet hendes Loppefangerske ... Kongen fortæller mig alt dette; jeg viser ham mine Vaaben, og vi ler med hinanden... Mellem os sagt, Reventlou vil snart igen blive ansat, men i en Stilling, hvor han kan gøre Nytte. Det har været nødvendigt at ydmyge ham lidt; ellers vilde vi aldrig have naaet vort Maal. Til Hovmester eller Finansminister er han lige saa skikket som et Æsel til at spille paa Orgel.“

For at sige et sidste Ord om dette Menneske, som vi nu ikke faar mere at gøre med, blev han senere Gesandt i Polen, hvor han gjorde sig ligesaa frygtet ved sin voldsomme Herskelyst. Han vedblev her, som han havde gjort hele sit Liv, at skrabe Penge til sig alle Vegne fra. Til sidst blev han indviklet i en S sammensværgelse, som Storfyrstinden af Rusland havde stiftet mod sin Svigermoder, Kejserinden. Denne kom under Vejr med den, men vilde ikke gaa

nærmere ind derpaa, og hun indskrænkede sig til at afskedige Saldern af sin Tjeneste. Men han vedblev at være Elefantridder og Ejer af to skønne Godser i det samme Holsten, hvor man havde set ham som Retsskriver anklaget med tilstrækkelige Beviser for Underslæb, Udpresninger og Falsk. Efter at det var lykkedes ham at undslippe fra Fængslet, havde han set sig i Stand til at retfærdiggøre sig hos Peter den Tredie og faa sine Anklagere og Dommere fængslede. Derpaa var han bleven Minister i Petersborg for Holsten. Enten det skyldtes Overbevisning eller Lyst til at vinde Gunst, havde han givet sine Bønder Friheden, det vil sige, han havde fra Livegne gjort dem til Arvefæstere.

Da Kongen fjernede mig, havde han lovet sig selv, at han fra nu af vilde have hele Æren for at indføre denne Foranstaltning i stor Stil i sine Lande; han lod da ogsaa i nogen Tid, som om han gav sig alvorligt af dermed; men da han havde faaet galt fat paa det hele og ikke var i Stand til noget som helst fortsat Arbejde eller Undersøgelse, blev det en let Sag for de ildesindede at arbejde i modsat Retning.

Den 15de December 1767 skrev Høyer til mig:

..Da Kommissionen i Gaar var samlet for anden Gang, lod Kongen os sige, at vi ikke maatte begynde, førend han kom. Han indfandt sig Klokken elleve og blev halvanden Time hos os. Ingen havde været underrettet herom, maaske med Undtagelse af Deres Eftermand, den nye Kabinetssekretær Schumacher. Holck (en ældre Broder til Yndlingen), Stampe og Bruun oplæste hver især en Betænkning om Indskrænkning af Hoveriet, og man drøftede dernæst dette Emne. Kongen, der sad lige overfor mig, holdt i lang Tid sine Øjne fæstede paa mig og syntes bevæget, men saa meget er vist, at jeg var det. Mindet om, hvad der tidligere var foregaaet, i Forbindelse med, hvad der foregik nu, sønderled mit Hjerte, og jeg vilde i dette Øjeblik gerne have sagt Nej til en Pension, blot jeg kunde blive berettiget til at tale. Rosenkrantz og Stampe havde den Frækhed at sige, at Bønderne i Danmark var lykkeligere end i noget andet Land i Europa, England, som man talte saa meget om, end ikke undtagen; der gaves maaske i hele Kongeriget syv eller otte Godsejere, som

plagede deres Bønder; vi var alle Slaver af Kongen (disse Herrer fortjente rigtignok at behandles saaledes), og enhver, der tænkte eller sagde noget andet, kendte ikke Landet. Stampe, der formodentlig vilde vise sin Lærdom, anførte Henrik den Fjerdes Ord om Hønen i Gryden og tilføjede, at Kongen var saa lykkelig, at hans Bønder nu nød samme Velvære. De tre andre Herrer tav, fordi det tyktes dem bedst, og jeg maatte til min Forbitrelse tie, fordi jeg kun var Sekretær. Da Kongen var gaaet, kunde jeg ikke styre mig længer, men sagde alt, hvad jeg tænkte, til Bruun uden at skaane ham selv for hans lavsindede Tavshed. Han svarede mig, at han maatte sørge for sine Børns Fremtid. De store Sjæle! Hvorfor var De ikke til Stede?..."

Intet viser bedre, hvor lidet Kongen var regnet: man viste netop sit Lav sind ved at modsige ham, og enhver forberedte sig allerede til den Tid, da man kunde blive straffet for at have været af samme Mening som han. Den Maade, hvorpaa Hoffolkene bar sig ad for at kuldkaste det hele Værk, fortjener at kendes. De sagde til Kongen og lod det gentage ved Hoffet, at det var alt for lidt med en almindelig midlertidig Kommission; Beskyttelsen af Agerdyrkingen var en stadig Virksomhed; man burde da udvide Omraadet og skabe et *Landvæsendepartement*. Dette var taabeligt, thi Landvæsenet hørte under Kancellierne for Lovgivningens Vedkommende og under Finansdepartementet for Administrationens. At skabe et nyt Raad for dette Omraade var det samme som at føje et overflødig Hjulværk til Regeringsmaskineriet og følgelig lægge Hindringer i Vejen for Drivkraften; men just dette slette Princip stemmede fuldkomment med Opfindernes Hensigt. I Spidsen for dette nye Raad sattes Grev Moltke, der for kort Tid siden var traadt ind i Ministeriet. Han ejede umaaelige Godser, hvor Bønderne var mere undertrykte end noget som helst andet Sted, og han modsatte sig aabenlyst enhver Reform.

Under Paaskud af at gøre dette Raad eller Kollegium sit vigtige Kald værdigt tilforordnede man det fire eller fem nye Medlemmer, om hvem man vidste, hvorledes de stod, og hvor lette de var at paavirke. Kongen optraadte endnu en Gang i Raadet, efter at han havde givet det denne anselige Skikkelse, og medbragte et Udkast til en For-

retningsorden, der var opsat paa Tysk, efter hvad man troede af Saldern eller af Kabinetssekretæren Schumacher. Han gav dem to Timer til at gennemgaa det, fremsætte Indvendinger og foreslaa de Forandringer, som Raadet maatte finde nødvendige, førend Udkastet fik kongelig Stadfæstelse. Der manglede blot en eneste Ting i Udkastet: der var ikke nævnt det mindste om det Formaal, med hvilket Kollegiet var oprettet, nemlig at give Bønderne Frihed for deres Person. Kollegiet selv vogtede sig vel for at gøre opmærksom paa denne Udeladelse, og Kongen tog sit Papir igen, som han sikkert ikke havde læst. Desuagtet havde der endda været meget tilbage at udrette, om man havde villet; men intet at udrette og paa samme Tid synes stærkt optaget var Lederens store Maal, og det lykkedes ham kun alt for godt. Man skrev umaadelig meget, modtog Bønskrifter, udfærdigede Befalinger, kundgjorde endog Anordninger; man foretog Reformers paa Kongens Godser; men Udfaldet blev blot, at man i Stedet for at gennemføre en nyttig Reform udsaaede Spirer til Misfornøjelse og Uro blandt Bønderne ved at lade dem se, at de ved deres Lod havde Krav paa Kongens faderlige Deltagelse og ogsaa havde fremkaldt den, medens deres Lidelser ikke blev lindrede og senere endda øgede*).

I Virkeligheden var disse saakaldte faderlige Følelser hos Kongen kun et Blændværk. Aldrig har man set en mere gennemført Sløvhed end hos denne ulykkelige Fyrste. Allerede før min Afrejse havde jeg iagttaget, hvorledes de svage Spor af moralsk Holdning, som jeg uophørlig havde stræbt at opelske og fæstne i hans Sjæl, forsvandt og udslittedes. Han paavirkedes ikke længere af Hensynet til det almene Bedste, af Skaansomhed og Hensynsfuldhed mod Enkeltmand, af Trang til at blive afholdt og gøre sig fortjent dertil, ikke en Gang af Attraaen efter at vinde Hæder. De Midler, hvormed jeg hver eneste Dag havde forebygget Daarskaber i deres Udbrud, virkede næsten ikke længer eller paavirkede ham endog i modsat Retning. Ofte til-

*) Talen er her om Tiden mellem disse Begivenheder og Kronprinsens Optagelse i Statsraadet; thi siden blev Planen om Stavnsbaandets Løsning genoptaget og udført.

GEHEIMERAAD CASPAR von SALDERN

lod han sig Handlinger, som jeg havde villet faa ham fra, fordi jeg havde varet ham ad, at han derved vilde volde andre Smerte og blive mindre afholdt. Han havde sat sig for at være *rasch*, det vil sige opfarende, voldsom, halsstarrig og egenraadig, og dette ene Ord fik ham til at begaa tusinde Dumheder. Alt i alt havde jeg næsten ikke mere nogen Indflydelse undtagen ved en sidste Smule Overlegenhed, og fordi han var bange for mine ubejlejlige Véklager; det var begyndt at gaa op for mig, at hvad jeg oprindelig havde anset for ungdommelig Optrusen og Følgerne af den ubegrænsede Frihed, der fulgte umiddelbart ovenpaa den strengeste Tvang, i Virkeligheden stammede fra en Forstyrrelse i Hjernen.

Den Omsorg, han viste for at fortie sine hemmelige fikse Idéer for mig, havde gjort, at jeg maatte indskrænke mig til usikre, sørgelige Gisninger derom; jeg maatte anse ham enten for afsindig eller i Bund og Grund fordærvet. De Forvildelser, som han straks efter min Afrejse kastede sig ud i, og som jeg hidtil havde holdt en Smule igen paa, lod mig til sidst blive staaende ved den første af de tvende Muligheder. Mylady forøgede i høj Grad hans Onde ved de Udskejelser, hun forførte ham til. En Morgen saa' man ham ved højlys Dag komme ud fra hende i en graa Dragt uden Ordensbaand, i den Tro, at han var godt forklædt. Hun havde drukkert ham fuld. Almuen havde snart genkendt ham og forfulgte ham med Hujen og Forhaanelser lige til Slotsporten, hvor Livvagten gjorde Honnør for ham, og derved satte det foregaaende Optrin i en Kontrast, som maatte gaa enhver til Hjerter. Denne Mylady ledsagede ham i Selskab med et Par forklædte Tjenere og Hoffolk gennem Gaderne de følgende Nætter; her løb de om og fornærmede dem, de mødte, og flere Gange fik de Prygl. Saaledes anvendte de en hel Nat (Mylady var da i Officersuniform. Holck og en fjerde Person bedre forklædte) paa at hærge nogle berøgtede Huse, hvor de kastede Bohavet ud ad Vinduerne efter at have pryglet og forjaget Nymferne med Slag af den flade Klinge. Vægterne kom til for at stifte Fred; men da de havde genkendt Gerningsmændene, indskrænkede de sig til at hindre den sammenstimlede Folkehob i at tage de mishandlede i Forsvar. Den Forbrydelse.

hvori disse urene Tilholdssteders Beboere havde gjort sig skyldige, var at have talt ilde om deres Medbejlerske Mylady.

Det var nær ved at komme saa vidt, at ikke en Gang hæderlige Mennesker turde have tilladt sig en saadan Frihed. Mylady havde bevæget sin Elsker til at købe hende en Gaard i Byen, gøre hende til Baronesse og kort sagt lade hende nyde de samme Udmærkelser, hvormed saa mange af hans ophøjede Forgængeres Friller var bleven overøste. Men nu satte Ministrene sig dog for at faa hende standset og bad Schimmelmann og Saldern om Hjælp. Den sidste fulgte med dem til Kongen og fravristede ham en Ordre om at lade hende bortføre. Man sendte hende til Hamburg, hvor hun blev indespærret i et Tugthus; men senere satte Struensee hende i Frihed.

I det Indre af Slottet var Udskejelserne af en anden Art. Det var en af Hans Majestæts Fornøjelser at lade sig prygle af Grev Holck, og man paastaar endogsaa, at Yndlingen drev Revselserne til det yderste og derved udvirkede enten Pengesummer for sig selv eller Ud nævnelser for sine Venner. Ved andre Lejligheder lagde Hans Majestæt sig paa Gulvet og forestillede en Forbryder paa Hjulet; en af Yndlingene spillede Bøddelens Rolle og lod, som han udførte Radbrækningen med en Papirrulle.

Medens jeg endnu opholdt mig ved Hoffet, havde jeg været Vidne til, hvorledes denne grimme og forrykte Leg var opkommen. En Sergent ved Navn Mörl, en født Sachser, der med afskyelig Troløshed havde myrdet sin Velgører, i hvis Hus han levede, for at kunne stjæle Regimentskassen, blev dømt i Overensstemmelse med en kongelig Forordning, som paa en skrækkelig Maade skærpede Lovens Straf for Mord af særlig Art. Da jeg ansaa saadanne indviklede Hentelsesmaader for et unyttigt Barbari og navnlig var bange for, at Kongens Hjerte skulde fordærves, hvis han kom i Vane med at paa-byde dem med sin Underskrift, bad jeg Saint-Germain indstændigt om kun at forelægge Dommen i Følge med et Forslag til dens Formildelse. Det lovede han mig, men han holdt ikke sit Ord synderlig godt. Kongen underskrev uden Indvendinger en Dom, som man maatte gyse ved at læse; men den sælsomme Straf gjorde et blivende Indtryk paa hans Indbildningskraft. Han ønskede at overvære Hen-

rettelsen og se, i hvilken Grad man kunde udholde Smerten med Standhaftighed. Hvis dette Forsæt havde været mindre fast, vilde jeg have haft Tid nok til at modarbejde det; thi de danske Domstole har den mere fromme end forstandige Brug at tilstaa de dødsdømte en Frist, stundom paa flere Maaneder, til at berede deres Sjæl til Døden. Mörl fik Tid til at lade sig undervise i Religionen, og til Held for sin Frelse kom han i Hænderne paa en Præst, som var præget af Grev Zinzendorfs Anskuelser, og som gjorde ham til en udvalgt og genfødt Kristen. Da han var naaet saa vidt, bad han selv om at blive henrettet for (sagde han) ad denne Vej at forenes med sin kærlige Frelser og efter ligesom Jesus at have lidt en vanærende Straf komme til at nyde en uudsigelig Glæde i hans Skød. Sluffen, paa hvilken han skulde slæbes af Sted, kaldte han en Triumfvogn; han sammenlignede de Tænger, hvormed han skulde knibes, med Hudstrygningen, og Hjulet, som skulde give ham Naadestødet, var for ham det Kors, der skulde udsone alt. Han forfattede Salmer, der blev trykt og sunget paa Gaderne til stor Opbyggelse for Menigmand. Da Tiden kom, udholdt han uhørte Lidelser med en Martyrs Standhaftighed og hellige Begejstring, medens hans medskyldige, der var mindre brødefuld og straffedes lidt mindre, men var svagere, opgav Aanden i en frygtelig Fortvivelse. Jeg forudsaa, at der vilde komme en Tid, da Folket paakaldte denne Mörl som en Helgen.

Efter at have gjort mit Bedste for ved de mest indtrængende Grunde at faa Kongen fra at overvære denne elendiges Lidelser, mente jeg at kunne holde ham tilbage ved at nægte at følge med; men Sperling tilbød sig og førte ham derhen i en tarvelig Hyrevogn, i hvilken de ikke blev genkendte*).

Foruden de skadelige Følger, som jeg frygtede deraf, avlede dette Skue, efter hvad jeg senere fik at vide, nye fikse Idéer i denne ulyk-

*) I Danmark har Almuen den Tro, at hvis Kongen tilfældigvis eller paa anden Maade kommer forbi Retterstedet, naar man er i Færd med at henrette en Forbryder, har denne Ret til Benaadning. Hvilket Oprør vilde ikke Kongens letsindige Streg have fremkaldt, hvis han var bleven bemærket af sine Undersaatter!

kelige Fyrstes Sind. Til visse Tider kunde han paastaa, at han selv var Mörl, der var undsluppen af Retfærdighedens Hænder, og at man kun havde henrettet et Fantom. Hin Leg med at efterligne en, der radbrækkedes, opfyldte hans Hjerne med mørke Forestillinger og øgede hans Hang til Grusomhed og Tungsind.

Den Rejseplan, han lige siden Tronbestigelsen havde været optaget af, hang sammen med hans andre Særheder. Han havde altid haabet at kunne bevare et fuldkommen Incognito; han ønskede at glide ganske stille ud i Mørket og indbildte sig som Følge af sin Melankoli, at han under en anden Skikkelse vilde kunne undfly de mørke Tanker, der forfulgte ham. For øvrigt regnede han nu ogsaa de forskellige Eventyr, som han havde glædet sig til, førend hans Vanvid havde gjort saadanne Frenskridt, til de Prøvelser, der skulde gaa forud for den lykkelige Tid, da han fik en ny Skikkelse, den Tid, da han vilde være bleven fuldstændig *haard*, noget, han stedse, omend i al Hemmelighed, optoges mere og mere af.

Rejsen var noget, der tiltalte Yndlingen, thi han vilde gerne træde frem i denne Egenskab, og han haabede at vække den samme Opsigt udenlands som hjemme. Alt hvad der lignede Ødselhed faldt stærkt i hans Smag. Han havde allerede forødt den Formue, han havde faaet med en ung Kone, efter hvem han nylig var bleven Enkemand, og mange Penge, han havde faaet af Kongen. Ministrene havde i Førstningen modsat sig Rejsen, men til sidst havde de ladet sig overvinde ved Grev Holcks store Imødekommenhed overfor dem. Han skaffede dem alt, hvad de ønskede, og blandede sig ikke i Regeringssagerne, naar man blot lukkede Øjnene for hans Rutten. Til sidst fik man en Overenskomst i Stand: Ministrene, der ikke længer kunde nægte at gaa ind paa Rejseplanen, men med Rette var bange for alt det, der kunde faa Underskrift, hvis Kongen, enevældig og vild som han var, overlodes til sine Yndlinge og til Udlændinge, formaaede ham til at tage Grev Bernstorff med sig til Varetagelse af Statssagerne, og for at det ikke skulde mangle paa Penge, gav man ham Baron Schimmelman ved Siden. Dette var en Sachser (andre siger, at han stammede fra Stettin), der først havde været Baadfører paa Elben og fragtet Varer mellem Dresden

og Hamburg, hvorpaa han havde givet sig til at handle for egen Regning og havde spillet Fallit. Lidt efter lidt var han imidlertid kommen paa Fode igen, saa han fik sin gamle Gæld betalt og tjente meget paa at levere Foder til de preussiske Hære; men da han derefter blev bange for, at Kongen af Preussen, hvis han opdagede, hvor meget han havde tjent, skulde tvinge ham til at give det fra sig igen, tyede han til Altona.

Danmark har stedse modtaget de Indvandrere, som medbragte Formue. Denne fremmede havde desuden Gaver som Finansmand, og han gjorde sig uundværlig under en øjeblikkelig Forlegenhed. Han tjente meget hos Regeringen ved Finansoperationer, hvor han paa én Gang var Laaner og Raadgiver. Han købte to Godser af Kronen i Nærheden af Hamburg og af en Mand i Jylland Godset Lindenberg, der blev gjort til Baroni. Han havde ogsaa erhvervet sig kongelige Ejendomme paa Øerne og drog stor Vinding af dem. Sommeren tilbragte han i Hamburg og dets Omegn i sin Egenskab af Gesandt ved de nedersachsiske Stater; om Vinteren kom han til København af Hensyn til Finansoperationerne. Skønt han drev disse saaledes, at han ikke glemte sig selv, har det altid været min Tro, at han gjorde meget Gavn, saa ringe var den Indsigt, hvormed disse Sager var bleven ledede før hans Tid. Foruden Barontitlen havde han Titel af Storskætmester og var Ridder af Dannebrog. Der gaves kun faa vigtige Sager, hvori han ikke blandede sig. Russerne havde støttet ham og brugt ham, og under de forskellige Omvæltninger ved Hoffet spillede han stedse en Rolle og bevarede sin Indflydelse, hvortil hans smidige Karakter og hans Aandsevner ikke bidrog mindre end hans umaadelige Formue.

Da Saldern ikke kunde følge Kongen og desuden gemte sine Kræfter til noget vigtigere, fik han en Major Düring, der fra russisk Tjeneste var gaaet over i dansk, optaget i Følget som Adjudant, for at han skulde passe paa, hvad der vedkom Underhandlingerne. Medens Udnævnelsen af Rejseledsagerne stod paa, anmodede Brandt Kongen om en særlig Audiens, og i denne gik han løs paa Holck i en indstuderet Tordentale og søgte at overbevise Kongen om, at denne Yndling, saa overøst han var med Gaver, Embeder og alle

Slags Gunstbevisninger, ikke viste sin Velgører den Hengivenhed, han skyldte ham, men ved vigtige Lejligheder havde svigtet ham for ikke at give Slip paa sine Fornøjelser, og at desuden saadan et Valg ikke var egnet til at gøre Hans Majestæt Ære i de fremmede Nationers Øjne, da de vilde dømme om Fyrsten efter en saa værdiløs Yndling. Iøvrigt, tilføjede han, sagde han intet her under fire Øjne, som han ikke var rede til offentligt at staa ved, og derfor overrakte han Hans Majestæt et skriftligt Uddrag af, hvad han nu havde udviklet for ham. Han gik just ikke saa vidt, hverken i sin Tale eller i sin Betænkning, som til rent ud at sige, at naar man vilde vælge en nyttig og glimrende Ledsager, burde man tage ham i Stedet for hans Medbejler, men det var den egentlige Mening af begge Dele. Kongen tog det tilsyneladende meget godt op, men Dagen efter sendte han sin Hofhadsværter til ham for at aarelade ham, og den følgende Dag fik han Ordre til at trække sig tilbage til Landskabet Oldenburg. Han havde hverken noget Embede eller nogen Aarpenge længer, og Grev Bernstorff lod ham da faa en supernumerær Ansættelse med en lille Aarpenge i Landskabets Regering. Efter at have kedet sig nogen Tid dér, smuttede han bort, medens Kongen var i Paris, og begav sig did i det Haab, at han skulde finde Forbundsfæller dér, og at denne Skueplads, hvor han troede, han før havde vist sig til sin Fordel, vilde egne sig bedre til at fortrænge Yndlingen. Men dér ventede den rene Elendighed ham kun; han kunde ikke en Gang faa Kongen i Tale, og Grev Holck maatte lægge et godt Ord ind for at skaffe ham en Naadegave af hundrede Louisdorer, der satte ham i Stand til at rejse tilbage.

Hans Ven Struensee var med i Følget. Det var endelig lykkedes ham at komme til, takket være Greverne Rantzau, Fader og Søn, der ved deres Indflydelse havde formaaet Grev Holck til at faa ham udnævnt til kongelig Rejselæge. Han vandt fra nu af ved sin store Flid og Opmærksomhed en Del af den Gunst, hvortil hans Beskyttere havde bestemt ham, og som han siden ogsaa opnaaede. Men saa længe Holck bevarede sin Indflydelse, var det umuligt at faa Brandt kaldt tilbage, efter at han havde fornærmet ham saa grovt.

Rejsen varede, Opholdet i Holsten iberegnet, omtrent otte Maa-

neder, fra den 6te Maj 1768 til den 14de Januar 1769. Jeg overlader det til Bladene og Aviserne at gaa nøjere ind paa Opholdsstederne, Ceremoniellet, Festerne, Kongens Udnævnelse til Doctor i Oxford og Cambridge, til Medlem af Londons Borgerskab og Guldsmedelav, de Foræringer, der udveksledes, de Medailler, der blev slaaede til Ære for ham, de Vittigheder, Pariserne tillagde ham, de Vers, de lavede til hans Pris*). Englændernes Forekommenhed og de Æresbevisninger, de ydede ham, prægede sig dybt i hans Forestillingskreds, og han gav mig glimrende Skildringer deraf, da jeg atter fik ham at se.

I Tyskland, Holland, Flandern og England røbede hans Vanvid sig for de Fremmede; og selv førend han forlod sine egne Lande, styrkedes jeg ikke lidet i den Mistanke, jeg tidligere havde fattet, ved de udførlige Beretninger, mine Korrespondenter sendte mig om hans Adspredelser under Opholdet paa Travendal. Der bredte sig i nogen Grad Rygter herom, og Grev Rantzau spurgte mig om min Mening. Jeg gav ham intet Svar, da jeg hverken vilde tilstaa en saa smertelig Sandhed eller bestride de Vidnesbyrd, som hver eneste Dag gav denne Sandhed til Kende.

Selv i Frankrig, hvor dog Smigeren udbredte saa meget om ham, og de, der kun saa et Glimt af den høje Gæst, var forud indtagne for ham, blev de, der hver Dag havde Adgang til ham og saaledes kunde iagttage og følge ham, opmærksomme paa hans indre Forvirring og fik Lejlighed til at høre ham pludselig komme med vilde Udtalelser. De lagde desuden Mærke til, at naar han saaledes glemte sig selv, kunde et Øjekast fra Holck faa ham til at tage sig sammen. Medens Rejsen stod paa, levede de tre Dronninger, hans Ægtefælle,

*) Alle disse Smigrerier har man optaget i *Almanach des Muses* for 1769, S. 28, 47, 59, 92, 111, 123, for ikke at nævne andre Tidsskrifter. De Digttere, som har nogen Moralitet og virkelig Følelse, burde sammenligne disse Artikler med den sande Sammenhæng, og de vil da vogte sig for at rose levende Fyrster, saafremt de nødig vil komme til at rødme over deres Lovtaler. Skamløse og købte Lovprisere har jeg intet at sige; men jeg anfører dette Eksempel for deres Skyld, der modtager og betaler dem.

hans Stifmoder og hans Bedstemoder, meget fortroligt og i fredelig Kedsommelighed med hinanden. Dronning Mathilde rejste sin Ægtemand et Stykke i Møde, og de holdt deres Indtog i København i aaben Vogn under Folkeskarens Jubel. Om Aftenen var hele Byen illumineret. Menigmand ventede stadig en lykkelig Forandring og kom aldrig ud af den Indbildning, skønt Haabet Gang paa Gang slog fejl.

V.

KONGENS TILBAGEKOMST. — UROLIGHEDER I SVERIGE. — RUSTNINGER I DANMARK. — STRUENSEES FORBINDELSE MED DRONNINGEN. — REJSE TIL HOLSTEN. — OPHOLD I TRAVENDAL. — TRIUMVIRAT.

Efter Planen skulde Rejsen have været noget længere; men den Kedsomhed, der havde foranlediget den, kortede den ogsaa af. Led ved denne uafbrudte Række af Udflugter og Fester lod Kongen de Grunde komme til deres Ret, der burde have holdt ham tilbage i hans Land, foruden dem, der i den sidste Tid maatte kalde ham hjem. Man havde for at tilfredsstille denne ørkesløse Rejselyst maattet standse med Afbetalingen af Statsgælden og tyngte en allerede overbyrdet Befolkning med nye Skatter. Og nu var Sparsomhed bleven saa meget mere nødvendig, og Kongen eller rettere hans Ministre bleven saa meget mere uundværlige hjemme, som det lod til, at der forestod en Krig.

Fra den Tid, Sveriges Folk havde taget den øverste Magt og overdraget Rigsstyrelsen til Raadet under Kongens Formandsskab, havde dette Land stadig været Skuepladsen for indre Stridigheder. Gæringen var bleven heftigere end nogensinde, nu da Kongen kun havde et Skin af Myndighed. Den lavere Adel, som kun havde ringe Forhaabning, om at komme ind i Raadet, hældede over til Fyrstens Side; de andre Stænder var skinsyge paa en Forsamling, der underhaanden tilranede sig Herskermagten. Jo mere der klagedes over Raadet, des tilbøjeligere blev dette til at gribe til tyranniske Midler for at holde sig oppe. Hoffet, der var lige saa undertrykt som det store Folk, forsømte ikke at puste til Misfornøjelsen

og holde den almindelige Uvilje ved Lige, og næsten hele Krigerstanden var Kongemagten gunstig. Frankrig, der altid ved Penge og Rænker havde øvet Indflydelse paa Raadet og Rigsdagene, havde skiftet Fremgangsmaade; i Stedet for som før at støtte den republikanske Regeringsform havde det slaaet sig paa Hoffets Parti. Dets Midler kunde ændres, men dets Maal var uafbrudt det samme: at have Tyrkiet paa Ruslands ene Grænse og Sverige paa den modsatte for ved disse Modstandere at binde og optage et Rige, hvis Overvægt i Europa og Forbindelse med England var det en Anstødssten. Nu havde Erfaringen fra to Krige vist, at den saakaldte Ligevægt mellem Magterne i den gældende svenske Forfatning var en Afmagts Ligevægt, og at Frankrig ved at faa Riget ud i en Krig under dets Tvedragtstilstand blot skaffede det stort Afbræk uden haandgribeligt Udbytte. hvorimod det ved at samle al Kraft under en uindskrænket Konge vilde blive mægtigere udadtil, uden at det derfor blev vanskeligere at sætte i Bevægelse.

Hofferne i Petersborg og København var forlængst bleven klare over denne Sandhed, som man nu først begyndte at skimte ved Hoffet i Versailles, men saa ganske forskellige Interesser de havde, mente de dog altid begge, at de for deres Roligheds Skyld var interesserede i Sveriges saakaldte Frihed, og de opretholdt den republikanske Regeringsform ved deres Underhandlinger og ved at øse Penge ud paa Rigsdagene.

Det var bleven en Grundsætning for begge Regeringer, at man burde handle i Forening, først ved fredelige Midler, men at man, naar det kom til Stykket, hellere burde gribe til Vaaben end taale en monarkistisk Omvæltning i Sverige. Denne Overensstemmelse i Grundsætninger havde været Baandet mellem de to Magter, og ved Traktaten af 1767 havde man fastslaaet, hvorledes man vilde hjælpe hinanden, hvis der udbrød Uroligheder i Norden*).

*) Hvor stor en Forkærlighed man end kan nære for den republikanske Regeringsform, kan man dog ikke undgaa til en vis Grad at blive indtaget mod den svenske Forfatning, naar man ser, hvorledes den beskyttedes af to Herskere, som selv var enevældige og var Medbejlere og Fjender af Landet.

Trods dette Forbund ansaa det svenske Hof Forholdene for gunstige til atter at tage Magten, tilintetgøre Raadets Myndighed og indskrænke Stændernes til tomme, brammende Former. Ikke blot var Kongen af Danmark, hvis Taabelighed man endnu ikke ret kendte, fraværende, men dette medførte, at ogsaa den Minister var borte, som var den ovenfor skildrede Politiks Ophavsmand og Støtte. Udgifterne til Kongens Rejse udtømte Skatkammeret i den Grad, at de Summer, der skulde anvendes til at skaffe sig et Parti paa den svenske Rigsdag, ikke indløb regelmæssigt, og Kejserinden maatte udrede mere end fastslaaet. Denne Fyrstinde var paa sin Side optaget af Tyrkerne, over hvem hun vandt store Sejre og ringe Fordele med en uhyre Bekostning af Mennesker og Penge.

Opmuntret af sin Dronning, støttet af et mægtigt Parti og hjulpet af sin Søn, der allerede udfoldede de Evner og den Karakterstyrke, hvorved han til sidst naaede sit Maal, foreslog da Kongen af Sverige i Slutningen af Aaret 1768 at fremskynde Sammenkaldelsen af den Rigsdag, der skulde holdes Aar 1770, for at den kunde imødekomme Nationens Klager. Da det ikke lykkedes ham at vinde Flertal herfor, erklærede han, at da Statens Ulykker havde naaet deres højeste, kunde han ikke længere udøve nogen som helst Virksomhed, førend Stænderne var sammenkaldte. Han regnede sin Tilbage-træden for en midlertidig Tronfrasisigelse, der vilde tvinge Raadet til for Tronledighedens Skyld at gøre, hvad det afslog at gøre for at raade Bod paa Statens Ulykker.

Men denne Forsamling, beruset som den var af sin Magt og forblindet af Frygt for at miste den, gav en Lov, der var udstedt 1756, Anvendelse paa den nuværende Situation. Da havde Stænderne erklæret, at for det Tilfælde, at Kongen skulde vise Betæneligheder ved at underskrive de Beslutninger, Raadet med Stemmerflerhed havde fattet, kunde man sætte Kongens Navn under med et Stempel. Raadet hævdede altsaa, at et Navnestempel maatte kunne være godt nok til at føre Forsædet i det ligesom Karl den Tolvtes Støvle, og det erstattede den udøvende Kongemagt med en Slags Talisman. Denne sælsomme Beslutning vilde være bleven sat igen-

nem, hvis ikke de forskellige Domstole og Kontorerne, hvorfra Administrationen foregik, havde nægtet at gøre Tjeneste med den Begrundelse, at Kongens Tronfrasisgelse lammede deres Virksomhed. Da Raadet nu saa sig nødsaget til at sammenkalde Rigsdagen, bestemte det, at den skulde holdes i Norrköping, fordi det i Stockholm frygtede for Livvagten, Matroserne, Garnisonen og selv for Borger-skabet. Ved denne Foranstaltning nødtes det til at dele sig i to Kamre, hvoraf det ene blev i Stockholm, medens det andet flyttede til den By, man havde udset.

Jeg skal senere fortælle nøjere om disse Hændelser; her maa det være nok at sige, at Rigsdagen i Førstningen viste sig afgjort gunstig stemt for Kongens Planer. Den afsatte Raadsherrerne af det republikanske Parti, foreslog i deres Sted Mænd, der var Hoffet mere velkomne, og efter at have givet flere Love i samme Aand, forlagde den sit Sæde til Stockholm. Men dette sidste Held syntes ogsaa at have udtømt Kongens Indflydelse, og Rigsdagsafskeden, der er en Gentagelse af de vedtagne Beslutninger og saa at sige den døende Forsamlings Testamente, blev ikke gunstigere for den kongelige Myndighed end de foregaaende Rigsdages.

I Sverige tilskreves dette pludselige Omslag Baron Pechlin, en rig og anset Mand, der regnedes for uafhængig af begge Partier, og som efter længe at have støttet Hoffets Planer pludselig faldt fra. Det kan gerne være, at denne Partifører har draget nogle Stemmer med sig; men flere købte Rusland. Dertil kom, at denne Magt og Danmark syntes at true Grænserne i Samvirken og lod deres Eskadrer krydse i Østersøen. Hoffet var ikke forberedt paa at gøre Modstand. Det evnede paa Grund af sin Pengemangel hverken at modarbejde de to Magters underhaands Rænkespil i det indre eller at samle Rigets Krigsmagt til Lands og til Vands mod dem. At dette var Aarsagen til Omslaget i Stemmerne, fremgaar klart, naar man sammenstiller Tidspunkterne for de forskellige Begivenheder. I Juni Maa-ned laa en dansk Eskadre sejlklar ved København, og Svenskerne havde kun to Linieskibe at sætte imod den. Den 20nde September forstærkedes den af en russisk Eskadre, og den 28nde i samme

Maaned begyndte Rigsdagsforhandlingerne at gaa Hoffet imod. Eskadrerne krydsede i Fællesskab i Oktober og November, og Rigsdagen opløstes i Begyndelsen af det følgende Aar.

Medens de danske Ministre glædede sig over, at det gik saa godt, laante deres Herre ofte paa Tomandshaand Øre til en tilsyneladende ubetydelig Mand, der modarbejdede deres Grundsætninger, nemlig Doktor Struensee. Han havde paa Kongens Rejse taget sig af hans Helbred og undertiden af hans hele Levevis, og det var Ministrene selv, som havde holdt ham tilbage hos Kongen. Han erklærer i sit Selvforsvar*), at paa Rejsen og i de seks første Maaneder efter Hjemkomsten blandede han sig ikke i nogen som helst andre Sager end dem, der vedkom hans Stilling som Læge og senere som Forelæser, og at, hvis han talte om Regeringsvæsen, var det kun i al Almindelighed, uden at han gav det Anvendelse paa Danmark eller de foreliggende Forhold. Men af det samme Skrift ser man, hvad man ogsaa véd ad anden Vej, at han i lange Tider havde haft Planer om en fuldstændig Reform af Danmark for, som han sagde, at gøre godt i det store ved Foranstaltninger, der vilde faa de mest vidtrækkende Følger. Man véd ligeledes, at hans Venner, der kendte hans dristige og beslutsomme Karakter, lige fra han først ansattes ved Hofet, spaaede, at han før eller senere vilde blive Hersker dér.

Det var en Grundsætning hos ham, at en Stat ikke bør blande sig i sine Naboers indre Anliggender, og at Danmark navnlig ikke burde udgive nogen som helst Penge i Sverige for at standse den uindskrænkede Magts Udvikling. Om Kongen allerede paa dette Tidspunkt havde tiltraadt denne Grundsætning, véd jeg ikke — senere som helt vanvittig forkyndte han den for mig —, men i Reglen gik hans Mening ikke igennem i Statsraadet. Struensee var nu saa snild at bringe Kongen til at føle sig krænkede herover, bilde ham ind, at han havde Regeringsgrundsætninger, og endog formaa ham til at sætte dem i Pennen og endelig faa ham til at tro, at de

*) Et interessant Skrift, som han affattede til Bedste for sine Dommere, medens hans Proces stod paa. Det er trykt 1773, uden Angivelse af Trykkested, i Samlingen: *Schriften, die in Sachen des ehemaligen Grafen Struensee*, etc.

Foranstaltninger, han indgav ham Tanken om, stammede fra ham selv, og kun var Anvendelsen af de Grundsætninger, han havde affattet. Denne nye Yndling forstod godt, at Kongens Karakter var alt for flygtig, til at han kunde beherske ham ene Mand uden Bistand. Saa snart han vilde vie sig til Statens Sager, maatte han have et paalideligt Menneske, der til en vis Grad kunde paatage sig den stadige Opmærksomhed overfor Kongen og Yndlingegegningen inden Døre, og da han var en stor Kvindeven, paastaar man, at han fra først af havde tænkt sig, at Kongen skulde have en foregiven Elskerinde, hvis virkelige Elsker han selv skulde være. Til dette Øjemed havde han udset en ung, indtagende Kvinde, der besjæledes af sand Fædrelandskærlighed, men var alt for republikansk sindet til at kunne leve ved Hoffet. Det var en Fru Gabel, født Rosenkrantz*). Han var begyndt med at indbilde hende, at Kongen var bleven et helt nyt Menneske paa sin Rejse, elskværdig og forekommende, arbejdsdygtig og velsindet. Han tilføjede, at han smigrede sig med at have bidraget meget til denne Forandring, saa Fædrelandsvenner burde være ham taknemmelige, men Værket var dog endnu ikke færdigt, og for at fudkomme det var det nødvendigt, at en retskaffen og paalidelig Dame paatog sig at genopvække den finere moralske Følelse hos Herskeren, den, der var bleven svækket ved hans Udsvævelser og Yndlingernes Lastefuldhed.

Fru Gabel havde tidligere afvist plumpe Tilnærmelser fra Kongens Side; men nu fik hun Ønske om at lære ham bedre at kende og behage ham. Hun traadte i venskabeligt Forhold til Struensee, men efter hvad jeg fik at vide, opdagede hun snart, at man havde ført hende bag Lyset med Hensyn til Kongens foregivne Forbedring. Efterhaanden som han kom til at tale mere uforbeholdent med hende, røbede han den samme Lastefuldhed, som hun tidligere havde iagttaget hos ham, og desuden det Afsind, som laa til Grund derfor. Hun hensank i et skrækkeligt Tungsind, der hidrørte fra andre For-

*) Fyrretyve Aar efter disse Memoirers Forfatters Død har Udgiveren, hans Søstersøn, blandt hans Papirer fundet en hel Del Breve fra Fru Gabel, og de stadfæster fuldkommen den Mening, der ovenfor udtales om hendes Elskværdighed og Begavelse.

trædeligheder, og døde kort efter, idet hun i sine sidste Øjeblikke lod se, at Struensee langt fra at have indlemmet hende i sin Flok af Erbringer kun havde paadraget sig hendes Had.

Dronningen havde godt mærket, at det var hendes Hensigt at behage Kongen, og regnede Struensee for hendes medskyldige. Hun hadede dem begge og talte kun med yderste Ringeagt om Doktoren. Hun var den Gang nedslaaet og syg — man troede, hun led af Vattersot. De Lægemidler, hun tog, hjalp hverken paa hendes Daarlighed eller hendes Sindstilstand. Kongen foreslog hende da at raadspørge den unge Læge, og da han ikke kunde overtale hende dertil, gjorde han det til en bestemt Fordring. Struensee havde endnu større Kendskab til det menneskelige Hjerter, til Verden og til Kvindene, end han havde Lægedygtighed. Efter at have iagttaget og udsurgt Dronningen forsikrede han hende, at hun ingenlunde havde Vattersot; hendes Sygdom var ikke alvorlig, og han vilde paatage sig at helbrede hende paa kort Tid. Hans Kur var lige saa tiltalende som hans Diagnose, og hans Løfter lød trøsteligt.

— Ærgrelse, Kedsomhed og stillesiddende Levemaade, sagde han, ligger bag ved hele Daarligheden; der kræves kun lidt med Lægemidler, men rigeligt med Bevægelse, Forlystelser og Adspredelser. Den Kedsomhed, der har til Huse ved Hoffer, stammer hovedsagelig fra Etiketten; den maa man banlyse eller i det mindste indskrænke til visse Dage, man særlig ofrer paa den. De danske Damer rider ikke; saa maa man foregaa dem med et Eksempel. De vil maaske til en Begyndelse blive foragede, men naar det bliver Mode og Sædvane, vil de komme til at se paa Sagen med gunstigere Øjne.

Dronningen gennemgik en Rideskole og blev paa kort Tid en dygtig og utrættelig Rytterske. Hendes Upasselighed tabte sig umiskendeligt, og man behøvede ikke at frygte Tilbagefald, nu da Munterheden vendte tilbage til Hoffet, i samme Forhold som Etiketten bortjoges. Denne lykkelige Helbredelse lettede Adgangen for Lægen og skaffede ham Tillid. Dronningen indsaa snart, at hun havde næret uretfærdige Fordomme mod ham, og efter at have drøftet forskellige Emner med ham fandt hun ham mere oplyst og dannet end

den hele Sværm af Lediggængere og indbildske Tøsser, der omgav hende. Hun kom til at sætte endnu større Pris paa ham, da hun mærkede, at han var nøje inde i, hvad der voldte hende Kummer. Intet gik hende saa meget til Hjerte som Kongens LigeGYldighed og hans Yndlinges Uforsømmethed. Holck havde ganske vist søgt at vinde hende, men enten han nu havde baaret sig kejtet ad dermed, eller hendes Uvilje var uovervindelig, havde han kun opnaaet at opbringe hende yderligere ved sine Forsøg. Det sagdes, at han havde gjort sig til af, at han vilde have kunnet vinde Naade hos Dronningen ved at bringe hendes Yndigheder sin Hyldest, og at hans LigeGYldighed var Aarsagen til hans Unaade, og dette Praleri, enten man nu tillagde ham det med Rette eller Urette, havde gjort uudslætteligt Indtryk paa Dronningen, saa at hun havde let ved at tro, at han ogsaa havde forset sig paa andre Omraader.

Struensee stod, i Modsætning til Holck, paa en uanselig Plads ved Hoffet; han bød hende sin Hengivenhed og forsikrede hende, at han vilde prise sig lykkelig ved at anvende al sin Omhu og hele sin Indflydelse hos Kongen paa at bringe ham tilbage til hende. Kongen havde i nogen Tid behandlet hende med en Ærbødighed og Højtidelighed, der ganske tog sig ud som Spot; men nu lovede Struensee at bringe Fortroligheden og Tilliden til Live igen. Der kom virkelig ogsaa snart noget ud af disse Løfter, men han gjorde ikke Væsen af sin Bistand. Det var, sagde han, sit eget Tarv, han varetog; han syntes saa udmærket godt om sin Stilling og vilde da ogsaa gerne skaffe sig en varig Støtte og have Beskyttelse af en, der ikke kunde fjernes. De tidligere Yndlinge havde været blinde nok til at ville bygge deres Indflydelse op paa et daarligt Forhold mellem de høje Ægtefæller, og i denne Kamp maatte de nødvendigvis til sidst bukke under.

Saa fængslende Samtaler kunde kun føre til langt nærmere Omgang, og dette syntes Kongen saa meget mere at billige, som hans egen Stilling derved blev behageligere. Den Indflydelse, han lod Dronningen faa, kom kun hans Fornøjelser til Gode. Langt fra at modsætte sig Struensees Besøg, sendte han ham til hende i alle Slags Ærinder og til alle Tider, og han tog ham med til alle Fester.

Forelæservirksomheden gav et nyt Paaskud til fri og jævnlig Adgang. Kongens Forelæser havde ikke meget at gøre, og Dronningen tog ham da ofte i Brug. Hans Besøg blev saa langvarige og hyppige, hans Samtale saa fængslende, hans Bistand saa vigtig, at det blev Hendes Majestæt umuligt at staa paa sin kongelige Værdighed overfor ham; der opstod af sig selv et fortroligt Forhold. Snart blev dette ikke længer holdt indenfor de snævrere Gemakker; alle de Skranker, den høje Rang stiller i Vejen for Undersaatter, faldt efterhaanden. Omsider, da Yndlingen saa, at han var bleven nødvendig og havde indgydt i det mindste Venskab, dristede han sig til at udtale Ordet og fandt et meget villigt Øre.

„De trænger til at skænke nogen Deres Fortrolighed,“ sagde han til Dronningen, „og til hvem kunde De vel bedre betro Deres Sorger end til Deres Venner, til dem, af hvem De kan vente Bistand paa Grund af deres Evne til at paavirke Kongen? Det er det ulykkelige for Folk af Deres Rang, at de ingen Ligemænd har og kun lever blandt Misundere og Tjenere. Gensidig Bistand bringer en Slags Lighed i Stand mellem Dem og de Personer, der kan være Dem til Nytte.“

Disse Udtalelser var rigtige nok; de havde Støtte i tidligere Erfaringer; de kom fra en indtagende og elskværdig Mand og henvendtes til et Menneske, som allerede var altfor tilbøjelig til at lade sig overbevise, til en Dronning, der hadede sin høje Stilling. Hun modtog da uden Betænkning det Venskab, man vovede at tilbyde hende. De Vidnesbyrd, hun gav om sit, blev Dag for Dag tydeligere. Omsider opnaaede Struensee paa en Maskerade hendes Tilstaaelse om, at han havde sejret, og da han under den næste Forelæsertime i Kraft af en Forret, som han forlængst med lykkelig Dristighed havde sikret sig, sad ved Siden af Dronningen paa hendes Sofa, faldt Bogen ud af Hænderne paa ham.

Man vil maaske undres over, at jeg, som den Gang var et Par Hundrede Mil borte, kan meddele Enkeltheder, til hvilke der afgjort ingen Vidner var. Jeg anfører imidlertid intet, som jeg ikke har fuldstændig Vished for. De fortrolige Meddelelser, Hovedpersonerne havde gjort Grev Brandt, og som han lod gaa videre til mig, har

Struensee

GREVE JOHANN FRIEDRICH STRUENSEE

sat mig i Kundskab om de fleste af Kendsgerningerne; Struensees Forsvarsskrift og nogle af hans Procesakter har hjulpet mig til at fuldstændiggøre denne Beretning. Man har ikke mange Eksempler paa, at en Elskovshandel ved et Hof har kunnet holdes hemmelig længe, og det var saa lidet Tilfældet med denne, at Hoffolkene endog udraabte den, før den var til.

I samme Forhold som Dronningen laante Øre til den unge Læge, hendes Ægtefælles fortrolige, den smukke, for sine Erobringer meget omtalte Mand, lod hun ogsaa den større og større Deltagelse, hun nærrede for ham, træde frem. Paa sin Side optraadte Struensee familiært overfor Majestæterne. Hans utvungne Tone og selvsikre Væsen bragte Hoffolkene paa Vildspor, saa deres Formeninger foregreb Virkeligheden. De regnede, der kun var seks Uger mellem sidste Gang, Dronningen havde vist Uvilje mod ham, og den Tid, de traadte i nøjeste Forhold til hinanden; men naar jeg sammenholder alle de Oplysninger, jeg har faaet, er det min Overbevisning, at man har forregnet sig flere Maaneder.

Elskovshandelen kom i Stand i Foraaret 1770, og først da traf de nogle Foranstaltninger for at skjule deres Stævnemøder. Men det, som gjorde Hoffet og senere Offentligheden klar paa Forholdet, var ikke de Øjeblikke, de stjal sig til at mødes i Slottets Indre; det var at se, hvorledes en enkelt Mand (lige meget, hvem den Mand var) altid var om Dronningen, hvorledes hun aldrig havde Øjnene fra ham, tog ham med til alle Selskaber og Fester, for alles Øjne gav ham Ret til en fortrolig Omgang og Tone, der vilde have ødelagt en almindelig Kvindes Rygte, lod ham sidde i sin Vogn, i det mindste paa Landet, og spadserede alene med ham i Haverne og Skovene baade tidlig og silde. Havde det saa endda drejet sig om en fornem Herre; men skønt Struensee var Kongens Læge, Forelæser, ja endog *maitre des requêtes* og ved sin Udnævnelse til Konferensraad optagen i anden Rangklasse, var han dog endnu ikke Hofembedsmand, og naar han alligevel ved alle Lejligheder viste sig ved Hoffet, kunde han kun have en eneste Adkomst dertil.

Rygtet om noget, der vakte saa offentlig en Forargelse, kunde ikke længe holdes indenfor Hovedstaden; det maatte snart brede sig

til de to Rigers yderste Grænser. Hoffet sørgede selv for, at det skete, og gav Talen derom Fart ved at begive sig til Holsten. Grev Holck, som havde modtaget altfor mange Gunstbevisninger af Kongen til ikke at falde ham til Besvær, og som ogsaa selv maatte være klar over, at han virkelig gjorde det, troede, at han, ved at skaffe sin Herre nogle Adspredelser, kunde holde Liv i de sidste Rester af det Skin af Gunst, hvoraf hele hans Tilværelse afgang, og fik derfor bestemt en Rejse til de sydlige Landskaber. Denne Gang lod Dronningen sig ikke udelukke. I Provinserne ventede man hende utaalmodigt og troede at skulle faa mere end en simpel dødelig at se. Hvor stor blev da ikke Forbavselsen, da hun viste sig i Mandfolke- dragt! Denne ene, i og for sig ligegyldige Omstændighed skadede hende mere end hendes Følges upassende Fortrolighed og den lave Tone, der gjorde sig gældende omkring hende, ja mere end hendes stadige Samvær med den nye Yndling, der var kommen op.

Kongen syntes udmærket om alt, hvad der stred mod Etiketten, og havde været meget glad ved, at Dronningen anlagde denne Dragt, der aldeles ikke brugtes i hans Land. Hendes Hoffolk var frække nok til at sige, at hun blev endnu smukkere derved. Hun saa meget godt ud som Kvinde, klædt som det passede til hende; men naar hun var klædt som Mandfolk, blev hun, da hun var af Middelhøjde, for lille; hendes Køn røbedes ved den Maade, hendes Knæ var skabt, og Spændet i hendes lille Frakke syntes at skære hende midt over. Den samme Ting, der gav hendes Undersaatter Forargelse, bevirkede da ogsaa, at hun mistede det Herredømme over dem, som en ung og smuk Kvinde af sig selv vinder over Hjerterne. For at det endelig skulde gaa saa ulykkeligt som vel muligt, blev det vedtaget i hendes lille Parti, at hendes Elsker skulde have Magten og Holck afskediges, og Rejsen bruges til at gennemføre begge Planer. For at naa dette Maal tilkaldte Struensee som Hjælpere sine to Venner, Grev Rantzau og Brandt, der begge i deres Kummer over at være bleven fjernede havde sat hele deres Lid til ham for at faa dem, de vilde hævne sig paa, fordrevne fra Hoffet og Ministeriet. De begav sig til Travendal, hvor man havde besluttet at sætte Etiketten mere end nogensinde til Side og i nogle Dage kaste sig endnu mere hen-

synsløst ud i Fornøjelser, end man havde gjort noget andet Sted. For at skaffe nogle besværlige Vidner af Vejen gjorde man gældende, at det var bedst at indskrænke Følget, og sendte en stor Del af dette hjem igen. Holck modtog en ubetinget Afsked af Kongens egen Haand og fik Ordre til at afgive den Overlevelsesbestalling paa Overceremonimesterposten, som han havde ladet sig give for at kunne have en Stilling ved Hoffet tilbage, naar han ikke længer stod i Gunst der. Man afskedigede ligeledes den første Kammerfrøken von Eyben; hun passede godt nok til at være der, men hun havde lavet nogle Skinsygescener, fordi hun paastod at have Krav paa Struensee. De andre Personer, som sendtes tilbage, fik blot Ordre til at rejse i Forvejen hjem til København; blandt dem var Dronningens Overhofmesterinde, Holcks Søster, Fru von der Lühe. Denne besværlige Duenna erstattedes af to Damer, hvis Elskovshistorier var kendte nok, Fruerne Bülow og Gähler. Den første tilhørte den Gang Kongens nye Yndling Warnstedt; den anden kunde ogsaa nok have haft Ret til at lave Scener, men hun biede sin Tid, indtil hun blev klar over, hvem hun af Hensyn til sin Mands Lykke skulde laane Øre.

Da Rantzau var kommen til dette nye Cythera, kunde han ikke noksom undre sig over sin Stilling. „Medens jeg skejede ud,“ sagde han, „var Alverden fornuftig; nu da Alderen har tøjlet mit Sind og min Færd, er Alverden bleven gal. Jeg faldt med en stor Mand og kommer tilbage med nogle Gavtyve.“

En Mand, der blev endnu mere forbavset, men tillige forfærdet over, hvad han saa, var Grev Bernstorff, den eneste af Ministrene, der var bleven tilbage. Grev Rantzau opfordrede ham indtrængende til at slutte sig sammen med ham, som det sømmede sig for Mænd af deres Slags, mod Sværmen paa Travendal. Dette har Rantzau selv fortalt mig, men hvis det er sandt, kunde det kun være en Snare, han stillede for Bernstorff; thi Rantzau var en Fjende af ham personlig, af hans Traktat og af alt, hvad der stod i Forbindelse med den.

I denne Anledning havde Bernstorff en indgaaende Samtale med Rantzau og besvor ham ved al den Fædrelandskærlighed og Æres-

følelse, han havde, at forlade Hoffet; han lovede ham, at hvis han blot vilde holde sig borte i halvandet Aar, indtil Storfyrsten havde underskrevet Traktaten, vilde han, Bernstorff, derefter bevæge Kongen til at give ham fuldt op af Æresbevisninger og Gaver. Rantzau sagde Nej, men han lovede, at han vilde holde sig til Styrelsen af Krigsvæsenet og ikke tale om Statssager med nogen som helst. Det var ingenlunde hans Agt at holde Ord; men han gav det Udseende af, at han trak sig tilbage, idet han opholdt sig nogen Tid ved sit Regiment efter at have indført Hoffet paa sit Slot Ascheberg, hvor man tilbragte flere Dage. Under alt dette aflod de nye Yndlinge og Dronningen ikke at skaffe Ministeren Bryderier med Hensyn til Underhandlingen. Rantzau var selv som fraværende Sjælen i det hele. Brandt tog over til ham i Glückstadt, og saa vendte han tilbage til Hoffet og udfoldede en overordentlig Virksomhed, hvorved han holdt den indbyrdes Forstaaelse ved Lige om alle de Forandringer, man paatænkte. Bernstorff mente nu, at han kunde tale ud med Struensee herom. Han besvor ham at sige, om det var Dronningens Hensigt at krydse hans Planer; i saa Fald, tilføjede han, vilde han nemlig stille ethvert Foretagende i Bero; men han maatte have det at vide, thi hvis de Skridt, han foretog, blev modarbejdede, vilde Staten kunne komme ud i de allerstørste Vanskeligheder. Man beroligede ham, men vedblev ikke des mindre at optræde som før, indtil man kunde blive helt fri for den besværlige Minister. Rantzaus Afrejse var ogsaa kun Spilfægteri. Struensee, der allerede i nogen Tid havde understøttet ham, laante ham Penge, for at han kunde rejse til København og tage Sæde i Krigsdirektoriet. Der kunde han efter sin Aldersret kun have anden Plads, ja i Øjeblikket endog kun tredje; hvor kunde man da tro, at han havde gjort sig saa store Anstrengelser for at opnaa saa lidet? Planen havde imidlertid fra først af været, at han skulde sættes i Spidsen for hele Afdelingen, ved at de to ældre gik af. Men den ene af dem var Gähler, som var gift med hin smukke og inladende Dame, der var bleven uundværlig ved Hoffet, og det var derfor umuligt at fjerne disse to Embedsmænd.

Det var nu rygtedes i England, hvor galt Dronningen opførte sig, og hvilket politisk Omslag der var bleven Følgen. Prinsessen af

Wales tog da over til Fastlandet i Haab om at overtale sin Datter til at give Slip paa sine kæreste Vaner og holde Bernstorff ved Magten, da det var ham, som knyttede Danmark til Rusland og derved ogsaa holdt det fra Forbund med Frankrig. Moder og Datter skulde mødes i Braunschweig, og det hertugelige Hof traf store Forberedelser for at give saa høje Gæster en værdig Modtagelse. Men just da man kunde vente Kongen og Dronningen af Danmark, indfandt Overhofmarskalken sig med den Meddelelse, at Dronning Mathilde var upasselig og ikke kunde foretage Rejsen. Noget alvorligt Ildebefindende var det aabenbart ikke, og det stod ikke længe paa; man spillede for det meste paa Travendal og Ascheberg til Klokken elleve om Aftenen og satte sig til Hest Klokken fem om Morgen; det var, som Dagene var for korte for Glæden. Hvordan det nu end forholdt sig, gav Prinsessen af Wales ikke tabt, men foreslog et nyt Møde i Lüneburg, der laa meget nærmere end Braunschweig. Dér indfandt Kongen og Dronningen sig da ogsaa uden andet Følge end Struensee og Warnstedt, som sad i Vognen hos dem. Det var sent, da de kom, og de var trætte, og da Prinsessen af Wales vilde tale med sin Datter paa Engelsk, et Sprog, Struensee ikke forstod, lod Dronningen, som om hun havde glemt det. Det blev en kold og tvungen Samtale; man gik tidlig i Seng for først at mødes igen Klokken elleve næste Formiddag, og om Eftermiddagen rejste man bort. Prinsessen af Wales vendte ganske harmfuld tilbage til England, og fra nu af forudsaa hun alt, hvad der siden hændte. Hun paalagde sin Søn Kongens nedersachsiske Gesandt, Woodford, der ogsaa var kommen til Lüneburg, at søge Lejlighed til underhaanden at fremsætte noget af det, hun havde agtet at sige; men hans Forsøg faldt daarligt ud, og han paadrog sig kun Bebrejdelser og sure Miner. Hertugen af Gloucester, der gjorde en Rejse til København i samme Øjemed, var ikke heldigere, og en anden Gesandt, der rejste over København til Sverige og skulde gøre nogle Forestillinger paa Kongen af Englands Vegne hos hans Søster, blev overhovedet ikke modtaget. Kong Georg skrev da egenhændig de mest indtrængende Breve til hende; de første blev meget koldt modtagne og de øvrige ikke engang læste.

Struensee, Brandt og Rantzau havde paa Travendal dannet et

Triumvirat med det Formaal at rense Hoffet og Ministeriet for alle dem, der maatte vise sig som Modstandere af deres Forbindelse og deres Planer; men deres indbyrdes Forstaaelse skulde ikke synes at kunne faa lang Varighed, da de var alt for forskellige i Anskuelser og Karakter. Struensee havde i Virkeligheden intet andet Ønske end at udrette mest mulig godt, og det troede han at kunne gøre, naar han handlede efter nogle Tankesprog, hvori al Statskunst syntes ham indbefattet. Forøvrigt havde han hverken Indsigt eller Øvelse i den Kunst at lede Mennesker, ingen historiske Kundskaber, som til en vis Grad kunde være traadt i Stedet for Erfaring hos ham, ingen Forestilling om, hvorledes de forskellige Dele af et stort Reformarbejde skulde indordnes i hverandre. Han holdt meget af at modsige, dadle, tilintetgøre; han gik altid skarpt til Værks, og forsonlige Midler kendte han ikke. Den offentlige Mening regnede han for intet, og Enkeltmands Meningsudtalelser, der afveg fra hans, for mindre end intet. Hans Forfængelighed tillod ham ikke at godkende en Tanke, der stammede fra en anden, eller drøfte en Sag med nogen som helst. Han vidste ikke, at en Minister, der vil udrette noget, ikke kan nøjes med at give Befalinger og udstede Love, men maa følge den Handling, der skal give Stødet til Forandringen, ud i alle dens mindste Forgreninger. Han havde ingen Forstaaelse af, hvor stor en Magt Vane og Fordom har paa det store Folk, og hvor mange Hindringer dette skaber for Regeringen. Sine bedste Planer havde han hentet fra den preussiske Statsstyrelse, og han havde ikke over tænkt, at de Reforme, som var gennemførte i dette Rige, var Frugten af hele tre Regeringsperioder i Rad og et Værk af adskillige gode Hoveder under Konger, som selv havde ønsket disse Reforme. Han syntes at tro, at en Minister, der stod skjult bag Tæppet og satte en kongelig Dukke i Bevægelse, havde lige saa megen Magt som en enevældig og oplyst Konge.

Med alle disse Fejl var han dog den bedste af de tre. Brandt havde ganske vist forbeholdt sig at skulle være med i Reformerne, men de væsentlige Fordele, han ønskede af sin Ophøjelse, var at kunne vise sig rigtig som hjemme ved Hoffet, holde Fester, give

Penge ud, have Elskovshistorier og faa Lejlighed til at give sin onde Tunge dristigt Løb.

Rantzau ønskede for sin Del at styre Hærvæsenet og Udenrigspolitikken, men i Stedet for ledende Grundsætninger og faste Anskuelser mødte han med Standshovmod og et Hjerte fuldt af Nag og voldsomme Lidenskaber. Han troede, at Navnet Rantzau maatte dække over alle hans Skyggesider, klare hans Gæld, træde i Stedet for Erfaring og Arbejdsomhed, at det gav Ret til alle høje Embeder, og at han kunde bruge det som Vaaben mod, hvad han kaldte sine Fjender.

Dronningen brød sig aldrig om Statssager. Hun holdt sig i sin egen Kreds og delte sin Tid og sin Kærlighed mellem sin Søn og sin Elsker. Som alle Kvinder saa hun med dens Øjne, der ejede hendes Hjerte. Efter hvad hun troede, krævede Folkets og Regeringens sørgelige Tilstand en skyndsom Reform, og Struensee vilde ved at udføre sine Planer blive Statens Frelser. Som Dronning og som Elskerinde gik da al hendes Stræben kun ud paa at beholde ham i Nærheden af sig.

Kongen saa med Overbærenhed paa, at Struensee altid var om Dronningen. Et saadant Forhold med Cicisbeopræg forekom ham at høre til den bedste Tone, og om han just ikke var Medvider i Elskovshandelen, der dog traadte saa klart for Dagen, tør man i det mindste paastaa, at han brød sig saare lidt om, hvorledes det egentlig hang sammen. Hans nye Yndlinge underholdt ham hver Dag med spydige Udtalelser om hans Faders Regering, den Tilstand, hvori han havde efterladt Folket, og de Forandringer, der maatte foretages, og han var da bleven kvikket op og bleven i Stand til en Slags Arbejde ved Haabet om mange Forandringer og Afskedigelser.

Struensee har ofte talt med mig om denné Tid, ikke om, hvad der vedrørte hans Forbindelse med Dronningen, med Hensyn til hvilken han aldrig havde nogen anden fortrolig end Brandt, men om, hvad der havde at gøre med Regeringsplanerne og Reformtankerne. Han fralagde sig at have indgivet Kongen dem og paastod, at han

havde forefundet dem i ganske fast Form i hans Sind; Kongen havde selv udkastet Grundtrækkene skriftligt og opsat de vigtigste Kabinetsordrer; anden Forklaring kunde han ikke give, om han saa lagdes paa Pinebænken. Den samme Paastand gentog han i sit Forsvarsskrift, den Gang den nær forestaaende Dødsstraf og et langvarigt Fængsel vel kunde virke paa ham paa samme Maade som Tortur. Jeg kan bedre end nogen anden bekræfte hans Ord og forsikre, at han i det mindste delvis talte Sandhed, og Ansvaret for, at det forholdt sig saaledes, maa jeg tage paa mig selv.

I mine lange Samtaler med Kongen havde jeg ofte talt om Statsgældens uhyre Størrelse, om den Uduelighed, hvormed Laanene var bleven stiftede, om de overdrevne, kunstige Rangskel i Folket og ved Hoffet, om den Ødselhed, hvormed man havde uddelt Gunstbevisninger og Ordener, om den fordærlige Skik at give Embeder som Belønninger til ørkesløse Hoffolk eller simple Tjenere o. s. v. Enhver Mand med simpel Menneskeforstand, der ikke var personlig interesseret i Misbrugenes Fortsættelse, vilde have fældet den samme Dom, og hvis jeg paa det Omraade har gjort noget godt eller galt, bestaar det i, at jeg altid udtalte mig med ubegrænset Frimodighed. Derfor havde Struensee virkelig maattet forefinde en Kundskab om Statens Onder i Kongens Sind; men hvad Midlerne mod dem angik, stred de fleste af dem, der blev taget i Brug, fuldstændig mod mine Grundsætninger. Desuden véd jeg bedre end nogen anden, hvorledes Kongen arbejdede, og at der selv i hans bedste Øjeblikke ikke udgik andet fra hans Pen, end hvad man næsten Ord for Ord foresagde ham. Selv naar han var allermest tilfreds med, hvad han havde skrevet, havde han kun gjort Arbejdet som Sekretær. At tillægge ham, hvad der udfærdigedes i hans Navn, er altsaa at føre Folk bag Lyset. Undertiden var det, der udførtes, hans Ønske; det kunde endog være et meget stærkt Ønske, han paa egen Haand havde faaet, men han maatte altid have Bistand til at udføre de simpleste Sager. Selv ved Afskedigelserne, den Myndighedshandling, han holdt mest af og var mest dreven i, havde han altid Hjælp nødvendig.

Flere af hans Yndlinge blev ved at leve kortere eller længere

Tid ved Hoffet, efter at de var bleven Kongen utaalelige. De havde ikke længer noget Holdepunkt, da den Gunst eller blinde Forkærlighed, de havde støttet sig paa, var forsvunden; men alligevel krævedes der endnu et Pust udefra for at styrte dem.

VI.

GREV BERNSTORFFS AFSKEDIGELSE. — ET UHELDIGT TOG MOD ALGIER. — SENDEFÆRD TIL RUSLAND. — STATSRAADETS OPHÆVELSE. — FORANDRINGER VED HOFSTATEN OG HESTGARDEN. — GREV VON DER OSTEN. — NYE ADMINISTRATIONSADFDELINGER. — STRUENSEE BLIVER MINISTER OG GREVE.

Den første, som Triumviratet fra Travendal maatte gaa løs paa, var, vil man let indse, Grev Bernstorff. Han havde haft den største Myndighed i den forrige Konges Tid, og han havde for Tiden mere Herredømme end nogensinde over de andre Ministre. Det, man agtede at lave om paa, var enten hans eget Værk eller dog Indretninger, han havde givet sin Støtte, og dertil kom, at han var gudelig og en streng og besværlig moralsk Kritiker. Endelig havde hver enkelt af de tre Yndlinge sine særlige Grunde til at beklage sig over ham. Brandt havde ønsket at komme ind i Diplomatiets og faaet Afslag. Struensee havde Ministeren opfordret til at forlade Hoffet og tilbudt en Amtmandspost i Holsten. Rantzau kunde ikke tilgive ham, at han havde underrettet Kongen og Statsraadet om hans slette Streger i Italien, der havde været af saa alvorlig Art, at Konsulerne havde givet Indberetninger om dem. Forresten var han saa langt ude, at han vilde kuldkaste Underhandlingen med Rusland for at hævne sig ikke blot paa Bernstorff, men ogsaa paa Saldern, paa dennes Beskytter Grev Panin og paa hele Hoffet i Petersborg, fordi det havde modtaget ham med Foragt og afvist hans Tilbud om Tjeneste. Da Struensee imidlertid ikke delte sin Vens lidenskabelige Følelser, indsaa han godt, at man maatte fare varsomt

med en saa mægtig Stat, og det blev besluttet, at naar man styrtede Grev Bernstorff, skulde det slet ikke have noget at gøre med Rusland.

Et Tog mod Algier afgav et rimeligt Paaskud, der straks blev grebet, og da alting hænger saa nøje sammen i dette Hofrænkespil, maa vi dvæle nogle Øjeblikke ved en Krig, der ikke var synderlig vigtig og navnlig ikke synderlig ærefuld.

Enhver ved, at Deyen i Algier, skønt han er uindskrænket Herre eller maaske snarere af den Grund, er nødt til at se meget gennem Fingre med sin Krigerstand. Da nu denne væsentlig lever af Rov, er den saare misfornøjet med de Vaabenstilstande eller Fredsslutninger, der er sluttede med næsten alle søfarende Nationer. Den Afgift, som Nationerne af anden Rang har paataget sig for at købe sig Sikkerhed for deres Handel, kan erstatte Fyrsten hans Andel i Priserne; men Hæren forlanger, at man en Gang imellem skal prisgive den en Nation for at holde den skadesløs, fordi den ikke kan drive sin Næringsvej hos de andre. Da nu den danske Konsul, Æreboe, ikke havde forstaaet at træffe sine Forholdsregler ved Vaabenstilstandens Udløb 1769, befalede Deyen, at han skulde forlade Landet inden tre Dages Forløb og alle Kongens Undersaatter inden seks Uger, idet han angav som Grund, at Danskerne havde støttet Russerne mod den høje Port og havde misbrugt den Sikkerhed, der var tilstaaet deres Flag, til at beskytte fjendtlige Nationers Handel.

Kabinettet i København begyndte med at underhandle i Konstantinopel. Man blev enig med Porten om, at Danmark skulde sende en Krigsflaade, der kunde sætte sig i Respekt hos den algierske Krigerstand og hindre den i at vise Misfornøjelse, naar Deyen uden videre tilbagekaldte sine Befalinger, og at man tillige for at modsige Rygtet om, at Rusland havde faaet Hjælp, skulde medgive den danske Eskadre et Sendebud fra Hans Højhed, som skulde paalægge Deyen at forny Freden. Den danske Minister overdrog Sendelsen til Viceadmiral Kaas, som skulde føre Befalingen over Orlogsskibene, og som nogle Aar tidligere havde røgtet et lignende Hverv hos Kejseren af Marokko paa tilfredsstillende Maade.

Bernstorff foreslog Præsidenten i Admiralitetet, Grev Danne-

skjold Laurvig, at lade den lille Flaade være sammensat af tre Linieskibe, to Fregatter og to Bombardergalioter, og uden at raadføre sig med sine Embedsfæller erklærede Laurvig denne Styrke for tilstrækkelig. Da man ingen Bombardergalioter havde, maatte man købe Koffardiskibe og indrette dem til denne Tjeneste, hvad der nødvendigvis maatte forhale Udrustningen. Først 1770 kunde Kaas løbe ud af Østersøen. Da han fik Algier i Sigte, hejsede han først det hvide Flag. Deyen sendte en kristen Konsul om Bord for at spørge, hvad han vilde; han svarede, at han krævede Fred, Erstatning for, hvad Skade der var tilføjet hans Landsmænd, og Godtgørelse for Omkostningerne ved Krigsflaadens Udrustning. Det tyrkiske Sendebud blev nu sat i Land, men man tog ikke meget Hensyn til hans Ord, fordi han talte paa en Overherres Vegne, der havde nok at gøre andetsteds og ikke indgød megen Frygt. Forhandlingen blev altsaa afbrudt med det samme, og man gav sig til at kaste Bomber ind i Byen og skyde paa Batterierne, men med saa ringe Virkning, at Indbyggerne til Spot førte deres Børn ned paa Strandbredden med Pistoler i Hænderne for at besvare Ilden fra de danske Galioter. Efter at have kastet fire og halvfjerdsindstyve Bomber sammenkaldte Admiralen et Krigsraad og forklarede, at hans Galioter var altfor svage til den Tjeneste, idet de begyndte at løsnes i Fugerne, og at den Skade, Skibene tog af Kanonerne fra Byen, var større end den, de selv tilføjede Murene. Det blev da enstemmigt besluttet, at man skulde trække sig tilbage til Mahon og reparere.

Efterretningen om denne Beskæmmelse kom til København, netop som man var ved at søge et Paaskud til at skille sig af med Grev Bernstorff. Dette syntes da at være godt nok. Kongen skrev et meget høfligt Brev til ham; han takkede ham for hans Tjeneste i de forskellige Styrelsesgrene, der havde været ham betroet, og han bad ham beholde sin Plads i Statsraadet. Da Bernstorff vidste, at Statsraadets Forsamlinger snart vilde ophøre, bad han sig fritaget for at deltage deri og trak sig tilbage med en Aarpenge paa seks Tusind Daler.

Man maa holde de Ministre til Gode, der holder fast paa deres Stilling og regner Afskedigelse for en Ulykke; thi lad dem være

nok saa forberedte paa, at de derved kommer til at staa ensomt, paa at deres Fjender bagtaler dem, paa at deres Anbefalinger nu intet formaar, paa at møde Glemsel, Frafald, Utaknemmighed hos dem, de har taget sig af, paa nedrige Forræderier — det, de oplever, vil være endnu værre. Grev Bernstorff troede, at af alle de Steder, hvor han kunde tage hen, vilde det bedst egnede være Godset Borstel i Holsten, som han havde faaet med sin Hustru og overladt sin Svigermoder, Fru von Buchwald, til Beboelse. Han var altid bleven modtagen med aabne Arme, hver Gang hans Forretninger havde tilladt ham at opholde sig dér, blandt andet nogle Uger just i samme Aar. Det er en stor Slotsbygning, der kan rumme en langt talrigere Familie. Han sendte altsaa en Sadelmager derhen for at gøre to Værelser i Stand til sig. Men Fru von Buchwald viste Manden bort og vægrede sig ved at modtage sin Svigersøn, den samme, som i sin højsindede Tjenstvillighed havde overladt hende sin egen Bolig. Den faldne Minister lejede et Hus i Nabolaget, indtil han kunde faa en Vinterbolig i Hamborg, og hans Slot Wotersen i Lauenburg blive gjort i Stand til Sommerbolig.

Grev Danneskjold Laurvig fik sin Afsked paa samme Tid. I sit Brev til ham brugte Kongen haarde Ord; det laa kun alt for godt for ham, og ogsaa Struensee fandt Tilfredsstillelse i at drive ham fremad paa denne Bane. Grev Laurvig paastod, at han ikke var bleven spurgt til Raads om, hvor stærk Eskadren skulde være; men ingen troede ham. Fra den Tid forekom der ofte Irettesættelser og Bebrejdelser i Skrivelserne fra Kabinetet.

To Ministerposter var saaledes allerede ledige; efterhaanden som de blev det — og til sidst blev de det alle —, fik de underordnede Befaling til at udarbejde Sagerne som sædvanlig og sende dem til Kabinetet i en Portefeuille. Paa samme Maade vendte Indstillingerne tilbage, naar der var resolveret over dem. Regeringen var som Guden Mopsos' Orakel, som man raadspurgte ved forseglede Sedler, der lagdes paa Alteret, hvor Svaret senere afhentedes.

I denne dunkle indre Kreds var man nu ved at lægge en Plan af den allervildeste Art. Triumvirerne gav sig Mine af at være oprørte over den Trællevahed, hvormed man var gaaet Rusland under Øj-

nene for at tilbytte sig Holsten. Det var Rantzaus Mening, at man skulde tilrive sig med Magt det, som Bernstorff og hans Forgængere havde søgt at opnaa ved Forhandling, og hvis Afstaaelse allerede var en aftalt Sag. Han foreslog et Angrebsforbund med Sverige; de to nyforbundne Stater skulde angribe Rusland gennem Finland. og han, Rantzau, skulde være baade Gesandt og Feltherre, bringe Forbundet i Stand og lede de forenede Hære. Struensee havde ganske vist for faa Kundskaber; men han havde for megen sund Fornuft til øjeblikkelig at gaa med til en Plan, der var skabt af blind personlig Hævn-gerrighed. Dog lod han sig paavirke af Rantzau, saa han sagde til sine fortrolige: „Vi skal vinde Holsten uden al den Hensynsfuldhed og Eftergivenhed, man hidtil har vist. Vi vil ikke lade os træde paa Nakken; før sælge alt Sølv-tøjet.“ Han talte allerede, som om han hørte til Familien. Ved et saadant Sprog røbede han paa én Gang fuldkommen Uvidenhed om Nationens Kræfter og om, hvad det koster at holde en Hær paa Benene. De eneste krigs-kyndige, som han havde nogen Tillid til, styrkede ham i hans Indbildning; de fremstillede det for ham, som om Hæren i Øjeblikket var stærk og kunde øges yderligere.

Lykkeligvis blev det dog ikke slet saa galt et Misgreb, han personlig begyndte med i Udenrigspolitikken, som de Misgreb, man havde foreslaaet ham. I Stedet for at angribe Kejserinden af Rusland, eller blot trodse hende, nøjedes han med at forsøge paa at styrte hendes Vicekansler Panin, for derved at faa Underhandlingen om Holsten frataget Saldern. I dette Øjemed sendte Kongen en af sine Adjudanter, Warnstedt, til Petersborg med et egenhændigt Brev fra ham til Kejserinden. Struensee, der havde gjort Udkastet til det, kendte ikke den brugelige Form eller brød sig ikke om at følge den, saa at han begyndte simpelthen med „Madame“ i Stedet for „Madame, min Søster“ og sluttede i den sædvanlige Brevstil med „Jeg har den Ære at være, Madame, Eders kejserslige Majestæts ydmyge og lydige Tjener“ *). Kongen forsikrede her Hendes Maje-

*) De forrige Ministre vedligeholdte Forbindelser i Petersborg: det er gennem dem, at jeg er kommen til Kundskab om dette Træk.

stæt om, at det var hans faste Agt at bevare det Venskab, der forenede dem, og holde alle sine Løfter, og han tilkendegav, at da hans Ministers Afskedigelse havde ganske andre Grunde, haabede han, at dette ingen Forandring skulde gøre i deres indbyrdes Forhold. Forøvrigt havde Brevets virkelige Forfatter ikke kunnet dy sig for at lade sine Anskuelsers Overlegenhed træde frem; der var indstrøet gavnlige politiske Lærdomme, som han nu greb Lejligheden til at bibringe et stort Riges Herskerinde. Dette var Sendefærdens tilsyneladende Maal; men hemmeligt fik Warnstedt Breve med til Orlovrerne, Panins Modstandere. Han var ubesindig nok til at tale om det. Den russiske Chargé des affaires i København, Mestmacher, fik det at vide, og da Warnstedt kom til Petersborg, havde Hoffet dér Rede paa, hvad Breve han havde med til andre. Man krævede derfor, at han kun maatte aflevere Breve i Grev Panins Nærværelse, og man holdt saa godt Øje med ham, at han ikke kunde faa nogen af sine Ærinder udrettet. Efter hans Tilbagekomst lod man ham arrestere for ligesom at give den russiske Minister Oprejsning, medens man udbredte det Rygte blandt Folk, at det var, fordi han ikke havde gjort sig Umage nok.

Imidlertid tænkte Triumvirerne for Alvor paa at skille sig af med alle de gamle Ministre, som endnu var tilbage, og forandre Statsraadet helt og holden; men da man troede at kunne oplyse Folket om Fortiden og Fremtiden, lod man fra Kabinettet udgaa et Reskript, der ophævede Bogcensuren. Hensigten fremgik tydeligt af Udtrykkene i Reskriptet og dets Dato, den 14de September, Dagen før Grev Bernstorff afskedigedes. Struensee smigrede sig øjensynlig med, at de Misbrug, som han selv længe havde tænkt over, skar alle andre lige saa meget i Øjnene som han, og at kun Tvangen holdt Klager over dem nede, saa at der nu vilde fremmyldre Skrifter mod den gamle Styrelsesmaade. Denne ubetingede Pressefrihed skaffede den nye Yndling mange Lovprisere blandt fremmede Skribenter, men den kom ingenlunde til at svare til hans Hensigter. I Stedet for at angribe de forrige Ministre eller tage filosofiske Emner under dristig Behandling, gav de danske Forfattere sig til at kritisere de nye Foranstaltninger, alt som de kom for Dagen, og den samme,

der havde givet Skribenterne fri Tøjler, maatte senere, da han saa sig selv næsten udelukkende gjort til Skive for deres Pile, lægge Baand paa dem og indskrænke deres Frihed ved Fortolkninger, hvorved de blev endnu mere bundne end før. Før den saakaldte Frihed var de i det mindste skærmede mod enhver retslig Undersøgelse, naar de underkastede deres Arbejde Censur; men ved Reskriptet, som det blev indskrænket og fortolket, blev de ansvarlige for alt det satiriske og statsfarlige, der maatte findes i deres Skrifter, og det kommer an paa Tidsforholdene og Dommernes Tilbøjelighed, om man, i højere eller ringere Grad, skal finde noget fornærmeligt eller statsfarligt i et Skrift. I ethvert Tilfælde var det et Misgreb, at man ikke, med det samme man indførte Pressefriheden, paalagde den de Indskrænkninger, uden hvilke den kun vil avle Uro og Forstyrrelse, og hvis Nødvendighed Erfaringen viser. Bør man ikke forbyde at offentliggøre Ting, som Hensynet til Samfundsordenen forbyder at skrive, ja endog at sige? Forøvrigt gjorde Folk, der var kyndige i Loven og Statsstyrelsen den samme Bemærkning om Reskriptet, der indførte Pressefriheden, som de fik Lejlighed til at gøre om mange andre, at en borgerlig Lov i regelmæssig Form som den, der overdrog Universitetet Bogcensuren, ikke burde ophæves ved en simpel Kabinetsordre, som om Talen kun havde været om en Understøttelse til trængende eller et Reparationsarbejde paa Slottet. De spaaede skadelige Følger af en saadan Fremgangsmaade og mente, at en saadan Ringeagt for Formerne vidnede om for stor Letsindighed ved Beslutningerne og for stærk Tilbøjelighed til Despotisme. Endnu værre blev det i deres Øjne, da selve Statsraadet, efter hvis Betænkning alle Love og Forordninger hidtil var udstedte, blev ophævet som en Forsamling, der ingen Nytte gjorde og endog stod i Strid med Regeringsformens Aand. Dette Statskup forberedtes ved en Kabinetsskrivelse, der rettedes til Raadet, hvis Medlemmer skulde besvare den hver for sig. Kongen spurgte dem deri, hvilken Myndighed og Indretning et Statsraad egentlig burde have i et uindskrænket Monarki; men han fremsatte tillige sine egne Grundsætninger derom. Raadet, sagde han, bør kun drøfte de Sager, der udtrykkelig forelægges det af Kongen; dets Medlemmer bør ikke ud-

mærkes ved nogensomhelst Rang; ethvert Medlem er forpligtet til at affatte sine egne Svar, saa Raadet skal ikke have Sekretær. Det bør heller ikke udøve nogen Myndighed, da al Magt bør være samlet i Kongens Person.

Tre Maaneder efter at Kongen havde underskrevet denne ejendommelige Tilkendegivelse om Statsraadets Virkemaade*), førte han egenhændig Pennen og udstedte en endnu mere gennemgribende og ikke mindre besynderlig Anordning, som Rantzau havde forfattet. Aktstykket er ikke langt og er værd at kende; det lyder saaledes: „Vi Christian den Syvende af Guds Naade o. s. v. erklærer og bekræfter hermed, at eftersom de Staten angaaende Foranstaltninger i en suveræn Regeringsform ved Mængden af de derudi deltagende Personer af høj Rang og den af dennem i Tidernes Længde erhvervede Anseelse ikkun gøres mere besværlige og forvirrede og deres Udførsel derved forsinkes, og da intet ligger os mere paa Hjertet, end at det almindelige Bedste med Iver befordres, til hvilken Ende vi ikke vil være enten opholdte eller forhindrede i at følge de Regler og føje de Foranstaltninger, som føre til dette Maal, saa have vi desformedelst fundet for godt det forhenværende Geheime Stats Conseil aldeles at ophæve og lade indgaa, hvorved vores Øjemærke er at give vores Regeringsform sin naturlige og væsentlige Renhed og samme derudi at vedligeholde, og skal bemeldte Regeringsform i alle Stykker saaledes være og forblive, som den vore kongelige Forfædre højlovlig Hukommelse af Folket er overdragen, saa at der end ikke bør eller skal være nogen Skin tilovers, at vi ville fravige den Mening og Hensigt, udi hvilken Undersaatterne sig til vore Forfædre have overgivet. Til Bekræftelse paa foránførte have vi derover ladet forfatte tvende ligelydende Acter, den ene i det danske og den anden i det tyske Sprog, som skal henlægges til Gemme og Ópbevaring, den ene udi det danske og den anden udi det tyske Kancellis Arkiv. Givet paa vort Slot Friderichsberg den 27. December 1770.“

*) Den findes i „Struensees Levned“, som udkom i København 1772, medens han sad fængslet.

DRONNING CAROLINE MATHILDE I DRONNINGENS LIVREGIMENTS UNIFORM

Den Grund, som ligefrem angaves for denne Anordning, stemmede i samme Grad med Kongens og med Struensees Karakter; ingen af dem yndede Folk, der ragede frem. Men hvorledes kan man tro, fordi man fordriver dem, der allerede har erhvervet Indflydelse og Anseelse, at ingen derfor længer vil faa Vægt? I Længden er det Magten, der giver Vægt, og denne Magt maa nødvendigvis være i Hænderne paa en eller anden.

Kongen af Preussen har fundet et Middel til at formindske Ministrenes Betydning, nemlig selv at være Minister, og det var netop det, man vilde efterligne. Men hvilken Lighed var der mellem de to Konger, og tænkte Struensee, at han længe kunde forblive skjult, naar han stod bag ved sin og hviskede ham i Øret? Alverden saa ham og nævnte ham allerede, og Kongen, som en kortere Tid var gaaet ivrigt ind paa, at han skulde være som Kongen af Preussen, havde snart kun et eneste Svar paa alt: „Tal med Struensee om det.“ Der var altsaa nu en Førsteminister, en Storzvizir, og hvad vinder Nationen vel ved, at man afskaffer fire i et Raad samlede Ministre og giver hele Magten til en enkelt? Hvorledes kan dette være i bedre Overensstemmelse med Regeringsformens Aand og Undersaatternes Hensigt? Var det Undersaatternes Hensigt at oprette et østerlandsk Despoti? Kongeloven, som har givet deres Indrømmelse Form, forudsætter et Raad, og skulde vel en Forsamling af afsættelige Ministre, hvis Meningstilkendegivelser Fyrsten ikke behøver at tage Hensyn til, hvis han ikke vil, kunne gøre Afbræk i Regeringsformens Renhed? Og selv om dette var Tilfældet, skulde da enhver som helst Skranke for overilet Udøven af den uindskrænkede Magt regnes for et Onde?

Den Sejr, som man saa let havde vundet over Statsraadet, fejredes med tre Dages offentlige Festligheder i Slutningen af Januar, paa hvilket Tidspunkt baade Kongens og hans Søns Fødselsdage faldt. Man sagde ligefrem, at Kongen endnu en Gang havde besteg Tronen, og at hans Regering maatte regnes fra hin Dag, og Almuen, som ynder Forandring, altid er lettroende og indbilder sig, at alt vil gaa godt, naar Fyrsten regerer selv, og som nu tilmed

saa, at man vilde give den en Forlystelse, lod Byen genlyde af Jubel og Fryderaab.

For at føre vige Erindringen om en saa glædelig Dag oprettede Dronningen under sit Navn noget, hun kaldte en Ridderorden. Som Ordenstegn gav hun sit kronede Navnetræk, besat med Diamanter. Mændene bar det ved en Sløjfe i Knaphullet, Damerne paa Kjolelivet. Der uddeltes syv af dem. Enkedronningen, Brandt og Struensee var blandt de udvalgte. Dette var et nyt Emne til Forargelse for Folket.

For at Statsraadets Ophævelse ikke skulde synes altfor paafaldende, og det ikke skulde se ud, som om Kongen afviste al Raadgiven, oprettede han en „Geheimekonferens“, der skulde mødes, naar Kongen sammenkaldte den, og raadslog med ham i vanskelige Tilfælde. Tanken om dette Raad synes at være bleven laant fra, hvad der skete i Rusland paa Kejserinde Annas Tid, hvor man den Gang sikkert ogsaa troede at bringe den uindskrænkede Regeringsform nærmere til dens egentlige Væsen. En Gang i Fremtiden vil Danskerne kunne have Grund til at tvivle paa, at dette Raad nogensinde har været til, thi det har aldrig udrettet noget og sammenkaldtes kun nogle ganske faa Gange. Büsching har optaget en af dets Forestillinger i sit „Magazin“, et Mindesmærke over, hvor intetsigende og taabeligt det var, og andre Spor findes ikke af det.

Uagtet denne Kongens, altsaa Struensees umiddelbare Regering kun varede et Aar efter Statsraadets Ophævelse, vilde man kunne fylde et vældigt Bind med dens Foranstaltninger, saa hurtigt fulgte de ovenpaa hinanden, og i saa høj Grad omfattede de alle Dele af Statsstyrelsen, kulkastede alt det bestaaende og sætte andet i Stedet. Man regnede senere ud, at der var udstedt seks Hundrede Kabinetsordrer i det Tidsrum, da man kunde antage, de var dikterede af Struensee. Jeg siger „antage“, fordi hans Indflydelse fremtraadte lidt efter lidt, og de Ordre, han stod bag ved, i Førstningen udfærdigedes af Kabinetssekretæren, Schumacher, der ingenlunde billigede dem. Adskillige af dem skreves med Kongens egen Haand og udfærdigedes uden at være kontrasignede. Først henimod Midten af Aaret 1771, den Gang den virkelige Minister traadte frem

og fik Udnævnelse, kunde man med Sikkerhed afgøre, hvad der skrev sig fra ham.

Siden man efterhaanden fjernede alle Stormændene, kunde det have syntes naturligt at begynde med Kongens Hofstat, hvor de maatte virke mest stødende. Overhofmarskalken Grev Moltke, en Søn af Frederik V.s Yndling, var overmaade udygtig; og Misbrug og urimelige Udgifter havde faaet et forbavsende Omfang under ham. Man havde saaledes de bedste Grunde af Verden til at faa ham bort, men paa den anden Side var hans Frue en af de smukkeste og mindst nøjeregnende Damer ved Hoffet. Struensee havde baade nydt hendes Gunst og var bleven bedraget af hende; han havde stadig noget tilovers for hende og mente ikke, han kunde undvære hende, nu han vilde give Hoffet en ny Karakter. Han gik da en Mellemvej og indkaldte en vis Wegener, som bar Titel af Oberstlieutenant, og som havde undervist Prinserne af Hessen i Mathematik og nu stod i Spidsen for Prins Carls Hofstat, som han havde bragt i god Orden. Han gav ham Titel af Hofintendant og gjorde Pengevæsenet til hans Omraade, medens Grev Moltke skulde beholde Præsentationerne og Ceremonivæsenet og gøre, hvad man kalder Honneur (dog kun i det Omfang, som Struensee vilde have tilladt ham). Men da Kongen underrettede ham om, hvilken Række særlige Hverv man vilde fritage ham for, medens man lod ham beholde hans Indtægter, viste han en usømmelig Vrede, forlangte og fik sin Afsked, krævede af sin Hustru, at hun skulde følge med ham ud paa et Fædrenegods, og døde ved Ankomsten dertil. Der udspreddes det Rygte, at hans Hustru havde forgivet ham; men hun retfærdiggjorde sig ved at lade foretage en Synsforretning, ledsaget af en formel Vidneerklæring af Sagkyndige. Denne Sag gjorde stærkt Indtryk, og i fædrelandssindede Kredse sluttede man, at Sæderne allerede maatte være bundløst fordærvede, siden man kunde fatte en Mistanke af saa gyseligt Art.

Grev Rantzau var snild nok til at faa en Overhofmarskalk udnævnt, der blev hans Spion i hele Slutningen af dette Aar. Bjelke kunde ogsaa godt være værdig til den første Plads ved Hoffet, nu da den ikke krævede nogen særlige Evner eller medførte nogen

Embedsvirksomhed. Han var for Resten fortrolig nok med Slottet, hvor han fra Pageliberiet havde svunget sig op til den højeste Værdighed. Han bidrog meget til det nye Hof's Tidsfordriv, ved med sløv Taalmodighed og uden Genmæle at bære hele Vægten af den grove Spøgen, man gjorde ham til Genstand for. Han var Ætling af en Række danske og svenske Helte.

Wegener gennemførte Forandringerne ved Kongens Hofstat baade forstandigt og redeligt. I dette Øjemed maatte man skaffe nogle store Herrer bort, som med urimelig Bekostning fik Bolig, Varme, Lys og Kost paa Slottet. Af alle Struensees Forandringer var denne den eneste, han anførte, da han nogen Tid efter talte om sine store Besparelser. Ikke des mindre kostede Hoffet mere end nogensinde, da Brandt paa sit Omraade forbrugte alt, hvad man sparede paa Fødevarer og Tjenestefolk. Maskerader og Baller, landlige Fester, Jagter, et fransk Skuespillerselskab og italienske Operasangere, alt slikt betaltes i dyre Domme og dannede en oprørende Modsætning til de Indskrænkninger, som hver eneste Dag bragte en eller anden Familie i Elendighed.

Garden virkede meget stødende paa Yndlingen. Der var adskillige Officerer af høj Fødsel i dette Korps, og alle var de paa overordnede Poster og havde i Følge deres Hverv Ret til at vise sig ved Hoffet. Struensee fik da i Sinde at afskaffe disse Stillinger. Dette kunde være en nyttig Besparelse, og man havde allerede været godt i Gang dermed. Grev Saint-Germain havde ved sin Tiltrædelse af Ministeriet i 1763 forefundet fire Eskadroner Hestgarde og to Regimenter Fodfolk; han bragte det hele ned til to Eskadroner og en Bataillon, hvad der dannede et enkelt Korps under samme Overbefalingsmand og med samme Uniform. Folket troede, at dette var det mindst mulige Antal, og at Kongen ikke kunde vogtes af mindre end syv Hundrede og tyve Mand. Men Struensee opløste med et Pennestrøg de to Eskadroner. Officererne indlemmedes i forskellige Regimenter, og de menige Ryttere afskedigedes. Disse var ikke Adelsmænd som i Frankrig, men blot seks Fod høje Soldater paa meget kraftigt byggede Heste.

Jeg havde tit tænkt over det underlige i, at den afdøde Konge

havde kostet saa meget paa sin Garde, da han tilbragte de otte Maaneder af Aaret paa Landet uden at være ledsaget af en eneste væbnet Mand. Men nu fremkaldte Forholdene en helt anden Mod-sætning. Aldrig saa snart var Garden opløst, før man kom til den Overbevisning, at Kongen ikke kunde undvære den, og Struensee samlede et Korps, sammensat af Afdelinger fra alle Dragonregimen-ter, omkring Lystslottet Hirschholm, hvor Kongen opholdt sig. Som Grund hertil anførte man, at disse Afdelinger efterhaanden skulde afløses, og alle skulde holde Manøvrer i Kongens Paasyn, saa at alle Officererne lærte deres Herre at kende og han dem. Med Besparelsen var det nu forbi, thi under Paaskud af Dyrtiden tilstod man denne Trop Fordele, der slugte alt, hvad man havde vundet ind. Fortællingens Gang vil føre mig tilbage til disse Forandringer og deres Følger.

Struensees virkelige Formaal var at uddanne Kavalleriet under sine Øjne ved at lade det øve sig pelotonvis. Han var nemlig en god Rytter og troede, at han burde føre Tilsyn med Kavalleriet; intet var jo godt, uden hvad han personlig udførte; men ved denne Lejlighed skjulte han dog sin Forfængelighed under mangfoldige Paaskud.

Han kunde imidlertid ikke dølge for sig selv, at der i den uden-rigspolitiske Ledelse trængtes til en Mand af en vis Betydning, en, der ikke helt var Begynder. Valget faldt paa Grev von Osten, det være sig nu, fordi man havde gode Tanker om ham, eller fordi de, man vilde have foretrukket, ikke havde villet gøre Tjeneste under en Læge, eller ogsaa fordi man regnede ham det til Fortjeneste, at han var en erklæret Fjende af sin Forgænger. Da der undertiden vil blive Tale om ham i det følgende, vil jeg her meddele, hvorledes han var kommen frem og havde gjort sin Lykke.

Hans Forældre havde ikke efterladt ham noget, og han blev da opdraget som Page ved Hoffet paa Frederik V.s Tid. Dér viste han sig som et godt og forslagent Hovede, og Grev Moltke skaffede ham en Understøttelse til at studere i Udlandet. Paa denne første Rejse var det, han kom i saa nært Forhold til Grev Stanislaus Poniatowski, den senere Konge af Polen, at han ofte delte Seng med ham. Efter

hans Tilbagekomst var den første Brug, han gjorde af sine Evner, at formaa Kammerpagen til at overrække Kongen en Opsats mod Grev Moltke og hans Administration og mod Bernstorff, der nød baade Yndlingens og selve Kongens Tillid. Kongen afskedigede ingenlunde sin Yndling og sin Minister; han meddelte dem Smædeskriftet, og da de helt vel indsaa, at den, der havde overrakt det, ikke havde været i Stand til at forfatte det, fik de ham til at opgive den virkelige Forfatter. Som de maadeholdne og retskafne Folk de var, tog de dog ingen anden Hævn end at lade deres unge Modstander tage nogen Undervisning i Statskunst, og i dette Øjemed betroede de ham til den daværende Minister i Rusland, Maltzahn. Skønt han ikke fik noget at gøre med de diplomatiske Forretninger, tog han Lejligheden i Agt til at faa fat i dem; thi da von Maltzahn døde, og Gesandtskabssekretæren var syg, forseglede von Osten uden videre paa egen Haand Arkivet, tog Depecherne til sig og forhandlede med de russiske Ministre. Bernstorff gav ham da en retmæssig Godkendelse af det Hverv, han havde anmasset sig, og sendte ham Instrukser, der blandt andet lød paa at være hensynsfuld overfor Storfyrstinden, hvis Ophøjelse Kabinettet i København allerede forudsaa. Hende indyndede von Osten sig da hos ved at meddele hende alt, hvad han kunde faa at vide om den udenrigske Politik.

Denne unge Fyrstinde forberedte sig i Stilhed til at spille en Rolle, hvad enten hun smigrede sig med at kunne vinde Herredømme over sin Ægtefælle, eller hun allerede tænkte paa at tage hans Plads. I Forbigaaende vil jeg her meddele nogle Vidnesbyrd om den Ærgerrighed, som hun meget tidlig lod se.

Just som hun var kommen til Rusland, blev hun farlig syg, og da hun endnu ikke havde afsvoret Lutheranismen, lod hendes Tante, Kejsrerinden, hende tilhyde gejstlig Bistand af en Præst af hendes egen Religion, men hun svarede, at hun kun vilde modtage en Præst af den græske Religion, i hvilken hun vilde leve og dø.

Da hun ikke fik Børn, tilkendegav Kejsrerinden hende nogen Tid efter, at Riget nødvendigvis maatte have en Arving, og gav hende endog Anvisning paa den, der kunde helbrede hende for hendes Ufrugtbarhed. Dette Forslag oprørte hende i Førstningen, og hun

afviste det som en Fornærmelse; men da man havde tilføjet, at den Slags hæderlige Samvittighedsskrupler vilde føre til, at hun blev sendt hjem, fik hendes Betænkeligheder Ende, og siden hen havde man ikke nødig at opfordre hende til at tage sig Elskere.

Medens von Osten var Minister i Petersborg, fik han Besøg af den unge Poniatowski, hvis Bekendtskab han havde gjort i Leipzig. Her i den russiske Hovedstad var Poniatowski i Førstningen kun Medlem af den engelske Gesandt Sir Charles Hanbury Williams' Følge som hans fortrolige Ven, men da han opholdt sig der længe, fik han overdraget et Hverv af August III. Han var smuk, kundskabsrig og veltalende, kort sagt, skabt til at behage, og Storfyrstinden modtog hans Hyldest. Von Osten blev deres Fortrolige, og enten for i et og alt at rette sig efter sit Hofs Hensigter eller af Venskab for Poniatowski, nægtede han dem ikke sin Bistand og paatog sig at dække over deres hemmelige Forbindelse ved at overlade dem sin Bolig til Stævnemøderne. Poniatowski indfandt sig ukendt dér, og Fyrstinden smuttede forklædt som Mandfolk ud af sit Palads og steg op i en Hyrekareth, hvor Ostens Sekretær modtog og ledsagede hende.

Jeg ved ikke, om det var denne Kærlighedshandel eller en anden Grund, der var Skyld i, at Osten kom bort fra Petersborg; men i 1762 var han ansat i Dresden. Da Statsomvæltningen den Gang gjorde Kejsrerinden uafhængig og fritog hende for at gaa hemmeligt til Værks, bad hun ufortøvet Kongen af Danmark sende Osten tilbage til hendes Hof. I de næste to Aar tilstod hun ham nu ikke blot lettere Adgang og større Gunst, end en fremmed Gesandt har Krav paa, men hun raadførte sig endog med ham om Rigets Anliggender og gav ham Adgang til Forhandlinger, der førtes i hendes Nærværelse mellem hendes Ministre og Generaler. Dog pludselig styrtedes han fra denne Ærens Tinde i den dybeste Fornedrelse; den russiske Minister underrettede i en Rundskrivelse alle de fremmede Ministre om, at Kejsrerinden havde unddraget von Osten sin Naade og betragtede ham som et usselt og afskyeligt Menneske. Han blev endnu nogen Tid i Petersborg og indfandt sig stadig ved Hoffet, hvor ingen talte til ham, og stillede ikke Krav om at faa

Lov at retfærdiggøre sig; men de diplomatiske Forretninger gik ikke længer gennem hans Hænder; Gesandtskabssekretæren modtog Depecherne fra sit Hof og besvarede dem uden hans Medvirken. Dette foregik i 1764 omkring den Tid, da Tronledigheden i Polen spillede en Rolle. Von Osten havde faaet Ordre til at gøre fælles Sag med Dissidenterne, der ønskede Stanislaus valgt, men von Osten tog det anderledes og arbejdede mod sin gamle Ven til Fordel for en Grev Oginski, som var yngre og smukkere, og som han søgte at behage ved at farve sine røde Øjenbryn sorte. Denne hans stærke Forkærlighed forblindede ham i den Grad, at han i selve Kejserindens Forgernak paa et Tidspunkt, da hun endnu tog vel imod ham, havde tilbudt at vædde paa Oginskis Valg mod Stanislaus'. Oginski gav ham gode Penge for hans ivrige Støtte — Farven af hans Øjenbryn brød han sig sikkert kun lidet om*). Det lader dog ikke til at staa i Forbindelse med de to polske Medbejlere, at det russiske Hof tog saa stærkt paa Veje for von Ostens Skyld; det havde sin Grund i lumpen Opførsel paa intime Omraader; man har antaget, at han efter at være kommen frem ved Hjælp af Fru Bestuscheff, der var dansk født, senere rent ud forraadte hende til hendes Mand. Jeg formoder, at det var paa den Tid, da han stod i Gunst i Petersborg, at han skaffede sig sin Udnævnelse til Greve, thi han var det hverken af Fødsel eller i sit Fædreland. I det samme Tidsrum anmodede han det tyske Kejserdømmes Gesandt, Fyrst von Lobkowitz, om at søge om Dannebrogordenen til ham gennem sin Embedsfælle i København, Grev von Dietrichstein**). Det var en meget ubehændig Omveji; han brugte derved Rænker uden Grund, eftersom der ikke forelaa nogensomhelst stærke Hensyn, der kunde faa hine

*) Dette fortælles anderledes i en Korrespondance, Büsching har optaget i sit „Magazin“ XIII, 3-76. Osten beskyldes her for at have anbefalet fire Medbejlere efter hverandre, Oginski, Stanislaus Poniatovski, Stolik og Fyrst Adam Czartoriski.

***) Han var Fyrste, men da han kun havde Titel af overordentlig Gesandt, lod han sig kalde Greve. Senere blev han Staldmester hos Kejseren.

Østrigere til at søge for ham, og den Minister, som Sagen sluttelig maatte naa til, ikke kunde andet end tage det ilde op, at man vilde have dem til at gaa imellem. Bernstorff lod ham ogsaa faa det Svar, at det var altfor kort siden han havde været Page, og det var den Ting, som Osten mindst af alt tilgav den danske Minister.

Da nu Bernstorff havde saa megen Anledning baade fra tidligere og nyere Tid til at føle Bitterhed mod Grev Osten og hverken vilde hævne sig ved en Afskedigelse eller kalde en Fjende, hvis Anlæg for Rænker kom mere og mere for Dagen, tilbage til Hoffet, sendte han ham til Neapel. Senere, da Greven uophørlig beklagede sig over en Ansættelse, som han regnede for en Landsforvisning, var Ministeren føjelig nok til at udnævne ham til Gesandt i Paris, men saa snart det franske Hof havde faaet dette at vide, paalagde det Marquis de Blosset at gøre Indsigelse mod dette Valg i København. Bernstorff udsaa ham da til Gesandt i Haag; men nu var hans egen Magt til Ende, og han saa sig afløst af den Mand, hvis Venskab han ikke havde kunnet vinde ved al sin Overbærenhed og alle sine Tjenester.

Da von Osten var kommen til Hoffet, optraadte han fra først af paa en Gang med Snildhed og Værdighed. Han forbandt sig aabenlyst med de nye Foranstaltningers Modstandere, der kaldte sig selv Patrioterne. Han deltog i deres Kritik, og for at dette ikke i Struensees Øjne skulde tage sig ud som Forræderi, overrakte han ham fra Tid til anden Betænkninger mod hans Foretagender og gjorde sig til deraf for Folket, men han undlod at tilføje, at Betænkningen fulgtes af en Forklaring, hvorved han altid kom til at staa i den bedste Forstaaelse med Yndlingen. Ikke des mindre havde han et ømt Punkt, som var ham til stor Plage. Hans Stilling medførte, at han maatte knytte Forbindelse med Rusland igen; han kunde hverken for sig selv underkende eller afvise Nødvendigheden af at tilendebringe en Sag, som han selv havde arbejdet paa under sine tvende Ophold i Petersborg. Paa den anden Side var han ganske klar over, at Hoffet i Petersborg havde tabt al Tillid til ham og bestemt fordrede at afslutte Underhandlingen med Bernstorff, og tillige vidste han, at netop det Parti Misfornøjede, som han havde

knyttet sig til, ønskede Bernstorffs Tilbagekaldelse som et Bødemiddel for alle Landets Ulykker. Det var ganske vist hans Haab at kunne sværte Bernstorff hos disse Mennesker; men i Rusland vilde dette falde vanskeligere. Kejserinden, der var kendt nok for sin Fasthed, lod udtrykkelig tilkendegive, at saalænge de udenrigske Anliggender var i Hænderne paa Grev von Osten, var ethvert Forbund og enhver Underhandling med Danmark afbrudt.

Struensee tog sig denne Vanskelighed saa meget mere nær, som han havde faaet et forstandigere Begreb om Underhandlingen, efter at han havde optaget von Falkenskjold blandt sine Omgivelser. Det var en dansk Officer, som fra sin Barndom havde haft den Ærgerlighed at ville svinge sig i Vejret og derfor havde kastet sig over Krigshaandværket med stor Iver. I Stedet for at være optaget af alskens Fruentimmerforhold i København gik han, saa snart han havde forladt Militærskolen, med den franske Hær i Felttoget 1755 og følgende Felttog*), indtil han i samme Øjeblik, som hans Fædreland truedes (1762), drog hjem og tilbød det sin Tjeneste og den Erfaring, han havde erhvervet. Den Troppeafdeling, hvori han traadte ind, blev imidlertid opløst, saa snart Faren var overstaet, og Falkenskjold slog sig en Tid ned i Altona, hvor Rantzau indgav ham Smag for Stats-sager og lærte ham at stille sig kritisk til sit Lands Regering, og hvor han ogsaa gjorde Bekendtskab med Struensee.

1769 tilbød han, da der var Fred i det øvrige Europa, sin Tjeneste til Rusland, der laa i Krig med Tyrkiet. Han fik Ansættelse dér og udmærkede sig saa meget, at han hædredes med et egenhændigt Brev fra Kejserinden og udnævntes til Ingenieuroberst. Derfra kaldte Struensee ham hjem, da Felttoget i 1770 var omme. De Militære, som Ministeren hidtil havde laant Øre, havde paa-beraabt sig Falkenskjolds Vidnesbyrd om, hvor nødvendigt det formentlig var at forøge Hæren; men han kom tværtimod med en Plan til Indskrækning og ansaa det for afgjort, at den danske Hær var for talrig i Forhold til Indtægterne, især i et Tidsrum, da man

*) Falkenskjold blev let saaret i Slaget ved Bergen og gjort ukampdygtig ved Klosterkamp, hvor Marskalk de Castries slog Hannoveranerne.

maatte betale den Gæld, som var stiftet under den forrige Konge. Da han var kendt med Rusland, faldt det ham let at betage Struensee al Tanke om at byde denne Magt Spidsen, og fra nu af indsaa Yndlingen, at man for enhver Pris maatte genoptage Underhandlingerne. Falkenskjold talte ogsaa om, hvor indtaget man i Petersborg var mod Grev von Osten, og det var uden Tvivl dette, der indgav Struensee Tanken om selv at bringe Traktaten i Stand med Falkenskjold som Mellemand. Han foreslog at afslutte en endelig Traktat paa det Grundlag, hvorpaa der allerede var bleven forhandlet, og som var fordelagtigt for begge Stater. Som Vederlag for dette Forbund og som Seglet derpaa tilbød Kongen at anvende den Eskadre, som udrustedes i København, mod Tyrkerne; den skulde saa begive sig til det græske Øhav, saa snart den havde faaet Algier til at falde til Føje. Falkenskjold var klog nok til i Petersborg at handle i Forstaaelse med den danske Gesandt, Grev Scheel, hvem Underhandlervhervet egentlig havde tilkommet. Han erkendte da nu, at en af Hindringerne for et heldigt Udfald var Rantzaus Tilstedeværelse i København. Kejsrerinden havde allerede flere Gange udtalt, at den gode Forstaaelse aldrig vilde kunne genoprettes, saa længe Rantzau var ved Hoffet; han var, sagde hun, en æreløs Mand, der som Embedsmand i Holstøn havde været hendes Søn, hvis Undersaat han var, utro i hans Mindreaarighed. De, der kender denne Fyrstindes Karakter, vil ogsaa nok forstaa, at Tilbudet om Hjælp mod Tyrkerne var mere skikket til at saare hende end til at stemme hende velvilligt. Æren er den eneste Sejrspris, hun tragter efter, og den Gang satte hun sin Ære i at holde hele det osmanniske Rige i Skak med sine egne Kræfter.

Falkenskjold vendte altsaa tilbage uden at have udrettet noget*); han fik en Oberststilling, og hans Regiment var det første, som rykkede ind i de nye Kaserner. Han fik ligeledes Sæde i Generalitetet, hvor han paadrog sig sine Kollegers dybeste Fjendskab ved at foreslaa Indskrænkninger og i alt for ringe Grad lægge Skjul paa, hvor

*) Denne Betragtning stammer fra Grev Bernstorff, der, medens jeg besøgte ham paa Wotersen, fortalte mig om Falkenskjolds Sendefærd.

overlegen han i Kraft af sin Erfaring og sit Kendskab til Krigstjens-
sten mente at være over Kontormennesker og den Slags Krigsmænd,
som Hoffet og Hovedstaden frembringer. Disse regnede ham paa
deres Side for en Fusentast, der tilfældigvis ved sine gale Streger
var kommen i Forbindelse med Struensee, saa denne havde skaffet
ham et Regiment, skønt han kun var først i Trediverne.

Krigsstyrelsen fik ogsaa en ny Tilvækst i General Huth, den tid-
ligere omtalte Hesser. Han fik straks efter at være bleven kaldt
tilbage Sæde i Generalitetet og fik Artilleriet under sig. Her gaves
der ham en meget vanskelig Opgave at løse, nemlig i Anledning af
Toget til Algier at støbe Mørsere, der var lige saa lette og rakte
videre end de, man hidtil havde haft, og dette lykkedes ham*). Denne
General har senere ogsaa truffet meget gode Foranstaltninger til at
sikre Norge.

De øvrige Statsstyrelsesgrene blev ligeledes alle omdannede paa
samme Maade som Krigsvæsenet. Den ledende Tanke i denne Re-
form var at fordele Sagerne mellem flere Kamre, saa de kunde af-
gøres hurtigere og hver enkelt Leder kun have en mere begrænset
Myndighed. Derfor var der nu ikke længer nogen Mand, der havde
det afgørende Ord; kun traadte Cheferne for de Kamre, der dannede
et Kollegium, sammen til en Slags Raad, der havde en Smule Over-
myndighed, hvis det var enstemmigt.

I alle vanskelige Tilfælde forhørte man sig hos Kabinettet, og
navnlig maatte man henvende sig til det, i Fald det blev nødvendigt,
at to eller flere Kollegier kom til fælles Forstaaelse om et Spørgs-
maal.

Finanserne f. Eks. fordeltes mellem fire Kamre, henholdsvis
med følgende Omraader: Danmark, Norge, de tyske Landskaber,
Laanene og Pengeomsætningen.

Valget af Chefer synes underligt baade i Folkets og Fremmedes

*) Jeg holder mig her til, hvad jeg har hørt af General Huth selv; thi
fra anden Side hører jeg, at denne Opgave blev stillet af Viden-
skabernes Selskab og løstes af en Professor i Strassburg. General
Huth kan derfor godt have været selvstændig Opfinder og ene have
ladet sig lede af sin egen Indsigt ved Planen og dens Udførelse.

Øjne. Først var der en Rothe, som havde været Lærer for Prins Frederik, derpaa underordnet Embedsmand i det samme Departement og nu havde trukket sig tilbage til et Gods, som han havde giftet sig til. Han havde et Navn baade som Poet og Prosaforfatter, men havde mere Fantasi end sund Fornuft. Det andet Kammer fik Oeder til Chef, en Tysker, der var Professor i Botanik og Forfatter af en *Flora danica*. De to andre blev forenede under Struensee, en ældre Broder af Yndlingen; han var Professor ved Militærskolen i Liegnitz og havde gjort sig bekendt ved en tysk Oversættelse af Marskalken af Sachsens *Réveries* og ved en Lærebog i Artilleri-videnskab. Da Yndlingen i Kabinettet havde forbeholdt sig Kongens Privatkasse, og hans Broder var den egentlige Leder af Finansstyrelsen, kunde der ikke raades med en Daler uden Struensee'nes Tilladelse.

Hvis der ses bort fra det ukloge heri, og hvis man havde kunnet holde det ydre Skin ved lige, var der intet som helst urimeligt i, at Valget faldt paa Oeder og Struensee. De havde begge to klar Forstand og vidt Blik og havde endogsaa skaffet sig mange Kundskaber, der kunde komme deres nye Stilling til Gode. Struensee havde gjort Iagttagelser over Administrationen i de preussiske Stater, hvis Ypperlighed fremgaar tilstrækkeligt af den forbavsende Kraftudfoldelse. Oeder havde paa sine botaniske Studierejser tænkt meget over, hvorledes Jorden dyrkedes, og hvorledes den burde dyrkes, saa den gav større Udbytte, og dertil over Ulemperne ved Skatteoppebørselen og den Undertrykkelse, Embedsmændene udøvede. Han havde gjort sig saaledes bekendt, at det retfærdiggjorde Yndlingens Valg af ham, og det kan nok være paa sin Plads at tilføje nogle yderligere Oplysninger.

Da Landvæsenskommissionen blev omdannet til et Departement under Grev Moltkes Forsæde, udsaa han Oeder, af hvem han ofte havde faaet meget gode statsøkonomiske Betænkninger, til at oplyse Almenheden og betage den de vilde Tanker om Bondefrigørelse, som den var ved at sætte sig i Hovedet. Selv fandt han en saadan Foranstaltning i den Grad urimelig og stridende mod Almenvellet, at han, da han opfordrede Oeder til at skrive derom, slet ikke gav ham

Besked paa, at det var mod Bøndernes Frihed og deres Adgang til at blive Selvejere, at han skulde føre Ordet. Forfatteren lod sig imidlertid lede af sit eget Omdømme og sine personlige lagttagelser og Undersøgelser, og han godtgjorde uimodsigeligt, at Frigørelsen vilde være et Gode for Folket, for Statskassen og for Godsejerne selv. Det Skrift, han forfattede om dette Emne, var gaaet gennem Censuren og forelaa trykt, førend Ministeren opdagede, hvor slet han havde valgt sin Sagfører.

Førend Struensee ansatte Oeder i et højt Embede, prøvede han ham ogsaa i et Spørgsmaal om Pengevæsen. Der var 1739 i København bleven oprettet en Kasse til Understøttelse af Officersenker, og det var bleven forordnet, at enhver Officer, der giftede sig, heri skulde indskyde en Sum, der ikke bar Renter i hans Levetid, men hvoraf hans Enke skulde have udbetalt fyrretyve Procent om Aaret. Kongen gik i Borgen for denne Kasses Forpligtelser, og da man senere fik den Tro, at der kunde spekuleres i Sagen, gav man enhver som helst Ægteemand Lejlighed til at sætte Penge fast til Bedste for sin Enke. At Anstaltens Kapital hurtigt voksede, syntes at vise dens Soliditet og det fordelagtige ved at udvide den. Struensee fik imidlertid Mistanke om, at der kunde skjule sig et Blændværk herunder, hvad han uden Tvivl kom ind paa ved den Meningsforskel, der paa den Tid opstod i Holland og Hannover om lignende Indretninger, og han overdrog Oeder at undersøge Spørgsmaalet grundigt. Denne sammenholdt med stor Sindrigheid det bedste, der var skrevet om den sandsynlige menneskelige Levealder, om Antallet og Varigheden af Ægteskaber og Talforholdet mellem Enkemænd og Enker, med de kendte Formler for Beregningen af Renterestancer og forfattede en udmærket klar Afhandling, hvori han godtgjorde følgende:

1) At Stifterne af Kassen havde vist ringe Eftertanke ved at indrømme alle Enker samme Rente af den indskudte Kapital uden at tage noget Hensyn til, hvor gamle Ægtefællerne var, eller hvilken Aldersforskel der var mellem dem, og derefter fastsætte en Forskel, der vilde have stemmet baade med Forsigtighed og Retfærdighed.

2) At man — uden at have noget Beregningsgrundlag for Værd-sættelsen af den for Kassen gunstige Mulighed, nemlig at man kunde

udnytte Kapitalen i de to Ægtefællers Levetid og kom i endelig Besiddelse af den, naar Hustruen døde først, saa lidt som for Bedømmelsen af den modsatte Mulighed, at Hustruen blev den længstlevende — paa Lykke og fromme havde indrømmet fyrretyve Procent, og at denne Rentefod under alle Omstændigheder var for høj.

3) At en saadan Anstalt nødvendigvis maatte trives i Begyndelsen, fordi mange unge Ægtefolk indskød deres Bidrag, og der ingen Enker var at underholde; men senere hen vilde der komme saadanne, og eftersom Tallet voksede, vilde det blive nødvendigt at bestride Pensionerne ikke blot med Renterne, men ogsaa med Kapitalerne og en Del af, hvad man ellers tjente, og til sidst, naar det kom ud blandt Folk, hvordan det stod med Kassen, vilde der ikke blive gjort flere Indskud, medens der stadig vilde være mange Pensioner at afholde.

4) At man ved at sætte militære og civile i Klasse med hinanden gav samme Vilkaar til Mennesker, der var altfor forskelligt stedte; en Krig kunde skabe mange Soldaterenker, hvis Pensioner ikke vilde rette sig efter deres Mænds Grad og Tjeneste, men kun efter deres Indskud.

5) Endelig, at da Kronen var gaaet i Borgen for Kassen, var det paa høje Tid for Kongen at paalægge Anstalten faste Regler og Begrænsninger, ellers vilde hans Forpligtelser føre ham langt videre, end man fra først af havde tænkt sig.

Uagtet denne Betænkning, som jeg har læst efter Struensees Anmodning, er meget udførlig, indeholder den intet overflødig. Den bringer Beregninger, udførte med den største Taalmodighed, over det forbigangne og tilkommende, de Udbetalinger, der allerede havde fundet Sted, de Summer, man havde taget ind, og de Regler, man burde følge for at gøre det til en nyttig Indretning uden at bebyrde hele Landet til Fordel for Enkeltmænd. Kabinettet sendte den til den navnkundige Matematiker Kästner, der godkendte Oeders Teori og de Forbedringer, han foreslog. Først efter at Betænkningen havde faaet Støtte ved hans Tilslutning, blev den meddelt til Generalitetet. Dette overgav den til sin Bogholder, som tog sig for at gendrive den,

men det bestod i, at han skrev en Række løse Fraser om det smukke ved en Anstalt, der opmuntrede Giftermaal, sikrede Enkernes Livsophold og allerede var meget velstaaende, og om det formastelige i af Omvæltningslyst at røre ved en Indretning, der beundredes af Udlændinge og nød Landets Tillid. I Anledning af denne Besvarelse udtalte Generalitetsmedlemmerne to forskellige Skøn. Nogle mente, at den militære Enkekasse, som den kaldtes, udelukkende var en Beregnings- og Pengesag, som burde gaa over til Finanskollegiet. Andre holdt for, at ganske vist havde Oeder angrebet Enkekassen i en Betænkning, men at han ogsaa havde faaet tilstrækkeligt Svar, og at der intet var at forandre. Den, som bragte denne Mening frem, var en vis Braem, der skyldte Kassen tyve Tusinde Daler og frygtede for, at han ved Omordningen skulde blive nødt til at betale denne Sum tilbage til Kongen, der i sin Egenskab af Borgen naturligvis maatte drage Kapitalen ind, naar han selv var i Gæld.

Ogsaa Københavns Kommunalforvaltning vendte Yndlingerne op og ned paa, som paa alt andet, til stor Forargelse for hele Landet. Den havde sit Udspring fra de Rettigheder, som Byen havde faaet af sine Konger til forskellige Tider og navnlig i Anledning af dens udmærkede Forsvar mod Svenskerne i 1659. Man ophævede en Forsamling af to og tredive fremragende Mænd, der var stillet ved Siden af Byens Raad og sammenkaldtes, hver Gang der var Tale om Borgerskabets Rettigheder. De daværende Borgmestre og Raadmænd blev afskedigede og maatte nøjes med mindre end Halvdelen af deres tidligere Indtægt, og en Grev Holstein sattes i Spidsen for Styrelsen som Præsident. Dette var et af den Slags Mennesker, der maa erstatte al virkelig Værd med et fornemt Navn og en Smule Svindlen. Han var bleven kaldt ind fra Tønder, hvor han var Amtmand, fordi hans Hustru ansaas for at være værdig til at smykke det nye Hof, og fordi Brandt gjorde meget af hende. Man maatte da finde en Bestilling til ham. Et af Kamrene i Finanskollegiet syntes at passe for ham; men der havde han saa hurtigt bragt Sagerne i Forvirring, at man nødsagedes til at anbringe ham et andet Sted, og da han havde mange Reformplaner paa Lager, tilbød han sig meget belejligt paa et Tidspunkt, da man vilde vende op og ned paa alt.

ELISABETH MARIE SOPHIE v. EYBEN

GEORG CHRISTIAN OEDER

HENRIK STAMPE

Han indledede sit Styre med et Skridt, som man skulde have troet maatte være gaaet forud for Forandringen. Han reitede nemlig en Række Forespørgsler til de allerede afskedigede Medlemmer af Raadet angaaende deres tidligere Embedsførelse, Byens Indtægter, den Anvendelse, man havde gjort af dem, Arkiverne, Reglementerne o. s. v. Blandt andet spurgte han dem, om de var vidende om Underslæb ved Forvaltningen af de offentlige Midler.

Disse mindst talt paafaldende Spørgsmaal var tilmed fremsatte paa Tysk, hvad der virkede meget pinligt paa Nationen. Marinen havde maattet finde sig i at korrespondere paa Tysk med Kabinettet, skønt de fleste Sømænd ikke forstod Sproget. Det var nu kun det danske Kancelli, der udsendte sine Forestillinger paa Dansk, og selv det modtog tyske Svar paa tyske Oversættelser deraf. Dette Forhold stod ikke blot som en Slags Forhaanelse for dem, der havde med Sagerne at gøre, men det gjorde dem klare over, hvor Orakelrøsten i Virkeligheden kom fra. Det var umuligt at dølge for dem længer, at det ikke var fra Kongen, de modtog Ordre, Vejledning og ofte tillige Irettesættelser. Jeg skal meddele et meget ejendommeligt Eksempel.

En Mand i Norge, som boede ved en rivende Elv, ad hvilken man flaadede Tømmer ned til Havet, havde rejst et Pæleværk udenfor sit Hus til at standse Tømmeret og var bleven enig med Skovejerne om en vis Afgift for Brugen af hans Indretning. De paagældende ønskede at give deres Overenskomst en mere forbindende Form og ansøgte i Følge Skik og Brug Kongen om at stadfæste den. Denne Ansøgning sendtes af det danske Kancelli til Kabinettet med en anbefalede Indstilling. Den Embedsmand, der skulde oversætte Aktstykkerne paa Tysk, forstod ikke Ordet *Flaksbom*, hvormed Pæleværket betegnedes, og da han saa, at der var Tale om en Afgift af Varebefordring paa Elven, og „Flachs“ paa Tysk betyder Hør, troede han, at det var en Overenskomst mellem de paagældende Mænd om at opkræve en Afgift af den Hør, der førtes ned ad Elven. Dette fandt Struensee oprørende, og han var ikke sen til at tildele Kancelliet en Irettesættelse for dets Forslag om at indføre en Bomafgift, der vilde være meget tyngende for Hørhandelen og stridende

mod alle statsøkonomiske Grundsætninger. Kancelliet svarede, at Hans Majestæt sikkert var ført paa Vildspor af sin tyske Oversætter, og at der ingen Hør førtes ned ad denne Elv, og opklarede i det hele Misforstaaelsen. Dette førte til en ny Irettesættelse til Kollegiets Medlemmer, fordi de havde dristet sig til at tro, at Hans Majestæt lod de danske Udfærdigelser oversætte for sig og ikke forstod sit Modersmaal.

Lidt efter lidt vænnede man sig saaledes til Struensees Regering ved Hoffet, at der næsten ikke mere var Tale om umiddelbare Ordre, og denne ubekendte Mand, som vilde have Folk til at tro, at Kongen var den eneste Ophavsmand til de Foranstaltninger, der blev truffene i hans Navn, endte med at lade sig udnævne til Greve og Førsteminister.

Ogsaa ved denne Lejlighed havde man iagttaget, hvor uvidende han var om Formerne. Da han havde faaet Diplomet med Greveudnævnelser i Stand, vilde han have kontrasigneret det selv, hvis ikke Høyer, der bragte ham det, havde faaet ham paa andre Tanker. Men den kongelige Ordre, der udnævnte ham til Førsteminister, blev meddelt Kollegierne og Gesandterne ved de fremmede Hoffer i Afskrifter, der var kontrasignerede af ham alene. Jeg anfører dette Aktstykke, hvis Original er skreven med Kongens egen Haand.

„Da jeg har udnævnt min *maitre des requêtes* Struensee til ogsaa at være Geheimkabinetsminister og ved en egenhændig Ordre har paalagt ham at iagttage følgende Punkter angaaende Udfærdigelse af Kabinetsordrer:

1) Alle Ordre, som jeg giver ham mundtlig, skal han affatte, saaledes som det stemmer med min Mening, og forelægge mig dem til Underskrift, efter at han selv først har paategnet dem, eller udfærdige dem i mit Navn under Kabinetsseglet.

2) Alle Ordre, som bør gives et Kollegium paa Forestilling af et andet, skal udfærdiges af ham, og ikke først bringes i Stand ved Udfærdigelse af en Befaling i Kollegiet eller ved Kommunikation.

3) Hver Uge skal der forelægges mig et Uddrag af de udfærdigede Kabinetsordrer til Approbation.

4) De paa denne Maade udfærdigede Kabinetsordrer skal have

samme Gyldighed som de af mig egenhændig skrevne og skai straks følges, saavel af Kollegierne som af de underordnede Betjente, hvor ingen Forordning eller fra mig stammende Resolution strider derimod, i hvilket Tilfælde saadant straks skal meldes til Kabinettet. I andet Tilfælde skal Efterlevelsen og Indholdet af Ordren meddeles mig af Kollegierne og meddeles Kollegiet, hvorunder den sorterer, af Underbetjentene.

— saa kundgøres dette herved for Kollegiet og paalægges det nøje at overholde de Kollegierne vedkommende Punkter og i samme Øjemed at kundgøre det fjerde Punkt for de under dem sorterende Betjente.”

Saaledes betroede Kongen efter at have erklæret for hele Europa, at han selv vilde føre Regeringen, paa én Gang sin Magt til en enkelt Mand og forbeholdt sig som sit eneste Arbejde en Gang om Ugen at underskrive en Fortegnelse over Ordre, som han gjaldt for at have givet de seks foregaaende Dage. En saadan Magtfulde blev overdraget med mindre Højtidelighed og Omstændigheder, end der tidligere vilde have krævedes for en Anvisning paa Kongens Kabinetskasse. Ingen Mand bevidnede, at han havde været til Stede ved en saa vigtig Forhandling, naar man ikke regner selve den Mand, der havde været Genstand for den. Struensee saa sig pludselig forvandlet fra en Hofembedsmand til Storzvizir og udrustet med større Magt, end der nogensinde havde tilkommet enten Kanslerne eller de højeste Rigsebedsmænd, der under Adelsvælden kendtes under Navnet Rigshovmestre.

Saaledes var det, han havde bebudet, før han kom i Gunst, lidt efter lidt gaaet i Opfyldelse. Han udtalte til min tro Høyer og maaske til mange andre, at al Ting var daarligt i Statens Styrelse, og at han ikke vilde lade Sten paa Sten blive tilbage.

Folket oprørtes over, at en Fremmed svang sig saa rask i Vejret og fik overdraget en saa grænseløs Magt; at han modtog den, regnede det for en Forbrydelse, endog for en Forbrydelse, som var omhandlet i Kongeloven, den eneste urokkelige Lov i Staten. I dens Artikel 26 paalægges det nemlig de fremtidige Konger at værne om deres arvelige Ret og ikke taale noget Indgreb i den; en Myndighed, der over-

drages nogen til Afbræk for Enevoldsmagten, erklæres for uvirksom, og de, der maatte erhverve sig en saadan, erklæres skyldige i Maje-stætsforbrydelse. Man hævdede nu, at den, hvis Ordre skulde efterkommes, uden at det bestemt fremgik af deres Form, at de kom fra Kongen, havde anmasset sig en Del af Enevoldsmagten, og denne Fortolkning, saa tvungen den var, blev senere hen i fuldt Alvor gjort gældende. Men den, der blot taler i Kongens Navn og kan fjernes med lige saa faa Omstændigheder, som han er bleven kaldet, kan ikke siges at have gjort Indgreb i den kongelige Myndighed. Imidlertid, selv om man ikke regner med denne Spidsfindighed, var der Grunde nok til at gaa i Rette med en Mand, der modtog en saadan Myndighed af en Fyrste, hvis Aandssløvhed hver Dag traadte stærkere frem, den samme Mand, som nogle Maaneder tidligere havde ladet Kongen skrive, at det var et Brud paa Forfatningen, at et Statsraad stod mellem Fyrsten og Folket; og der gaves ingen Dansk, som ikke regnede det for en personlig Forhaanelse at være undergivet en Myndighed, der ikke havde andet Udspring og Grundlag end de forargelige Forhold i hans Kongehus. Og det lod til, at baade Myndigheden og Forargelsen ogsaa i deres videre Udvikling var uadskillelig forbundne; thi den 1ste Juli nedkom Dronningen med en Datter, om hvis virkelige Fader der ikke syntes at kunne være Tvivl, den 10ende modtog Kongen Lykønskninger dertil, den 18de underskrev han det Aktstykke, der overlod Magten til Struensee, den 22nde, Dronningens Fødselsdag, udnævntes Struensee til Greve tilligemed sin Ven Brandt, der var lad nok til at unde ham hele Magten, men for misundelig og forfængelig til at ville give ham efter i Fornemhed. Det var da ogsaa ham, der var kommen paa den Tanke, at de skulde sætte sig i Respekt hos deres fælles Fjender ved denne Titel, og ham, der siden hen tog Paaskud af denne Titel til at lade sig og sin Ven tildele de fornødne Midler til at leve overensstemmende med deres nye Værdighed.

Det kunde ikke undgaas, at Dronningens Tjenestefolk opdagede de hemmelige Besøg, Struensee aflagde hende, og dem, hun undertiden gjorde ham. De maatte da enten blive Spioner eller indviede, og da Dronningen ikke havde regnet med en af disse Muligheder.

holdt hendes kvindelige Betjening længe Øje med hende og skaffede sig Rede paa Sagen ad hundrede Veje. Snart var det et Par vellygtende Strømpebaand, som hun havde faaet af sin Elsker, snart var det hans Portræt, som hun Nat og Dag bar paa sit Bryst og siden gemte i en Bog, hvori hun læste i sine frie Øjeblikke, medens hun laa i Barselseng, og da Kvinderne havde opdaget, at Struensee havde Hovednøglen til Slottet og en særlig Nøgle til den hemmelige Dør til Dronningens Værelse, havde de overtrukket Nøglehullet med Voks og derved faaet Rede paa, at Døren havde været lukket op. Ved en anden Lejlighed havde de strøet Pudder i den mørke Gang, som forbandt de to Værelser, og fundet Spor af Mandfolkefødder i den..... *Nec deerant in ipso reginæ lecto suspecta quædam vestigia.*

To af disse Kvinder, Jomfru Horn og Madame Bruun, blev bange for de Følger, en saadan Forbindelse kunde faa, ogsaa for dem selv, og besluttede en Dag at underrette deres Herskab om de Rygter, der allerede var ude blandt Folk. Dette var forinden Rejsen til Holsten, følgelig i Kærlighedsforstaaelsens første Tid og over et Aar før det Tidspunkt, hvortil vi er kommen. Grædende og forlegne over det Skridt, de var i Færd med at gøre, traadte de ind til Dronningen. Denne blev urolig og spurgte dem kærligt, hvad der fattedes dem, og om hun havde gjort dem noget imod; da de blev endnu mere rørte ved denne Modtagelse og ikke kunde faa et Ord frem, kastede Dronningen sig om Madame Bruuns Hals og besvor hende at tale ud. Til sidst aabenbarede de heride da, at der gik Rygter om, at Struensee besøgte hende om Natten; de to Enkedronninger var underrettede derom og Statsraadet ogsaa, og man talte om at skride ind; de selv ønskede inderligt, at dette Rygte maatte være falskt. Nu blev den unge, uforsigtige Dronning paa sin Side forlegen; hun sagde, at hun vilde tale med Struensee, der nok vilde vide at bringe Sagen i Orden, og spurgte de to Kvinder, om de troede, at Rygtet vilde tabe sig, naar hun saa Struensee sjældnere, men hvis hun helt holdt op at omgaa ham, vilde det synes altfor paafaldende.

Hun talte derpaa med Struensee, og han raadede hende til at vinde disse Kvinder med Penge; men i Stedet for at følge dette Raad,

slog hun en helt anden Tone an overfor dem. Hun lod dem høre, at man ved at angribe en Dronnings Rygte i sin Tale udsatte sig for at faa Tungen skaaret ud af Munden, og fra den Stund af mødte de ikke længer den milde og jævne Godhed hos deres Herskerinde, som hun hidtil havde vist dem, og de blev saaledes mere tilbøjelige end nogensinde til at gøre deres lagttagelser og give Melding derom. Forskrækkede over den Advarsel, de havde faaet, tog de to Elskende øjeblikkelig den Beslutning at lade deres hemmelige Sammenkomster fare, og det gennemførte de i næsten fjorten Dage.

I denne Mellemtid traf Kammerfrøkenen en Dag Dronningen helt urolig og badet i Taarer, og da betroede hun hende ikke blot, hvad hendes Tjenestekvinder havde sagt, men ogsaa, at det var et grundet Rygte. Det var den samme Frøken von Eyben, der blev sendt hjem fra Travendal i Unaade, og om hvem jeg tidligere har talt.

Alt som den ulykkelige Dronning saaledes selv lagde det hele til Rette for fremtidige Angivelser og Vidnesbyrd imod sig, blev hun mere og mere uforsigtig, ja, rent ud sagt dumdrstig. De Enkeltheder, man finder i Procesakterne, hvoraf jeg har Afskrifter, er alt for usømmelige til at kunne meddeles her, men det, jeg selv saa, og som allerede forekom mig strafværdigt nok, kan vise, hvor vidt hun saaledes gik i at sætte Anstanden til Side. Paa Frederiksberg havde man, den Gang Dramaet var sin Afslutning nær, indrettet det saaledes, at Dronningens og Kongens Værelser var adskilte fra hinanden ved en Sal; det lod sig da formode, at Ægtefællerne ikke kom meget sammen. Struensees Værelse var i Fløjen nærmest ved, hvor Dronningen boede, og ved Siden af hendes Kammerpigens. Han kunde, ligesom de, begive sig til sin egen Bolig ad Hovedtrappen ved at gaa over Gaarden, og derpaa kunde han vende tilbage til Dronningen ad den hemmelige Trappe. Men i det Sted gik Struensee, et Kvarter efter at Dronningen havde trukket sig tilbage, ud af Salen ad den samme Dør, og ad den Vej kunde han kun naa til sit eget Værelse ved at gaa gennem Dronningens særlige Forværelse og derfra ad en indvendig Trappe, som var bestemt for de opvartende Kvinder. Man saa ham altsaa gaa denne Vej, og ingen kunde vide, om han gik ind til sig selv eller betraadte de Værelser, der burde have været ansete for Renhedens helligste Tilhold.

VII.

ANORDNINGER AF GREV STRUENSEE. — RANG OG TITLER. —
 OVERLEVELSESBESTALLINGER. — BLANDET SELSKAB VED
 HOFFET. — GEJSTLIGE SAGER. — ALMINDELIG DYRTID. —
 FATTIGDOM I KØBENHAVN.

Yndlingen havde, som allerede omtalt, ikke ventet, indtil han var bleven hævet til de højeste Værdigheder, med at iværksætte en Række Reforme, som han havde faaet Tanker om gennem sine Samtaler med Grev Rantzau, medens han i Altona levede et lystigt Liv og havde ringe Praksis som Læge. Af disse talrige Foretagender vil jeg kun opholde mig ved de vigtigste, ved dem, der viser særlige Synspunkter hos Ministeren og paa en Gang kan oplyse Læseren om, af hvad Stof den Mand var, der fra nu af vil være Hovedpersonen i disse Erindringer, og bidrage til at skildre det Folk, som han havde sat sig for at reformere.

Det er næsten bleven til et Ordsprog, at i Frankrig spørger man først, naar Talen er om en ny Mand: „Er det en dannet Mand? Er han elskværdig?“ I Tyskland: „Er han af en Familie, der kan blive optaget i Stifterne?“ I Holland: „Hvor stor er hans Formue?“ I England: „Hvad Stof er han af?“*) I Danmark er der et andet Spørgsmaal, som gaar forud for alle hine: „Hvilken Karakter har han?“ hvorved man ikke maa forstaa den moralske Karakter, men Titelen, Graden. For fuldkommen at kunne fatte dette (hvis en Fremmed overhovedet kan fatte det), maa man vide, at ikke blot Hoffolk mellem dem selv, Land- og Søofficerer i Forhold til hverandre o. s. v., iagttager en bestemt Orden indbyrdes med Hensyn til Forrangen, men at man i Følge en almindelig Forordning stedse ved, hvem der har Fortrinet, enten en Bisp, en Kammerherre, en Oberst, en Linieskibskaptajn, en Universitetsrektor o. s. v. Enhver har sin nøje angivne Plads og har Gang og Sæde derefter, ikke blot

*) *What kind of man is he?* Det er Hume, som tillægger sine Landsmænd et Spørgsmaal, som gør dem saa megen Ære, men man spørger lige saa ofte: „Hvor meget har han i Indtægt? *How much worth?*“

ved Hoffet og ved højtidelige Lejligheder, men ogsaa overalt, hvor Folk træffer sammen. Gaar man fra det ene Værelse til det andet for at sætte sig til Bords hos sine Venner, sker det i den Rækkefølge, ens Rang medfører, og Tjenerskabet maa byde Tallerkener og Kopper om, efter som Gæsterne er stillede paa Rangstigen. Man nævner ikke en Mand simpelthen ved hans Navn, hvad der vilde være en utilgivelig Grovhed; man er „Hr. Conferensraaden, Hr. Linieskibskaptajnen,“ o. s. v. Jeg har kendt en Mand, som var „Hr. Generalkrigsforsyningskommissæren“; det var hans Karakter, men det var ingenlunde hans Hverv at forsyne Hæren; han ledede et Krudtværk og Kanonstøberi, og Krigskommissærerne maatte gøre Handler med ham. Træffer man tilfældigvis i et Selskab en begavet og dygtig Mand, som gaar sidst ind ad Døren, sidder nederst ved Bordet, som kort sagt ingen Karakter har, og man saa spørger, hvad han er, faar man til Svar: Han er ingen Ting.

Da Rang eller en høj Karakter lidt efter lidt var bleven den første Genstand for Folks Ærgerrighed, maatte man ikke alene fastslaa Rækkefølgen af alle virkelige Stillinger, men tillige skabe mange overtallige og til sidst give Bestallinger paa Titler, der ikke har andet Formaal end at fastslaa Rang. Og da det er meget lettere at opnaa en tom Titel end en indbringende Stilling eller en Grad i Hæren, er Følgen bleven, at det sikreste Middel til at rykke op i Rangforordningen er overhovedet ikke at tage Statstjeneste eller ogsaa at have en Grad uden Forbindelse med ens Embede.

Adelen har slaet sig paa Hoftjenesten. Blot en Page kommer noget i Gunst, bliver han i en Alder af femten, seksten Aar gjort til Hofjunker, hvorved han faar Rang mellem en Major og en Kaptajn. Efter nogle Aars Forløb gør man ham til Kammerjunker, hvad der giver Rang umiddelbart efter Oberstlieutenanter; men et ungt Menneske, der er af en blot nogenlunde anset Familie, og hvis Fader har et vigtigt Embede eller har Adgang til Hoffet, springer det første Trin over; saa snart han er kommen ud af Barnealderen, udnævnes han til Kammerjunker, og han maa da være meget ubehændig, om han ikke bliver Kammerherre, naar han er fem og tyve eller højst tredive Aar! En Kammerherre er ligestillet med

en Generalmajor eller Kontreadmiral og nyder ligesom de og Klaserne over dem den ligesaa tomme som eftertragede Udmærkelse at kunne køre med Topper, hvormed der følger visse Æresbevisninger fra Livvagtens Side og en vis Ret til at køre ind i Slotsgaardene.

For en ung Adelsmand er det ganske anderledes fordelagtigt at hengive sig til Lediggang end at følge en nyttig Løbebane. Den, som slaar sig paa Krigstjenesten til Lands eller Vands, kan gerne have tjent i tyve Aar og dertil endog være af en velset Familie, han vil dog se sig sprungen ti Aar og mere forbi i Grad af en Mand, der har sat hele sin Tilværelse ind paa at færdes i de kongelige Gemakker uden at gøre mindste Nytte. Ja, hvad mere er, efter en vis Tids Forløb kræver den, der har foretrukket at holde sig ved Hoffet, Lønnen for sine Tjenester, og jo flere Aar han har arbejdet paa at udygtiggøre sig, des større Fordringer stiller han. Han forsømmer ikke at fremhæve i sine Ansøgninger, at Kongen bør støtte sin Adel og at en Mand af en vis Rang ikke vilde kunne leve af lidet.

Ganske vist lader det sig ved særlig Begunstigelse gøre, at en, der ikke er andet end Officer, faar Lov at hænge Kammerherrenøglen ved sin Baglomme; men dette medfører en anden Ulempe og bliver en Kilde til Opsætsighed. En saadan ung Mand, der kun er Lieutenant eller Kaptajn, har nu Fortrinet for en Oberst baade ved Hoffet og i Selskabslivet, og man kan da ikke tænke sig, at han vil være synderlig tilbøjelig til at adlyde og ære sin foresatte.

Det er værd at lægge Mærke til, gennem hvilken Udvikling man er naaet til disse urimelige Misforhold. I Begyndelsen af Aarhundredet, for ikke at gaa længere tilbage, havde Kongen kun fire Kammerherrer, der skiftedes til at gøre Tjeneste. Deres vigtige Hverv var at modtage Kongens Hat, naar han satte sig til Bords, og at blive staaende bag hans Stol, indtil han fritog dem derfor. De havde Løn; det var fornemme Folk, hvem allerede deres Fødsel sikrede Adgang og Udmærkelser ved Hove, og de havde en højere Rang end den nuværende. Lidt efter lidt er Etiketten bleven slapper; Kammerherrerne har ophørt at røgte noget Hverv; de fire Lønninger, som var opført til dem i Hoffets Regnskab, har fundet anden An-

vendelse, og siden disse Betjente ikke længer har noget at gøre, er deres Antal steget i en saadan Grad, at der i 1772 var fire og halvtreds af den ældre Udnævnelse, som uafhængig af deres andre Værdigheder havde Rang lige efter Grever med Grevskab og før Generalmajorer, og hundrede og otte og tyve af den nye Udnævnelse, der havde Rang med denne Klasse Officerer efter Ancienniteten. Nu var der kun halvtredsindstyve Generaler af de forskellige Grader i hele Hæren, hvad der allerede afgjort var for meget; men paa Grund af den almindelige Rangsyge sørger enhver, der kan, for under sin Forfremmelse at faa en Rang, der er højere end hans Bestilling.

Det er ikke blot Adelen, som sætter Pris paa og søger saadanne tomme Udmærkelser; nogle af dem er tilgængelige for alle Stænder. De borgerlige er ivrige for at faa bare den mindste Karakter for ikke at blive blandede sammen med Almuen; thi det er kun betitlede Personer, som kaldes „Herre“, og hvis Koner kaldes „Frue“. Folk, der ingen Titler har, kaldes med de franske Benævnelser „Monsieur“ og „Madame“, som er ganske ringeagtede. Har man først faaet en Karakter og som Følge deraf Plads i en Rangklasse, gælder det at søge om Bestillinger og betale derfor. Man finder stedse Ligemænd, som man ikke vil staa i Klasse med, og Overmænd, som man anser sig for lige god med, og i hvis Rangklasse det gælder at komme op.

Rangforordningen inddeler de betitlede i ni Klasser, og hver Klasse har flere Underafdelinger, i alt hundrede og én, og det er meget saaledes, at der i hver Klasse findes Officerer og borgerlige Embedsmænd. Hoffolkene staa i de fem første Klasser.

Saa snart en borgerlig Embedsmand, enten han er ansat under Krigsstyrelsen eller andetsteds, har faaet sin Bestilling, vil der være Officerer, han rangerer over. En Brygger, der nyder fornem Beskyttelse eller forstaar at sno sig, udnævnes til Kommerceraad, hvad der stiller ham ved Siden af Kaptajner og over hans Sognepræst. En Grosserer bliver med Lethed titulær eller virkelig Etatsraad, hvilken sidste Titel giver ham Rang med Oberster og Sjællands Biskop. Man mener, at dette hædrer Handelsstanden, men hvad Hæder

kan derved falde paa Standen, naar dens Medlemmer dog maa skifte Benævnelse for at lade sig hædre? Og fra hvilket Synspunkt har disse Købmænd Ret til andre Udmærkelser end dem, der følger af deres Rigdom?

Hvis de gør Staten Gavn, er det et Tilfælde; Vinding er deres Maal, og saa snart de stræber efter noget andet, er de ikke længer besjælede af deres Stands Aand. Overalt, hvor Handelen blomstrer, er den tilstrækkelig æret, og naar man taler om Titler til en Købmand i en virkelig Handelsby, er hans første Spørgsmaal: „Hvad kaster de af sig?“

Jeg skelnede mellem de virkelige og de titulære Etatsraader, og den samme Forskel gælder for de andre Slags Raader; men alle disse Raader, som har kongelige Bestallinger, har ikke Sæde i noget Forsamling og giver aldeles ikke Raad, de virkelige saa lidt som de andre.

Da intet er saa let som at udfærdige en Bestalling, og det tillige giver en Indtægt, har Ministrene vist sig meget føjelige i den Henseende. Man kan dermed stille Ansøgere tilfreds, hvem man ikke vil kunne tilstaa noget andet. Saafremt en Mand ønsker en højere Rang end den, hans Stilling vilde berettige ham til, henvender han sig til en pengegridsk Hofmand, og Kongen har ofte tilladt en saadan Beskytter at modtage en Foræring for en Naadesbevisning, han selv kan tilstaa, som det hedder, „uden at det koster ham noget“, men det koster i Virkeligheden noget, som er en Fyrstes dyrebareste Gode, naar der holdes forstandigt til Raade dermed.

Ridderordenerne er blevet strøet ud i Flæng ligesom Titlerne. De giver forøvrigt en vis Grad eller Rang; Elefantordenen giver Plads højt oppe i første Klasse og Dannebrogordenen i Spidsen for anden, saa at der derfra kun er et Skridt til at opnaa Tiltale af „Ekscellence“, en Ret, der er forbeholdt første Klasse. Man har uddelt begge Ordner i et langt større Antal, end de oprindelige Statutter forudsatte, og denne Ødselhed har røvet dem al Værdi. Dannebrogordenen er bleven givet til simple Købmænd, hvis Køner var eller havde været smukke, ja, endog til Lakajer, som havde opnaaet et eller andet Embede.

La Beaumelle har fortalt et Sted, at den franske Flygting, Bibliothekaren Huguëtan, der i Danmark blev udnævnt til Greve af Gyl-densten, døde af Ærgrelse over, at han ikke havde kunnet faa Elefantordenen. Han døde nu først i en Alder af halvfemsindstve Aar; men det kan gerne være, han har søgt om den, opmuntret af, at han plejede at faa, hvad han bad om, og ellers saa Ancienniteten gøre Udslaget, og af de fornemme Svogerskaber, han var kommen i*). Hvorledes dette nu end forholder sig, har Hoffet nu vist sig mere føjeligt end tidligere og givet Sønnen, hvad det nægtede Faderen, og denne Søn er et i Ægteskabsbrud avlet Slegfredbarn, Hr. Desmercières, som aldrig har siddet i høje Embeder.

Denne udbredte Rangsyge og den overvejende Vægt, man lægger paa Titler, har stillet enhver anden Udmærkelse i Skygge. Aandelige Evner, Driftighed i sit Arbejde, Fortjenester af Staten, falder ikke i Øjnene, hvis de ikke bliver anbragte paa en smuk Plads blandt de hundrede og en Grader, som jeg har forsøgt at give en Forestilling om. De allernyttigste Sysler, Haandværkene, den lavere Handel kommer i Foragt og trykkes ned af hele den umaadelige Kaste, der har Fortrinet for den. Alverden har faaet en eller anden Ud-nævnelse. Kort sagt, det er en ren Kræftskade for Borgersamfundet af den særeste Art, og man maa selv have været Vidne dertil for at kunne fatte den i hele dens Omfang**). Struensee og Brandt følte sig personlig krænkede derved. Den store Herre tog det ilde op, at en borgerlig kunde stige fra Grad til Grad, indtil han kom forbi ham selv, og Lægen, denne vindende Mand, der havde været saa vel an-

*) En af hans Døtre havde ægtet en Marquis de Monteleone af en fornem spansk Familie, og deres Datter blev gift med Grev Knuth. Deres Datter igen blev længe derefter Grevinde Görtz-Schlitz. En anden af Huguëtans Døtre ægtede en Grev Reuss af et af de ældste rigsgrevelige Huse.

***) Som bekendt er denne Syge ikke noget særegent for Danmark. Den hersker, ikke slet saa overdreven, i hele Tyskland; den har angrebet Sverige, og i Rusland har den nye Afskygninger. Den synes at være kommen fra Orienten, hvorfra den blev indført ved Kejsershoffet af Konstantin og hans Efterfølgere. Se Gibbon: „Romerrigets Forfald og Undergang“.

taget hjemme i Holsten, hvor Rangens Herredømme var mindre føleligt, og som dertil var ærgerrig og overbevist om sin Dygtighed, kunde daarligt finde sig i, at en Hofbestalling gav den første, den bedste Ret til at gaa foran ham og næsten se ned paa ham. Han havde derfor besluttet at gøre Tilstanden i Landet anderledes paa dette Omraade, og under sit korte Ministerium udrettede han følgende :

Den 4de September 1770, altsaa endnu medens Statsraadet og hele den gamle Regering stod ved Magt, udstedte Kongen en Kundgørelse af det Indhold, at da Titler og Bestallinger var bleven saa talrige, at de ikke længer var noget. Tegn paa personlig Fortjeneste eller kongelig Naade, havde Hans Majestæt foresat sig at holde mere til Raade med dem i Fremtiden og forbød derfor at søge derom og paa lagde sine Kollegier ikke at anbefale andre til Bestallinger end forjente Mænd, de kunde indestaa for.

En anden Kabinetsordre bestemte, at i Fremtiden skulde de, som havde Sæde i samme Kollegier, Retter eller andre Forsamlinger, kun tage Plads efter deres Embedsrang og Tjenestealder og ikke efter deres andre Titler og Bestallinger ; til disse skulde der kun tages Hensyn ved sjældne Lejligheder, ved Fester og Højtideligheder. Det blev endvidere fastsat, at man i Stedet for den almindelige Indbydelse til Hoffesterne, som det var Skik at udstede til alle af en vis Rang og af højere Grader, nu vilde indbyde hver enkelt af dem, man vilde give Adgang.

Det endte da med, at Indbydelserne skete rent vilkaarligt paa en Maade, der stødte an ikke alene mod den gamle Hofskik dér i Riget, men ogsaa mod alle andre europæiske Landes. Hoffet var bleven et jævnt borgerligt Hus, hvor man saa' Grev Struensee's Omgangsvener. Da den svenske Kronprins, den nuværende Konge, der var i København 1771 paa Gennemrejse, fik at vide, at han var bleven budt til Gæst hos Kongen sammen med et Par Købmandshustruer, spurgte han, om der da ikke ogsaa var Jøder til Stede, og da en af disse Damer elskværdigt havde bebrejdet ham, at han ikke havde aflagt hende Visit, svarede han, at han skulde skændte dygtigt paa sit Hofs Gesandt, da han dog havde bedt ham forestille sig for alle de fornemste Damer.

I Forbigaaende kan det omtales her, at man ønskede, at den høje Rejsende skulde se, hvilken vidunderlig Opdragelse man gav den danske Kronprins, noget jeg senere skal komme ind paa. Struensee førte da uden Omstændigheder den kongelige Gæst i Regnvejrs over Slotsgaarden ind til „den lille Fritz“, som han ganske jævnt hen kaldte ham. Alt i alt havde han tiltaget sig Myndigheden i Slottet og i Kongefamilien, saaledes som man ser det i andre gode Huse, og med samme Midler. Han var hjemme dér, og Styrelsen af Staten fulgte med som Tillæg til hans Stilling.

Et andet Misbrug, der ikke var mindre skadeligt end Kastevæsenet, Bestallingerne og hvad deraf fulgte, havde han ligeledes taget sig for at raade Bod paa. Staten regeres af Liberiet, sagde han ikke uden Føje, men dog med Overdrivelse; de Embeder, der er bestemte for Adelen, gives til Pager, og de, der er bestemt for Borgestanden, til Lakajer. Han havde da besluttet at føre Krig mod „Lakajismen“, et Udtryk, jeg har set opkomme, medens Grev Saint-Germain var Minister, og som var bleven et staaende blandt hans Tilhængere og alle Reformvenner. For at Pagerne ikke længer skulde komme ind i hele det fortrolige Tyendeforhold paa Slottet, hvorved de lærte dets Rænker og Snigveje at kende, afskaffede han dem helt og forvandlede dem til Kadetter eller Lærlinge ved Militærskolen, og paa den anden Side udtog han de smukkeste og flinkeste Lærlinge fra denne til at gøre Pagetjeneste. De skulde kun være ét Aar ved Hoffet; derefter skulde de afløses af andre unge Folk fra samme Opdragelsesanstalt. Hvad Lakajerne angik, forbød et kongeligt Reskript Kollegierne for Fremtiden at foreslaa et Embede besat med et Menneske, der havde staaet i personligt Tjenesteforhold til en Herre. Da man agtede at sætte uddannede Folk i Stedet for disse to Slags Kandidater, blev det forordnet, at de, som i Fremtiden søgte Embeder, skulde godtgøre ved Vidnesbyrd og Eksaminer, at de havde gjort Studier, der kunde komme dem til Nytte i deres Gerning. En meget nyttig Anordning udvidede denne Regel ogsaa til dem, der allerede havde opnaaet Overlevelsesbestallinger, da det var Kongens Vilje, at en saadan Begunstigelse ikke skulde tages til Følge, med mindre de paagældende godgjorde deres Duelighed.

Disse Bestemmelser udsprang fra sunde Grundsætninger og en ren Vilje til at gavne; men man var ikke trængt tilstrækkeligt ind i de Forhold, man arbejdede med.

Forandringer og nye Indretninger fulgte Slag i Slag. Af saadanne kan nævnes: En Anstalt for Koppeindpodning uden for Byen og Forbud mod at foretage denne i selve København; en Hittebørnsstiftelse; en hurtigere Retspleje og Behandling af Skiftesager; Foreningen af en Række særlige Domstole; en mere gennemført Tolerance for Reformerte og Katoliker; Bosættelse af hernhutske Sekterere i nogle uopdyrkede Egne i Slesvig; en fuldstændig Reform af Hospitalsvæsenet; Grundlæggelse af, hvad man i Tyskland kalder *Real-Schulen* o. s. v. Kort sagt, der var ikke nogen Del af Statsstyrelsen eller den offentlige Orden, uden den undergik en eller anden væsentlig Forandring, eller det i hvert Fald bebudedes, at den skulde forandres. Her at undersøge, om disse Forandringer var gavnlige, vilde medføre alt for mange Betragtninger og føre mig for langt bort fra min Fortælling; de holdt sig i saa kort Tid, at de derved har mistet al Vigtighed for Danmarks indre Historie. Det maa være nok at gøre opmærksom paa, at Struensee ikke havde andet Øjemed end det almindelige Bedste, og at hans Hovedvildfarelse var, at han troede, man kan reformere et Folk ved Anordninger, og fremfor alt, at han ikke indsaa, hvor liden Kraft der er i Anordninger, naar de udgaar fra en laant Myndighed, og Fyrsten hverken er eller kan være overbevist om deres Nytte.

Blandt disse mangfoldige Nyindretninger var de, der vedkom Nationens Sæder, i og for sig de fordærveligste og skadede Yndlingen mest hos Folk af alle Stænder. Hidtil havde en misforstaaet Streng-
hed lagt mange Hindringer i Vejen for offentlige og private Forlystelser. Men vor Minister havde det Synspunkt, at man ikke burde gaa nogens Frihed for nær i Forhold, hvor den ikke stod i Modstrid med anden Mands Ret; og denne Grundsætning, som i sig selv var overdreven*), bragte hans personlige Tilbøjeligheder ham til at udstrække

*) Overdreven, fordi den stødte an mod en anden Grundsætning, den, at Øvrigheden ikke bør taale Handlinger, der er til Skade for Samfundet i dets Helhed.

til dens yderste Konsekvenser. Den afdøde Konge havde ingenlunde været særlig hellig, men hans Ministre bar Hellighed til Skue og havde bevaret en Del af det gamle Hofs Strengthed. De havde taalt Koncerter, Dans og Skuespil, men Baller om Natten var endnu forbudte; om Lørdagen og Søndagen var der hverken Bal, Skuespil eller saa meget som Koncert, og i Faste- og Adventstiden var alle offentlige Forlystelser afbrudte.

Den nye Minister ophævede de fleste kirkelige Festdage og befalede, at Musiken skulde spille i Spidsen for Regimenterne og paa de offentlige Pladser, navnlig om Søn- og Helligdagene, samt at der skulde opføres Skuespil om Lørdagen ved Hoffet og om Søndagen i Byen. Han gjorde gældende, at man burde opmuntre Folket for at gøre det bedre; men er det saaledes, man opmuntrer et Folk, og sker det ikke snarere ved at gøre det lykkeligt og ved at lade det selv vælge blandt uskyldige Adspredelser? Dem skal det nok selv sørge for uden Regeringens Mellekomst.

Et Reskript til den nye Magistrat forbød at forulejlige nogen i hans eget Hus. Formaålet hermed var i Stilhed at ophæve det Tilsyn, Politiet førte med de ilde ansete Huse, som det tillod at bestaa under Navn af Værtshuse, men hvis Ejere og Gæster det idømte Bøder, naar man fandt Besøg dér efter Klokkeren om Aftenen. Dette var ganske vist kun et Middel i Betjentes og Vægteres Hænder til at plage Folk, idet de pressede Penge af Lasten uden at undertrykke den; men nu syntes det klart, at man vilde beskytte den i disse dens Tilholdssteder, eftersom det nye Politi traf Sundhedsforanstaltninger for deres Vedkommende.

Tidligere var Vanhelligelse af Kongens Gaard ved hemmelige Kærlighedsforhold bleven regnet for en Brøde, der kunde straffes med Tabet af et Led af en Finger. Denne Lov havde aldrig faaet Anvendelse, men der var dog et stort Spring fra at lade den hvile til at ville gøre en kongelig Have til Smuthul for Udsvævelser. I de smukke Sommeraftener i Aaret 1771 blev Rosenborg Slotshave holdt aaben til Midnat; de store Alléer var oplyste, men blandt Buskadserne herskede det tætteste Mørke. En Tysker ved Navn Gabel fik Ret til at holde Skænk dér, og man indrettede ligeledes en Faraobank. Hitte-

GREVE JOHAN HARTVIG ERNST BERNSTORFF

børnshospitalet skulde have Del i denne Banks Udbytte, men en saadan Art af Retfærdighed kunde ikke i Almenhedens Øjne være tilstrækkelig Undskyldning for en Indretning, hvis eneste Formaal syntes at være tøjlesløs Udskejelse, og som aabenbart sigtede til at fordærve Sæderne. Forøvrigt var hele dette Forhold kun en Fortsættelse af, hvad man havde iværksat ved en Fest, som gaves for Hertugen af Gloucester, da han besøgte sin Søster Dronningen. Den Gang havde Frederiksberg Have, der er langt større end Rosenborg og ligger en halv Mil fra København, været pragtfuldt oplyst og udsmykket, og der var Adgang for maskerede tre Nætter i Træk.

Disse letsindige Misgreb gjorde ganske naturlig Almenheden tilbøjelig til at se Vanhelligelse og Lastefuldhed i enhver Ting, saa at den udtalte en skarp Fordømmelse af Bestemmelser, der dels var uskyldige, dels gavnlige og dels i sig selv eller i Kraft af Omstændighederne dadelværdige.

Paa den Tid man ødslede med Penge under den forrige Konge, havde man begyndt at opføre en Kirke af Marmor efter den franske Bygmester Jardin's storartede Tegninger, mindre af Gudsfrygt end af Lyst til at slaa stort og fint paa. Da nu Staten under den samme Konge blev forgældet, og Sparsomhed var bydende nødvendig, indskrænkede Höffet den aarlige Udgift til denne Bygning til tyve Tusinde Rigsdaler, hvad der var det samme som at skyde Fuldførelsen Hundrede Aar frem i Tiden. Struensee tog Tyren ved Hornene, standsede Arbejdet helt, hævdede Kontrakterne med Stenbrudslederne i Norge, og Jardin tilbød han kun tre Hundrede Daler aarlig, hvis han vilde blive. En saadan Sum vilde ikke en Gang denne fremragende Kunstners Elever have taget imod; Stenbrudslederne klagede med Føje over, at man ødelagde dem; Statsøkonomerne sagde, at Regeringen havde Skam af for saa ringe en Sums Skyld at opgive et storartet Foretagende, da dog Kongens Kasse paa tusinde Maader vilde faa de Penge igen, man gav ud dertil; Kunstelskerne raabte paa Barbari; de gudelige tog Forargelse af, at man fra Herrens Hus inddrog en Sum, der var ubetydelig i Sammenligning med, hvad Jægterne og Skuespillene kostede. Ikke mindre oprørtes de af en Lov, som ophævede det aabenbare Skriftemaal, der var paabudt for ugifte Kvin-

der, der blev Mødre, og for deres Forførere. Det urimelige i en saadan klostermæssig Tugt er iøjnefaldende nok; den revser de ulykkelige svage og lader de lastefuldt udsvævende gaa fri. Desuden giver den stærk Tilskyndelse til Barnemord. Man havde ogsaa en saa klar Forstaaelse af dens Ulemper, at Kancelliet stedse fritog dem, som kunde betale Gøbyrerne, for denne Vanære. En Minister af strenge Sæder vilde have høstet Ros for denne Forandring; men nu kom det til at staa, som om den gav fri Bane for Tøjlesløsheden, fordi den udgik fra en Mand, der selv gav Eksemplet paa Tøjlesløshed.

Med endnu mindre Grund regnede man det for en Forbrydelse af Ministeren, at han afskaffede den Lov, som forbød Ægteskab mellem Sæskendebørn. Kongen havde selv givet Eksemplet paa en saadan Forbindelse, og man havde ogsaa hidtil kunnet indgaa den efter Bevilling; hvad Grund kunde der da være til at holde paa en Lov, hvorfra man fritog alle, der vilde og kunde overtræde den?

Paa samme Tid tillodes det en Mand at ægte sin afdøde Hustrus Niece, ja endog hendes Søster. Hidtil havde saadanne Forbindelser ikke været tilladt i Danmark og Norge, men det tyske Kancelli tillod dem ved særlige Bevillinger i de Landskaber, der henhørte under det. Disse Forordninger om Forhold, der regnedes for kirkelige, var Indledning til, at endnu betydeligere Forandringer skulde finde Sted under en Minister, som man vidste var vantro, og som ikke nedlod sig til at spille Hykler. Han havde tilkaldt Biskop Gunnerus oppe fra Norge, for at han skulde arbejde under ham paa en Reform af det offentlige Skolevæsen, og over dette grebes Præsterne af den mest levende Uro, saa at flere endog forestillede sig, at Gejstligheden skulde ophæves, og den kristne Religion afskaffes. To nye Love syntes at have Forholdet mellem Dronningen og Yndlingen for Øje og aabne en ubegrænset Mark for dennes Ærgerrighed. Den ene Lov forbeholdt Ægtemanden at sagsøge Hustruen for Ægteskabsbrud og forbød enhver anden at optræde som Anklager under Paaskud af at hævde Tugt og Orden. Den anden tillod en for Ægteskabsbrud forstødt Kvindes Elsker at ægte hende efter hendes Skilsmisse. Saadanne Anordninger, der gaves paa en Tid, da Dronningen var frugt-

sommelig, og ingen i Landet selv eller i Nabostaterne nærrede Tvivl om, at Struensee var den virkelige Fader til BARNET, fremkaldte de voldsomste Udtalelser og gav Anledning til Anelser af mørkeste Art. Man begyndte at udbrede som noget fuldt paalideligt Paastande om Anslag mod Kongens Person og mod Kongefamilien. Tronarvingens mærkelige Opdragelse tjente de ildesindede som Paaskud til at bringe Fanatismen, der var begyndt at vaagne, i lys Lue. Ethvert Skridt, enhver Anordning syntes en ny Stadfæstelse af hine Rygter, og da saaledes de skammeligste Formodninger Dag for Dag vandt større Tiltro, befandt Landet sig snart i en Gæring, som vanskeligt lader sig skildre.

Menigmand er aldrig mere tilbøjelig til Knurren og Uroligheder, end naar han lider under Dyrtd, thi da skal han nok give Regeringen Skyld for at have forvoldt den eller have undladt at forebygge den. Som det danske Folk i Øjeblikket var stemt, maatte det blive endnu uretfærdigere end noget andet i denne Henseende. Fra Cadiz til langt ind i Polen, fra Messina til Edinburgh lød overalt Klager over Brødmangel, og i Kraft af en fælles Forblindelse tilskrev hvert enkelt Landskab stedlige Aarsager en Ulykke, hvis almindelige Udbredelse burde have været nok til at vise de enkelte Regeringers Sagesløshed.

Struensee havde, saa vidt det stod til ham, intet forsømt for at skaffe Landet og navnlig Hovedstaden Forsyning; men man kunde med Føje bebrejde ham, at han ved sine Forandringer havde bragt Københavns Indbyggere i en Fattigdom, som forværrede Ondet. Foruden at han havde afbrudt Opførelsen af Kirken, havde han inddraget de Understøttelser, som Kongen tilstod Fabrikkerne, og havde derved bragt adskillige til at gaa ind. Dette var maaske nok at bringe en nyttig og rigtig Grundsætning i Anvendelse, men en pludselig Arbejdsstandsning kommer altid til at volde Nød. Mange Arbejdere udvandrede, de fattigste blev tilbage i deres Hjælpeløshed, og de, der rejste, foranledigede store Savn hos Husværterne, Høkerne o. s. v. Et lignende Tab fulgte af den nye Maade, hvorpaa Tropperne indkvarteredes. Prins Frederiks Regiment blev sendt bort fra Hovedstaden, uden at han selv fik noget at sige derved, og, efter hvad man

troede, med den Hensigt at tilføje ham en Ydmygelse*). To andre Regimenter blev lagt i Kaserne. Derved fik Soldaterne ganske vist en langt bedre Pleje; men de Mennesker, der levede af at have dem i Kvarter og sælge Brændevin til dem, sattes i en øjeblikkelig Forlegenhed, som Dyrtiden gjorde endnu føleligere. Tillige var de store bleven enten forviste, afskedigede eller gjort kede af Opholdet i Hovedstaden, og al Vindskibelighed laa nede, fordi de var borte. Mange Folk af Middelstanden havde formindsket deres Udgifter, enten fordi de ogsaa havde lidt ved Forandringerne og Indskrænkningerne, eller fordi de frygtede for, at Turen skulde komme til dem, altsaa fordi det kneb for dem eller for at foregive, at det kneb. Saaledes var det, ved en Mængde sammentræffende Aarsager og ved en alt for hurtig Rækkefølge selv af nyttige Forandringer, kommen dertil, at Indtægterne var bleven mindre paa samme Tid, som Levnedsmidlerne var bleven dyrere. Jeg kender ikke mange Byer, hvor en saadan Ulykke maatte være føleligere end i København, fordi der ikke er mange andre, hvor en saa stor Del af Befolkningen udelukkende lever fra Haanden og i Munden uden at lægge noget op til uforudsete Fornødheder.

Det var under denne Dyrtid, at jeg blev kaldt tilbage, og da min Bog fra nu af bliver en personlig Beretning, tror jeg at burde meddele, hvorledes jeg kom til at indtage en Plads i Baggrunden af Scenen, og hvad dette var for en Plads, thi deraf vil det for en Del afhænge, hvor stor en Tillid man vil skænke min Fortælling.

*) Saaledes hed det den Gang blandt de misfornøjede og dem, der havde tilhørt det forrige Hof; men der var i Virkeligheden fattet en Beslutning om at formindske Garnisonen i København, og Regimentet blev sendt til Nyborg, hvor dets egentlige Chef, Oberst Fircks, havde Kommandoen. Prinsen kommanderede lige saa lidt sit Regiment, som Dronningen det, der bar hendes Navn.

VIII.

FORFATTERENS TILBAGEKALDELSE. — KONGENS TILSTAND.
TILSTANDEN VED HOFFET. — KRONPRINSENS OPDRAGELSE.

Under Kongens Rejse 1768—69 var det kommen til min Kundskab fra flere Sider, at han omtalte mig med Agtelse og uden Bitterhed. Min Eftermand som Kabinetssekretær hos ham, Schumacher, en retskaffen Mand, der slet ikke havde Hofmandsart, havde opfordret mig til at gøre Kongen min Opvartning i Paris eller Strassburg. Fra alle Kanter skrev man til mig, at Kongen var aldeles forandret efter sin Hjemkomst, tog sig flittigt af Regeringssynerne, havde aflagt sin Spydighed og lod dem, der havde Foretræde hos ham, gaa fornøjede bort. Alt dette tilsammen indgav mig den Tanke at skrive et Lykønskingsbrev til ham i Anledning af hans Tilbagekomst til sine Lande, og jeg erfarede ogsaa, at dette Brev var bleven vel modtaget, og at han vilde have svaret derpaa, hvis Grev Holck ikke havde fået ham fra det. Saa snart denne Yndling var faldet i Unaade, modtog jeg et egenhændigt Brev fra Hans Majestæt, der sagde mig, at han ingenlunde havde glemt min gode Tjeneste, og bad mig meddele sig de Tanker, mit stille Liv havde bragt mig ind paa. I mit Svar forsømte jeg ikke at tale med Erkendtlighed om den Lykke, jeg nød, og det behagelige Otium, Hans Majestæt havde sikret mig.

Da jeg ingen nye Befalinger modtog, forholdt jeg mig tavs, indtil jeg fik et Brev fra Schumacher, som deri bebudede mig det Portræt af Kongen, der var bleven mig lovet ved min Afskedigelse for tre Aar siden. Dette var en ny Anledning til Taksigelser, som jeg udtalte i et Brev, i hvilket jeg atter berørte den Lykke, jeg nød i min nuværende Stilling. Nogle Maaneder efter skrev Struensee til mig, at Kongen ønskede, jeg skulde komme tilbage; han vilde i Forening med mig genoptage Arbejdet for Bøndernes Frigørelse i hans Kongerige og bruge min Hjælp ved Affattelsen af andre Love, som han paatænkte; jeg skulde da stille mine Betingelser. Mit første Svar indeholdt Indvendinger og fremhævede Vanskeligheder, hvorved jeg fik Tid til at raadføre mig paa den ene Side med en Ven i København, til hvem jeg

havde den fuldkomneste Tillid, og som Struensee havde forfremmet, paa den anden med Grev Bernstorff, der havde saa megen Grund til at beklage sig over Yndlingen. Disse to Mænds Svar var netop det modsatte af, hvad man skulde have formodet. Den Mand, som Struensee havde forfremmet, opregnede en Mængde Personer, der i mindre end et Aar var bleven afsatte, forflyttede, afviste eller var kommen i Vejret, og han gav mig at forstaa, at jeg ikke for mit Vedkommende maatte regne med en større Stadighed. Grev Bernstorff opfordrede mig derimod indtrængende til at vende tilbage. Jeg vil meddele hans Brev, skønt det er fuldt af Ytringer, der viser, hvor vel stemt han var mod mig og hvor slet mod den nye Minister; man maa for Resten ogsaa, al Beskedenhed ufortalt, have Lov til gerne at høre fremragende Mænd, der har spillet en Rolle i Verden, udtale sig uden Forbehold.

„Af alt, hvad jeg hidtil har set Struensee foretage sig, har intet overrasket og forbavset mig i den Grad som det Brev, han har skrevet til Dem, og det er hidtil den eneste af hans Handlinger og Foranstaltninger, der har glædet mig. Jeg maa tilstaa, jeg havde aldeles ikke ventet det. De kender de Grunde, der bragte mig til at tro, at man var saa langt fra at kalde Dem tilbage, at De tværtimod var et af de Mennesker, man helst vilde holde borte. Jeg ser, jeg har taget fejl; men jeg indser ikke, hvorledes det kan være gaet til, og uagtet jeg i de Par Dage, der er forløben, siden jeg modtog det Brev, De har gjort mig den Ære at skrive til mig, har tænkt meget derover, kan jeg dog ikke opdage det. Hvis jeg kunde nære den lyse Tro, at man havde skiftet Plan, at man havde faaet rene Hensigter, at man oprigtigt søgte Bistand til at oplive Aanden og Hjertet, at man gik ind paa at dele Æren og Tilliden med andre, at man havde besluttet sig til atter at aabne en Dør, som hidtil har været lukket med tredobbelt Laas for enhver, der ikke har svoret Yndlingsystemet Troskab og vedkendt sig dets beklagelige Grundsætninger; hvis jeg, siger jeg, kunde tænke mig, der var det ringeste Haab i den Retning, vilde jeg kunne opfatte den Indbydelse, De har faaet, som den naturligste, rimeligste og bedst udtænkte Ting af Verdøn; men i alle de øvrige Foranstaltninger, som daglig træffes, ser jeg intet, der giver mig Ret

til at fatte et saadant Haab, intet, der kan være mig Forbud om en Forandring i de Grundsætninger, man hidtil har opstillet og fulgt. Hvem der skal have Yndest og Indflydelse, hvorledes Staten skal styres udad- og indadtil, alle disse Forhold ordnes stadig efter Anskuelser, som staar i stærkeste Modsætning til Deres og til hele Deres Tankegang. Hvad kan da Hensigten være med at kalde Dem tilbage, Dem, den frie, dygtige, menneskevenlige Mand, der ikke vil, ja end ikke ifølge Deres Tænkemaade kan være et stumt Vidne til de Optrin, De vil faa at se foregaa for Deres Øjne, hvad kan Hensigten være med at bringe Dem i personligt Forhold til en Fyrste, som i sit Hjerte agter Dem højere end alle dem, han har om sig, og fra hvem man ellers med rent overdreven og urimelig Grundighed holder ethvert følede og tænkende Menneske borte? Ganske vist, det maa jeg indrømme Yndlingen og dem, han skænker sin Tillid, de mener det ærligt med Bondefriheden; den staar ikke nogen af deres Planer i Vejen. Her har de altsaa besluttet at udøve noget godt, og det kan de gøre saa meget oprigtigere, som de maa søge Støtte i Almuens og Soldatens Hengivenhed, fordi de har taget sig for at give de andre Stænder i Staten Dødsstødet. Det kan da meget gerne være, at de paa det Omraade virkelig ønsker Bistand af Deres Iver og Indsigt; men skulde de kunne forestille sig, at De vil bifalde deres øvrige Anstalter og tage til Takke med at faa Del sammen med den alierede nedsatte Kommissions Medlemmer i det besværlige og utaknemmelige Arbejde med Ordningen af de uendelige Enkeltheder ved denne Sag, som allerede er besluttet og paa en vis Maade bragt ud i Verden? Som sagt, jeg fatter intet deraf, med mindre det guddommelige Forsyn, som maaske har udset Dem til at genindsætte Dyden og Menneskeligheden i deres Rettigheder paa et Sted, hvor man ikke skænker dem en Tanke uden for at drive Spot med dem, det Forsyn, som forstaar at naa sine Maal selv ved sine mest afgjorte Fjenders Bistand, skulde have befaleet deres sædvanlige Lidenskaber at falde i Søvn og bane Vejen for Deres Tilbagevenden. Denne Tanke er den eneste, ved hvilken jeg gerne dvæler og tror at burde dvæle. Himlen give, at Udfaldet maa stadfæste den."

..Af alt, hvad jeg nu har sagt Dem, vil De forstaa, at min Indsigt

kun kan være til ringe Hjælp for Dem, og at mit Hjerte, fuldt som det er af Agtelse og Godhed for og Tillid til Dem, ikke turde vove at raade Dem til at vende tilbage til det sørgelige og ulykkelige Land, hvorom jeg her taler; men at det inderlig ønsker, at De, upaavirket af dets Raad, vilde beslutte Dem dertil. Gives der under disse beklagelige Forhold noget Menneske, som kan være til Nytte for Kongen og gennem ham for Staten, da er det Dem; men Gud alene véd endnu, om han har forundt denne Fyrste, der saa længe var Genstanden for vor Kærlighed og nu er Genstanden for vore Taarer, at kunne hjælpes paa denne Maade. Min Indsigt er alt for begrænset til, at jeg kan have nogen Mening derom."

„Imidlertid kan jeg, uden at jeg behøver at frygte for at tage fejl, bifalde de Skridt, De hidtil har gjort, de Forholdsregler, De har taget; de er meget forstandige. Deres og min Ven, den ældre Carstens*), der har bevaret sin Hæderlighed midt i Fordærvelsen, vil sige Dem det samme. Han ser gennem Tingene nær ved, og da han maaske er lidt mindre nedslaaet og greben af dem end jeg, vil han bedre kunne forestille Dem, hvad jeg kun lader Dem skimte, og hvad mit bevægede Sind hindrer mig i at udvikle klarere for Dem. Han vil fremfor alt raade Dem til at vare om deres Frihed, naar De er i et Land, hvor Filosofien gaar ud paa at forkynde Tøjlesløshed i moralske Forhold, men Tvangsherredømme i alle de Forhold, hvor det er af Vigtighed for Mennesker ikke at afhænge af andres Vilje; og det er ogsaa i dette ene Raad, jeg indbefatter alle dem, som De har tilladt mig at give Dem. Rejs til København, indfind Dem ved Hoffet; men tag Dem ikke noget paa, før De selv har undersøgt Forholdene. Kan De udrette noget godt dér, saa nægt ikke Deres Hjælp til et Land, som trænger dertil, og gid Himlen da maa skænke Dem Fortjenesten deraf og Æren derfor. Men ser De, at der nægtes Dem Midler dertil, lad Dem da ikke binde til et underordnet, tvivlsomt og utaknemmeligt Arbejde, der staar under Indflydelse fra haardhjertet og fordærvelig Side. Taal ikke, at Deres Navn knyttes til Menneskers, over hvem Landet allerede græder, og over hvem Efterslægten vil græde i lang Tid."

*) Den Mand, jeg havde raadført mig med.

„De ser, højstærede, at jeg trodser Postens Farer for med Trofasthed at svare til den Tillid, De hædrer mig med, og opfyldte det ømme Venskabs Pligter, jeg har helliget Dem. Denne Bevæggrund nøder mig til at føje endnu et Par Ord til mit lange Brev. Blandt de mangfoldige usalige Mennesker, der i Øjeblikket tror sig selv saa lykkelige, fordi de har Magten som Lysten til hver Dag at bringe andre i Elendighed, vil De finde to, som kalder sig Deres Venner: om de nogensinde har været værdige til at være det, skal jeg ikke afgøre, men hvad jeg ikke kan og ikke bør fortie for Dem, er, at de ikke længer er det og ikke længer fortjener at kaldes saa*); De vil sande mine Ord, naar De faar dem at se.“

„Gid min Frygt maa være ugrundet og blive modsagt af Udfaldet. Men jeg er bange for, at det Svar, De afventer fra Yndlingen, ikke bliver et saadant, som De har Ret til at forvente, og at han vil falde tilbage i sin sædvanlige Rolle og snarere hindre end lette Deres Tilbagekomst. Jeg længes utaalmodigt efter at erfare, at jeg har taget fejl.“

„Jeg kan ikke sige, hvor kært det vil være mig at gense Dem. Skænk mig og mine den Glæde, hvis De kan, og vær overbevist om, at De ikke har nogen mere hengiven Ven og trofast Tjener end Deres o. s. v.“

„Grabow ved Borstel, d. 9. Juni 1771“.

Det var langt fra, at jeg i alle Henseender tiltraadte Grev Bernstorffs ugunstige Mening om Yndlingen. Flere af de Bestemmelser, Struensee havde truffet, og de Love, han havde ladet udstede, forekom mig gavnlige og vidnede om gode Hensigter; men den forhenværende Ministers Raad var ikke derfor mindre forstandige, og jeg besluttede at følge dem. Som Følge deraf stillede jeg som eneste

*) Han mener Brandt og Rantzau, som stedse har beklaget sig over, at jeg ikke besvarede deres Tilnærmelser paa en Tid, da den sidste allerede optraadte fjendsk mod Bernstorff. Ministeren viste det sjældne Maadehold ikke at aabenbare mig, hvilke Skamletter der var paa hans Fjendes Levned, uagtet det alene vilde have været nok til at afsløre Rantzau paa et Tidspunkt, da det var af stor Vigtighed for Ministeren at gøre mig klar paa Forholdene.

Vilkaar, at det skulde staa mig frit for at vende tilbage til mit Fædreland, saa snart jeg vilde, og at Kongen skulde afholde Omkostningerne ved min Rejse frem og tilbage.

Jeg havde allerede tilbagelagt mere end Halvvejen, da jeg fik at vide, at Struensee og Brandt var bleven udnævnt til Grever og den første tillige til Kabinetminister med ubegrænset Myndighed. Hvis jeg ikke allerede havde bundet mig, vilde jeg nu være bleven i min tilbagetrukne Stilling. Jeg vidste, hvorledes Kongens Karakter var — enhver Gunst, han tilstod, var en Adkomst til hans Had; han blev ufejlbarlig altid skinsyg over den Indflydelse og de Værdigheder og Gaver, hans Yndlinger fravristede ham. Desuden mødte jeg, alt som jeg kom videre, under Vejs bedre underrettede Folk, som kappedes om at meddele mig nærmere Oplysninger af saare ildevarslende Art.

Da jeg kom til Hamburg, forsømte jeg ikke at gøre en Udflugt til Wotersen, et Gods i Hannover, hvor Grev Bernstorff den Gang opholdt sig. Hovedbygningen er meget smuk og synes at være bleven flyttet midt ud i en Ørken af en eller anden ildesindet Aand; men nu, da denne ensomme Boligs Ejer var til Stede, fik den dog efterhaanden Liv. Han talte baade varmt og fortroligt med mig om alt, hvad der foregik, med Undtagelse af et eneste Punkt, Underhandlingen med Rusland. Da jeg vilde ind paa dette Emne, afbrød han mig. „Jeg er stærk og fattet nok med Hensyn til alt andet,“ sagde han bevæget, „men at se mig berøvet Frugten af tyve Aars Arbejde, just som jeg skulde høste den, det har jeg ikke Mod til at tale om.“ Mit Besøg godtgjorde i den afskedigede Ministers Øjne, at jeg havde været hans Person mere hengiven end hans Magt, og jeg sørgede for at skrive til Yndlingen derom, for at han ikke skulde tro, jeg havde villet have en hemmelig Sammenkomst, og for at vise ham, at jeg ikke kom som hans afhængige Partigænger. Desuden svarede jeg paa hans venskabelige Tilnærmelser, at jeg vilde have følt mig meget smigret af dem, hvis han kun havde været en simpel Undersaat, men at en Minister, om han ogsaa erhvervede sig Venner, ikke vilde kunne kende de rette. saalænge han var ved Roret.

I Hamburg, Holsten og Slesvig havde jeg Lejlighed til at høre en Masse Ting fortalt, hvoraf nogle viste sig at være rigtige; men det mest paafaldende var den Afsky, som Struensees og Brandts Navne vakte. Der var et Had mod dem blandt Folk, som ikke kunde være stærkere eller mere udbredt. „Det var dem, som havde forvandlet Hoffet til en Pesthule og havde sendt forviste og ulykkelige ud over hele Landet; intet var sikkert for deres vanhellige Hænder, og snart vilde ogsaa Trone og Alter styrte. En Underhandling, af hvilken Fædrelandets Tryghed i kommende Tider ahang, havde de bragt til at strande. Medens de, under Paaskud af Indskrænkninger, bragte Tusinder af Familier i Elendighed, forødte de, hvad de saaledes havde sparet, paa overdaadige og forargelige Anstalter. De lod sig ikke nøje med selv at føre det værste Levned for alles Øjne, men de drev Spot med Moralen og søgte at nedbryde den. En saa afskyelig Færd maatte nedkalde Himlens Straf over Landet. Og ved hvilket Middel havde de tiltaget sig Magten og sikret sig Frihed for Straf? Ved uden Blu at besmitte Kongens Ægteseng og sætte deres skændige Afkom i Stedet for det rene oldenborgske Blod. Efter at have vanæret Kongen holdt de ham indesluttet og tillod kun deres fortrolige at komme i hans Nærhed for at nedværdige ham og fjerne alle retskafne Folk fra hans Omgang. Man lod ham den meste Tid være ene med to Børn, af hvilke det ene var en Neger og det andet samlet op paa Gaden.“

Nogle gik endnu videre og sagde, at deres Fyrste blev mishandlet, og at man beherskede ham ved at skræmme ham, andre sagde, at man formørkede hans Forstand ved skadelige Drikke, men Flertallet mente, at det taabelige Rygte om hans Aandssløvhed udspreddes med Flid for at fremme skumle Anslag mod hans Person og mod Staten.

Den Maade, hvorpaa Kronprinsen opdroges, idet man søgte at gøre hans Forstand svag, for at han længe kunde vedblive at være Barn, gav ogsaa Stof til heftige Klager. Flere af de Mennesker, som forebragte mig disse, endte med at sige, at min Tilbagekomst var et Varsel om, at Kongen begyndte at faa Øjnene op og kaldte mig til sig paa ny mod sine tilsyneladende Yndlingers Ønske for at faa

Raad af en gammel Tjener, som aldrig havde ladet sin Troskab bøje af noget Hofparti. Alle besvor mig at lade ham Sandheden høre, idet de var overbeviste om, at hvis blot den svageste Straale af Sandheden trængte ind til Kongen, vilde det være tilstrækkeligt til, at han med et Aandepust vilde adsplitte den forhadte Klynge af sammensvorne, han havde givet sig i Vold.

I Slesvig havde jeg en Samtale under fire Øjne med Enkeprinsessen af Culmbach, som var Søster til Prinsen af Braunschweig-Bevern og havde været gift med en Grandonkel til Kongen. Hun talte med Smerte om denne Fyrstes sørgelige Tilstand; den var bleven meget værre, forklarede hun mig, siden Rejsen 1767; hans Ytringer var nu blottede for Fornuft og Sammenhæng og gav en meget utiltalende Forestilling om hans daglige Omgang. Hverken hun, hendes Hoffolk eller Prins Carl af Hessens kunde blive trætte af at skildre mig al den Forargelse, som Sværmen, der fulgte Kongen, havde vakt i deres Egn. Dronningens Mandfolkedragt, Yndlingernes Uforskammethed og deres Fortrolighed mod Kongen og Dronningen, Hoffets simple Præg havde sat alle i en Forbavselse, som endnu ikke havde tabt sig.

En halv Dagsrejse fra København mødte jeg min trofaste Ven Høyer, der kom for at meddele mig alt af Vigtighed, som han vidste om Menneskene og Forholdene. Da der var bleven vendt op og ned paa den gamle Styrelsesmaade, var han bleven stillet i Spidsen for et Departement af det danske Kancelli; han raadede altsaa nu for en Afdeling af Ministeriet. Ikke des mindre var han fuldkommen upartisk, roste og dadlede efter bedste Skøn, hvad der var foretaget og stadig foretoges, og holdt Ministeren hans Hensigter til Gode, naar han aabenbart var ude paa vilde Veje. Forøvrigt havde han stadig unddraget sig Hoffet og dets Rænker. Jeg fik i flere Retninger nyttige Oplysninger af ham, men ingen eller næsten ingen om Kongen selv, det skulde da være, at efter hvad Grev Brandt sagde, havde jeg aldrig haft det rette Kendskab til Hans Majestæt, og at han vilde meddele mig Ting ham angaaende, der vilde overraske mig.

Førend jeg begav mig til Hoffet, opholdt jeg mig et Par Dage

i København, dels for at besøge gamle Venner dér, dels for at skaffe mig et uafhængigt Tilflugtssted og al fornøden Lejlighed til at rejse igen, naar jeg maatte finde det passende, saa at jeg satte Yndlingerne i Forundring ved min ringe Iver. Omsider tog jeg da ud til dem paa Hirschholm, tre Mil fra København, og talte først med Grev Brandt. Skønt han var misfornøjet med mig, meddelte han mig under denne første Sammenkomst saa mange Oplysninger, at jeg havde mere end nok. Han betroede mig, hvor ynkelig Kongens Aandstilstand var, hvorledes han mere end nogensinde trængte til stadigt Selskab, og at han tiltænkte mig den Ære at afløse ham i dette Hverv. Om dette, sagde han, havde han haft nogen Disput med Grev Struensee, der havde udset mig til at have med Statsagerne at gøre; men jeg maatte i det mindste bestemt love ham at køre ud hver Dag med Kongen. Jeg samtykkede foreløbig heri paa det Vilkaar, at han ogsaa fulgte med. Vi skiltes under meget ringe gensidig Tilfredshed; han var misfornøjet, fordi jeg hverken gjorde noget Væsen over hans nye Værdighed, takkede, fordi jeg var bleven kaldt tilbage, eller tilsagde ham min Hengivenhed i Fremtiden; jeg, fordi han havde holdt mig for Nar og lokket mig i en Fælde ved at lade mig kalde tilbage under de mest smigrende Forhaabninger, medens han udsaa mig til det sørgeligste Hverv af alle, det at være en gal Mands Vogter. Hoffolk kan vel vanskelig tænke sig, at man nogetsteds kan have det bedre end ved Hoffet, og at det ikke er den højeste Lykke at komme tilbage dertil; men Grev Brandt vidste dog bedre end nogen anden, hvor tornefuldt et Hverv det var, han vilde overdrage mig. Kongen og han havde allerede længe været kede af hinanden, haft Skænderier og daarligt kunnet finde sig i at være saa ofte sammen. Struensee forstod, at det var nødvendigt at skille dem ad, og han havde givet Kongen Valget mellem to, tre Mennesker, som kunde udfylde hine Timer. Jeg var bleven foretrukken, og deri bestod hele Hemmeligheden ved min Tilbagekaldelse.

Førend jeg fik Adgang til den snævraste Kreds, blev jeg ved den almindelige Sammenkomst forestillet for Deres Majestæter af Hofmarskalken og indbudt til deres Taffel. Jeg fik en smigrende

Modtagelse. Dronningen talte forekommende til mig; Kongen henvendte nogle almindelige Talemaader til mig, uden at noget viste hans Sindsforvirring. Efter Middagen førte den opvartende Kammerjunker mig ind til Kongen i en Privataudienz. Her talte Kongen til mig om min Afskedigelse og skød Skylden for den paa Grev Holck. Han tilføjede, at jeg havde trættet ham ved at opfordre ham til at vinde sine Undersaatters Kærlighed; paa den Tid ønskede han ikke at være elsket o. s. v. Med Undtagelse heraf var der intet i hans Tale, som tydede paa Vanvid, og det lod heller ikke til, at man havde lært ham, hvad han skulde sige til mig.

Disse Omstændigheder viser, hvor meget Uret Rygtet gjorde Yndlingerne. Man troede i Almindelighed, at de holdt Kongen fuldstændig omringet, og at ingen fik Adgang til ham uden at være bearbejdet i Forvejen og have forpligtet sig med Hensyn til, hvad de maatte sige og ikke sige. Men der var et stort Antal Kammerjunkere, og det kom an paa deres eget Ønske, naar de vilde gøre Tjeneste; hvorledes skulde man da have kunnet sikre sig dem alle? Og mig, som kom fra den anden Ende af Europa, tilstedte man, uden at have taget mindste Forholdsregler, Adgang til Kongen i Enrum, og Yndlingerne forsøgte aldrig at binde mig til noget som helst. Den eneste Borgen for, at man ikke skadede dem, var Kongens Aabenmundethed; han forstod mindre end nogensinde at holde paa en Hemmelighed, og hans Lyst til at snakke løs var tiltaget i samme Forhold, som hans Hoved var bleven svagere, saa at det vilde været ham den største Fornøjelse at meddele dem, hvad ufordelagtigt man havde sagt om dem, og endog gøre det værre. Enten har altsaa de, der kom i hans Nærhed, været meget forsigtige, eller Yndlingerne har været meget ædelmodige; thi saa vidt jeg ved, lod de ikke en eneste afskedige, fordi han havde forsøgt at stemme Kongen imod dem. Man havde gjort stort Væsen af, hvor haardt der var handlet mod Warnstedt, en Yndling, som havde afløst Holck; jeg skal her meddele, hvad Grev Bernstorff skrev til mig derom den 16. Marts, nogle Maaneder før min Tilbagekomst:

„Vinteren er gaet, uden at Danmarks Lidelser er bleven for-

mindskede; de synes tvært imod at være bleven endnu haardere. Jeg skal ikke give Dem nogen Skildring deraf; jeg føler, at jeg ikke saa godt kan tale derom, fordi jeg ikke vil blive regnet for upartisk, og ikke vil lade, som om jeg staar kold, naar Ulykker rammer en Fyrste og et Land, der har været og stedse vil være mig saa dyrebare. Andre vil underrette Dem om, hvad jeg vilde ønske at kunne skjule for Dem*). Den Mand, der er ved Magten, og de, som han indrømmer Del i Kongegensten i deres Egenskab af hans Undergivne og Raadgivere, er imidlertid stillet overfor visse Vanskeligheder, som vilde true enhver Lykke, der var mindre fast grundet end deres efter deres egen Mening er, men dem foruroliger de ikke. De tror sig sikre paa, at deres Magt vil vare, uagtet de intet Øjeblik fjerner sig fra Afgrundens Rand. Maaske vil Skæbnen ogsaa, at de skal holde sig oppe. Skræk, Vold og ubønhørlig Hævn støtter dem; alt, hvad der staar dem imod, tilintetgøres. De kan maaske hævde deres Stilling ved disse Midler, saa usete de er i et Land, hvor man før har søgt at gøre den uindskrænkede Kongemagt mindre udpræget ved at udøve den med Mildhed, og man med velberaad Hu har foretrukket at fejle ved alt for stor Overbærenhed end ved alt for stor Strenghed; men vil de stedse kunne undertrykke de naturlige Følelser hos Hersker og Folk og Udslagene af just disse levende og heftige Lidenskaber? Det ligger udenfor menneskelig Viden, men Tiden vil vise det.“

„Der er foregaaet nogle Forandringer blandt d'Hrr. Underyndlinger. Warnstedt, som De ikke har kendt, men som De maaske har set og hørt nævne, — den eneste af alle disse Herrer, som Kongen holdt af, og som han havde gjort til sin Kammerherre og første Staldmester — er ved en af Hans Majestæt egenhændig skreven og undertegnet Ordre bleven udnævnt til yngste Sekondlieutenant i Kavaleriet og har faaet Ordre til ufortøvet at forlade Hoffet. Endnu kender ingen Grunden til denne Unaade, om hvilken han ikke selv havde Anelse, og som nogle Dage efter formilledes ved en Aarpenge paa Tusind Daler.“

*) Dronningens Kærlighedsforstaaelse.

Da jeg havde faaet denne Underretning forud, kan man tænke sig, at jeg blev meget overrasket ved at se den samme Warnstedt træde ind i mit Kammer paa Hirschholm Slot. Jeg havde kun set ham som Page og havde glemt hans Ansigt. „De kender mig ikke,“ sagde han, „men jeg kender Dem og kommer for at sige Dem, hvor stor Agtelse jeg har faaet for Dem ved Deres Udtalelser til Kongen, som han har meddelt mig efter Deres Bortrejse.“ Denne Indledning bragte os snart i nærmere Forhold. Han forsikrede mig, at han ingen som helst Grund havde til Klage over Yndlingerne. I hele denne Periode, lige til Omvæltningen fandt Sted, blev han indbudt til alle de snævrere Hoffester, hvor Kongen stadig traf sammen med ham uden at vise ham enten Godhed eller Uvilje. Senere fik jeg at vide, at Kongen var bleven ked af denne Yndling som af saa mange andre, og at Struensee i tre Uger havde modsat sig hans Krav om at faa ham fjernet, og saa først havde rakt Haand dertil.

Den tomme Plads, som Warnstedt havde efterladt sig i den fortroligere Kreds, kunde ikke ganske udfyldes af den unge Schack, der var Kammerpage og følgelig maatte blive Afløseren som Yndling*). Dette bragte Grev Brandt endnu flere Besværligheder og var en Grund mere til at vælte dem over paa mig.

Allerede Dagen efter mit Komme kørte vi ud, som det var aftalt med Brandt. Jeg vilde ønske, jeg kunde skildre, hvor selvtilfreds han var over at have ladet den gode Kaleshevogn, vi sad i, udstyre med al optænkelig Overdaadighed, hvorledes han kroede sig paa Forsædet og med den ene Albu gjorde de forbigaaende opmærksomme paa sig selv, medens han med den anden skyggede for Kongen, og hvorledes denne havde trykket sig ind i sin Krog med en forknyt og lidende Mine og syntes at føle sig lettet, da vi kom hjem. Jeg kom til at fatte den dybeste Medlidenhed med ham, og jeg gik lige straks ind paa det Forslag, der gjordes mig af Grev

*) Han blev ikke mange Aar efter Hofmarskalk og afskedigedes 1784 af Kronprinsen, da han overtog Regeringen. Schack mishandlede Kongen, og den unge Prins bebrejdede ham det, men tilgav ham dog og sikrede ham hans Udkomme udenfor Hovedstaden.

PRINS CARL. AF HESSEN

Brandt, hans Yndling for alles Øjne, men i Virkeligheden Genstand for hans inderlige Had, om for Fremtiden alene at ledsage Kongen paa hans Køreture.

Nu blev jeg ene i Gemakket med den ulykkelige Fyrste, og hans Vanvid, som han skjulte for nogle Mennesker, og som Lægerne, der saa' ham hver Dag, hidtil ikke havde mærket noget Tegn paa, begyndte øjeblikkelig at vise sig. „De er Brandt“ sagde han til mig og brød saa løs i en rivende, usammenhængende Snak, hvori han blandede nogle Vers af „Zaire“, som jeg havde spillet sammen med ham for fire Aar siden. Derefter sagde han: „De er Denize; De er Latour“, to franske Skuespillere, der havde staaet i hans Tjeneste. Til sidst talte han til mig som til den, jeg virkelig var.

I henved fire Maaneder, i hvilke jeg næsten hver Dag var alene med ham, enten i de private Værelser eller i en engelsk Postvogn uden andet Følge end Postillonen og en Tjener til Hest, udfyldtes over tre Fjerdedele af vort Samvær af saadanne sære Udbrud, af dyb Tavshed, af Spørgsmaal om, hvad „der gik fremad“, om hvilke Tegn der var paa en Forandring, som meget snart skulde foregaa med hans Person, eller af afbrudte Ord, som han mumlede mellem Tænderne.

Undertiden gjorde Indbildskhed ham hovedsvimmel: han var bleven hyldet som en Gud af det engelske Folk; han havde fordunklet de andre Konger; det var fra hans store Begavelse, at hans Forvirring stammede. Ved andre Lejligheder var han fuldkommen nedslaaet. Uagtet alt, hvad han havde udrettet, uagtet han havde trodset alt (thi det var den Fortjeneste, han havde søgt at indlægge sig), var han dog kun den lille Mand (der kleine Mann), det vil sige et svagt og afhængigt Menneske. Han talte ofte om at dræbe og spurgte mig, om han ikke i det mindste een Gang kunde gøre det ustraffet og uden Forargelse, eller om han efter at have gjort det vilde være redningsløs ulykkelig. Ved andre Lejligheder lod han, som om han vilde berøve sig selv Livet. „Skal jeg drukne mig?“ spurgte han, „skal jeg springe ud ad Vinduet, eller skulde jeg knuse Hovedet mod Væggen?“ Hans Hensigt var at gøre mig urolig, saa jeg fik meget snart disse Galskaber til at

holde op ved at sige, at han selv maatte vælge. Imidlertid er det vist nok, at han ofte ønskede Døden, men han var tillige bange for den. En af vore Udflugter bestod i at ro i en Jolle med to Aarer paa en lille Sø ved Foden af Slottet, og han sagde da ofte til mig med den ulykkeligste Mine af Verden: „Jeg kunde have Lyst til at springe i Søen her, naar man straks vilde trække mig op igen.“ Hans Indbildningskraft fandt kun Lise i den Ufølsomhedstilstand, der fandtes hos „*comme ça*“ 'erne eller „*Bluträcher*“ 'ne, noget, han i lange Tider havde fantaseret om, og som var Maalet for hans Haab og Længsel. Hans Vanvid havde tre bestemte Afskygninger, som han selv betegnede med tre tyske Udtryk. (Han talte oftest Tysk med mig, hvilket den Gang var Hofsproget, medens han tidligere havde sat en Ære i at tiltale enhver paa hans Modersmaal og for det meste havde henvendt sig til mig paa Fransk, sjældent paa Dansk, men aldrig paa Tysk.) Efter de forskellige Grader af sin Aandsforvirring kunde han da ende med sukkende at sige: „*Ich bin confus*“, eller: „*Es rappelt bei mir*“, eller ogsaa: „*Er ist ganz übergeschnappt*“. Ofte endte han en af disse forvirrede Udtalelser, der fremmuledes mellem Tænderne, med disse Ord: „Jeg kan ikke holde det ud længere.“

Han var altsaa meget ulykkelig, og jeg var det i næsten lige saa høj Grad. Imidlertid holdtes jeg tilbage af Vaneforholdet til ham og, maa jeg tilføje, ogsaa af Tanken om, at jeg maaske mildnede hans Tilstand, og at jeg havde Menigmands Tillid. Ofte, naar jeg satte mig ind i Kongens Vogn, hørte jeg det blive sagt ude i Folkemængden: „Hos ham er han i det mindste i Sikkerhed; han i det mindste mishandler ham ikke.“ Ligeledes nærrede jeg Haab om undertiden at kunne afhjælpe de Klager, man stadig overvældede mig med, og bruge den uafbrudte Lejlighed, jeg havde til at træffe Ministeren, i det godes Tjeneste.

Jeg har allerede sagt, at Kongen kun gradvis var kommen i en saa ynkelig Forfatning, og jeg tvivler ikke paa, at han endnu for et Aar siden havde kunnet følge en Tankegang, nedskrive eller i det mindste afskrive den og vise nogen Deltagelse for, hvad han udiærdigede. En af hans Læger, v. Berger, der for nogle Maaneder

siden var bleven fjernet fra Hoffet, fordi han var kendt som en hengiven Tilhænger af den forrige Minister, lod mig ærgerligt vide: „Man maa selv være gal for at sige, at Kongen er det.“ En Fødselshjælper ved Navn Berger, slet og ret, som Struensee havde knyttet til Hoffet som almindelig Læge, havde aldrig haft Lejlighed til at iagttage Kongens Aandsforvirring, men da han havde faaet omtryggelig Underretning om Udslagene, var han klar over, at de var bleven meget forværrede efter et Fald, som Kongen havde gjort i Februar Maaned, enten det nu var en Aarsag til eller en Virkning af Ondet. Han vidste desuden, at den syge forværrede sin Tilstand ved en ulykkelig Vane. Han behandlede ham med Kinin og kolde Bade, og det var alle de Gifte og skadelige Drikke, han gav ham.

Efter at jeg havde faaet det Hverv at holde den ulykkelige Fyrste med Selskab, lod han mig kalde til sig hver Morgen, undtagen paa Jagtdagene. Jeg tilbragte i Regelen en eller to Timer sammen med ham før eller efter vore Køreture, og da jeg havde været Forelæser hos ham, gav han mig undertiden en Bog i Haanden, ikke for at høre paa, hvad jeg læste, men for at kunne hengive sig til sine sørgelige Drømmerier og tale halvhøjt med sig selv. Den første Bog, jeg traf paa hos ham, var et Leksikon over navnkundige Mænd, og der var lagt Mærke ved Skildringen af Riccio, Maria Stuarts Elsker, som myrdedes af hendes Mand, Darnley. Var det et Tilfælde, eller var det maaske en List af en af Tjenerskabet? Den vilde have forfejlet sin Hensigt; thi Kongen hørte aldrig efter. I tidligere Tid, da han dog var bedre, havde jeg om Aftenen, naar han gik i Seng, ti Gange i Træk læst for ham det samme Stykke af Tacitus, som jeg ønskede, han skulde lægge Mærke til, men det var aldrig lykkedes mig at fængsle hans Opmærksomhed. Desuden laa enhver Skinsyge ham ganske fjern. Han talte to Gange til mig om, hvad der vilde have vakt enhver anden Ægtemands Skinsyge. En Gang sagde han til mig, at Struensee var Dronningens Cicisbeo. En anden Gang spurgte han mig, om jeg troede, at Kongen af Preussen søgte Seng med Dronning Mathilde. „Men hvem er da Kongen af Preussen?“ spurgte jeg. „Det er Struensee.“ At han kaldte ham saaledes, viste mig, hvor dybt et Indtryk Yndlingen

havde gjort paa ham, men forøvrigt havde han ikke røbet nogen Lidenskab ved dette Spørgsmaal eller lagt videre Vægt paa det.

Naar man ikke tog paa Jagt, samlede man til Frokost mellem elleve og tolv. Kongen, Dronningen, Greverne Struensee og Brandt og nogle af deres Yndlinger af begge Køn var altid med ved denne, og naar Vejret tillod det, gjordes der efter Maaltidet en Spadseretur, hvor Struensee førte Dronningen, Kongen den eneste Hofdame, der fik Adgang til denne fortrolige Kreds, og enhver af de andre Herrer en eller anden Dame af Følget, og det var ikke Tilfældet, som raadete for deres Valg. Det kunde ogsaa lejlighedsvis være Middagsmaaltidet, som bragte det samme Selskab sammen paa et eller andet Lystslot i Nærheden eller længere borte. Fra disse Sammenkomster var al Hoftvang banlyst; Opvartningen udførtes af den nye Slags Pager, der kun kom ind, naar der blev ringet, og gik igen, saa snart de havde udrettet, hvad man ønskede af dem. Paa disse Udflugter kørte Dronningen frem og tilbage i samme Vogn som Kongen og Struensee. Ved Bordet sad hun mellem dem, og hvis Kongen blev ked af at være der, tog jeg bort med ham, og Dronningen lod da en Dame tage hans Plads, for at det skulde kunne gaa an, at de to var sammen; men hvilken Dame! Det skete endog, at Dronningen kom tilbage alene med Greven ved Nattetid. Denne Fyrstinde, som straks efter sit Komme fra England havde været saa overordentlig huldsalig og saa udmærket forstod at finde Lejlighed til at sige alle og enhver noget behageligt, talte nu kun med Deltagelse til den eneste Mand, hun havde udkaaret sig, og dersom hun før eller efter Bordet henvendte Ordet til nogen som helst, det være sig Herre eller Dame, lyttede hendes Elsker efter. Paa disse Forhold nær herskede der ikke i dette Selskab den usømmelige Tone, som man troede blandt Folk; men der var over det hele noget vist borgerligt og simpelt; vi tog os ud som et fornemt Hus's Tjenerpersonale, der havde sat sig ved Herskabets Bord i dets Fraværelse. En Fremmed maatte nødvendigvis føle sig forbavset over dette Anstrøg af Cicisbeisme, denne familiære Tone og over Synet af et Hof, hvor der slet ingen store Herrer fandtes og blot nogle faa Adelsmænd. Selv forbavsedes jeg ikke mindre over aldrig at høre Tale om Enkedronningen eller hendes

Søn, der opholdt sig to Mil fra Hirschholm paa Fredensborg Slot. Da jeg havde været en af Prins Frederiks Lærere, burde jeg naturligvis gøre dem min Opvartning; men hvad dette angik, var jeg afhængig af Vizirerne paa Hirschholm, eftersom jeg hverken havde taget Heste eller Vogn med, og da jeg henvendte mig til Grev Brandt derom, gjorde han Nar af den Iver, jeg viste. Jeg maatte da benytte mig af en Jagtdag til i Stilhed at laane en Vogn hos Staldmesteren og leje nogle Bondeheste. Ved mit Komme til Fredensborg modtoges jeg af Hofembedsmændene, fra de højeste til de laveste, som om jeg var kommen fra et Sted, der var slaaet med Pest. Prinsen, min forrige Lærling, indlod sig slet ikke paa at tale med mig om, hvad han tog sig til eller adspredte sig med; han underholdt mig med, at Vejret nu var ved at blive koldere, og sagde ikke et Ord i Anledning af, at jeg havde været fire Aar borte og nu kom tilbage. Derimod talte hans Moder, med hvem jeg aldrig før havde haft en længere Samtale, med ædel Frimodighed til mig om de Grunde, hun havde til at beklage sig over det nye Hof. Man syntes at ville fjerne Prinsen fra hans Broder Kongen; man tænkte hverken paa at give ham en Apanage, skønt det var paa Tide at forsørge ham, eller at indvie ham i Statsagerne o. s. v. Da jeg kom fra Foretrædet hos hende, havde hendes lille Hof allerede antaget et andet Væsen overfor mig og behandlede mig med en vis Forekommenhed. Jeg besluttede at gøre, hvad der stod i min Magt, for at stille Dronning Juliane (Kongens Moder) tilfreds og søge at faa nogle af Kongens Køreture til at gaa til Fredensborg, men det var mig umuligt at bevæge ham dertil. Kulden hidrørte altsaa oprindelig fra ham, og det var ogsaa efter hans Ønske, at man ikke længer gav hans Broder Plads i hans Loge ved Theaterforestillingerne i København. Der var bleven anvist ham en anden Loge, hvor han sad for sig selv med sit Følge, og denne Adskillelse var i Grunden en større Ære for ham; men man var dum nok til at regne det for en Forbrydelse, der faldt paa Grev Brandt, som om en saadan Adskillelse havde kunnet finde Sted uden Kongens Samtykke. Man lagde ogsaa Grev Brandt til Last, at han ikke indbød Prinsen til de private Theaterforestillinger og de Smaaballer, som udfyldte en Del af Aftenerne paa Hirschholm. Men dette skyldtes snarere Struensee;

han havde i London og Berlin set Prinserne gøre Kongen deres Opvartning og opholde sig i Forgemakket sammen med Rigets Store, og ved sin Tilbagekomst ærgrede han sig over den gamle danske Skik, at Hoffolkene først begav sig til Kongens Forgemak efter at have været rundt hos Prinserne og Prinsesserne af Kongehuset, der paa denne Maade kom til at staa paa lige Fod med Herskeren, og han havde derfor sat sig for at ydmyge Prins Frederik, indtil han var kommen til Erkendelse af sin Pligt. Men var dette Øjeblikket til at forandre Hoffets Skik, og var det Struensees Sag at prøve derpaa? Burde han bringe Prinser ind paa en ydre Underdanighed, som han, en Opkomling, selv saa lidet iagttog, og havde det ikke været af største Vigtighed for ham at gøre sig Kongefamilien til Venner? Der behøvedes en Tilskyndelse udefra, for at Enkedronningen og hendes Søn en sjælden Gang kunde blive indbudte til Middag paa Hirschholm. Naar de kom, lod man dem vente uden at holde dem med Selskab, og den iskolde Modtagelse, de fik, lod dem ikke i Tvivl om, at deres Nærværelse var ildeset. De lagde ikke Kongen det til Last og tog ikke denne Haan som et Udslag af hans Luner eller af hans sløve Magelighed, som de dog delvis var vidende om; de gav den unge Dronning og hendes Tilhængere Skylden. Saaledes bidrog ubetydelige ikke mindre end vægtige Aarsager i Forening til at fremme det daarlige Forhold i Kongefamilien, og det er ikke altid de mere overfladiske Klagepunkter, der sætter mindst ondt Blod mellem Slægtninge.

Alvorlige Klager hørte man baade ved Enkedronningens Hof, ude i Byen og rundt i Landet over Kronprinsens Opdragelse, eller rettere over, at man endnu ikke var begyndt at opdrage ham. Han opholder sig i Haverne ved Hirschholm, hed det, prisgivet for det barske Vejr- lig og sin egen barnlige Uforsigtighed, da han ikke har andre om sig end to Børn af allersimpleste Herkomst, som man har givet ham til Legekammerater. Man vil holde ham nede i en Barnetilstand og gøre ham aandssløv; maaske haaber man endog at kunne bringe ham ud af Verden, thi hans legemlige Opdragelse er saa haard, at den sætter hans Liv i Fare. Selv de forstandigste Mænd, der dreves af varm Fædrelandsfølelse, udtalte bittert, at en sendrægtig Opdragelse

var en overordentlig stor Fejl, naar det drejede sig om et Barn, der blev myndig i Trettenaarsalderen — som om et Barns naturlige Udvikling kunde fremskyndes, naar dette stemmede bedst med menneskelige Forfatningsvedtægter. Min agtværdige Ven Carstens (senere Minister for Afdelingen for de tyske Landskaber indtil 1784) sagde dybt sørgmodig til mig: „Jeg kan saa noget nær tænke mig, hvorledes De er stedt. De kan ikke stemme op for vore Ulykker; dette Riges gode Dage er omme og kunde ikke vare evigt; men arbeid i det mindste paa, at man ikke forlænger vor Elendighed i det uendelige; sæt al Deres Indflydelse ind paa, at Kronprinsens Opdragelse kan berede os bedre Tider. Jeg vil ganske vist ikke komme til at opleve dem, men jeg haaber dem for mit Fædreland“.

Af en saadan Art var den almindelig udbredte Fordom, og et saadant Sprog førte de mest maadeholdne. Ved Hoffet var man derimod saa tilfreds med den Fremgangsmaade, man fulgte, at Dronningen og Struensee netop lod udføre Tegninger af deres unge *Émile's* Barne-sysler i den Hensigt at lade dem stikke i Kobber og udgive. Der vilde man have kunnet se, hvorledes han tog koldt Bad, spillede Bold og haandtere en lille Spade eller Rive. De troede, at den hele Verden vilde bifalde dette enestaaende Eksempel paa en i Sandhed kongelig Opdragelse.

Dronningen kunde nok gaa med til at give sin Søn en forkert Opdragelse, da den jo lededes af en Mand, der havde sine Systemer i Orden; men hun var en meget god Moder og gav sig saa meget af med sine Børn, som hun kunde for sin høje Stilling. Naar Hoffet paa Grund af slet Vejr maatte blive paa Hirschholm en Dag, da de ovenomtalte landlige Maaltider skulde finde Sted, viste Dronningen sig altid efter Desserten med sin Datter paa Armen og sin Søn ved Haanden, medens hans to smaa Legekammerater holdt hende i Kjo-len. Hun lod til at være stolt af sine egne og sine antagne Børn og til henrykt at nyde den Lykke at være Moder. Prinsen var hverken frygtsom, ulærvillig eller klynkende; men hans Kundskaber stod langt tilbage. I en Alder af næsten fire Aar kunde han endnu ikke noget Sprog, men havde dannet sig en Udtryksmaade af danske og tyske Brokker mellem hinanden, som han havde lært af sine Kam-

merater. Fra hans Værelse førte en Dør ud til et lille Indelukke, som var anlagt i Haven til Brug for ham; det skyldtes altsaa et særligt Tilfælde, at man en Dag fandt ham vildfaren ude i den store Have ved Randen af en Dam. Ved den modsatte Ende af hans lille Afdeling var der et Lysthus til Beskyttelse mod Regn. Her var Prinsen i Frihed og under fuldstændig lige Kaar med sine to Kammerater. Hvis Vejrliget ikke havde været saa fugtigt; hvis den unge Prins's Helbred havde været stærkt nok til at kunne staa for saa streng en Medfart; hvis han havde været Genstand for et forstandigt og stadigt, om end næsten umærkeligt Tilsyn, der havde draget Nytte for hans Aandsudvikling af de Adspredelser, man skaffede ham, da vilde denne Opdragelse have været mere værd end alle hans Forfædres.

Nu manglede Tilsynet paa Grund af Struensees Mistroiskhed. Alt, hvad der gik gennem andre Hænder end hans, antog han, blev slet ledet, og han havde forbeholdt sig Tilsynet hermed som med alt andet uden at tænke paa, at han allerede havde langt mere at gøre, end der behøvedes for at udfylde Dagen.

Jeg vilde gerne tage disse Forhold nærmere i Øjesyn, og jeg fik da en Dag Fødselshjælperen Berger til at tage mig med ind i Badekammeret, paa samme Tid som Børnene skulde derind. Der var opstillet nogle smaa Badekar med Trappetrin udvendig og indvendig, for at de kunde komme ned og op uden Hjælp. Prinsen klædte sig selv af og gik hen imod sit Badekar med en saa ulykkelig Mine, at jeg bad ham fri for den Dag. Hans Fødder var svulne af Frostkrunder. Jeg fik Lægen til at indrømme, at det var for strengt at lade ham gaa barbenet paa denne Aarstid, og man føjede mig da saa vidt, at han fik Traadstrømper paa i November Maaned.

Siden hen stod Struensee stadig fast paa at forsvare sin Fremgangsmaade, selv da han havde siddet tre Maaneder i Fængsel og døjet mange Forhør og Bebrejdelser. Han siger følgende derom til sine Dommere i sit Forsvarsskrift — man vil deraf i det mindste se, at han ingen slette Hensigter havde.

„De Grundsætninger, hvorefter denne Opdragelse indrettedes,

har jeg fundet i Kongens Forstand, og Dronningen har ønsket, villet og selv udført den. Jeg indrømmer ogsaa gerne, at jeg har anset den for gavnlig. Kronprinsen havde, førend den paabegyndtes, en svage-
 lig Konstitution, Anlæg til dobbelte Led og megen Egensind; han skreg ofte, vilde ikke gaa, men altid bæres, hængte sig fortrinsvis ved visse Personer, havde ikke Lyst til at lege alene, men der maatte larmes, synges og danses for ham, og der var bibragt ham en vis Frygt for Dronningen. da man havde truet ham med, at hans Moder vilde komme, hvis han ikke var artig. For at raade Bod paa alt dette anvendtes følgende Midler: Hans kongelige Højhed fik kun simple Næringsmidler, Frugt, Brød, Vand, Ris, Mælk, i den sidste Tid Kartofler, altsammen koldt. Han blev i Begyndelsen badet to, tre Gange om Ugen i koldt Vand, og til sidst gik han daglig selv i Bad. I de to sidste Vintre opholdt han sig i et koldt Værelse, naar han ikke var hos Dronningen; han var kun let klædt og forrige Vinter for det meste uden Sko og Strømper. Der indrømmedes ham alt, hvad han kunde opnaa og udføre ved egne Kræfter; men naar han skreg og egensindig forlangte noget, han ikke virkelig behøvede, fik han det ikke, men modtog heller ikke af den Grund nogen Straf, Irettesættelse, Trusel eller Trøst for at falde til Ro; naar han faldt, lod man ham selv rejse sig, og viste sig hverken forskrækket derover eller sagde noget til ham derom. Han legede alene med sine Legekammerater; der gjordes ingen Forskel paa dem, og de hjalp hinanden indbyrdes, naar de spiste og klædte sig paa. De klavrede, brød i Stykker og gjorde, hvad de vilde; kun fjernede man alt, hvormed de kunde gøre sig selv Skade. De var for det meste alene med hinanden og ofte i Mørke; naar de kom noget til, beklagede man dem ikke; naar de blev uenige, maatte de ogsaa selv blive gode Venner igen, og det var Tjenerne forbudt at tale eller lege med dem. Kronprinsens Undervisning skulde tage sin Begyndelse i hans sjette eller syvende Aar; inden den Tid, troede man, var det tilstrækkeligt at overlade til hans egen Erfaring og Øvelse at faa de fornødne Begreber og Færdigheder. Følgen heraf har været, at Prinsens Legemstilstand er saa god og stærk, som det kan ventes efter hans Natur. Hans kongelige

Højhed har siden, bortset fra nogle ubetydelige Tilfælde, ikke været syg*). Han har overstaaet Koppeindpodningen med den største Letthed; han forstaaer Nytten og Anvendelsen af sine Lemmer saa godt, som det kan ventes af hans Alder, klæder sig selv af og paa, kan gaa op og ned ad Trapper uden Hjælp og forstaaer at passe paa ikke at gøre sig selv Skade. Han er ikke ængstelig, som man bliver ved ofte at advares, er ikke menneskesky, egensindig og forkælet. Hvis man ikke vil forlange forstandsmæssig Indsigt eller en moralsk Anstand, der hviler paa Brug og Vedtægt, vil man kun savne lidet hos Kronprinsen af, hvad man kan kræve af et fem Aars Barn. Hvis det er gavnligt, at en Prins opdrages i den første Tid paa samme Maade som alle andre Mennesker, at han faar den Styrke, som en blødagtig Opdragelsesmaade ikke giver, at han forstaaer at hjælpe sig selv i alle Smaating uden at vænne sig til blot at være afhængig af andre derved, at han ikke for tidlig lærer sin høje Stands ydre Udmærkelsestegn at kende, for at de ikke skal falde ham des hurtigere til Byrde eller vække en Forfængelighed hos ham, der senere maa undertrykkes ved moralske Grundsætninger, dersom endelig den Opdragelse i Barneaarené regnes for den bedste, som ligger den naturlige nærmest, saa tror jeg, at der kun vil være lidet at udsætte paa den, der er anvendt overfor Kronprinsen, og at man endnu mindre vil finde den urimelig. De eneste Straffe, som er bleven anvendt derved, er, at ingen Frokost fik og lodes alene i et Værelse, naar han var uartig."

Næst efter de indre Forhold paa Slottet var Bondefrigørelsen den Ting, der optog mig mest. Jeg vidste fra Høyer, at den Forsamling, som syslede hermed, var ført tilbage til sin tidligere Skikkelse.

*) De Læger, hvem Omsorgen for Prinsens Helbred senere betroedes, har derimod forsikret mig, at denne Behandling havde svækket ham, og jeg kan ikke drage deres Retskaffenhed og deres Indsigt i Tvivl. Man kunde tro, at Ministeren havde hentet sine slet fordøjede Principer fra Rousseau's „*Émile*“, hvor det blandt andre Særheder paa-
staas, at Varme dræber Børn, uagtet det f. Eks. er bekendt, at Børn, der begynder at gaa om Efteraaret, ofte mister denne Evne om Vinteren og først faar den igen om Foraaret.

og i Stedet for et uvirksomt Departement med en stor Herre til Formand, der lagde Hindringer i Vejen for dens Foretagender, var den nu kun et Udvalg, sammensat af Mennesker, der af saglige eller menneskelige Grunde oprigtigt arbejdede paa at lindre Jordbrugers Nød og fremme Agerdyrkingen. Et af dets Medlemmer, Oeder, havde faaet det Hverv at udarbejde en Anordning, som skulde ordne og begrænse Hoveriet, og efter at hans Værk havde vundet Bifald hos hans Fæller og Kancelliet, var der blevet givet det Lovkraft. Denne Lov grundedes paa Billighed, men da man var gaaet alt for meget i Enkeltheder, havde man tillige fremkaldt Tvistligheder mellem Godsejer og Fæster, og da de uafbrudte Forandringer og de slette Tanker, Folk havde om Regeringen, lod dem vente alle mulige nye Foranstaltninger, bildte Godsejerne sig ind, at man vilde skade dem, og det store Væsen, de selv gjorde deraf, bragte Bønderne paa den Tro, at det var Kongens Agt at afskaffe Hoveriet helt. I Jylland vægrede Bønderne sig ved at yde det, og man maatte sende Tropper for at tvinge dem til et Arbejde, der var fuldkommen herettiget, eftersom de havde paataget sig det ved selve deres Fæstekontrakt. En jysk Adelsmand, Hr. von Lüttichau, blev saa modfalden over de Hindringer, han stødte paa ved sin Bedrift, og over dem, han forudsaa i Fremtiden, at han indgav en Ansøgning til Kongen om at maatte faa Lov at afhænde to Godser ved Lotteri til én og til halvanden Daler Loddet, langt under deres Værd og uden at der var taget Hensyn til, hvad der skulde oppebæres fra Bønderne, noget, han forudsatte ingen Værdi havde. I et Brev, hvori han, uagtet jeg ikke kendte ham, bad mig om at støtte hans Anmodning, skrev han, at paa denne Maade kunde Kongen i Overensstemmelse med den Hensigt, han lagde for Dagen, frigøre Bonden for Hoveriet uden at ødelægge nogen. Dette Brev mindede mig om, at der allerede 1767 var gaaet det Rygte blandt Adelen, at Kongen vilde opheve Hoveriet uden Skadeserstatning, og blandt Bønderne, at det vilde blive vurderet paa en Maade, der var ødelæggende for dem. Heraf maa man sande, at ved den Art Reformer bør Regeringen altid indlede eller i det mindste ledsage sine Foranstaltninger med fuldkommen klare Oplysninger.

Alle, der ventede sig noget ondt, saa' paa dette Tidspunkt Struensee som Ophav dertil. Ejere af meget omfattende Godser sagde mig, at de efter at have læst min Betænkning fra 1767 maatte indrømme, at mine Planer ingenlunde havde været rettede mod deres Interesser. Godsejerne paa Fyn enedes om at affatte et Skrift og et Forslag herom. To af dem kom til København for at raadslaa med mig; men da de fik at vide, at jeg var ved Hoffet, blev de hange for, at jeg allerede skulde være fordærveligt paavirket derfra, og tog hjem uden at søge mig, men overgav dog en Slægtning en Betænkning, som han skulde meddele mig. Deres Forslag lod sig ikke antage, det var endogsaa en Fælde, der lagdes for Regeeringen; men de gik dog ud fra en Grundsætning, som man kunde godkende, og som vilde have kunnet give Grundlag for en Underhandling med dem, nemlig den, at Jorden tilhørte dem, medens Bonden kun var afhængig af Kongen.

Uden at kende noget til disse Skridt udtalte Struensee det Ønske, at jeg skulde tale med hans Broder. Jeg fandt i denne en meget oplyst og forstandig Mand og langt mere af en Statsmand end Kabinetsministeren. Han lærte Landets Sprog, laante andre Øre og vilde gerne vinde Indsigt; han ønskede at grunde Nationalvelstanden i Danmark paa Agerdyrkingen, i Norge paa Fiskeriet, Skovene og Bjergværkerne. Hvis han havde hengivet sig mindre til Hoffets Forlystelser og Elskovshandler, kunde han have gjort saare megen Nytte. Han gav mig en Pakke oplysende Papirer at gennemlæse og bad mig forfatte en Plan, som kunde hæve de Hindringer, der stillede sig i Vejen for Udviklingen af Agerdyrkingen i Danmark. Da imidlertid det første, jeg maatte have foreslaaet, var at danne et nyt Statsraad, det andet at afskedige Kabinetsministeren, det tredje ikke at indlade sig paa vovelige Foretagender under en sindssyg Fyrste og paa en Tid, da Folket var i den Grad misfornøjet og forud indtaget, lagde jeg blot Pakken omhyggelig til Side og rørte ikke ved den, før jeg sendte den tilbage til Kabinetet efter Omvæltningen.

Dette var sikkert til Held for mig; thi der kom et Tidspunkt, da

en hvilkensomhelst Plan vilde være bleven gjort til en Statsforbrydelse, og man hellere end gerne vilde have kunnet lægge mig en saadan til Last.

En af de fynske Adelsmænd, som jeg kendte, Hr. Lehn, hvis Svigerfader, Hr. Wallmoden, havde givet mig Betænkningen, lod jeg sige, at jeg indrømmede Rigtigheden af alle den fynske Adels Grundsætninger, men at man maatte udsætte denne Drøftelse til bedre Tider.

Der er virkelig heller intet, som lykkes under en forhadt Styrelse. De underordnede adlyder ikke punktligt; de, man underhandler med, tror, man fører dem bag Lyset; alle gør sig en Fornøjelse af at overdrive Vanskelighederne og dyngede Hindring paa Hindring. De bedst udtænkte Planer vækker Knurren og viser sig kun fra deres uheldige Sider, saa de falder for det første Stød og maa ligge længe nede. Efterfølgerne gør sig en Fornøjelse af at omstyrte den paabegyndte Bygning og kun lade dens Mangler komme til Syne, og dersom nogen siden hen genoptager de samme Planer, foreholder man ham de Forsøg, der er strandede, og at det har vist sig nødvendigt at vende tilbage til de gamle Indretninger.

Ministerens Karakter var desuden uforenelig med den Fremgangsmaade, der havde maattet følges, eller i det mindste med den, jeg havde villet foreslaa. Han kendte kun een Drivfjeder for Regeringsmaskineriet: at befale og skaffe sig Lydighed. Det havde nu altid været min Tro, at ved Bondefrigørelsen maatte man gaa frem med Takt og Lempe, give gode Eksempler og udsætte Belønninger; men disse Midler var ikke efter Struensees Smag og stod ej heller i hans Magt. De gør kun langsomt deres Virkning, og hans herskesyge Sind lod ham ikke forstaa, at de just derfor virker sikrere. Disse Midler forudsatte talrige lange Forhandlinger, og han lod kun de Mennesker komme til sig, som han nødvendigvis maatte forhandle med, og havde endog gjort sig til Regel at fjerne alle dem, der dristede sig til at tale til ham om andre Sager end den bestemte, han havde anvist dem. En duelig Minister kan imidlertid ofte ved en tilfældig Samtale faa Vink, der kaster nyt Lys over de lærdeste

Beregninger, og det er en Hovedopgave for ham at faa ud af hvert erkelt Menneske alt, hvad han ved, og bruge ham saaledes, at den Evne, han har opdaget hos ham, kan komme i Virksomhed.

IX

FORFØLGELSE I ANLEDNING AF TOGET TIL ALGIER. — FORBEREDELSE TIL ET NYT. — RØRE BLANDT MENIGMAND. — DETS VIRKNING PAA HOFFET. — GREV BRANDTS KARAKTER. — OPTRIN MELLEM HAM OG KONGEN.

Uagtet Struensee altid var mistroisk mod dem, der aabent forsøgte at beherske ham, kunde han ofte give efter for Indtrykket af en Tanke, der henkastedes paa Lykke og Fromme, og den laa da og spirede i hans Hoved, saa han regnede Frugterne af den for sin Ejendom. Paa denne Maade havde han uden at mærke det ladet sig drage med til at tjene Grev Rantzau og Gählers Hævnlyst; de to var Fjender indbyrdes, men for Øjeblikket forenedes de i Ønsket om at fjerne Grev Bernstorff og fuldbyrde hans Undergang ved at fratage ham hans Aarpenge og endog faa et kriminelt Søgmaal anlagt imod ham. Rantzau havde nemlig for længe siden erklæret, at kun Blod kunde stille hans Hævnlyst, og han havde derfor været snild nok til at faa Kabinetministeren indbildt, at man ved at undersøge den algierske Affære nøjere vilde opdage store og skrækkelige skjulte Misligheder ved det forrige Styre og Flaadens Tilstand. Rantzau og Gähler vilde kun stole paa sig selv i denne Sag, og uagtet de var Landofficerer, lod de sig udnævne til Kommissærer ved denne Undersøgelse. Et af deres Foretagender bestod i skriftligt at opsætte et Forhør i sytten Spørgsmaal, som de sendte den afskedigede Minister med Opfordring til at svare paa dem.

Efter hvad jeg har faaet at vide, affattede han to Rækker Svar paa disse Spørgsmaal, den ene i en kort og bestemt Skikkelse, som han regnede for tilstrækkelig til sin Retfærdiggørelse, men som ikke gav Kommissæerne dybere Indblik i Togets Karakter, den anden

med en Forklaring af alle Omstændigheder ved Algieraffæren til Bedste for ham selv, hans Venner og Efterverdenen.

I en af mine første Sammenkomster med Kabinetministeren ledede jeg Talen hen paa denne højst ejendommelige Undersøgelse. „Jeg vil ladé Dem selv dømme,“ sagde han da, „saa vil De faa at se, om der ikke er begaaet de mest paafaldende og oprørende Fejl.“ Han sendte mig ogsaa alle Kommissionens Aktstykker, men efter at have læst dem, gik jeg til ham og forsikrede ham, at jeg ikke havde fundet noget som helst anført mod den forrige Minister til Bevis for Embedsmisligheder eller blot for alvorlig Uforsigtighed, og at selv om man kunde lægge ham noget saadant til Last, vilde det være en frastødende Haardhed at straffe den samme Tjener to Gange for samme Sag, thi da Kongen i Oktober forrige Aar afskedigede ham, havde han kunnet og burdet vide alt, hvad der angik Toget til Algier. Det var jo bleven vedtaget i Statsraadet i Kongens Nærværelse; dér havde man fastslaaet, naar og hvorledes det skulde foretages; Ministeren havde desuden mindre bygget Haabet om et heldigt Udfald paa Stridsmagten end paa de Foræringer, Eskadrechefen var bemyndiget til at gøre, men de andre europæiske Nationers Rænker havde hindret, at Deyen indlod sig paa Underhandlinger. „En Minister,“ tilføjede jeg, „bør ikke dømmes efter et enkelt Punkt i sin Embedsstyrelse. Bernstorff har gjort Tjeneste i fyrretyve Aar, og for nu ikke at komme ind paa de Foretagender, som der kan være delte Meninger om, er det dog ham, der har skaffet Danmark Amtet Steinhorst*), Arveretten til Plön og Koadjutorskabet i Lübeck til Prins Frederik; det er ham, der har bragt de vigtige Underhandlinger med Rusland saa langt, de kunde føres under Storfyrstens Mindreaarighed. Det hele Europa har saare høje Meninger om denne forhenværende Minister, saa at det maa være Regeringen magtpaaliggende af Hensyn til sin egen Anseelse ikke at rette nogen Forfølgelse mod ham. Hvis hans Aarpenge nu, efter at Sagen en Gang er afgjort, blev inddraget

*) Senere maatte man give denne Erhvervelse tilbage og nøjes med en Pengesum og Muligheden for at succedere, saafremt Huset Hannover skulde uddø.

paa Tilskyndelse af Kommissærer, der aabent vedgaar deres Had til ham, vilde man snarere anse en saadan Bestemmelse for Frugt af Lidenskab end af Retfærdighed. Selv om man i Kongens Raad regnede den forrige Styrelse for udelig, maatte man i det mindste indrømme, at den havde været fuldt ud hæderlig. Bernstorffs Formuesforhold var saa elendige ved hans Afsked, at han vilde være bleven sat fast for Gæld, om ikke hans Hustru havde ladet foretage Hugster i sine Skove for at kunne betale de fordringsfuldeste Kreditorer. Alle hans Godser i Tyskland var overdragne til andre, og hans danske formaade i deres nuværende Tilstand ikke en Gang at udrede de henved fem Tusind Rigsdaler, som han maatte svare i aarlige Renter. For en Del havde han ødelagt sig ved sine Gesandthverv, men navnlig skyldtes det, at han havde bygget alt for kostbart af Føjelighed mod den afdøde Konge, og det tilkom ikke Sønnen at straffe Uforsigtighed, der stammede fra denne Kilde."

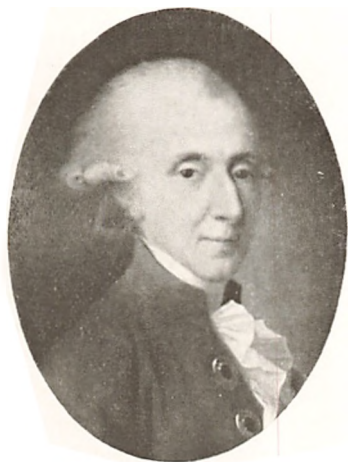
Efter at have udtalt mig varmt i denne Sag overrakte jeg Ministeren en kortfattet Betænkning derom. Forfølgelsen ophørte, og jeg troede, det skyldtes min Optræden, men senere fik jeg at vide, at Falkenskjold ligeledes havde raadet til at standse Kommissionens Arbejde, idet han anførte, at den ved sin Opgave at undersøge Flaadens Tilstand vilde kunne opdage Hemmeligheder, som nødigt maatte komme ud. Man maa lade Struensee, at han ikke holdt af Forfølgelser; dette var den eneste, der sattes i Gang, medens han var Minister, og ved at indstille den handlede han atter i Overensstemmelse med sin virkelige Karakter.

Efter at man havde gjort saa meget Væsen af denne ulykkelige Sag, havde det øjensynlig været klogest at underhandle om Fred med Deyen under Paaberaabelse af Misforstaaelser, som man havde kunnet tilskrive den afskedigede Minister. Selv de store Magter, der ligger Barbareskerne nærmere, finder det ikke under deres Værdighed at fare med Lempe overfor dem, og efter at have truet med at tugte dem ender de med at slutte Forlig.

Hvis man derimod fortsatte Krigen, var det ganske nødvendigt at føre den heldigt til Ende, naar man ikke vilde paadrage Kongens Flaade en endnu større Vanære og Regeringen en alvorligere Dadel.

GENERALINDE CHRISTINE SOPHIE v. GÄHLER

OVERHOFMESTER ANTON HENRIK MOLTKE

GREVE ADOLPH SIGFRIED von der OSTEN

Sverige syntes tilbøjelig til at røre paa sig for at drage Nytte enten af Danmarks daværende Stilling eller af, at Rusland for Tiden havde at gøre med en mægtig Fjende. Det var altsaa hensigtsmæssigt at holde Statens Sømagt hjemme. En svag Flaadeudrustning vilde have de samme Grunde imod sig som den tidligere og være udsat for de samme Ydmygelser; en anselig vilde for det første muligvis, ja sandsynligvis komme i Ulykke og i alt Fald koste for store Summer i Forhold til Formaalets Vigtighed. Saa uhyre Udgifter vilde standse Afviklingen af Statsgælden og derved røve den nye Minister Æren og Udbyttet af alle de Reformers, som gjorde ham forhadet.

Denne sidste Udvej med alle dens Ulemper blev imidlertid foretrukken. I Middelhavet var der bleven en lille Eskadre tilbage, som Admiral Hooglandt havde taget Kommandoen over; den var sammensat af de samme Skibe, der havde angrebet Algier, og man havde føjet to Chebeker til. Denne Flaadeafdeling havde Ordre til at forfølge de algierske Korsarer og afvente en betydeligere Eskadre, der skulde komme fra København og medføre bedre byggede Bombardergalioter, hvormed man da vilde rette et kraftigere Angreb paa Algier. Udrustningen skulde drives op til ni Linieskibe foruden Fregatter, Chebeker og Galioter.

Den hemmelige Drivfjeder til dette Foretagende var Haabet om at kunne faa Rusland til at modtage Flaadehjælpen, efter at man havde tvunget Algier til at slutte Fred, og for denne Pris købe Bytte-traktatens Undertegnelse. Det er imidlertid sandsynligt, at det ikke vilde være lykkedes at kue Algier, og det er dertil en given Ting, at Kejserinden ikke for nogen Pris vilde forhandle med det daværende Ministerium, og at hun af skinsyg Iver efter at staa ene mod Tyrkerne ogsaa senere vilde have afslaaet Tilbudet om en saadan Bistand, just fordi den var betydelig og den danske Flaade bedre udrustet end hendes egen.

Det trak længere ud end ventet med Bygningen af Galioterne; Matroserne, som man havde kaldt ned fra Norge til deres Bemanding, laa da en Tid ledige i København, og man undlod at betale dem Hyre. Nordmændenes politiske Religion bestaar af to Dogmer: for det første, at Kongen aldrig gør Uret, for det andet, at han

maa adlydes blindt, naar det er givet, at Befalingen udgaar fra ham selv. Følgeslutningen af denne Trosbekendelse er, at al Uretfærdighed kommer fra dem, der udfører hans Bud, og at man ved at vende sig til den øverste Herre er sikker paa at komme til sin Ret. Matroserne drog altsaa i sluttet Trop til Hirschholm for at forlange deres Hyre af Kongen. De var ubevæbnede og rettede ingen Trusler mod nogen; men ikke des mindre kom Efterretningen om deres Sammenrottelse forud for dem til Hoffet i den Form, at det var et farligt Oprør. Man besluttede at byde dem forføje sig bort, hvis de ikke vilde jages paa Flugt af de vagthavende Dragoner; men da de fik dette at vide, erklærede de, at hvis Dragonerne angreb dem, vilde de forsvare sig med deres Knive. Lykkeligvis gjorde nogle roligere og forstandigere Personer, da Matroserne var naaet derud, opmærksom paa, at de ingenlunde saa' ud som Oprørere, og at man ved at lade Generaladjudanten for Søværnet i Kongens Navn tilkendegive dem, at de skulde vende om, og at der vilde blive ydet dem deres Ret, vilde undgaa et frastødende, blodigt Optrin, ja maa-ske et virkeligt Oprør. Paa Generaladjudantens Ord vendte Matroserne nu lige saa fredeligt om, som de var kommen. Ikke des mindre vedvarede den Skræk, de havde voldt Hoffet, hele Natten, idet man havde sat sig i Hovedet, at de vilde komme igen i fuldt Raseri og bedre bevæbnede.

Dronningen havde befaleet, at hendes Heste skulde holdes rede; hun gik i Seng med bart Hoved og uden at have gjort Toilette for Natten, lod sin Ridedragt lægge ved Siden af sig og stod i næste Øjeblik brat op for at lade sine Smykker pakke ind. Hun havde desuden formaaet en Oberst, som havde hendes Tillid, til at overnatte paa Slottet. Da imidlertid Dragonerne, der trak paa Vagt hele Natten, intet havde opdaget, slog man sig til Ro og skjulte saa godt, man kunde, den Forskrækkelse, man havde gennemgaaet.

Disse Udslag af Frygt vilde være forekommet ganske latterlige, hvis man ikke havde kendt Almenhedens voldsomme Had og de uhyggelige Rygter, der var ved at komme ud, om Anslag, Yndlingene skulde have for, og hvis man ikke havde vidst, hvor ringe

Mandstugten er mellem Matroser, saa snart de kommer paa Landjorden. Foruden de Matroser, man havde kaldt ned fra Norge, findes der stadig i København fem Tusinde, der er inddelte i fem Divisioner, hver paa ti Kompagnier; nogle skal bruges til Besætning paa Skibene, de andre gør Tjeneste som Tømmermænd, Kalfatrere og Arbejdere af alle Slags paa Orlogsværfterne. Disse sidste havde ogsaa Stof til Misfornøjelse, og de kom til at volde en ny blind Alarm paa Hirschholm. Ministeren havde lavet om paa Marinestyrelsen som paa alle andre Styrelsesgrene; hans Formaal var at tilvejebringe større Orden, Mandstugt og Sparsommelighed, og uagtet Matrosernes og Kalfatrernes Stilling i Grunden ikke forværredes derved, tog de dog Eksempel af deres Officerer og det hele Folk og gav ondt af sig. Desuden havde man tænkt sig at ville sende Flaaden af Sted, førend det blev Frost, og havde derfor fremskyndet Arbejdet; man havde forlangt, at Værfterne skulde arbejde om Søndagen og, hvad værre var, ogsaa om Helligdagene. Nogle Aar i Forvejen havde jeg set dem give en lignende Vanhelligelse Skyld for et Jordskælv, og hvilke Ulykker kunde man da ikke vente sig, nu da Ugudeligheden herskede ved Hoffet?

Enten det nu var, fordi Ministeren var bleven underrettet om deres udtalte Misfornøjelse og vilde dæmpe den, eller det hang sammen med hans Tanke om at give offentlige Fester for at live op paa Folkekaraktern, saa lod han kundgøre, at Kongen den 28nde September vilde give et Festmaal for Kalfatrerne paa en Grønning nedenfor Frederiksberg Slotsterrasse. Der skulde beværtes med en stegt Okse og Øl og Brændevin, og det skulde lige saa vel være en Fest for Tilskuerne som for Arbejderne og Matroserne. Hoffet skulde komme til Stede, og det vilde da være bleven meget talrigt, da Fler-tallet af Hoffolkene kun sjældent kom til Hirschholm, som ligger tre Mil borte, medens Frederiksberg Slot ligger lige ved København.

Men just som vi ventede paa Vognene for at tage derhen, gik en Fourér om i alle Værelserne og meldte, at da Kongen ikke var vel, tog han ikke til Frederiksberg, og at man vilde anrette Middagen som sædvanlig. Det gjorde man da, og Kongen spiste rigtig godt. Aarsagen til, at det hele blev bestemt om, var følgende.

Fru Bülow, en Datter af den tidligere omtalte Admiral, Grev Danneskjold Laurvig, havde været meget stærkt fremme ved dette galante Hof; men da hun nu saa' sig en Smule tilsidesat, vilde hun forsøge at sætte sig i ny Gunst ved at give et vigtigt Vink. Hun fortalte da, at hun gennem sin Forbindelse med Søfolkene var bleven i Stand til at opdage en Sammensværgelse blandt Kalfatrerne om at bortføre eller myrde Yndlingerne. Nu naaede Forskrækkelsen hos Dronningen og Yndlingerne sit højeste. De tænkte paa at flygte allesammen. Dronningens Smykker var allerede indpakkede, og der var givet Ordre til at holde Hestene rede paa første Vink; man vilde være taget til Helsingør, der kun ligger to Mil borte, og derfra til Sverige. Dragonerne maatte paa ny drage om paa Vagt, men opdagede intet mistænkeligt.

Festen gik for sig uden mindste Antydning af Oprør eller Uro. Man paastod imidlertid, at man havde hørt Matroserne sige, at den Okse, de beværtedes med, ikke var den, der var lovet dem, hvad der skulde hentyde til Struensees svære Krop. De vendte tilbage til Byen uden at begaa den mindste Uorden, uagtet de fleste af dem var drukne. Hoffolkene og Borgerne fra København gav lydeligt ondt af sig over, at man efter at have lovet dem, at de skulde nyde Synet af Herskeren, alligevel forholdt dem dette; de var nu ved at vænne sig til at omtale ham som en Automat. Endnu mere forbitrede blev de, da de fik at vide, at det var Frygt, der havde holdt Majestæterne tilbage paa Hirschholm, og dette, at man havde indgivet Kongen Mistanke mod hans Undersaatter, blev en ny Forbrydelse, de lagde Yndlingerne til Last. Det er vist nok, at Kongen intet havde at frygte, men lige saa vist er det, at man heller ikke havde indgivet ham nogen Frygt eller Mistro. Han var under det hele viljeløs og ligegyldig.

Hvorledes det forholdt sig med Yndlingerne, er en anden Sag; man tvistedes meget den Gang, og man har ogsaa siden tvistet, om hvorvidt der den Dag havde været stiftet en Sammensværgelse mod dem. Nogle har ment, at der virkelig var en Plan om at rive dem i Stykker, andre, at deres Fjender havde faaet dem bildt en ond-

skabsfuld Opdigtelse ind*). Efter alt, hvad jeg har kunnet bringe i Erfaring, begyndte de, som siden styrtede de to Grever og deres Tilhængere, fra nu af at slaa sig sammen; de blandede sig med Pøbelen og udsprede hine uhyggelige Rygter, der var gængse blandt Almuen. Man havde forsøgt at rejse Mytteri blandt Kalfatrerne paa Festdagen og det uden Tvivl ved de samme Kunstgreb. Men det lader sig ikke afgøre, om denne planlagte S sammensværgelse vilde have ført til noget, eller om Hoffets og Herskerens Nærværelse vilde have holdt de oprørske nede.

Det være nu, som det vil, saa kom Yndlingerne ingenlunde til atter at føle sig trygge, fordi Menigmand og Søfolkene holdt sig rolige, og der herskede i Virkeligheden en dump Gæring, som de ikke kunde være uvidende om. Tanken om at opgive det hele og om, hvilke Følger en halsstarrig Foragt for Faren kunde faa, optog dem tit. Da Ministeren, hvis fortrolige jeg paa ingen Maade var, en Dag talte til mig om, hvilke Ubehageligheder han døjede, udtrykte jeg min Forundring for ham over, at han kunde holde fast ved sin Stilling. Han svarede mig, at han vilde have tænkt paa at trække sig tilbage, hvis han ikke havde næret saa stor Hengivenhed for Dronningen, der altid før hans Tid havde været Offer for Yndlingernes Rænker og Ondskab og vilde blive det igen, naar han var borte. Dette er den eneste Gang, han har talt til mig om hende, og han gjorde det i de mest taktfulde Udtryk. En anden Gang tilføjede han efter at have forsikret mig, at Kongen var den virkelige Ophavsmand til de Reforme, han havde iværksat: „Jeg vilde ikke tale anderledes paa Pinebænken“. Grev Brandt, som ofte klagede over sin Skæbne, og som i en med Efterskrift af Struensee forsynet Skrivelse, der siden fremlagdes under Processen, brugte de Ord i Anledning af

*) Efter at disse Memoirer var skrevne, har jeg faaet at vide, at der virkelig var en S sammensværgelse ved Festen for Matroserne; den var bleven stiftet i Forstaaelse med Enkedronning Juliane og ledet af selve Chefen for Kalfatrerne, Winterfeldt, der var Linieskibskaptajn og Ekvipagemester paa Orlogsværftet. Han blev senere lønnet for sin gode Vilje.

nogle Behrejdelse, han havde faaet af Dronningen: „Alene dette er et Helvede“; han, som fandt, at det mindste, man kunde gøre for at trøste ham for hans Kvaler og lønne hans vigtige Tjenester, var at genoprette Grevskabet Rantzau med dets Rigsumiddelbarhed og alle Forrettigheder til Bedste for ham; han, der ofte forsikrede, at han vilde foretrække Opholdet i Avignon med fire eller fem Tusinde Livres om Aaret for alt, hvad han nød godt af i Danmark; han, der gav sig Udseende af at være stærkt greben af nogle navnløse Breve, hvor man truede ham med den Skæbne, han omsider led — den samme Grev Brandt styrkede sin Ven i hans Forsæt at blive. „Hvor vilde De finde et Sted,“ sagde han til ham. „hvor De blev Førsteminister, Kongens Yndling og Dronningens Elsker?“

Ved andre Lejligheder bragte hans utrolig letsindige Karakter ham til at spøge med den Skæbne, de maatte frygte. Da han en Dag ved en af disse fortrolige Middage, som jeg har omtalt ovenfor, havde gjort sig lovlig nærgaaende lystig paa Hofmarskalkens Bekostning, sagde han: „Naar alt kommer til alt, er Bjelke den fornuftigste af os alle sammen; han bruger Øjeblikket til at bringe sit paa det tørre, han gør et rigt Giftermaal, og naar vi sidder i Fængsel, haaber jeg, at han vil føle Medlidenhed med os og en Gang imellem sende os noget god Suppe“. „Det vilde jeg ikke gøre i hans Sted,“ sagde en af Damerne, „thi man kan nok tilgive sine Fjender, men ikke dem, der gør Nar af en“. Jeg meddeler disse smaa Enkeltheder, fordi det i Virkeligheden var Grev Brandts skarpe Tunge, som hidsede hans Fjenders Had og senere gjorde alle Bestræbelser for at frelse ham frugtesløse. Just denne Bjelke var den eneste af Bordgæsterne, som ikke blev sat i Fængsel eller belagt med Arrest den følgende 17de Januar.

Ved et andet af disse Maaltider, som man antog for Forlystelser, tog Brandt til Stof for sin skæmtefulde Underholdning den Plan, man havde fattet den 28nde September om at flygte allesammen, og spurgte enhver af Bordgæsterne, hvilken Haandtering han vilde slaa ind paa for at ernære sig. Dronningen sagde, at hun vilde blive Sangerinde, og hun havde virkelig en meget smuk Stemme. Struensee sagde, at han vilde forpakte et afsides Gods og leve dér som

Filosof. Brandt vilde fortsætte med sin Theaterdirektørvirksomhed for egen Regning. „Og De, min smukke Dame,“ sagde han til hende, der havde dadlet ham for hans Spydighed, „De vilde let kunne finde Deres rette Levevej; med den Skabning, De har, vilde De tilbyde Dem som Model ved en Malerskole“. Hun var ogsaa meget smuk, men hun dækkede med stor Kunstfærdighed over en Lyde ved sin Figur, som hun troede, ingen kendte. Hele dette Optrin havde bragt Struensee i meget slet Stemning, og Slutningen maatte mishage ham overmaade, da han ikke kunde lide Spot og desuden, efter hvad man sagde, havde været denne Dames Elsker, og hans Broder nu gik for at være det.

Disse ængstende Forestillinger, som Grev Brandt tog saa overgivent i Selskabslivet, gjorde dog i det skjulte Indtryk paa ham. Han gennemlæste ofte de navnløse Breve, hvori man truede ham med et sørgeligt Endeligt, og da hans Tankeliv var meget flygtigt, saa han stundom ikke længere paa Struensee som Reformatoren af Landets Love og Indretninger, men som den fremmede, der havde trængt sig ind, Opkomlingen, den despotiske Vizir, der kun lod ham selv beholde et Skin af Gunst uden Magt og Indflydelse. Han hørte, hvorledes han tiltaltes Excellence; og det saarede ham, naar han selv kun var Hr. Greven. Dertil kom, at han ganske vist var vel tilfreds med sin Lykke hos det smukke Køn, men dog i sin Stræben efter at vække Opsigt ved Erobringer ikke kunde skjule for sig selv, at Struensees var mere glimrende end hans. Alt dette ophidsede hans Indbildningskraft og pirrede hans Skinsyge, og medens alle ansaa ham for Ministerens trofasteste Støtte, gik han ofte med Tanker om, at det vilde stemme baade med hans Pligt og hans Interesse at styrte ham, — vel at forstaa, med hans Interesse i at føje sine Lidenskaber og med de Pligter, en overspændt Indbildningskraft foregølede ham; thi trods sine store Laster sværmede han for visse enten tomme, overmenneskelige eller falske Dyder. Optaget af disse Forestillinger havde han tænkt paa at give Struensee en Efterfølger i Dronningens Gunst i den Tro, at denne var Grundlaget for hans Magt og Stilling, og han havde kastet sine Øjne paa de Hofmænd, som han regnede for de mest forføreriske ved deres

Skabning eller ved andre Fortrin; men senere, da hans Indbildningskraft skejede mere og mere ud, fattede han den Plan selv at blive den foretrukne.

Medens han vaklede mellem disse forskellige Forestillinger, afvekslende sluttede sig oprigtigt til Struensee og til andre Tider kunde pønske paa hans Undergang, frembød der sig netop en Lejlighed til at blive et Redskab til at ødelægge ham. Grev Osten anmodede en Dag Grev Brandt og mig hver for sig om at komme til ham, da han vilde tale med os om en vigtig Sag. Mig satte han Stævne til Klokkeren syv om Aftenen, under Theaterforestillingen; Grev Brandt fik Bud med endnu større Hemmelighedsfuldhed, at han ventedes ved Midnat.

Det var Ministerens Ønske at udforske mig om, hvorledes jeg stillede mig under Sagernes nuværende Tilstand. Efter at han, saa godt han formaaede, havde skildret mig den kritiske Stilling, Landet var i, den almindelige Fattigdom, den Mangel paa Tillid, der herskede i offentlige og private Forhold, den lydelige Misfornøjelse og de dæmpede Trusler, spurgte han mig, om jeg ikke saa' nogen Udvej i alle disse Ulykker, og om jeg ikke var til Sinds at træde til Hjælp for den truede Stat. Jeg svarerede ham, at jeg ligesaa vel som han indsaa, at der maatte ske en Forandring, at Grev Struensee havde sat alt for meget i Værk og forandret alt for meget paa én Gang, at nogle af hans Foranstaltninger var skadelige i sig selv, og de alle var det paa Grund af den Maade og det Tidspunkt, hvorpaa de var satte i Værk, at det var ønskeligt, Ministeren trak sig tilbage eller blev afskediget, men at jeg selv, som ikke i Kraft af nogen Embedsstilling var kaldet til at modvirke ham, og som kun opholdt mig ved Hoffet i Besøg, uden Ansættelse, udelukkende fordi Struensee havde sendt Bud efter mig, jeg kunde kun holde mig upartisk og uvirksom, og det vilde være Forræderi af mig at indlade mig i nogensomhelst Forstaaelse med andre mod Ministeren. „Naar Grev Struensee endda,“ tog han atter til Orde, „vilde nøjes med at kuldkaste i det indre og lade være med at lægge os ud med fremmede Magter; men der indtræffer undertiden saa slemme Tilfælde indenfor mit Styrelses-

fag, at jeg hverken vil eller kan tage Afgørelsen paa mig; et Statsraad er aldeles nødvendigt." Jeg indrømmede ham, at der trængtes overmaade stærkt til denne Institution, saa stærkt endogsaa, at den nuværende Minister vilde blive nødt til at genindføre den, hvis han holdt sin Stilling.

„Lad da en eller anden blive kaldet!" svarede Greven. „Skal det være Schack (Rathlou)? Skal det være Asseburg eller Bernstorff?"

„Det er ikke min Sag at afgøre noget om dette," sagde jeg, „men som Forholdene nu er, kan man ikke kalde Bernstorff tilbage; der er ikke andre Embeder for ham end det, hvori De har afløst ham, eller ogsaa Kanslerposten. Jeg kan ikke ønske, at han fortrænger Dem, og Struensee skal nok tage sig i Agt for at give sig selv en Medbejler ved at skabe en Storkansler."

„Hvad skal da Enden blive paa alt dette?" vedblev Osten bittert.

„Jeg indser ikke, hvorledes der skal komme Ende derpaa," svarede jeg, „uden hvis Forbindelsen mellem Dronningen og Struensee brødes. Saa længe den staar ved Magt, vilde alt, hvad man kunde søge at udrette hos Kongen, samme Dag blive meldt til den ene eller den anden af dem, og de vilde i Forening træffe Forholdsregler for at afværge Slaget."

Han lod mig da gaa, og saa vidt jeg kunde se, var han meget utilfreds med mig.

Jeg vidste den Gang ikke, at Brandt ventedes ved Midnat paa samme Sted; det var ham selv, som fortalte mig det nogle Dage efter. „Osten," sagde han til mig, „er en Kryster og en Skælm, som ønskede at bruge Dem og mig til at rage Kastanierne ud af Ilden. For nogle Dage siden satte han mig Stævne hos sig midt om Natten, og da han fandt mig i en passende Stemning paa Grund af nogle anonyme Breve, jeg havde faaet, skildrede han mig Landets Elendighed i saa levende Farver, at jeg gik ind paa hans Tanke om at anholde Struensee, og nu skal De høre den Plan, jeg foreslog ham. Paa en af Deres Køreture med Kongen skulde De føre ham til Rundersdal (en Kro paa Vejen til København); der skulde Osten,

Numsen*) og nogle flere, man nærmere vilde enes om, være til Stede, og man vilde da formaa Kongen til at drage videre med Dem til København efter at have underskrevet en Ordre, som skulde have været overgivet Numsen, om at føre Struensee til Kronborg og holde Dronningen indespærret i hendes Værelse. Numsen vilde kunne være tilbage til Hirschholm omtrent samtidig med, at Kongen kom til København, og før man hos Dronningen havde faaet nogen Anelse om vort Møde og Struensees Bortførelse. Desuden skulde jeg være bleven tilbage for at bortlede Opmærksomheden og hindre, at man for tidligt spurgte efter, hvor han var bleven af. Naar Struensee først var arresteret, vilde man have ladet ham undvige over til Sverige, og jeg skulde nok have fundet Midler til at trøste Dronningen. Osten bifaldt hele Planen paa det nær, at han ikke vilde tage til Rudersdal; det, han samtykkede i, var altsaa, at man ved at føre Kongen til Slottet i København gjorde ham selv til Statens Herre, naar det blot skete uden Fare for hans Person, og derfor nægtede jeg at foretage noget."

Aarsagen til, at Grev Osten var kommen i saa stor Uro, var blot en ringe Forvikling i hans Styrelsesfelt, men en, som hans Fejhed havde ladet ham synes langt større. Jeg fik Underretning om den nogle Dage efter fra hans eget Kontor. Kontreadmiral Hooglandt, som krydsede i Middelhavet efter de algierske Korsarer, havde opbragt et venetiansk Skib, som havde Foræringer med til Deyen, og da Republiken Venedig ikke havde nogen Gesandter i Nordeuropa, havde den henvendt sig til det franske Hof med sine Klager, og Hertugen af Aiguillon havde skrevet i en meget truende Tone. Dette var den slemme Sag, for hvis Skyld det var nødvendigt at kuld-kaste Ministeriet og oprette et Statsraad. Otte Dage senere, da Hertugen af Aiguillon var bleven bedre underrettet og havde sendt en Note i mildere Form, fik Grev Ostens Bekymring en anden Genstand; nu frygtede han Grev Brandts Aabenmundethed, og jeg har meget gode Grunde til at tro, at han kom den i Forkøbet ved at aabenbare Kabinetministeren det Komplot, som man havde villet

*) Kommandanten over de vagthavende Dragoner.

haft ham med til, men som hans Venskab naturligvis havde forbudt ham at inklade sig i. Mine Bøviser er følgende. En Patriot, hvorved forstodes en Fjende af Førsteministeren, en Mand, der den Gang meget ofte kom sammen med Grev Osten, og som havde sine Grunde til at regne ham for den, han var, lod mig anmode om en hemmelig Samtale. Her bad han mig om endelig af de vægtigste Hensyn at være forsigtig overfor Grev Osten, der, sagde han, „i det mindste er meget aabenmundet“. Paa samme Tid modtog Numsen, som kommanderede Dragonafdelingen i Hirschholm, en Gunstbevisning, han havde søgt om, og Struensee sagde til en af sine Venner: „Jeg har ladet ham faa denne Begunstigelse, fordi jeg véd, at han har villet arrestere mig.“ Endelig sagde Grev Brandt i en anden Samtale, som jeg havde med ham under fire Øjne, og hvori han tog sig for at holde en Lovtale over Struensees Dyder: „Han har en overordentlig Agtelse for Dem, og han har nylig sagt til mig: „Reverdil er saa retskaffen en Mand, at selv om han førte Kongen til Rudersdal med den Hensigt at overgive mig til mine Fjender og saaledes fremkaldte min Fængsling, der maaske kunde føre til Skafottet, maatte jeg alligevel have Agtelse for ham; han vilde nemlig tro, at han derved sikrede Statens Bedste.“

Osten havde altsaa ikke ladet sig nøje med at røbe det Komplot, hvis virkelige Ophavsmand han selv var, og skrive det paa en andens Regning, men han havde prisgivet Numsen og mig, der ganske vist havde været udsete til at spille en Rolle deri, men ikke havde ringeste Kendskab til det, og navnlig havde han sandsynligvis anklaget mig, der havde nægtet at inklade mig paa noget som helst, just samme Dag, som han havde tænkt paa at bruge mig i sine flygtige Planers Tjeneste. Det er overflødigt at fremhæve, hvor sjældent højsindet Struensee her viser sig; han ikke alene tilgiver os, men taler ikke derom og søger ikke paa nogen Maade at fjerne os fra Kongens Person.

De omtalte fortrolige Samtaler med Brandt havde jeg selv søgt for at lette mit Hjerte for noget af, hvad der tyngede det. Da jeg ikke stod i nøjere fortroligt Forhold til Struensee, og endnu mindre til Dronningen, som kun han talte med i Enrum, havde jeg ingen

anden Mellemand end Brandt, naar jeg vilde lade ham noget forstaa. Et af mine Raad gik ud paa, at man skulde holde Skinnet bedre vedlige, et andet paa, at man skulde vise Enkedronningen og Prins Frederik større Hensyn, yde Udstyr til Prinsens Hofholdning og behandle ham som Kongens Broder, og endelig holdt jeg for, at nu da Kongens aandelige Tilstand blev mere og mere aabenbar udenfor Hoffets egen Kreds, burde Dronningen, der af Loven udpegedes til Regentinde under en Mindreaarighedsperiode, indtage en mere iøjnefaldende Plads ved Regeringsforretningerne og stræbe at vinde Folkets Agtelse og Tillid ved større Nedladenhed og ved undertiden at optræde som den, der udvirkede Gunstbevisninger fra Hoffet. Alle mine Opfordringer blev frugtesløse, og det eneste, jeg opnaaede, var gennem de Svar, jeg fik, at overbevise mig om, at Dronningen og Yndlingen ikke havde nogen Planer om en Statsomvæltning, saaledes som man ude blandt Folk beskyldte dem for.

En anden Beskyldning, som udspreddes i Stilhed af de ondsindede og vandt Indgang hos de lettroende, var, at man i det skjulte mishandlede Kongen. Naar han havde trættet alle ved sine Daarskaber, blev han ofte ladet flere Timer om Dagen alene med de to Børn, jeg tidligere har omtalt. Undertiden kom hertil en ung Pige ved Navn Phøbe, der ved Plyndringen af Bender var bleven bortført fra et Harem, og som Falkenskjold havde foræret Dronningen. En af de Ting, hvormed Kongen morede sig sammen med sine unge Kammerater, var at slaas, og da han for ramme Alvor søgte at gøre dem Fortræd og endog at dræbe dem, holdt de gerne sammen imod ham to ad Gangen; men pryglet blev han kun saa meget, han selv syntes om, og efter egen Ordre, og bortset fra dette gjorde den lille Flok ikke andet end at forsvare sig. Kongen havde ofte villet have Yndlingerne til at prygle sig, men i min Tid blev han kun én Gang virkelig mishandlet, og da dette frastødende Oprin gav Stof til en Kriminalproces, er det uundgaaelig nødvendigt at skildre det.

En Dag ved Dronningens Frokost, hvor otte til ti Personer var tilstede, hændte det, at Kongen, der næsten aldrig deltog i Samtalen og havde siddet en lille Tid og mumlet mellem Tænderne, plud-

selig brød højt ud, idet han i Stemmen efterlignede en Skuespiller i hans Trop:

„Jeg skal give Dem en Dragt Stokkeprygl. Det er Dem, jeg taler til, Hr. Greve, hører De?“

Denne Fornærmelse havde aldeles ingen Anledning, og som ægte Hofmand skjulte Grev Brandt, der var den tiltalte, det Indtryk, den gjorde paa ham. De tilstedeværende blev stille, og kun deres Tavshed udtrykte, hvad de følte. Et Øjeblik efter tog Dronningen og Struensee Kongen til Side og talte meget ivrigt til ham, uden at man dog kunde høre, hvad de sagde. Kongen kaldte ad mig, da han trak sig tilbage, og jeg fulgte med ham, som jeg plejede. Han sagde ikke noget til mig, da vi blev alene, om sit fornærmelige Udbrud, og jeg gjorde ham heller ingen Forestillinger derom, som jeg vilde have gjort, den Gang han endnu ikke var afgjort vanvittig. Struensee dadlede mig senere, fordi jeg ved at holde den ulykkelige Fyrste ved Selskab havde ydet ham Trøst (*Trost*), som han selv udtrykte sig. De havde ønsket, at Ensomheden skulde være en Slags Straf, eller at jeg i det mindste skulde have irettesat ham, en Tankegang, de kun alt for nøje handlede efter, da jeg havde undladt det.

Dronningen og de to Grever besluttede nu efter en fælles Raadslagning, at Kongen skulde have en Lære, der kunde forskaane dem for saadanne Optrin i Fremtiden. Da dette var aftalt, kom Struensee efter Sædvane og løste mig af ved den Tid, der skulde arbejdes, det vil sige skrives under. Han sagde her til Kongen, at Grev Brandt var Adelsmand og nødvendigvis maatte kræve Oprejsning for en saa alvorlig og offentlig Forhaanelse som den ved Frokosten. Kongen svarede, at Brandt var en Kujon, der ikke vilde være i Stand til at tage en Fornærmelse ilde op.

„Jo, det er han bestemt paa,“ svarede Struensee, „og der er ikke andet for, Deres Majestæt, end at tænke paa, hvilken Slags Oprejsning De vil give ham.“

Efter Middagen traadte Brandt ind i Kongens Værelse og sagde til de to Knægte, der holdt ham ved Selskab, at Dronningen lod dem kalde. Efter saaledes at have skilt sig af med dem lukkede han

Døren i Laas, gav sig til at gaa i Rette med Kongen for den Forhaanelse, han havde tilføjet ham om Formiddagen, og krævede Oprensning af ham, idet han overlod ham Valget af Kampmaade. Efter at Kongen havde forkastet baade Kaarde og Pistoler, blev de enige om at slaas paa Næverne. Hidtil havde det kun været et urimeligt og dumdrigt Indfald, der fik en vis Berettigelse ved den Maade, de andre Yndlinger havde behandlet deres Herre paa, en Maade, han selv syntes overmaade godt om; men under Slagsmaalet blev Brandt som rasende og glemte fuldstændig baade de Følger, hans Raahed kunde faa, det Hensyn, han skyldte sin Herre som Konge, og det andet Hensyn, som falder fintfølede Mennesker endnu naturligere, det, man skylder en ulykkelig, der er lige svag paa Legeme og Sjæl. Han slog ham uden Medlidenhed, udskældte og truede ham paa det groveste, bed ham, kastede ham til Jorden og tvang ham til at bede om Naade, hvorpaa han lod ham alene, aldeles mørbanket og endnu mere forskrækket.

Efter at jeg havde faaet Underretning om dette afskyelige Oprin baade af den ulykkelige Konge selv og derpaa af Brandt, gik jeg aabent i Rette med denne derfor. Jeg talte ogsaa med Struensee om det, omend kun i almindelige Udtryk, idet jeg sagde, at Grev Brandt ganske havde forglemt sig, og at der burde træffes Forholdsregler for at forebygge, at et saadant Oprin gentog sig. Struensee paastod senere overfor sine Dommere, at han først i sin Fængselstid havde faaet at vide, hvor overdreven en Raahed Brandt havde vist, og at denne havde lovet ham ikke at lægge Haand paa Kongen. Det er imidlertid sikkert, at Struensee sagde til Brandt, da han havde aflagt Beretning:

„Det er godt; nu vil vi faa Ro; lad os blot ikke tale om det.“

Grev Brandt blev ogsaa nu ved Hoffet i samme Stilling som før, mere hadet og frygtet af Kongen end nogensinde, men i øvrigt med al den Lejlighed til at omgaas ham og hele det Præg af at staa ham nær, som en erklæret Yndling har. Struensee bragte en Slags Forsoning i Stand mellem Kongen og ham og lod ham noget senere faa Stillingen eller Titelen som Garderobe-Stormester med Ret til at lade sig kalde Excellence, en Udmærkelse, der ifølge

Hofetiketten tilkommer Folk af første Rangklasse. Dette maatte til for at dæmpe Misundelsen hos Brandt, som ikke vilde vige for nogen i Rang og Værdighed, og som, hvis han ikke vedblev at være Struensees Ven, kunde blive en meget farlig Fjende. At skabe en tom Titel, en Embedsværdighed uden Gerning eller Myndighed, og forøge Hoffets indholdsløse Prunk var noget, der stod i aaben Strid med de Grundsætninger, som Ministeren fra først af havde lagt for Dagen, og som han vilde støtte sig paa i sin Reform af Staten; men han maatte nu lidt efter lidt blive anderledes i sin Fremfærd og Tankegang, tvungen af de vanskelige ydre Omstændigheder og sin egen Magtstilling, hvis Omfang og Farer han ikke havde beregnet, før han skaffede sig den.

I Førstningen havde han vist streng Uegennytte og satte en Ære i en fuldkommen Simpelhed, saa han regerede uden Titel og ydre Udstyr; senere havde han villet have baade Titler og Penge. I Førstningen havde det været en af hans Grundsætninger, at Kongen, som Forvalter af Nationens Midler, aldrig burde uddele egentlige Foræringer; siden hen havde han tillagt sig den Tankegang, at de, der var umiddelbart omkring Kongen, burde tilfredsstilles (hvilket var det samme som at ville fylde Danaidernes Kar).

Efter at have opløst Hestgarden og kun beholdt en Bataillon Fodgarde tilbage tog han sig ogsaa for at opløse denne Bataillon, idet han ikke des mindre paastod, at Slottet og Kongen vilde blive bedre vogtede end tidligere. Disse Skridt fremskyndede i høj Grad hans Undergang.

X.

UHYGGELIGE RYGTER. — MYTTERI I GARDERBATAILLONEN.

Dronningen og Struensee vilde gerne have forlænget deres Ophold paa Hirschholm; men dets Beliggenhed passede alt for daarligt ind i den Forlystelsesplan, man havde lagt. Man tog to Gange om Ugen til de franske Theaterforestillinger i København, drog afsted Klokken fem og kom først tilbage Klokken to om Natten, og disse Udflugter vilde være bleven utaalelige i Hjertet af Vinteren. Man

maatte nærmere til Hovedstaden, skønt man var ganske klar over, at man derved ogsaa kom nærmere til de fjendske Sammenslutninger og Faren.

Struensee sagde undertiden, at han vilde faa samme Skæbne som Concini; men han følte ingen Ængstelse for Dronningen og forestillede sig oven i Købet, at Kongen af Englands Søsters Beskyttelse vilde være ham et Værn mod Fængsling eller Retsforfølgelse. Folket, der altid før var saa højt prist for sin Lydighed, befandt sig nu i en Gæring, der varslede om forestaaende Oprør, og jeg véd intet bedre at sammenligne det med end en syg, hvis Nerver er i en stadig Ophidselse, saa at det ubetydeligste Tilfælde bringer ham i Krampetrækninger. Da Ministeren lod Hoffet tage Bolig en Fjerdingvej fra København i Begyndelsen af December og i selve København i Begyndelsen af Januar, troede han at burde træffe nogle Bestemmelser af Hensyn til den offentlige Ro og sin egen Sikkerhed. Disse Forholdsregler blev nye Vaaben i hans Fjenders Hænder, og de forsømte ikke at anvende dem med underfundig Hadskhed. Man udsprede allerede, at det var hans Hensigt at afsætte Kongen eller rydde ham af Vejen og derpaa ægte Dronningen og lade sig udraabe til Rigsforstander. Visse Forordninger fra hans Ministertid, som jeg andetsteds har omtalt, syntes at give disse Rygter Hjemmel, og alle hans Skridt fortolkedes i samme Retning.

I nogen Tid havde Kommandantskabet i København været foreløbig overdraget til Oberst Sames. En Garnison paa syv Regimenter maatte imidlertid kræve en Officer af første Klasse, og Ministeren, der ikke kunde døje en Stormand i sin Nærhed, men langt om længe nødtes til at besætte denne Post, gav den til Generalmajor Gude. Straks kom det til at hedde sig, at denne Olding var bleven valgt paa Grund af sin Føjelighed og Godmodighed; han var mindre Militær end Skolemester og havde i lang Tid ikke haft anden Virksomhed end Tilsynet med Kadetternes Opdragelse; men det var hans Discipel Falkenskjold, Ministerens tro Tilhænger, der havde udpeget ham for at føre Kommandoen i hans Navn, indtil han selv turde overtage hans Post, og ingen anden General vilde have stillet

ELIE SALOMON FRANÇOIS REVERDIL

sig umiddelbart til Kabinettets Raadighed. Næppe var Gude bleven udnævnt, før han fik Ordre til at tage Forholdsregler for at vaage over den offentlige Sikkerhed, der syntes truet. Han udstillede to Dragoner som Skildvagt ved Slotsporten; Kanonerne omkring Hovedvagten blev ladede med Kardætsker, og en Del andre Kanoner holdt man i Reserve paa Tøjhuset, ladede paa samme Maade og rede til at gøre Tjeneste. Alt dette regnedes i den offentlige Mening for lutter Truselsforanstaltninger til at holde Menigmand i Skræk, just paa det Tidspunkt, da den Omvæltning, Ministeren havde planlagt, skulde bryde ud. Der kom et Rygte ud, at man havde paatænkt at afvæbne Borgerskabet, men at den Oberst, der kommanderede dets Væbning, havde svaret, at hvis man fratog hans Mandskab dets Bøsser, vilde det forsvare sin Konge med Brostenene. Tilbøjeligheden til at tage alt i ond Mening gik til sidst saa vidt, at da Struensee havde anskaffet sig en Karet (han havde nemlig ikke hidtil selv haft nogen, men havde brugt Hofvognene), blev der ogsaa givet dette nye Skridt en slem Udlægning, idet man sagde, at det var en Stadsvogn, i hvilken han vilde vise sig paa Omvæltningdagen.

Donnen over ham blev endnu skarpere, da man fik at vide, at det paatænkte at opløse den eneste Garderbataillon, der var tilbage. Denne Bataillon, sagde man, var næsten helt sammensat af Nordmænd, hvis velkendte urokkelige Troskab mod Herskerens Person vilde have været til Hinder for Ministerens Foretagender. Han vilde nu overdrage Vagten over Slottet og Kongen til andre Regimenter, for Størstedelen sammensatte af tyske hvervede Soldater; desuden vilde han lade dem afløse hinanden for at hindre dem i at lære de forskellige Veje, der førte ind i Slottet, at kende. Dette var alt sammen taabelig Snak, støttet paa de rene Indbildninger.

Næppe Halvdelen af denne Bataillons Soldater var Nordmænd; deres Tjeneste og Vagtgerning havde ingen som helst Forbinde'se med Kongens personlige Sikkerhed; ingen af dem havde haft Vagt paa Slottet i Hirschholm eller havde saa meget som været i dets Nærhed om Sommeren; til enhver af Dagens eller Nattens Tider stod Adgangen til Kongen aaben for hvem, der havde ondt i Sinde,

om der gaves saadanne, og ganske særlig var han prisgivet just dem, man tillagde forbryderske Anslag. I København var Schweizerne ved Porten de eneste, der havde Ordre til at bortvise mistænkelige Personer, og hvis de sammensvorne, man fortalte om, havde været selve de sædvanlige Beboere af Slottet, vilde Portschweizerens Vagthold være lige saa unyttig som Soldaternes. Der var Adgange, hvor der aldeles ikke var Vagt, og hvortil just de paagældende havde Nøglerne, og man kunde komme ind i det egentlige Slot baade fra Staldene og fra Teatersalen. Og hvad der endelig maa gøre det af med enhver slem Mistanke, er, at det i Virkeligheden ikke drejede sig om en saadan Opløsning af Garden, som man havde paastaet. Man havde blot befalet, at Korpsets fem Kompagnier skulde føjes som Grenaderer hvert til et af de fem Infanteriregimenter, som laa i København, og at Grenadererne, altsaa de samme Kompagnier, skiftevis skulde tage Vagten paa Slottet. Man lod de daværende Officerer, Underofficerer og Menige beholde deres høje Lønning og de førstnævnte deres Grader; kort sagt, der fandt egentlig foreløbig ingen Opløsning Sted, undtagen for Stabens Vedkommende, og selv dens Officerer beholdt deres Grader i Hæren. I Virkeligheden var det vistnok blot Staben, som ikke passede Ministeren. Han kunde ikke lide saadanne Folk, som var bleven hurtigt forfremmede, for største Delen ved Hjælp af Krogveje, og som havde Ret til at vise sig ved Hoffet uden hans Tilladelse.

Denne Forandring, der dog havde saa lidt at sige, var nær ved at volde et skrækkeligt Oprin med Oprør og Blodsudgydelse. Da Korpskommandanten havde modtaget sine Ordre den 24nde December, lod han Soldaterne kalde for sig i smaa Partier for at forklare dem den Forandring, der skulde foregaa med deres Stilling. De fleste af første Kompagni havde allerede begivet sig til den Kaserne, der tilhørte det norske Livregiment, i hvilket de var indlemmede, da de, som stod paa Gaden og ventede paa deres Tur til at faa Forklaring, og som imidlertid havde drukket Brændevin, begyndte at gøre Mytteri.

De dristigste forestillede deres Kammerater, at da de havde taget Tjeneste som Gardere, var det et Brud paa deres Kapitulation,

naar man gjorde dem til simple Soldater, at der for et Aar siden var bleven oplæst for deres Front et Forbud mod at søge Værtshus med Soldaterne og omgaas med dem, og at tilforn de, som havde opført sig slet, var bleven degraderet og stukket ind i andre Regimenter. Hvilken Brøde havde de da begaaet, siden de skulde straffes saaledes? De havde Ret til at fordre enten at faa deres ubetingede Afsked eller, at deres Kapitulation nøjagtig overholdtes. Denne Degradation var et Værk af Generalitetet, over hvilket de allerede havde saa megen Grund til Klage, og hvis Kongen blev underrettet derom, vilde han ikke taale en saa skrigende Uretfærdighed.

Der var kun meget faa af disse Mytteristiftere, der havde taget Tjeneste som Gardere; de andre var udvalgte Folk, som var bleven afgivne af Infanteriregimenterne. Til Officerernes Forsøg paa at tale dem til Rette, svarede de, at de ikke anerkendte dem længere, efter at de havde samtykket i at træde ind i et andet Regiment end deres eget. Kommandanten kom til og vilde sende dem til Hovedvagtzarresten, men dette blev en ny Anledning til Klage og større Tumult, da Garderne, som havde deres Fængsel paa Slottet, aldrig blev sendte til Hovedvagten.

To andre Kompagnier, der havde faaet Kongens Ordre forelæst og allerede vidste, hvad der var foregaaet, gav sig nu til at huje og pibe og vendte Ryggen til, og da Oberst Køller med Magt vilde føre de Soldater bort, der var indlemmede i hans Regiment, fældede de Bajonet imod ham og vilde have dræbt ham, hvis ikke en af deres Lieutenanter, Trolle, havde slaaet deres Bøsser i Vejret med sin Stok.

Medens dette foregik paa forskellige Steder i Byen, var man ved at afløse et andet Kompagni, der skulde trække fra Vagten paa Slottet. Troppen gik ogsaa fra Vagtstuen, men medens de Grenaderer, der skulde træde i Stedet for den, traf nogle Forberedelser til deres nye Tjeneste, forlod Soldaterne deres Officerer og gik atter ind paa Vagtstuen, og denne Trop var nu den stridigste af alle.

En Afdeling af disse Oprørere drog hen til Hovedvagten for at udfri dem, man havde sat ind dér, og da Officeren saa' dem saa

mandsstærke, troede han ikke at burde gøre Modstand. En anden Skare besluttede at gaa til Kongen og underrette ham om den Uret, der var gjort dem. Officeren, der kommanderede ved Vesterport, hvor de først mødte op, nægtede dem at komme igennem; men ved Nørreport, hvor de dernæst drog hen, fik de Lov at passere af den vagthavende Officer, der var et rent Barn. Paa Vejen langs med Glaciet mødte de Falkenskjold, hvem man i den offentlige Mening gav Skylden for Opløsningen af deres Korps. De raadslog med hverandre, om de skulde slaa ham ihjel, men da de ikke var fuldkommen visse paa, at det var ham, lod de ham gaa. Kort efter mødte de Kongen i hans lille engelske Kaleche med lige saa ringe Bedækning som sædvanligt; hans Postillon og en Rideknægt til Hest udgjorde hele hans Følge, og kun jeg sad inde i Vognen hos ham. Soldaterne opstillede sig i to Rækker, for at han kunde komme forbi; en af deres Officerer, der havde fulgt med dem hele Tiden, overtalte dem til at bære sig saaledes ad og ikke staa Kongen i Vejen paa hans Køretur, da han let kunde blive forskrækket, naar de pludselig traadte frem, og tiltro dem voldsomme Hensigter. Hverken Hans Majestæt eller jeg havde endnu faaet nogen Underretning om, hvad der foregik, og denne lille Afdelings ærbødige Optreden skulde ingenlunde vække nogen Formodning om Oprør.

Fra først til sidst var der over Mytteristifternes Færd en Blanding af Dumdristighed og Maadehold, hvilket giver et ejendommeligt Præg til denne urolige Dag, som endte uden Blodsudgydelse og Plyndring. Overraskelsen bliver endnu større, naar man véd, at de opmuntredes af en Befolkning i Gæring. Det var Juleaftens Dag, paa hvilken hele det danske Folk er optaget af Gæstebud og Glæde. Herskaberne beværter deres Tyende godt, og selv den fattigste Haandværker lægger i Forvejen noget til Siden af sin Fortjeneste for at forsyne sin Kælder med Vin eller Brændevin og sin Køkkenkrog med et Stykke Fjerkræ til Festens Forherligelse. Disse Forraad blev nu uddelt i Overflod til Oprørerne, hvis Sag stod for Almuen, ja for tre Fjerdedele af de højere Klasser som hele Folkets Sag. Matroserne, den anden Oprørerflok, der imidlertid ellers i sine Optøjer snarere søger Klammeri med Soldaterne end understøtter

dem, Matroserne tilbød Garderne Hjælp i deres Mytteri, og man har forsikret mig, at Artilleristerne underhaanden havde ladet dem vide, at de vilde modtage dem paa Tøjhuset og forene sig med dem. Sagen var, at de saa' paa hinanden som Nationens Forkæmpere, og at alle ligefra Ministrene til de menige Soldater brændte af Begærlighed efter at tage Parti mod Udlændingene.

Medens et af det opløste Korps' Kompagnier var draget til Kaserne, hvor man havde taget Soldaternes Bøsser og givet dem Lov at gaa, hvorhen de vilde, og medens flere andre Afdelinger strejffede om i Gaderne eller sad rundt paa Værtshusene, var de, der havde sat sig fast i deres Vagtstue paa Slottet, bleven styrkede af den Mad, man havde forsynet dem med, og ophidsede af Brændevinen og holdt nu haardnakket paa at ville blive der. Forgæves afsendte Kabinettet Adjudanter til dem, forgæves Generaler; de fremturede i deres Forlangende enten at blive afskedigede eller genindsatte i deres tidligere Stilling. Det nyttede ikke, man forestillede dem, at det kunde koste dem deres Liv: de svarede, at de vilde hellere dø end vanæres.

Forøvrigt optraadte de ikke respektstridigt overfor disse Budsendinge undtagen overfor Københavns Kommandant, Gude, som de kaldte „en gammel Kærling“ og puffede lidt til, medens de stimlede sammen omkring ham. Endelig tog General Gähler ud til Frederiksberg af Frygt for, at Oprinet skulde tage en sørgelig Ende, udvirkede en Afskedsbevilling for alle Soldaterne og overbragte dem den i behørig underskreven og besejlet Tilstand. Men Soldaterne, som stedse bildte sig ind, at man vilde føre dem bag Lyset, gjorde Indvendinger mod dette Dokuments Form. Ved Efterretningen herom gav Struensee Generalitetet følgende Svar: „De er Militærer og maa kende Midlerne til at skaffe Dem Lydighed, og Kongen venter, at Vagtstuen er ryddet for oprørske Soldater før Midnat.“

Senere, da Struensee sattes under Anklage, gjorde man mange Ophævelser over dette Svares Form og over, at det ikke havde Kongens Underskrift. Selve Ordren var ogsaa meget uforsigtig, og man var i det hele ved denne Lejlighed gaaet meget uforsigtigt til

Værks. Prinsesse Charlotte, Kongens Grandtante, Enkedronningen og Prins Frederik boede alle paa Slottet, og man gav sig endda til at træffe Forberedelser til at belejre det, saa at disse kongelige Personer kunde have set Kanoner blive rettede mod deres Bolig, og der kunde være flydt Blod udenfor deres Dør.

Lykkeligvis forebyggede en Hr. von Bülow, der var Kammerjunker hos Prins Frederik, at det kom til saadanne forargelige Voldsomheder. Han havde staaet i Hestgarden, der havde samme Uniform som den oprørske Bataillon, og han gik nu til Soldaterne og holdt en Tale, hvori han mindede dem om, at han havde staaet i Garden, og gav dem sit og Prinsens Ord paa, at de var afskedigede. Dette fik dem til at gaa fra hinanden. Dersom Kongen havde været skikket til at træde frem for dem, vilde denne Løsning have været endnu lettere, men da man vidste, at det var umuligt at fremstille ham uden at gøre ham til Latter, synes det, som om man burde have forudset, hvad der indtraf, og begyndt med at afskedige Fodgarden, som man havde gjort med Hestgarden, og givet hver af Soldaterne en Naadepenge. De fleste vilde da have ladet sig hverve igen allerede samme Dag. Endnu klogere vilde det have været at undlade at røre ved et Korps, som Nationen satte sin Lid til, som man paa en Maade havde lovet at opretholde ved Opløsningen af Hestgarden, og hvis Afskaffelse var saa ringe en Besparelse. Nogle Officerer, der havde været med i Krig, saa' i dette Mytteri et for-dærveligt Brud paa Mandstugten og regnede det for umuligt nogen-sinde at rykke i Felten med en Hær, hvor de, der gav et saadant Eksempel, forblev ustraffede. De foreslog at lade hver tiende Mand af Oprørerne skyde, men man lod dem ikke lide mindste Straf. Nogle af Garderne tog Tjeneste i andre Regimenter; adskillige vendte tilbage til deres Hjemstavn i Norge; ikke faa søgte at friste Livet i København i Forventning om en Omvæltning, som Rygtet vilde vide var nærførestaaende, og som virkelig ogsaa var det, hvorvel endnu ingen vidste, ved hvilke Midler den skulde iværksættes.

XI.

SAMMENSVÆRGELSE MOD YNDLINGERNE. — ENKEDRONNINGEN OG PRINS FREDERIK SLUTTER SIG TIL DEN. — YNDLINGERNE, DRONNING MATHILDE OG DERES TILHÆNGERE FÆNGSLES. — HVAD DER FOREGIK INDEN PROCESSEN.

Var det i Riget nogen Mand, om hvem Struensee maatte tro, at han intet havde at frygte af ham, maatte det være Grev Rantzau. Ikke des mindre var han just afskyet af ham. Dette Had var opstaaet fra det Øjeblik, Struensee ganske satte hans Raad til Side, fordi han havde indset, hvor falske de Anskuelser var, han havde dannet sig under deres Samtaler i Altona, og hvor megen Lidenskabelighed der hos Greven var blandet med enkelte Glimt af Snille. Rantzau var ingenlunde kommen til at dele Magten med en Minister, som han dog mente, han selv havde skabt, men havde blot faaet den tredie Plads i Generalitetet. Efter saa mange heldige Rænkespind, efter at det var lykkedes ham at fordrive sine vigtigste Fjender, og han havde været Førstemand en ganske kort Tid, stod han altsaa nu som en Læges afhængige Hjælper og tilsidesat af den Mand, der skyldte ham, hvad han var; han maatte ligesom Ministeren være Skive for det almindelige Had uden at sidde inde med nogen Indflydelse eller opnaa nogen af alle de Naadesbevisninger, han havde haabet, at denne utaknemmelige vilde skaffe ham. En af hans kæreste Drømme havde været at faa det rigsumiddelbare Grevskab Rantzau genoprettet til Bedste for sig. I det mindste havde han da troet, han kunde gøre Krav paa at leve uforstyrret; men tværtimod kunde han nu aldrig faa Fred for sine Kreditorer, ikke en Gang midt i selve den Kreds af Partigængere, han var gaaet op i. Han var da ogsaa stærkt forgældet og havde alligevel stadig samme Lyst til Ødselhed. Indtægten af hans Fædrenegods Ascheberg var næppe tilstrækkelig til at dække Renterne af hans egen og hans Faders Gæld. At slaa stort paa var ikke andet, end hvad Sømmelighed krævede af en Rantzau, og han havde lige saa fuldt Ret som de andre til de Pengegaver, der uddeltes ved Hoffet. I Haab

om, at disse Gaver i værste Fald vilde sætte ham i Stand til at klare sin Gæld, havde han foreslaaet en ny Lov, som skulde skaffe Stormændene et sikkert Værn mod deres Kreditorer, og da hans egne blev paatrængende, vilde han benytte sig af sin Ret som holstensk Adelsmand og henvise dem til at søge Fyldesgørelse i hans Ejendomme i Holsten. Men Kreditorerne indhentede herom en Erklæring fra Kancelliet, som med Kabinettets Billigelse udtalte, at hans Person, hvor den saa var og hvilken Værdighed den saa var ikklædt, ikke var mere ukrænkelig end hans Ejendom. Rantzau sammenlignede da sig selv med en Hare, som Jægerne har forfulgt til dens Leje.

Medens hans Stilling var saa truet, og han gjorde Brug af sine sidste Kneb, fornyede han sit Bekendskab med en Mand, som han havde truffet under sit korte Ophold i Petersborg, og som havde alvorligere Grund til Klage over Kabinettet. Han havde oprindelig heddet Bering og var en nær Slægtning af den Bering, der er bleven uddødelig ved sine Opdagelser ved Kamtschatka og sit sørgelige Endeligt. Efter at have forladt sin Hjemstavn i Jylland for at oprette et Handelshus i Lübeck havde han klaret sig saa godt ved sin Fallit dér, at han ikke længe efter af Regeringen i Kiel, det vil sige af Storfyrsten af Rusland som holstensk Hertug, opnaaede Udnævnelse til Hofraad og Optagelse i Adelsstanden under Navnet Bering-skjold. Han var en mager, huløjet Mand, i hvis Indre en stille Ild brændte, tavs, men lidenskabelig og dog med stort Herredømme over sig selv, en udmærket Iagttaget af Mennesker og Ansigtstræk og derfor vel skikket til Rænker og Partimanøvrer.

Efter Peter den Tredies Tronbestigelse drog han til Petersborg under Paaskud af at gøre sin ny Herre og Velgører sin Opvartning, men i Virkeligheden for at udspejde hans Planer og meddele dem til Ministeriet i København. Til Løn herfor fik han en Aarpenge paa fem Hundrede Daler. Han vendte atter tilbage til Rusland i 1762, da der var ved at udbryde Krig mellem de to Stater; men da han var bleven stemplet som Spion — nogle siger som dobbelt Spion — var han nær bleven sat fast i Königsberg og undgik kun Galgen ved at slippe bort i Forklædning.

Nogle faa Aar efter, da man solgte Krongodserne i Danmark ved Auktion for at klare Statsgælden, købte han et Gods paa Møen. Ved disse Salg gav man Køberne Henstand under Forbehold af, at naar Afdragene ikke betaltes nøjagtigt, skulde deres Godser stilles til ny Auktion, og de selv tage Risikoen og det mulige Tab derved. Nu hændte det, da et Afdrag paa ti Tusinde Daler, som Beringskjold skulde udrede, var ved at forfalde, og Pengemidlerne dertil ogsaa virkelig forelaa, at han saa' sig nødt til at gøre en anden nødvendig og uforudset Brug af dem. Han var nemlig bleven stævnet af en hamborgsk Købmand som Kautionist for Gotzkowsky, der 1763 havde været Bankier for Hoffet i Berlin, og turde ikke indlade sig paa noget Forsvar, fordi han fik at vide, at Modpartens Sagfører havde skaffet sig en Genpart af en vanærende Dom, der var overgaaet ham i Hamburg for Assurancesvig (Baratteri), og agtede at gøre Brug af den.

Brødrene Struensee havde faaet den fortjenstfulde Tanke at bringe nogle af Krongodserne ud af privat Eje for paa disse at give Eksemplet paa en forstandig Frigørelse af Bønderne. Hertil gav Beringskjold dem nu en saa meget gunstigere Lejlighed, som han i den Grad havde forværret sine Fæsteres Stilling, at han havde paadraget sig Processer fra dem og var bleven vist til Rette af Domstolene. Han var en saa meget grusommere Tyran, som han var det af Grundsætning og ikke var bange for højlydt at udtale, at de, der havde arbejdet paa Bøndernes Frigørelse, fortjente Døden.

Det var da Ministerens Agt at tage Ejendommen fra ham; men han gik herved til Værks med den fremfusende Vilkaarlighed og Uvidenhed om Formerne, som allerede havde givet et hadefuldt og latterligt Præg til saa mange af de Foranstaltninger, hvorved han kun havde haft det almindelige Bedste for Øje. Til Fremme af sin Hensigt tilstillede han Hofraad Beringskjold en Kabinetsordre om at rømme Godset X... paa Møen. Beringskjold adlød ikke. Derpaa fulgte en Kabinetsordre til det danske Kancelli om at lade ham sagsøge af Generalfiskalen. Kancelliet overdrog min Ven Høyer som Departementschef at forestille Hoffet, at Generalfiskalen kun anvendtes i kriminelle Sager, saa et Søgmaal fra ham kom til at staa

som Indledning til Beskæmmelse og en Plet, der vanskeligt kunde afviskes; dette var en civil Sag, hvor Amtmanden var den rette Sagsøger. Ministeren blev meget vred over, at man indlod sig paa at oplyse og tilrettevise ham; han paastod, at Fiskalen i enhver Slags Sager burde optræde paa Kongens Vegne, og at der desuden her forelaa en kriminel Handling, eftersom man havde vægret sig ved at lyde lovmæssige Ordre. Han gik dog sluttelig ind paa at overlade Kancelliet Valget af Sagsøger, og Beringskjold blev da sat ud af sit Gods efter Paastand af Amtmanden paa Møen. Han havde faaet Nys om den Plan at lade Fiskalen sagsøge ham og var bleven rasende derover, og ikke mindre rasende blev han over at miste sin Ejendom, hvorvel han ikke havde betalt Godset. Han hævdede (og i Virkeligheden med Føje), at det, at han ikke havde opfyldt sine Forpligtelser, kun burde medføre, at han faldt ind under Salgskontraktens Bestemmelse om Misligholdelse, hvorefter hans Ejendom skulde stilles til ny Auktion, og han selv tage det mulige Tab, altsaa ogsaa Fortjenesten, hvis den solgtes for mere end den første Auktionspris; der vilde ogsaa uden Tvivl være bleven indrømmet ham nye Betalingsfrister, og han vilde kunne blive Køber for anden Gang.

Opfyldt, som han var, af Trang til at udøse sin Galde fandt han næsten alle tilbøjelige til at lytte til hans haarde Udfald mod Ministeren. De, der ikke selv havde lidt ved de mange Afskedigelser, levede i Frygt for, at det snart vilde gaa ud over dem, eller deltog i deres Slægtninges og Venners Fortræd. I et Land, hvor der saa godt som ingen Handels- og Haandværkerstand findes, vil man ved at vække Misnøje hos Kronens Tjenere opirre alle, der evner at give deres Klager Udtryk. Desuden maatte Forargelsen virke ogsaa hos dem, hvem de mange forestaaende eller fuldbragte Forandringer ikke gik nær. Endelig var der andre, som havde kunnet haabe Naadesbevisninger og nu saa' Naadens Kilder næsten helt udtørrede. Disse misfornøjede talte mindre om deres egen Fortræd end om Ministerens videregaaende Planer, hans Laster og hans Vantro, og det menige Folk gentog som sædvanlig, hvad de havde hørt andre sige. Men af alle dem, til hvem Beringskjold gav ondt af sig, var

ingen mere redebon til at puste til Ilden end Grev Rantzau. De to var lige hadske; begge var de voldsomme og hævngherrige, og begge færdedes de i alle Samfundsklasser. Det Tidspunkt, da de begyndte at stikke Hovederne sammen, var netop det samme, da man hørte Struensee blive beskyldt for skumle Planer og fandt Smædeskrifter opslaaede paa Gadehjørnerne og Spadsereveje eller kastede ud at flagre paa Slotsgangene. De gav sig til snildt og vedholdende at op-hidse Gemytterne uden at tage det nøje med Sandheden af, hvad de sagde. Dette er alt, hvad jeg med Vished véd derom, men nogle af nine Satirer var godt nok gjorte til at kunne være af Grev Rantzau.

Han indsaa nu godt, hvilken Fejl han havde begaaet ved at sammenrotte sig mod det forrige Ministerium med Mænd af langt ringere Stand end han selv, som Struensee og Brandt; men nu vitterligt for alle at smede Rænker mod sine nye Venner uden anden Bistand end den lumpne Beringskjold vilde have været et endnu dumdristigere Foretagende og et, som bortset fra dets Farlighed maatte vanære ham fuldkommen, enten det saa kronedes med Held eller strandede. Og selv under Forudsætning af, at det lykkedes at styrte Struensee enten ved en Sammensværgelse eller ved det Raseri, han havde opelsket blandt Menigmand, maatte han forudse, at den ledende Stilling, som da paa en Maade vilde staa ubesat, kom til at tilfalde den eneste Minister, der regnedes for at være udsprungen af den gamle Stamme, nemlig Grev Osten, som han hadede og foragtede, og hvem han endog nylig havde kivedes med flere Gange. Forøvrigt var han for Tiden villig til at tage enhver Forbindelse for gode Varer, blot ikke en med Grev Osten. Beringskjold foreslog ham da at forbinde sig med Grev Bernstorff, der var Patrioternes Afgud, og som var bleven meget folkeyndet ved at falde i Unaade. De aftalte, at Beringskjold skulde tage ned til ham paa hans Gods Wotersen og se at bringe en Udsoning i Stand. Bernstorff hørte ogsaa først med megen Opmærksomhed paa ham, saa længe Talen drejede sig om Statens Lidelser og om en ny Tilnærmelse til Rusland, men da Grev Rantzaus Navn blev nævnet, afbrød han straks Forhandlingen.

„Grev Rantzau véd meget godt,“ sagde han, „at jeg ikke kan

vide ham Tillid eller indlade mig paa nogen Sag, som han blander sig i!"

Det er Bernstorff selv, der har meddelt mig denne Omstændighed kort før sin Død (han døde i Hamburg den 18de Februar 1772), og paa sin Side sagde Grev Rantzau en Gang til mig uden i øvrigt at komme ind paa Enkeltheder: „Han kunde været her, hvis han havde villet stole paa mig.“

Dette foregik i September eller Oktober 1771 før de sidste Opørshændelser, jeg har fortalt om. De sammensvorne indsaa da nu, at de kun i Kongefamilien selv kunde finde Forbundsfæller egnede til at skærme dem mod Faren og give deres Foretagende Vægt. Enkedronningen og Prins Frederik havde skellig Grund til at være misfornøjede; men de havde ogsaa, ligesom Almenheden i det hele, med Rette meget imod Rantzau. De var stærkt religiøse, medens Rantzau alle Dage havde skiltet med sin Vantro. De havde strenge Grundsætninger og førte sig derefter, medens Rantzaus Ryggeløshed var altfor vel kendt. Hans politiske Redelighed var ligesaa tvivlsom, som hans Privatliv havde været forargeligt. Man vidste, det var ham, der havde forfattet eller foranlediget et Flyveskrift, hvori Kongen opfordredes til at bryde de Forpligtelser, hans Fader var indgaaet paa, og gøre en Statsbankerot. Ove Høegh Guldberg, der havde været Lærer for Prins Frederik og bevaret hele dennes Tillid, og som man siden har set spille en Rolle, havde gendrevet dette Skrift i en lige saa grundig som kedelig Afhandling, vel vidende, hvem der var hans Modstander. Han var ogsaa gudfrygtig, eller snarere skinhellig.

Ved at tilbyde sin Bistand med at bringe sine fordums Venner i Fængsel og paa Skafottet og kræve kongelig Protektion som Løn derfor maatte Grev Rantzau blive en Overløber og Forræder, som ingen Tiltro fortjente. Han søgte derfor i Tide at hæve denne sidste Hindring, der faldt mest i Øjnene, og det kostede ham ikke megen Umage at faa Folk til at tro, at han stod uvenligt og kritisk til Yndlingerne, da det jo virkelig var Tilfældet; men for at tilkendegive tydeligt, at han havde brudt med dem, tog han en Dag til Hirschholm, frasagde sig det Værelse, han hidtil havde haft dér, tog

formelt Afsked fra de to Yndlinger og bød alle dem Farvel, som beboede dette Opholdssted, han fra nu af havde bandlyst. Jeg fik ogsaa Besøg af ham, og den Tone, hvori han talte til mig, forekom mig højst paafaldende. I Stedet for de grænseløse Smigrerier, hvormed han ellers overøste alle, havde han tillagt sig en ironisk Form, og bag hans Artigheder kom bitre Bebrejdelser til Syne. Han følte sig for hos mig om Kongens Vanvid, idet han mindede mig om et Brev, hvori jeg for fire Aar siden havde udtalt til ham, at jeg vilde være meget tilfreds med min fordums Lærling, naar han blot ikke havde haft nogle uforklarlige Griller. Han vilde ogsaa have mig til at indrømme, at man mishandlede Kongen i Enrum. Da dette var usandt, naar man undtager det Oprin, jeg har meddelt, og da jeg ikke længer nærede nogen som helst Tillid til hans Retskaffenhed, var jeg meget tilbageholdende og gik i mine Svar kun ud paa at aflede hans Spørgsmaal.

Naar jeg sammenholder dette Besøg med, hvad der siden skete, har jeg Grund til at tro, at dersom jeg havde indladt mig paa hans Forespørgsler, vilde han maaske have søgt at faa mig med i sine Planer, men at han nu, da han fandt mig utilgængelig, i samme Øjeblik satte mig paa sin Proskriptionsliste tilligemed de andre *utaknemmelige*.

Enkedronningen er bleven sværtet i Aviserne af Folk, som hverken havde noget Kendskab til, hvad hun var, eller til, hvad der den Gang foregik i Danmark. Hendes Karakter var den stik modsatte af de Skildringer, man har udbredt af den. Hun havde aldrig hidtil vist den mindste Ærgerrighed, aldrig blandet sig i nogen Intrige undtagen i Anledning af sin Broder Ferdinands Rejse 1756 eller 1757. Hun talte kun lidt og da ganske stilfærdigt og sky, og hun havde stedse indskrænket sin Omgang til en lille Kreds. Langt fra at lægge Snarer for Dronning Mathilde havde hun levet paa en meget fortrolig Fod med hende lige til det Øjeblik, da den unge Dronning hengav sig til sin Elsker og forsømte enhver anden Omgang. Hvad angaar hendes Planer med Kongeværdigheden og de Anslag, man tillagde hende mod Kongens Liv, har Begivenhedernes senere Udvikling retfærdiggjort hende i Europas Øjne. I de tre

første Maaneder af sin Regeringstid spiste han skiftevis til Aften hos hende og hos sin Bedstemoder, og kan man da tænke sig, at en Stifmoder nogensinde har haft bedre Lejlighed til at skille sig af med sin Stifsøn? Men hun behandlede ham tværtimod med en virkelig Moders Æmhed og overhængte ham ingenlunde med Anmodninger, saaledes som hans Bedstemoder gjorde.

Nu, da det drejede sig om en pludselig og opsigtvækkende Indgriben, vilde Dronning Juliane ikke let have indladt sig med to Mænd, af hvilke hun foragtede den ene og sikkert ikke kendte den anden. Det blev da nødvendigt at paavirke hende ved Hjælp af Vidnesbyrdene om den foregivne Sømmensværgelse mellem Dronning Mathilde og hendes Yndlinger, der begyndte at optage Almenheden. Man skildrede den for hende i alle Enkeltheder. Den 28de Januar var den fastsatte Dag, da Kongen skulde bringes til at frasige sig Kronen, Dronning Mathilde udnævnes til Regentinde og Struensee til Rigsforstander. Det var den ældre Struensee, der havde forfattet Tronfrasigelsesakten, og for at der ikke skulde mangle noget i Beviset, sørgede man for, at en vis Suhm, hvis Overspændthed man kendte, fik fat i en Genpart af denne Plan, der aldrig har eksisteret i Original. Denne Genpart bragte han Dronning Juliane eller sørgede for, at den kom hende i Hænde.

„Der var ingen Tid at spille,“ sagde man; „thi den, der pønsede paa med det første at rive Regentskabet til sig, vilde sikkert ikke betænke sig paa at øve nok en Forbrydelse. Kongens Død vilde sikre ham Dronning Mathildes Seng, og Kronprinsen vilde enten blive ryddet af Vejen eller bukke under for sin strenge Opfostring og saaledes gøre Plads for sin Søster, hende, der alt for aabenbart var en Frugt af deres brødefulde Kærlighed. Af hvilken anden Grund havde Struensee vel ladet den Lov ophæve, der forbød en fraskilt Hustru at indgaa nyt Ægteskab med sin medskyldige i Ægteskabsbruddet?“

Dronning Juliane, Prins Frederik og alle de, som man fik med i Sømmensværgelsen mod Yndlingene ved at faa dem til at tro, at de kun kom dem i Førkøbet, var i København sidst paa Aaret 1771. Gardens Opløsning og Mytteri bragte dem til at blive fastere i deres

Forsæt og fremskynde dets Udførelse. De ventede nu kun paa, at Kongen og Dronning Mathilde skulde komme ind til Byen, hvad der endelig skete i de første Dage af Januar. En Ting, der vanskeliggjorde Udførelsen, var Kongens Vanvid. Man kunde let nok overtale ham, men hvis Struensee eller Dronning Mathilde fik ham i Tale, vilde han ganske sikkert aabenbare alt, og det var dette, der maatte forebygges.

Den 15de Januar var der en Raadslagning mellem de sammensvorne hos Dronning Juliane, hvor Planen blev vedtaget, og enhver fik sin Rolle tildelt. De Ordre, som Kongen skulde underskrive, blev ført i Pennen af Ove Høegh-Guldberg. Den 16de om Morgenen blev Planen gennemgaaet blandt de samme Personer, og der blev gjort nogle ubetydelige Forandringer i den.

Omtrent paa samme Tid, som dette foregik, havde jeg bragt i Erfaring, at paa den Maskerade, der skulde finde Sted om Aftenen, vilde Kongen, Dronningen og deres nærmeste Kreds, syv i alt, spise til Aften i en lukket Loge, medens Prins Frederik vilde blive henvist til Forfriskningsværelset ganske som den ringeste af Gæsterne. Jeg gik da til Grev Brandt og anmodede ham om at tage Prinsen med ved Kongens Aftensbord eller i det mindste stille en Loge til Raadighed for ham og hans Følge. Det var forgæves; jeg kunde intet opnaa og tog mig det meget nær; jeg vidste jo ikke, at Maalet allerede var fuldt, saa én Uforskammethed mere ingen Skade kunde gøre.

Da jeg var kommen tilbage til mit Værelse, fik jeg for første Gang i mit Liv Besøg af Oberst Køller. Han gav mig den Forklaring, at da hans Regiment skulde have Vagten paa Slottet, foretog han sin Runde og havde villet vide Besked med mit Værelse for lettere at kunne komme igen ved en bedre Lejlighed. Jeg maa tilstaa, at jeg endnu ikke fattede nogen Mistanke. Mellem to og tre om Eftermiddagen indfandt jeg mig hos Kabinetsministeren for at bede ham faa Kongen til at gaa ind paa, at jeg fratraadte en Landejendom, som han havde skænket mig i Nærheden af Hirschholm, og paa hvilken jeg havde villet bosætte en Bondefamilie fra Schweiz, der skulde lære Danskerne nogle andre Metoder ved

Landbruget. Jeg ønskede nu ikke længer at have noget, der bandt mig til Landet. Men førend jeg havde udtalt, kom Grev Brandt, der lod til at have noget at meddele, som det hastede med, og jeg fandt det da mest taktfuldt at trække mig tilbage. Han blev en hel Time under fire Øjne med Ministeren. Senere fik man at vide, at de var kommen ganske løseligt paa Spor efter, hvad der var i Gære, og havde raadslaet med hinanden, men havde besluttet ikke at gøre nogen Forandring i deres Plan for Dagen. Der var sandsynligvis allerede over halvhundrede Mennesker indviede i Hemmeligheden; Planen var bleven meddelt Oberst Sames, der var saa aabenmundet, som tænkes kunde; Oberst Køller og General Eickstedt havde ladet de paalideligste Officerer blandt deres undergivne faa Nys om Hemmeligheden og forberedt dem paa, at man vilde faa Brug for dem i Løbet af Dagen. Desuden havde man maattet lægge Mærke til to Sammenkomster hos Dronning Juliane, ved hvilke disse to Officerer tilligemed Rantzau, Beringskjold og Guldberg havde været til Stede.

Klokken fire, efter at Struensee havde givet Samtykke til, at der blev rettet an hos Dronningen (saa langt ud havde han nu drevet sin Uforskammethed), holdt vi en af disse sluttede Middage, der saa ofte havde fundet Sted paa Landet. Aldrig havde Dronningen gjort et muntrere Indtryk eller deltaget med større Elskværdighed i Samtalen. Man aftalte at mødes dér igen til The Klokken otte.

Klokken syv fik jeg Foretræde for Dronning Juliane, som jeg havde ønsket at gøre min Opvartning. Hendes Forgemakker var tomme, og jeg kunde næppe nok finde nogen til at melde mig. Hun talte med mig uden Vidner, men var dog mindre heftig end paa Fredensborg i sine Klager over de Forurettelser, hendes Søn led. Hun fortalte mig, at skønt han holdtes borte fra Hoffets Forlystelser og endog var forhindret i at øve sig i Ridning, da man havde lukket Slottets Ridehus for ham, forstod han dog meget godt at udfylde sin Tid, men skjulte for alle, hvad han gav sig af med. Efter at man havde drukket The hos Dronning Mathilde, begav man sig parvis til Ballet; Dronningen førtes af Kongen; jeg var den syvende og sidste Mandsperson og kom til at føre Frk. Trolle, den af Hof-

GREVE ENEVOLD BRANDT

HELFRICH PETER STURZ

CARL AUGUST STRUENSEE v CARLSBACH

damerne, Dronningen holdt mest af. Ballet forløb som sædvanlig; Prins Frederik dansede til Klokkeren et, og Oberst Køller spillede i en Loge med to af de Personer, som han skulde arrestere et Par Timer efter. Jeg førte Frk. Trolle og en anden Hofdame til deres Bolig; Klokkeren var tre, da jeg forlod dem, og jeg vandrede over to Hundrede Skridt gennem Gangene tilbage til mit Værelse, uden at noget i mindste Maade forstyrrede Nattens Stilhed. Og dog var det netop paa det Tidspunkt, man begyndte at sætte sig i Bevægelse. Før Klokkeren fire havde Dragonerne af Eickstedts Regiment besat Slottet, og de sammensvorne indfundet sig hos Dronning Juliane. Da hun skred til Handling, havde hun overgivet Oberst Køller et Papir, hvori hun paatog sig Ansvar, hvis det skulde gaa galt, men det Papir gav han hende nu tilbage. Imidlertid havde Rantzau ved at overtænke det farlige ved Foretagendet og den ringe Fordel, han kunde vente sig af et heldigt Udfald, besluttet at trække sig ud af Sagen ved et dobbelt Forræderi. Om Aftenen Klokkeren otte havde han begivet sig til den ældre Struensee, hvor man svarede ham, at han ikke var hjemme, men sikkert vilde komme tilbage Klokkeren ti for at klæde sig paa til Ballet. Rantzau kom da igen Klokkeren ti, men fik ikke noget ud af det, da Struensee havde sendt Bud efter sin Domino for at klæde sig paa hos Gähler, hvor han spiste til Aften. Rantzau skrev da følgende til ham: „Jeg maa tale med Deres Broder inden Klokkeren tolv. Glem ikke, at hvis De ikke skaffer mig denne Sammenkomst, vil De komme til at angre det bittert.“ Papiret med denne Bøsked blev imidlertid ikke afleveret før Klokkeren tre om Morgen og blev først senere bekendt. De sammensvorne hos Dronning Juliane ventede nu kun paa Rantzau; men han, som endnu ikke vidste, hvorledes det var gaet med hans hemmelige Vink, lod sige, at han havde Podagra og ikke kunde komme. Hans Rolle var ganske væsentlig, og det var for sent at finde en anden, der kunde overtage den. Han boede i det kongelige „Palæ“, der blot ved en Kanal var skilt fra Christiansborg Slot, hvor man opholdt sig. Beringskjold løb da derover. Rantzau forsikrede ham, at han havde ondt i Fodsaalerne og ikke kunde gaa.

„Deres Portechaisefolk da?“ spurgte Beringskjold.

„Dem har jeg ladet gaa.“

„Saa skal jeg skaffe Dem nogle.“

Da han ikke kunde komme med yderligere Udflugter, maatte han finde sig i, at Beringskjold hentede to af de vagthavende Grenaderer, der bar ham over paa Slottet i hans Portechaise. Køller og Beringskjold, der skulde arrestere de to Yndlinger, begav sig nu hen, hvor de boede, hver ledsaget af en Afdeling Grenaderer; den første dirkede Laasene op hos Struensee, den anden hos Brandt; dernæst brød de ind til dem og gav dem Befaling til at følge med. Disse to ulykkelige havde ligget i den tryggeste Søvn. Struensee bad dog Obersten vise ham sin Ordre, men denne, som ikke havde nogen, bød ham paa ny at følge med og tilføjede, at han paatog sig Ansvar. Brandt gjorde ikke en Gang saa megen Vanskelighed, men sagde blot, medens man undersøgte, hvad han havde, at man ikke vilde finde andet af Interesse end et Skrin med tyve Tusinde Rigsdaler og nogle Kærlighedsbreve. De blev hver sat i sin Hyrevogn og førte til Kastellet, hvor Kommandanten, der slet ikke var forberedt paa, at de kom, ikke des mindre modtog dem med stor Glæde. Andre arresterede paa samme Tid Professor Berger og den ældre Struensee, der ligeledes blev førte til Kastellet, og senere Oberst Falkenskjold, som man foreløbig lod blive i hans Kvarter i Kasernen. General Eickstedt, der endnu for to Dage siden havde regnet ham for sin Velynder, da det var Falkenskjold, som havde faaet ham kaldt til Hoffet, fik det Hverv at forkynde ham Arrest.

Da alt dette var fuldbragt, gik de sammensvorne hen og vækkede Kongens Kammertjener og Kirurg, Brieghel, for at han kunde føre dem til Hans Majestæt ad den hemmelige Trappe. Kongen fo'r brat op af Søvne og troede sig stedt i stor Fare, da han saa saa mange Mennesker omkring sig. Enkedronningen, Prins Frederik, Rantzau, Eickstedt, Køller og Guldberg var jo egentlig ikke Folk, der burde kunnet skræmme ham synderligt; men hans Karaktersvaghed var i visse Øjeblikke saa stor, at han for Eksempel var bange for de Skildvagter, der stod ved hans Dør, og maatte tage sig stærkt sammen for at gaa forbi dem. Man fik ham dog beroliget, men da det var opnaaet, satte man straks en ny Skræk i ham ved at fortælle

ham, at Anledningen til dette natlige Besøg var en S sammensværgelse mod hans Person, som man vilde aabenbare ham, at der øjeblikkelig maatte tages visse Forholdsregler til hans Sikkerhed, og at han maatte lade Dronningen og hendes Yndlinger arrestere. Kort og godt forelagde man ham en Fortegnelse over sytten Personer, som det var af Vigtighed at sikre sig, og da hans Værelse stødte op til Dronning Mathildes, fik man ham til at gaa op i Enkedronningens, hvor man dikterede ham, hvad han skulde skrive. Oplivet af den dejlige Tanke, at han gjorde Fortræd, af den behagelige Forestilling, at han for stedse skulde befries for Brandt, og af et vagere Fremtidshaab om at komme til at udgyde Blod, arbejdede han nu udholdende Resten af Morgenstunden med at udfærdige de nødvendige Ordre. De, der angik Dronningen, — et Par Ord, han sendte hende, en Ordre til Grev Rantzau om at arrestere hende, en anden til Kommandanten paa Fæstningen Kronborg, hvor hun skulde føres hen, og endelig Ordren til Hofintendanten om at skaffe Vogne (Staldmesteren var nemlig fængslet) — blev alle helt igennem afskrevne med hans egen Haand efter Guldbergs Concepter. De andre underskrev han kun.

Udrustet med sin Fuldmagt og fulgt af en Flok væbnede begav Rantzau sig til Dronningen. Hun havde saa ringe Anelse om, hvad der foregik, at hun i første Øjeblik troede, det var en S sammensværgelse mod hendes Liv, og spurgte, hvad man havde gjort med Kongen. Men da man lod hende vide, at han var i fuldkommen Sikkerhed, og at det var paa hans Befaling, man kom til hende, og dertil gav hende Kongens Skrivelse, der lød paa, at hun skulde sendes til Kronborg for at betænke sine Fejltrin, sprang hun i Vrede ud af sin Seng og vilde ind i Kongens Værelse. Døren derind til var lukket i, og desuden havde en Officer stillet sig op og dækkede for den. Hun sagde truende til ham, at han skulde svare derfor med sit Hoved; men Rantzau sagde da til hende, at Officeren svarede med sit Hoved for den Post, der var ham betroet. Dronningen vilde nu løbe ind i Struensees Værelse, der stod i Forbindelse med hendes ved en hemmelig Adgang; men ogsaa denne Vej var bevogtet. Hun var kun iført en let Dragt, da hun stod saa brat op, og Harmen lod

hende glemme Undseelsen, saa Rantzau holdt Hatten for Øjnene og bad hende med' bedsk Ironi være skaansommere imod ham og ikke udsætte ham for hendes Yndigheders Magt. Da hun forlangte at komme til at tale med Greverne Struensee og Brandt, svarede han hende plump, at de Fugle allerede var i Bur. Hun vilde da have mig hentet, men ogsaa det blev afslaaet. Til sidst bad hun om at tale med Grev Osten, og han blev straks kaldt til; men da man havde givet ham Besked paa, hvad han skulde sige, fik han hende overbevist om, at hun var uhjælpelig ødelagt, og at der intet andet var for hende at gøre end at underkaste sig. Da hun var bleven paaklædt, sagde Grev Rantzau, stedse lige elskværdig, til hende: „Jeg indser nok, Madame, at jeg burde være Deres Ridder paa dette Eventyr; men min Podagra, der hindrer mig i at gaa, nøder mig til at overlade det til Major Castenschiold.“ Det er Rantzau selv, der har udbredt alle disse smukke Ting, hvad enten han nu virkelig er kommen med dem, eller først bagefter har haft Tid til at lave disse afskyelige Vittigheder.

Dronningen satte sig ind i Karet med den unge Prinsesse, som hun gav Bryst, paa Skødet og en af sine Hofdamer ved Siden, den, hun satte mindst Pris paa. Det var alt, hvad hun havde tilbage af sin Hofstat. Major Castenschiold havde taget Plads paa Forsædet med dragen Sabel, og en Afdeling Dragoner, ligeledes med dragne Sabler, omgav Vognen. Da Kommandanten paa Kronborg, General Hauch, slet ikke var bleven underrettet, afstod han sin Lejlighed, indtil man havde faaet de Værelser i Stand, der er forbeholdt Dronningerne paa Slottet. Der opvartedes hun af dem af hendes Hoffolk og Tjenerskab, som man ansaa for at være hende mindst hengivne. Om Aftenen lagde Dronningen Mærke til, at København var illumineret, og da hun spurgte om, hvor det kunde være, fik hun at vide, at Folket paa denne Maade lagde sin Glæde over hendes Ulykke for Dagen. Hun skal da i første Øjeblik være bleven saa ophidset, at hun slog den Kammerjomfru, der havde givet hende dette Svar, men snart gik hun i sig selv, græd og hengav sig helt til sin Sorg.

Den store Hobs overdrevne Glæde havde allerede begyndt at give sig Udslag fra Morgenstunden. Før Daggry var det rygtedes,

at der var foregaaet en stor Begivenhed paa Slottet, uden at man endnu vidste, om Kongen var Ophavsmand til den eller var bleven Offer for den. Den Folkeskare, der fyldte den offentlige Plads foran Slottet, fik snart Sandheden at vide. Mange havde set Dronningen køre bort; Klokken var nemlig over syv, da hun drog af Sted. Saa snart det var bleven lyst, loß man for helt at berolige Folket Kongen vise sig paa Balkonen udenfor Dronning Julianes Værelser, ledsaget af Prins Frederik og nogle Hoffolk, og da genlød Pladsen af Jubelraab. Det var tredie Gang, denne Fyrste havde vakt Haabet om en bedre Regering, og hans Navn havde lydt mellem Fryderaab just paa denne Plads. Første Gang var, da han udraabtes til Konge i 1766, dernæst var det, da Struensee havde ophævet Statsraadet og tog hele Myndigheden til sig, og nu endelig, kun et Aar efter, da Yndlingen selv var bleven styrtet. Et Par Timer senere viste Kongen sig atter paa en Maade, der vakte endnu større Bifald: han gjorde en Køretur i Byen i en stor Glaskareth med seks hvide Heste, kun med Prins Frederik ved Siden af sig, medens hans fornemste Hofmænd red omkring Vognen. Det gik for sig som et Triumftog, men aldrig har der været noget latterligere. Hvad var det i Virkeligheden, man kundgjorde? At Kongen var bleven ført bag Lyset i sin Statsstyrelse, i sit Hus, i sit Familieliv, kort sagt, man kundgjorde hans Skændsel.

Ganske kort efter indkaldte Generalitetet, som havde faaet Ordre til at genoprette Fodgarden, alle, der kunde opdrives af dette adsplittede Korps, under Fanen. Omtrent halvandet Hundrede Mand mødte med stor Højtidelighed og med Musik i Spidsen for at tage den samme Vagtstue i Besiddelse, hvor de tre Uger i Forvejen havde hævdet deres Stilling i nogen Tid paa Trods af udtrykkelige og gentagne Paalæg.

Da Pøbelen, især Matroserne, saa, at Frækhed og Uregerlighed opmuntredes, gav de sig til at ødelægge Jomfruhusene, under Paaskud af, at hine skrækelige Mennesker, for hvis Gerninger deres vise Konge endelig havde faaet Øjnene op, var disse Huses Beskyttere. Vinduerne og Dørene blev kastede ud paa Gaden, Bohavet blev ranet, og Nymferne i disse urene Tilholdssteder flygtede over

Hals og Hoved. Tresindstve Huse blev hærgede paa den Maade, og deriblandt ogsaa nogle anstændige, som man anfaldt af en Fejltagelse. Ransmændene kastede sig især ivrigt over Gabels Hus, den Tysker, der havde haft Udkænkning i Rosenborg Slotshave, medens Yndlingerne havde gjort den til et Sæde for Udskejelser. Rygtet havde sagt, at Formaalet med, at han indrettede sig dér, skulde være at skaffe Adelen og det gode Selskab alt, hvad man ellers traf i de mest berygtede Huse, men med et bedre Udstyr, saa at fine Folk kunde finde sig til Rette dér. Den Mand, der havde solgt dette Hus til Gabel, og som endnu ikke var flyttet, mistede sit Bohave og sin Bogsamling, og Gabel selv slap med Nød og næppe derfra med Livet. Der var et andet Hus, som var lejet ud til nogle italienske Skuespillerinder og utvivlsomt var mere urent end hint; og dog gik Pøbelen her til Værks med en vis Skaansomhed, thi da den stod i Begreb med at behandle det som de andre, varede den først Pigerne om at rømme det, idet den saaledes viste Hensyn overfor Kongens Forlystelser, som de repræsenterede. Derpaa blev der Tale om at angribe Baron Schimmelmans Palæ, fordi det tilhørte en rig Finansmand, og der er ikke Tvivl om, at hvis man stadig havde faaet Lov til at tumle sig ustraffet, vilde ingen have kunnet vide sig sikker. I de første fireogtyve Timer syntes Enkedronningen, hendes Søn Prinsen og deres Raadgivere at være overtydede om, at Gud brugte Folkets Tøjlesløshed som et Redskab til at gøre det af med den offentlige Forargelse og revse hine Tilflugtssteder for Utugt og dem, der gjorde Oprør mod Sædelighed og Guds frygt. Men da den Tid var gaaet, lod de kundgøre et Forbud i Kongens Navn mod al videre Hærgen og Plyndren, og Politiet fik Ordre til saa vidt muligt at skaffe de stjaalne Sager tilveje igen. Nogle blev virkelig ogsaa tilbageleverede, og den nye Regering straffede ikke nogen for dette stærke Udbrud af en Glæde, hvis Opkomst var saa naturlig og hvis Valg af Ofre var saa lykkeligt, at man utvivlsomt ogsaa fandt dens Udtryksform berettiget.

Man vilde gerne have haft den øvrige Verden til at tro, at i en By med et Hof, et Universitet, en Garnison og en Havn havde La-

sten først for et Aar siden fæstet Bo, og at det fra nu af vilde være forbi dermed.*)

Indførelsen af Tysk som Regeringssprog var et andet, og i Folkets Øjne meget vigtigt Klagepunkt, som man gav de ulykkelige Fanger Ansvaret for. Det blev nu forbudt at bruge dette Sprog i Regeringskontorerne og ved Kommandoen i Hæren. Ganske vist beskyldte man ikke ligefrem Struensee for at have indført Tysken, men dette maatte underforstaas godt nok deraf, at Forbudet udstedtes just paa dette Tidspunkt. Tysk havde imidlertid været Statsraadets og Hoffets Sprog i det mindste siden Begyndelsen af Aarhundredet. Der er to store tyske Sogne i København, og der var stedse bleven prædikeret skiftevis paa Tysk og Dansk ved Hoffet. En Femtedel af Kongens Undersaatter er Tyskere, og hvad Kommandosproget i Hæren angaar, har det altid været tysk, saa længe der har været regulære Tropper. Det kostede endogsaa i Førstningen megen Møje at skabe denne Gren af det danske Sprog, og de militære Pedanter tvistedes med Skolepedanterne om det.

Da Brødrene Struensee og Brandt var bleven lagte i Lænker og Berger og Falkenskjold satte i Arrest under stadig Bevogtning, som Mennesker, der skulde lide den yderste Straf og var i Stand til at forsøge Selvmord; da General Gähler og hans Hustru hver for sig var stillet under Opsyn af en Officer, da Dronningen var bleven ført bort, og man havde kundgjort Kongens Skam og Straffefrihed for de oprørske Soldater, forlangte Deltagerne i denne Omvæltning deres Løn. Rantzau udnævntes til virkelig General, Medlem af Statsraadet og Ridder af Elefanten; Eickstedt, som egentlig kun var en simpel Karl, der gjorde sig tyk, sprang ligeledes en Grad frem og blev General af Kavaleriet, Hovmester hos Kronprinsen og Medlem af Statsraadet; Oberst Køller forfremmedes til Generallieutenant. Man tilbød ham ogsaa Naturalisation under en gammel, berømt og (i alt Fald for det nuværende Riges Vedkommende) uddød dansk Slægts Navn. Han svarede, at som pommersk Adelsmand satte han

*) Senere lod Dronning Juliane nedsætte en Sædelighedskommission i Lighed med den, Maria Theresia havde oprettet i Wien.

sit eget Navn saa højt som noget, men da han havde helliget det danske Folk sit Arbejde, vilde han med Glæde optages i det og føje Navnet paa en Slægt, der var anset i Danmark, til det, han nu bar. Han kalder sig da nu Køller-Banner. Han udnævntes desuden til Overadjutant, hvormed fulgte Lejlighed paa Slottet og Tilsyn med den kongelige Kammertjeneste; man agtede nemlig at gennemføre den samme stadige Holden Vagt omkring Kongen, som lagdes de faldne Yndlinger saa stærkt til Last, og man gennemførte den i Virkeligheden ogsaa. De Officerer af Køllers og Eickstedt Regimenter, som var bleven brugte den 17de Januar, Dagen for de mindeværdige og lidet farlige Hændelser, steg alle en Grad. Guldberg fik sin Løn i Penge, man gav ham 40,000 Rigsdaler, som han modtog i den rigtige Overbevisning, at Titlerne og Embederne med Tiden vilde komme af sig selv*). Beringskjold endelig fik Kammerherrenøglen, en Aarpenge paa 2000 Rigsdaler og en Post ved Hoffet til sin Søn. I denne Anledning opriskede Spottefugle Mindet om en tysk Farce, der var bleven opført for nogle Aar siden paa et Marionetteater, og hvori Kongen siger til Bajads: „*Herr Fähnrich, nimmt die Königin in die Wache, so mache ich Euch zum General.*“ Denne Historie hørte til dem, som man i Familien Rantzau gjorde sig lystig med paa det tyske Folks Bekostning.**) Disse Belønninger havde været, om ikke ligefrem aftalte i Forvejen, saa dog i det mindste forudsatte; men hvad angik alle de andre Følger af Foretagendet, var de ledende Sammensvorne aldeles ikke forberedte. Man havde hverken tænkt paa Statsraad, Statssekretær, Kabinetssekretær eller paa nogen med Myndighed til at sende Ordrene om-

*) Guldberg var en Møllersøn og havde været bestemt for Kirken. Man skaffede ham imidlertid Stillingen som Hovmester for Prins Frederik, og i den forstod han ved at skjule en stærk Ærgerrighed under et Skin af Fromhed og Ydmyghed at vinde Gunst hos Dronning Juliane, og da Rantzau og Osten blev afskedigede, blev Guldberg Førsteminister og styrede ret forstandigt indtil 1784, da Kronprinsen skød ham til Side. (Falkenskjolds efterladte Memoirer.)

**) Farcen er et Laan fra eller en Efterligning af en af Holbergs Komedier.

kring og opsætte Brevene, og dette fremgik tydeligt nok af de indbyrdes modstridende Valg, som man i al Hast foretog.

Straks i Begyndelsen var det nødvendigt at udfærdige en Mængde Ordre med Hensyn til de fængslede og med Hensyn til, hvem der skulde træde i deres Sted. Disse hemmelige, skyndsomme Ordre krævede en Kabinetssekretær, og denne Post tilbød man Schumacher. Han havde faaet den 1767, efter at den var bleven frataget mig, men senere, da Struensee selv vilde have den, havde denne Statens Overherre ansat Schumacher i Kancelliet. Da han havde været Sekretær ved Gesandtskabet i Petersborg og senere havde ført Pennen ved Underhandlingerne om det holstenske Spørgsmaal, forstod han, hvor vigtigt det var. Han havde da ogsaa, medens Struensee var Minister, bedt mig om en Samtale for at formaa mig til at sætte mig ind i denne Sag og gribe alle de Lejligheder og Midler, som viste sig, til at faa den frem igen. Til den Ende havde han lovet at skaffe mig Forhandlingsprotokollen, men det var ham ikke muligt at faa den fra Grev Osten, der undgik at aflevere den under forskellige Paaskud. Hans Grunde dertil var tydelige nok: han var bange for at give mig Lejlighed til at opdage, at han selv var en af de væsentligste Hindringer for Traktatens Afslutning.

Den mest kildne Opgave var Brevvekslingen med England. Man havde ikke nogen anden end Grev Osten, der forenede en vis Værdighed med Kendskab til Udenrigspolitikken; man saa' sig da nødsaget til at lade ham vedblivende lede den, og uagtet han laa i aabent Fjendskab med Grev Rantzau, uagtet Dronning Juliane, der raadede for alt, vidste, i hvilket Vanry han stod, og uagtet han yderligere skulde synes at høre til de mest fortabte, fordi han havde tjent under Struensee, forstod han dog at sno sig saa snildt i disse urolige Forhold og Intriger, at han kom i godt Forhold til Rantzau og ad denne Vej fik Magten over Dronning Juliane selv. Straks i første Øjeblik havde hun sendt en Kurer til Kongens Svoger, Prins Carl af Hessen paa Gottorp, for at kalde ham til sig, men Osten udvirkede, at Anmodningen blev taget tilbage. Prinsen blev meget opbragt over en saadan Fornærmelse, men Osten svævede i alt for stor Fare til at kunne tage Hensyn til Prinsen, thi at kalde ham tilbage vilde være

et og det samme som at genindsætte Bernstorff i alle hans Embeder, saa nøje havde disse to Mænd sluttet sig til hinanden, medens de begge levede borte fra Hoffet.

For at danne et nyt Statsraad kaldte man først Grev Thott tilbage, en af dem, der var bleven afskedigede for et Aar siden. Det var en Olding af høj Rang og pletfri Vandel, men han tilhørte mere Litteraturen end Politiken og havde for længst haft det Ord blandt Folk, at man hverken kunde vente godt eller ondt af ham. Ligeledes indkaldte man fra Jylland Hr. Schack-Rathlou, der var agtet som en retskaffen Mand og allerede havde haft flere Stillinger, hvori han havde indlagt sig Ære. Ved Siden af dem stillede man, foruden Eickstedt og Rantzau, en Admiral Rømeling, som var endnu mere intetsigende end Grev Thott. Prins Frederik udnævntes til Formand i Statsraadet ved et særligt aabent Brev, en af de utallige Foranstaltninger, ved hvilke man syntes med velberaad Hu at ville gøre Kongens Aandssløvhed almindelig kendt; thi hvis han havde sin Forstand, hvorfor skulde da nogen anden føre Forsædet i Statsraadet i hans Nærværelse? Prins Frederik kunde jo være bleven optaget i det alene i sin Egenskab af Kongens Broder, og Næstformandspladsen tilkom ham i Kraft af hans Rang.

Enkedronningen og Prins Frederik førte ligeledes Forsædet i en Slags Kabinetsraad, fra hvilket de Ordre udgik, som Kongen antoges at give af egen Tilskyndelse.

Jeg husker ikke længer, hvilket af disse to Raad det var, som paabød en Faste- og Bededag *for at takke Gud, fordi han havde frelst Kongen, Riget og Kongehuset for den mest overhængende Fare.* Alle Prædikestole genlød af Haansord mod de ulykkelige Fanger og ubestemte Hentydninger til de Anslag, de skulde haft for. Der blev ogsaa prædikeret for Dronning Mathilde i hendes Bolig paa Kronborg, eller rettere sagt (om jeg tør bruge et saadant Udtryk) man slap en Præst løs paa hende, som med utrolig Grusomhed i Guds Navn forhaanede en Fyrstinde, der allerede var ulykkelig nok. Han tog som Tekst disse Ord af Esaias, 14de Kapitel: „Og Folket skal annamme dem og føre dem til deres Sted, at Israels Hus skal arve dem til Tjenere og Tjenestepiger i Herrens Land; og de skulle holde

dem fangne, af hvilke de var fangne, og de skulle regere over deres Plagere. Og paa den Tid, naar Herren giver dig Rolighed af din Jammer og Drøvelse, og af den haarde Trældom, som du haver været udi —, da skal du have saadant et Ordsprog imod Kongen af Babylon og sige: Hvorledes er det saa plat ude med den Beskatter, og Skatten haver Ende?“

En anden Præst, som fik samme Hverv, hentede Stof til en endnu grusommere Forhaanelse fra den samme Profet, 63de Kapitel: „Hvi er da dit Klædebon saa rødagtigt, og dine Klæder som hans, der træder Vinpersen? Jeg træder Vinpersen alene, og der er ingen af Folket med mig; jeg persede dem i min Vrede og traadte dem i min Grumhed; deraf er deres Blod stænkt paa mine Klæder, og jeg haver besmittet alle mine Klædebon. Thi jeg haver taget mig Hævnens Dag fore; Aaret at igenløse mine er kommet.“ Ingen af disse Prædikanter blev enten straffet eller irettesat.

En anden Fanatiker afgav ved det Bifald, han fik, et endnu bedre Vidnesbyrd om, af hvilket Vanvid alle Gemytter var ophidsede. Det var den samme Suhm*), der havde aabenbaret Yndlingernes foregivne Sømmensværgelse. Han udbad sig nu en Audiens hos Kongen for at overrække ham en Slags trykt Tale, der begynde saaledes: „Længe nok har Religion og Sandhed været traadt under Fødder hos os, længe nok har Retsindighed og Ære undflyet vore Grænser. Men deri var du, Konge, uskyldig. En skændig Kreds af nedrige sammensvorne havde bemægtiget sig din hellige Person. De havde gjort det afskyeligt for retskafne Mennesker at nærme sig dig. Du saa' og du hørte kun ved deres Hjælp. Dit Folk svømmede i Taarer; Angest og Skræk herskede alle Vegne. Selve vort Navn var bleven en Vanære i Udlandets Øjne, saa at vi ikke længere vovede at kendes ved vort Fædreland. Fædrelandsvennerne blev forfulgte. Provinserne udsugede, Kongehusets Glans formørket. Alting gaves til Pris for Æreskændere, Røvere, Gudsbespottere og Dydens og Menneskelighedens Fjender. Under alt dette var du fornøjet,

*) Forøvrigt en fortjent Videnskabsmand, der har udgivet værdifulde Arbejder om den danske Historie i Middelalderen.

fordi du troede, at alle andre var det, og at man arbejdede paa det almindelige Bedste.“

„Velsignede og ophøjede være Eders Navne, Juliane og Frederik! (*Note af Suhm*: Theologerne maa afgøre, om disse Navne betegner forklarede Engle eller Engle, der endnu lever paa Jorden.) Ære være Fædrelandsvennerne, der med de reneste Hensigter har revet dig Bindet fra Øjnene, der har hævnnet dig og dit Rige, der har vovet deres Liv for at frelse dig og har gengivet dig din lovmæssige arvede Magt i dens Renhed. Ak, det var sandelig paa høje Tid. Man saa' allerede Borger hvæsse sit Sværd mod Borger og et Folk, der af Naturen er fredeligt, ophidset til Myrden. Maaske var Residensstaden i Løbet af faa Dage bleven et Offer for Luer og forvandlet til en Stenhob. Maaske Danmark og Norge vilde være bleven overvældet af Ulykker under den Konge, som ivrigst ønsker deres Trivsel.“

„Se, Konge, med Øjne, der røres ved den almindelige Glæde, paa disse Glædesblus, som tændes frivilligt. Tænk over disse Tilkendegivelser, og du vil føle, hvorledes Christian IV's og Frederik IV's Blod, der rinder i dine Aarer, bliver varmt i dit Hjerte. Tro ikke de Smigrere, som vil sige dig, at du allerede ligner disse Forbilleder, men søg at efterligne dem. Du har en uindskrænket Magt fra Gud og dit Folk, men du skylder ogsaa Gud og dit Folk Regnskab. Lad dine Befalinger i Fremtiden gives os i vort eget Sprog, thi vi ved, at du er fortrolig med dit Lands Sprog. Lad det fremmede Tungemaal*) i Fremtiden være Forræderiets vanærende Kendemærke. Vælg dig trofaste Raadgivere; den værdigste af alle er din Broder ...“

Man trættes ved at gengive denne Flom af Taabeligheder. Denne Kongens Broder, som nu skulde være hans Hovmester, var kun sytten Aar, og man havde ingen som helst Prøver set paa, hvad han duede til.

En anden Videnskabsmand ved Navn Langebek udgav en Skildring af de Optøjer, der havde fundet Sted Juleaften, og i den frem-

*) Det fortjener at anføres, at Suhm er Sønesøn af en Tysker.

stillede han de oprørske Garderes Færd som i alle Maader beundringsværdig og betegnede den som en Sejr for de indfødte over Tyskerne.

Den Rothe, der, som jeg har fortalt, ledede en Afdeling af Finansministeriet, skyndte sig at gøre den 17de Januar til Genstand for et Digt, hvori han overøste alle de sammensvorne med Lovtaler og endog fremdrog som noget prisværdigt den store Fyrighed hos Beringskjold, den Mand, der havde sagt til Rothe og hans Fælle Oeder, da han traf dem ved Hoffet, at det undrede ham, at to saadanne Skelmer som de kunde være dér, og at man endnu ikke havde kastet dem ud af Vinduet.

Efter at dette farlige Menneske havde vundet Sejr, svælgede han grænseløst i sit Had. Han havde f. Eks. villet hindre, at Fangerne fik Senge, og havde ogsaa forlangt, at man skulde levere ham en Troppeafdeling paa tresindstyve Mand, for at han, som han sagde, kunde fængsle nogle tiloversblevne af Struensees Parti, der stod i Begreb med at gøre Opstand. Tilsidst gjorde han sig saa forhadet og blev saa besværlig, at Hoffet saa' sig nødt til at forvise ham.*)

Medens Præsterne og Forfatterne kappedes med hverandre om at udbrede den Mening blandt Folk, at Struensee og hans Tilhængere havde stiftet et hemmeligt Anslag mod Kongehuset, lod det nye Kabinet og det nye Statsraad anstille Undersøgelser allevegne for at komme det paa Sporet, men fandt intet som helst.

Der nedsattes en Kommission til at undersøge Dronningens Ejendele og Papirer, en anden til at undersøge de vigtigste Fangers og en tredie til at eftergaa de Ordre, der var udgaaet fra Kabinetet siden 15de September 1770, med den Grundtanke, som det angaves i Regeringens Erklæring, at bibeholde alle de Foranstaltninger, der skønnedes at være gavnlige eller i det mindste ligegyldige. Endelig oprettedes der en sidste Hovedkommission under Navnet „*Inkvisitions*“-Kommission, altsaa, for at bruge det mildeste

*) Da han ved en eller anden Slyngelstreg havde paadraget sig Dronning Julianes Unaade, tilbragte han flere Aar i Fængsel og forvistes saa til Norge. (Falkenskjolds efterladte Memoirer.)

Udtryk, en Forhørskommission. Den bestod af Justitiarius (Viceformanden) i Højesteret, de to Generalprokurører, den danske og den tyske, Generalfiskalen og Søkrigsprokurøren. For saa vidt var Valget naturligt, disse Embedsmænd var næsten selvskrevne i en af Kronens Processer; men hvorfor vilkaarligt tilforordne dem en Hr. Braem, ret som om man vilde tage personligt Nag i Brug, i Stedet for upartisk Retfærdighed. Om denne Braem vidstes det, at han havde haft personlige Mellemværender med nogle af Fangerne, at han desuden havde en voldsom Karakter og var Forfatter til anonyme Truselsbreve, der var tilstillede Grev Brandt. Hvorfor vælge en Luxdorph (Departementschef i Kancelliet), der var i Slægt med Brandt og følgelig kunde afvises? Hvilken Adkomst til at sidde i denne Ret havde endelig en Guldberg, en blot og bar Litterat, uden netop sin Egenskab af Redskab for Prins Frederik, der havde Fornærmelser at hævne?

Da man dannede denne overordentlige Domstol, forelagde man den ikke en Sag til Paadømmelse, siden der ikke fandtes nogen Anklage eller noget *corpus delicti*; men den fik Ordre til at dømme de Personer, der var fængslede den 17de Januar. Den begyndte sin Virksomhed med at udstede to Kundgørelser, der paabød at udlevere Domstolen hvad Ejendele og Papirer, der tilhørte disse Fanger, saa vel som hvad Foræringer, man havde faaet fra Hoffet siden et nærmere angivet Tidspunkt. De, der adlød, fik Foræringerne tilbage, ledsagede af et høfligt Brev, skrevet af Kabinetssekretæren. Undersøgelsen af Fangernes Papirer, der, efter hvad man sagde, maatte skaffe vigtige Oplysninger til Veje, varede næsten tre Uger, og jeg afventede utaalmodigt Udfaldet af den, da jeg havde sat mig for at rejse, saa snart jeg havde faaet Vished om, at man ikke havde nogen Anklage at rette mod mig.

Da min Stilling fra dette Øjeblik af forandrer sig, og jeg ikke længer er Vidne til Kendsgerningerne, vil jeg i et særligt Afsnit meddele, hvad der vedrører mig personlig, og gør da forud dem, der kun bryder sig om de historiske Begivenheder, opmærksomme paa, at de kan springe det følgende Kapitel over uden at tabe Traaden i min Beretning om Fangerne, og hvad der gjordes med dem.

XII.

HVAD DER HÆNDTE FORFATTEREN, INDTIL HAN FORLOD
RIGET. — NOGLE ANDRE ENKELTHEDER.

Ved min Omtale af det Besøg, jeg fik af Grev Rantzau, da han tog Afsked med Hoffet paa Hirschholm, sagde jeg, at han føjede mit Navn til sin Proskriptionsliste. Beringskjold, den erklærede Fjende af Stavnsbaandsløsningen, maatte anse mig for at have fortjent Døden, hvis han vidste, hvad jeg i saa Henseende havde foretaget mig, og han vilde følge sine egne Anskuelser. Han var for Resten den eneste af dem, jeg hidtil har nævnt, som jeg aldrig havde talt med, og han havde ingen privat Grund til enten at elske eller hade mig. Af de Mennesker, der anholdtes den 17de Januar, blev nogle lagte i Lænker, andre satte i strængt Fængsel og behandlede som Forbrydere, atter andre bevogtedes i deres Hjem af Soldater, og endelig fik et Par enkelte Husarrest paa Æresord; men jeg har ikke faaet noget at vide om, i hvilken af disse Klasser jeg kunde være bleven sat. Hvis Elskovsforholdet mellem Dronningen og Struensee skulde være Udgangspunktet for Processen, kunde jeg ikke mistænkes for at være Medvider, da dette Forhold havde bestaaet i et Aar før mit Komme til Danmark, og hvis det var Omvæltningen i Ministerforholdene og Forandringen i hele Statsstyrelsen, var dette ogsaa gaaet forud for min Tilbagekomst. Men Kronprinsens alt for strenge Opfostring, de skadelige Medikamenter, man efter Sigende havde givet Kongen, den slette Behandling, han, som det paastodes, var Genstand for, maatte jeg være vidende om, saafremt, som man den Gang troede, der havde ligget noget til Grund for disse Ting. Var der virkelig bleven holdt saa fuldstændig Vagt omkring Kongen, som Folk bildte sig ind, var det umuligt andet, end at jeg maatte have haft Del deri, og hvis endelig Sammensværgelsen mod Kongen og Kongehuset havde noget paa sig, var det ikke usandsynligt, at jeg havde nogen Kundskab om den, og under den Forudsætning var det rimeligt at forhøre mig enten som anklaget eller som Vidne. Her vedgaar jeg nu gerne, at hvis det er en Forbrydelse at mene, at en

vanvittig Konge bør frasige sig Tronen, eller at hans Person og hans Rige bør sættes under Formynderskab, til Tronarvingen bliver myndig, da har jeg gjort mig skyldig i denne Forbrydelse. Jeg havde endogsaa begyndt at skrive et Forslag desangaaende; men dette var saa langt fra til Fordel for Struensee, at jeg tværtimod vilde foreslaa, at man skulde oprette et fast Raad af Kronens højeste Embedsmænd under Medvirkning af Kongefamiliens Medlemmer, for at Dronningens Elskere, hvis hun fik flere, ikke nødvendigvis skulde blive Statens Herrer. Da jeg ingen fortrolig havde, kunde min Hemmelighed ikke være bleven forraadt, og under Forhandlingerne den 15de og 16de Januar hos Enkedronningen var der da ogsaa, da mit Navn fremdroges, bleven rejst Tvivl for mit Vedkommende. Oberst Køller spurgte, om jeg da var beskyldt for noget, om jeg var mistænkt for at have Del i Sammensværgelsen, og da man svarede ham, at det var jeg ikke, men at man var bange for, jeg skulde tale Fangernes Sag hos Kongen, og for den Brug, jeg i det hele kunde gøre af mit utvungne Forhold til ham, tog Obersten kraftigt til Gemæle mod, at man vilde fortrædige en Hædersmand, ikke paa Grund af noget haandgribeligt, han *havde* gjort, men paa Grund af Fremtidsmuligheder, som det var let at forebygge; han forpligtede sig til at sørge for, at jeg ikke fik Kongen i Tale i de første Øjeblikke, og indestod for, at jeg ikke paa nogen Maade skulde forstyrre det Foretagende, hvortil Statens Velfærd drev alle, som deltog i disse Forhandlinger. Paa denne Maade fik han mig udslettet af Listen, og jeg skylder ham saa meget større Tak derfor, som vi kun stod i et fjernt Forhold til hinanden.

Jeg har tidligere meddelt, hvad jeg havde været Vidne til den 16de. Den 17de om Morgenen Klokkeren seks, medens jeg laa i dyb Søvn, hørte jeg, at der blev banket stærkt paa en Dør. Først blev jeg helt vaagen og forstod, at det var hos mig, det bankede, saa jeg fik lukket op, gik der en lille Tid. Jeg hørte da en Stemme, der raabte: „Vær ikke bange; der skal ikke ske Dem noget ondt; det er mig, Deres Ven, Oberst Køller.“ Han troede, at jeg spærrede mig inde, men vilde dog ikke bryde Laasen op, saaledes som han havde gjort hos Struensee. Saa snart han var kommen ind, sagde

DRONNING JULIANE MARIE

han, helt hed i Hovedet, til mig: „Der er ikke noget i Vejen; vær ikke bange; Grev Rantzau og jeg har blot faaet Ordre til at arre-
stere Dronningen og Greverne Struensee og Brandt. Kongen har
paalagt mig at gaa til Dem og forsikre Dem om hans Venskab og sige
Dem, at han ikke vil kunne tale med Dem i de første to, tre Dage.
Her er en lille Skrivelse fra ham.“

Skrivelsen var skreven med Kongens egen Haand og indeholdt
kun disse faa Ord:

„Jeg kan ikke se Dem i de første Dage. Omstændighederne
forbyder mig det.

Christian.“

Oberst Køller maatte virkelig ogsaa have Hastværk; man var
lige gaaet ind til Kongen og var nu ved at diktere ham Ordrene,
baade om det, man allerede havde udført, før han var bleven væk-
ket, og om det, der var tilbage at gøre. Et Øjeblik efter fik jeg Be-
søg af Kammertjeneren Brieghel, ham, der havde lukket op hos
Kongen. „Han kom“, sagde han meget elskværdigt og godlidende,
„for at berolige mig ... hvis jeg var bleven urolig.“ De sidste Ord
tilføjede han, da han saa, at jeg laa i Sengen og læste uden mindste
Tegn paa Ængstelse. Thermometret stod ni Grader under Fryse-
punktet; jeg havde været oppe nogle Øjeblikke i bar Skjorte for at
lukke op for Oberst Køller, og da der endnu ikke var lagt i, var jeg
gaaet i Seng igen for at skærme mig mod Kulden. Jeg var i Færd
med en Undersøgelse, jeg havde begyndt den foregaaende Dag, om
hvordan man havde baaret sig ad i Frankrig under Karl den Sjettes
Sindssygdом.

Kort efter kom en Kaptajn med et nyt Bud.

„Jeg er,“ — her sagde han sit Navn, — „Kaptajn i det falsterske
Regiment. Jeg har Ordre til hverken at røre Deres Person eller
Deres Papirer, men til at spørge Dem, om der ikke i Kongens Haand-
bibliothek, som De bestyrer, skulde være opbevaret noget, som
kunde vedkomme Statssagerne.“

Jeg svarede ham, at jeg ganske vist sad inde med en kongelig

Ordre, der overdrog mig dette Bibliothek, men at min Forgænger, Nielsen, endnu havde Nøglerne til det. Indtil man fik talt med ham, kunde man jo sætte en Skildvagt ved Døren, tilføjede jeg og opgav ham, hvor denne var.

Saa snart jeg kunde gaa ud, var noget af det første, jeg tænkte paa, at indhente Oplysninger om, hvad man vilde gøre med Fangerne. Jeg vidste endnu ikke, at de var i Fængsel, eller at man vilde lægge dem i Lænker. Jeg mente, jeg vilde kunne faa noget at vide hos en fornem Dame, der antoges at staa i nøje Forhold til Grev Brandt, og som havde været min Naboerske paa Hirschholm; men hun var, eller lod, som om hun var fuldkommen tryk, og forsikrede mig, at Grev Osten, Brandts gode Ven, med det allerførste vilde redde ham ud af Sagen. Jeg sagde hende, at jeg agtede at besøge Fangerne, hvis jeg kunde komme til dem, og hun bifaldt i høj Grad min Plan. Jeg laante da en Tjener af en af mine Venner og paalagde ham at bringe Kommandanten i Kastellet, General Hobe, som jeg kendte meget godt, et Brev, hvori jeg spurgte ham, om han havde saa strenge Ordre, at han ikke kunde give mig Adgang. Han svarede mig, at han ikke troede, nogen kunde faa Adgang til en Statsfange. Først i dette Øjeblik forstod jeg helt ud, hvor vidt man tænkte at drive Sagen. Hobe var uforsigtig nok til at hilse Grev Brandt fra mig i Overværelse af den Officer, som holdt Vagt over ham, og denne lod mig gøre opmærksom derpaa, som paa noget, der kunde kaste Mistanke paa mig. Den Tjener, der havde overbragt mit Brev, gjorde sig ogsaa til deraf overfor sine Kammerater, fordi han troede, at det var noget meget hemmelighedsfuldt. Jeg har ikke faaet sikkert at vide, om det nye Kabinet blev underrettet om denne Budsendelse, men man meddelte det langt mindre vigtige Træk.

Ved Middagstid var der Modtagelse ved Hoffet, og det blev en meget talrig Forsamling. Hoffolkene strømmede skarevis derhen som til en Fest for at gøre Kongen og Kongefamilien deres Opvartning. Jeg var af den Anskuelse, at den Ordre, jeg havde faaet gennem Oberst Køller, og Kongens Skrivelse, der jo begge ledsagedes af Venskabsforsikringer, kun angik det egentlige nærmere Samvær, hvor jeg var paa Tomandshaand med ham hver Dag og kørte i Vogn

med ham, og at det ikke var Meningen at forbyde mig Adgang til de Steder, hvor der var mange Mennesker; men jeg holdt mig dog borte fra Forgemakkerne, da jeg ikke syntes, at der var nogen Grund til at lykønske en Familiefader til at have ladet sin Hustru og sine nærmeste Husfæller kaste i Fængsel. Jeg blev siden hen klar over, at Hoffet ikke var noget sikkert Sted for Folk, som man troede havde den mindste Interesse i Fangerne. Som jeg allerede har fortalt, havde Beringskjold i Kongens Forgemak forhaanet to Departementschefer, der stod i fuld Embedsvirksomhed og efter den 17de var bleven kaldte til for at aflægge Beretning i Statsraadet, og Grev Rantzau havde faaet sat igennem, at en Hr. Sturz skulde fængsles, hvis han viste sig ved Hoffet. Det var en meget elskværdig og afholdt Litterat, der skrev smukt Engelsk, Italiensk, Fransk og Tysk; han havde desuden Evner som Maler og stod i Gunst hos Dronningen og Struensee. Han havde malet et Potræt af Dronningen, og det var ham, der havde tegnet den Fremstilling af Kronprinsens Lege, der skulde stikkes i Kobber og offentliggøres. Han var en Tysker, en fremmed, skyldte Bernstorff sin Stilling og hørte nu til v. Gählers Folk; navnlig lagde man ham til Last, at han saa let og paa en eneste Dag var gaaet over fra den ene af disse Beskyttere til den anden, medens der herskede aabent Fjendskab mellem dem. Han holdt sig trofast til Grev Bernstorff, lige da han havde faaet sin Afsked, og fulgte ham til det første Skiftested paa Vejen; men efter at han havde forladt Ministeren, gik han samme Dag til Aftenselskab hos v. Gähler. Bernstorff talte med Deltagelse om ham til mig i 1772 og fortalte mig, at han selv havde raadet ham til at slutte sig til de nye Yndlinger. Af dem modtog han en indbringende Stilling under Postvæsenet, som de fratog en vis Holm, en Kirurg, der havde svunget sig op fra sin Stand ved Hjælp af en fornem Frøken, hvis Elsker han var. De tilstod ogsaa Sturz en Kunstnerbolig paa Charlottenborg, der i nogen Tid havde været bestemt til dette Brug, og fordrev for at skaffe Plads til ham den berømte Billedhugger Saly, der havde lavet den afdøde Konges Rytterstatue og i flere Aar været Direktør for Kunstakademiet.

Alle disse Grunde til at lægge Sturz for Had paadrog ham dog

i Førstningen kun en hæderlig Forvisning. Han fik Ordre til at begive sig til Holsten, hvor han skulde oppebære en Aarpenge paa fem Hundrede Rigsdaler, indtil man kunde give ham et Embede, som svarede dertil i Indtægt. Men det traf sig saa ulykkeligt, at en af de Officerer, der holdt Øje med Oberst Falkenskjøld, nævnede hans Navn under Samtalen for sin Fange, og denne spurgte deltagende, om han ogsaa var arresteret. Mere behøvedes ikke; der blev givet Melding om Spørgsmaalet, og man sendte straks væbnede Folk til Sturz; hans Døre blev sprængte, og han selv sat i Arrest paa Hovedvægten i Mangel af andet Fængsel og det samme Dag, som han havde glædet sig til at skulle have Bryllup med en ung, smuk Pige, som han var meget forelsket i. Da man havde set hans Svigerfader staa nedenfor hans Fængselsvinduer, satte man Jernstænger for dem paa en saa raa Maade, at han fik Krampe derover og blev alvorligt syg. Man tillod da kun hans Ven, Lægen v. Berger, at behandle ham paa det Vilkaar, at han udelukkende talte med ham om hans Sygdom.*)

Falkenskjøld, den uskyldige Aarsag til Sturz's Ulykke, var nu ikke længer i Kasernen, hvor man, som omtalt, i Førstningen havde holdt ham indesluttet. Man blev bange for, at Soldaterne, af hvem han var meget afholdt, skulde sætte ham i Frihed, og han førtes da under den største Vagtsomhed ud paa Marineværftet og sattes i et Fængsel, hvor et helt Vagtmandskab vaagede over ham. Hans Bro-

*) Sturz har senere skrevet til mig, at denne Oplevelse for stedse havde ødelagt hans Helbred, og han døde virkelig i en Alder af fyrretyve Aar. Han har forfattet en „Lovtale over Grev Bernstorff“ og nogle Breve uden Navn om Danskernes Privatliv. Han havde været med i Kongens Rejsefølge som Sekretær for Bernstorff og havde i England og Frankrig truffet den, Tids mærkeligste Personligheder, deriblandt Mme Necker, der omtaler ham med Deltagelse i et Brev til Forfatteren og foresatte sig at udgive de Studier, han havde samlet. Denne Samling er ogsaa udkommen sammen med andre mindre Arbejder under Titlen: *Schriften von Helfrich Peter Sturz, erste Sammlung*, Leipzig 1779, og dette Værk giver sin Forfatter en fremragende Plads blandt Prosaforfattere.

der, der var Officer ved Eickstedts Dragoner, slap kun ved Hjælp af mægtige Beskyttere for at komme i Fængsel, fordi han havde vowed at skrive til ham.

Jeg vender tilbage til den 17de Januar. Da der fra flere Sider var bleven mig tilkendegivet, at Dronning Juliane regnede mig for mistænkelig og kun af Naade havde ladet mig slette af den skæbne-svangre Lîste, gik jeg til Overhofmesteren ved hendes Hofstat, den Anton Moltke, som havde været Hofmarskalk hos Kongen paa den Tid, hans Opdragelse nærmede sig sin Afslutning, og som jeg har omtalt tidligere. Jeg bad ham skaffe mig en Audiens hos Hendes Majestæt, for at jeg kunde forklare mig for hende, noget han hverken lovede eller afslog. Derfra gik jeg hen for at høre, hvorledes det stod med Frk. Trolle, den Hofdame, som jeg havde været Kavaler for paa Ballet den foregaaende Aften, og som jeg antog maatte være meget ulykkelig, da hun var Dronningen oprigtig hengiven. Hendes Kammerjomfru fortalte mig, at hun havde ladet forespørge, hvorledes hun skulde forholde sig, og havde faaet Ordre til at gaa paa den franske Komædie. Denne Theateraften regnedes for en Festforestilling i Dagens Anledning. Der spilledes „L'ambitieux et l'indiscrète“, enten det nu skyldtes et Tilfælde eller lavsindet Tjenstiver fra Skuespillernes Side. Jeg fik da den Tro, at hvis jeg ikke indfandt mig dér, kunde min Fraværelse virke paafaldende, og gik ligeledes derhen.

Dagen efter, henimod Middag, traadte Oberst Køller (nu Generallieutenant) ind til mig.

„Kære Ven,“ sagde han, „det gør mig ondt, at jeg saa ofte skal falde Dem til Besvær, men jeg har Ordre til at forkynde Dem Arrest til Straf for Ulydighed.“

„Maaske jeg kunde faa at vide, hvorved jeg har givet Anledning til en saadan Ordre?“

„Det ved jeg ikke. Hvorledes staar De til Grev Osten?“

„Hverken godt eller daarligt.“

„Det er ham, der har paalagt mig at melde Dem det, lige som han kom ud fra Kongens Kabinet.“

„Ja, men hvad har jeg da gjort siden i Gaar Morges?“

„De har været i Theatret, og Kongen, der har skrevet til Dem, at han ikke vilde se Dem, har set Dem dér ... eller har kunnet se Dem dér.“

„Aa, hvad det angaar, saa er det umuligt; det er han alt for nær-synet til; for Resten stod jeg lige under hans Loge, og desuden har jeg ikke kunnet opfatte den Ordre, De bragte mig, paa en saadan Maade.“

„Saa forklar Dem da for Grev Osten ...“

Det var sælsomt, at Udenrigsministeren overdrog en General-lieutenant at forkynde Arrest for en forhenværende Lærer og Kabinetssekretær, der for Tiden var paa Besøg hos Kongen og ikke havde nogensomhelst Stilling. Det var meget let at genkende Grev Osten i denne Fremgangsmaade med dens Uregelmæssighed og Omveje.

Jeg blev nødt til at underrette Hofintendanten om denne Ordre, for at jeg kunde faa Mad paa mit Værelse. Han kom til mig og sagde, at det utvivlsomt var en Misforstaaelse, som vilde gaa i Orden paa et Par Dage; jeg skulde bare melde mig syg og forholde mig stille. Jeg fulgte hans Raad og afholdt mig i tre, fire Dage fra ethvert Skridt for at faa Arresten hævet. Min tro Høyer, for hvem jeg ikke kunde skjule, hvad der var vederfaret mig, gjorde sig megen Ulejlighed for min Skyld; men de Folk, der nu var ved Magten, lukkede deres Dør for ham, og de, som jeg havde Grund til at regne for mine Venner (deriblandt Guldberg), indskrænkede sig til Beklagelser og almindelig Høflighed. Imidlertid fik jeg hver Dag Besøg, og det flere, end jeg kunde ønske. Medens en Kaptajn Duval, der var fransk af Fødsel og var bleven Adjutant hos Kongen takket være Struensee, opholdt sig hos mig, bragte man ham et forsegleet Papir. Det indeholdt hans Afsked i de naadigste Udtryk og med de bedste Vidnesbyrd, som om han selv havde søgt om den. Han gik til General Køller og beklagede sig og gjorde gældende for ham, at det Kompagni, han nu havde, var bleven givet ham i Stedet for et andet, som han havde købt i 1762, da det trak op til Krig med Rusland. Køller fik Enkedronningen til at tage sig af Sagen overfor Rantzau, thi ham alene var det, der havde voldt denne Afskedigelse. Rantzau

gav sig da til at tale meget stærkt mod den Uretfærdighed, der var øvet mod Duval, og tilføjede, at det var en herlig Mand, og at han sikkert maatte have en hemmelig Fjende; men at hellere end at give Slip paa ham vilde han ansætte ham i sit eget Regiment.

Førend Kaptajn Duval var gaaet fra mig, bragtes der mig et Brev, som i det ydre lignede det, han havde faaet. Et ungt Menneſke, som var tilstede, og som jeg havde gjort nogle Tjenester, troede da, at det var en kongelig Fængslingsordre og fik ondt og Krampe-trækninger; Folks Fantasi var kommen i voldsom Bevægelse ved al den vilkaarlige og pludselige Indgriben og overdrevne Haardhed. Brevet kom blot fra en Privatmand, der tilbød at meddele mig Angivelser i den Tro, at jeg stod mig godt ved Hove. Efter at have tilbragt fire, fem Dage i passiv Lydighed skrev jeg til Overhofmesteren for Dronningens Hofstat, at jeg havde syntes, jeg kunde forstaa, at man havde sat ondt for mig hos Hendes Majestæt, og at jeg nu var bleven styrket i den Formening ved den Arrest, jeg befandt mig i, hvorfor jeg udbad mig den Naade at maatte forklare mig mundtligt eller skriftligt, med mindre jeg var bleven anklaget for en Forbrydelse, i hvilket Tilfælde jeg kun forlangte Retfærdighed.

Dagen efter, Torsdag den 23nde, blev jeg sat i Frihed af Kabinetssekretær Schumacher, som henvendte disse Ord til mig paa en værdig og afmaalt Maade, der ikke gav Mulighed for at skyde nogen Bemærkning ind: „Det er mig overdraget at sige Dem, at Kongen hæver den Arrest, der har været paalagt Dem, og da han gaar ud fra, at De foretrækker det roligere Ophold i Deres Fædreland for Opholdet i hans Stater, stiller han Dem det frit for at vende tilbage dertil; for det Tilfælde, at De vælger dette, erindrer han sig det Løfte, han har givet Dem, om at betale Dem Tusinde Rigsdaler i Rejseomkostninger.“ Jeg svarede lige saa højtideligt, at jeg meget snart vilde benytte mig af den Tilladelse, jeg saaledes havde faaet, men at jeg, den Gang jeg gik ind paa at komme tilbage hertil og som eneste Betingelse forlangte mine Rejseomkostninger frem og tilbage dækkede, ikke havde nævnt nogen bestemt Sum, og at Tusinde Rigsdaler var mere end tilstrækkelige o. s. v., o. s. v.

Derefter gik vi over til en fortrolig Samtale; men da jeg vilde

lykønske Schumacher til, at han atter var kommen ind ved Hoffet og (som det hed sig) med det første skulde være Ridder af Dannebrog. afbrød han mig med disse Ord: „Min Ven, husk vel paa at kalde mig en slet Borger, hvis jeg modtager Naadesbevisninger af nogen Art i Anledning af mit Fædrelands Ulykke. Jeg har ikke set andet i de sidste Dage end Skurkestreger, Angivelser, Hævn og Grusomhed. Jeg har nu i flere Aar søgt om Ansættelse udenfor Hovedstaden, og jeg blev fortvivlet over at blive kaldt til Hoffet, da jeg for fire Aar siden afløste Dem som Kabinetssekretær. Medens alle andre beklager sig over Struensees Afskedigelser, var jeg ham meget taknemmelig, fordi han fjernede mig; men han havde dog ladet mig blive for nær herved, eftersom man har kunnet kalde mig tilbage. Jeg er kun af Pligtfølelse gaaet ind paa midlertidig at genoptage mine tidligere Forretninger i dette kritiske Øjeblik. Det første Amtmandsembede, der bliver ledigt i Holsten, har jeg Krav paa efter min Embedsalder og mine Tjenester; det vil jeg søge, og mit Sind staar nu kun til at trække mig tilbage derhen.“

Det er vist nok, at denne retskafne Mand formildede mange haarde Handlinger og undertrykkede en Mængde lumpne Angivelser. Nogen Tid efter fik han i Overensstemmelse med sit Ønske Amtmandsposten i Segeberg.

Næppe var han gaaet fra mig, før Anton Moltke kom og meddelte mig efter at have givet nogle Forklaringer, at Enkedronningen vilde tale med mig. Jeg gik da til hende paa den Tid, der var mig opgivet. „Jeg ved ikke,“ sagde hun, „ved hvilken Misforstaaelse man har arresteret Dem. Jeg fik det først at vide i Gaar. Jeg havde ordnet det saaledes, at De ikke blev det, og sidste Fredag, da De var hos mig, sagde jeg til mig selv: Ham i det mindste skal der ikke ske noget. Gid jeg havde kunnet skaane de øvrige! Men Dronningen havde glemt alt, hvad hun skyldte sit Køn, sin Fødsel og sin Rang. Og dog vilde min Søn og jeg have holdt os tilbage, hvis disse Forvildelser ikke havde gaaet Statens Velfærd an. Riget var i Oprør og gik sin Undergang i Møde. Herren har holdt mig oppe; jeg har hverken følt Skræk eller Uro.“

Derpaa talte hun vidtløftigt om, hvad hendes Søn havde at klage over, om den Underdanighed, Yndlingerne havde fordret af alle hans Omgivelser, om deres Uforsømmethed mod ham, den dybe Hemmelighedsfuldhed, han havde iagttaget før den afgørende Dag, og det Mod, han havde vist under Udførelsen. Dronningen meddelte mig den Gang en af de Hensynsløsheder, Hoffet havde vist mod hendes Søn. — Han holdt meget af at ride, og denne Legemsøvelse var nødvendig for hans Sundhed; men naar det regnede, sneede eller frøs, kunde han kun tilfredsstille denne Tilbøjelighed i et Ridehus. Det, som hørte til Slottet, brugtes tre Dage om Ugen til Rideskole, og de tre andre Dage var det forbeholdt Kongefamilien. Men efter at Dronning Mathilde og Struensee var vendt tilbage til København, optog de det paa disse tre Dage og forment Kongens Broder Adgang.

Da jeg forlod Dronningen gik jeg til Overhofmesteren. Jeg maatte takke ham saa vel som hans Frue, som jeg antog havde sin Del i hans Mellekomst, og for hvem jeg fra mit første Ophold havde bevaret megen Hengivenhed og Agtelse. Jeg vil meddele en af Grundene dertil; den er ejendommelig nok til, at man ikke vil kunne paastaa, at jeg fortæller den, fordi jeg har Lyst til at tale om mig selv.

Dagen efter at jeg i Aaret 1767 var bleven afskediget, ledsagede jeg Fru Gabel, som jeg omgikkes meget, til hendes Søster, Fru Moltke. Denne, der er meget oprigtig gudfrygtig, havde hidtil taget Anstød af vor Omgang, fordi hun ansaa mig for en Filosof, og man havde gjort hende bange for den Slags Mennesker. Det havde ikke nyttet, at hendes Søster frimodigt forsikrede hende, at man ikke kunde ødelægge hendes Grundsætninger paa dette Omraade, og at jeg for Resten ogsaa havde mine, som ikke var uden Værd. Men nu kunde Fru Moltke i Kraft af sit høje Sind og sin blide Karakter i mig kun se en Mand, der var falden i Unaade, og denne Egenskab udslattede alt, hvad der kunde være galt ved mig.

„Hidtil har jeg ikke draget Dem til mig,“ sagde hun, „fordi De kunde have troet, at den Modtagelse, jeg gav Dem, skyldtes Deres

Stilling ved Hoffet. Men nu, da De hverken har Indflydelse eller staar i Gunst, beder jeg Dem besøge mig hver Dag, indtil De rejser. De vil træffe min Søster her."

Det var ved Hoffet, paa selve Slottet, at man talte saaledes til mig.

Senere hen, da hendes Søster var død, var Fru Moltke kommen i Besiddelse af mine Breve til hende og havde ikke følt sig utilfreds hverken med mine Grundsætninger eller mine Følelser. Men under dette Besøg, jeg nu aflagde hende og hendes Mand, der begge troede, at det gjaldt at frelse en af Struensees Tilhængere, besvor de mig at sige dem, om jeg da ikke var Fangernes medskyldige, og om jeg var vis paa intet at have at bebrejde mig. Dette Spørgsmaal gav mig Anledning til at give nogle nøjere, fortrolige Meddelelser om, hvad der var foregaaet for mine Øjne i Hoffets indre Kreds, og om de Vidnesbyrd, der overbeviste mig om, at den saakaldte Sammensværgelse kun var en Indbildning. Forøvrigt beroligede jeg deres venskabelige Ængstelse for mig, idet jeg forsikrede dem, at jeg ikke havde haft at gøre med nogen som helst Statssag under Struensee, saa at man ikke havde noget Holdepunkt, hvorved man kunde indvikle mig i den Anklage, man vilde rette mod ham. Jeg vovede ogsaa at tilføje, at, nu da man havde vundet Sejr over ham og styrtet ham, et Skridt, jeg ansaa for nødvendigt, vilde det være uheldigt, om Lidenskabens drev Hævnen alt for vidt.

Moltke svarede mig, at der ingen Lidenskab behøvedes i denne Sag, det var tilstrækkeligt at lade Retfærdigheden handle. Af denne Ytring af den fornuftigste og mest maadeholdne Mand ved Hoffet kunde jeg forstaa, at Sagen var afgjort, og at den ulykkelige Minister aldrig vilde slippe ud af denne Retfærdigheds Hænder.

Af alle de Samtaler, jeg havde haft den Dag, forstod jeg, at det nye Kabinet meget vel havde indset, at det var en let Sag at faa Kongen fralistet hvilke som helst Ordre og navnlig at tilskynde ham til strenge eller endog barbariske Forholdsregler.

Medens man afventede en ny Lov, der først udstedtes den følgende Maaned, af det Indhold, at Kongens Beslutninger kun skulde have Gyldighed, for saa vidt de var kontraserede af Statsraadet,

var man kommen overens om ikke at udfærdige noget, der ikke var tiltraadt af Kabinettet i dets Helhed. Grev Osten, der ikke vilde have haft let ved at udvirke min Arrestation, iværksatte den paa egen Haand, saaledes som man har set. Han talte hverken til Dronningen eller Prins Frederik derom; heller ikke lod han det gaa gennem Schumacher, eftersom de fuldt ud kendte hinanden: Grev Osten vidste godt, at hans forhenværende Sekretær vilde have Mistillid til enhver Ordre, som han overbragte, og intet vilde udfærdige paa hans blotte Ord. Om han havde talt derom til Kongen, ved jeg ikke. Paa den ene Side havde Kongen en saadan Tilbøjelighed til at gøre Fortræd, at man endog, om man havde villet, ved et Kvarters Samtale kunde have faaet ham til at lade alle dem halshugge, som den Gang trængte sig om ham og indesluttede ham; paa den anden Side havde han stadig sagt, at han ingen Grund havde til Klage over mig; thi man havde søgt ved underfundige Spørgsmaal at lokke noget, der kunde ligne en Anklage, ud af ham for at bringe mig i Ulykke.

Det var min Agt at takke Greverne Osten og Rantzau, der for Tiden var enige og ved deres Sammenhold endog fik Enkedronningen til at anerkende deres Overlegenhed, og dersom mit Besøg var bleven modtaget, vilde jeg have fremført min Tak i fuldt Alvor, ligesom Kaptajn Duval. Undertiden maa man jo paa Østerlændernes Vis yde skadelige Væsener Dyrkelse og takke dem for det onde, de ikke gør.

Imidlertid var Grev Osten og Rantzau noget urolige over, at jeg havde faaet min Frihed. De nærede begge Frygt for, at jeg, hvis jeg atter skaffede mig Adgang til Kongen, skulde bruge den Indflydelse, jeg kunde genvinde, til bedste for Fangerne. Grev Osten, der havde sin egentlige Styrke i at drive Spioneri paa Slottet og knytte Forbindelse med Pager og Tjenerskab, blev underrettet om min Audiens hos Enkedronningen, og blev da bange for, at jeg skulde bringe den tidligere Plan frem om at gøre Grev Bernstorff eller Prins Carl af Hessen, med hvem jeg paa ny var traadt i Brevveksling, til Medlemmer af Statsraadet. Han lod derfor den 29nde Januar en af sine Tjenere melde mig, at han vilde tale med mig. Da hans Karakter var uden al sand Værdighed, forstod han aldrig

at holde det rette Maal i sin Optræden. Hidtil havde han været mindre værdig overfor mig, end hans Rang krævede; denne Gang viste han mig Uforskommethed ved sin Budsenden. Ikke des mindre gik jeg til ham uden at gøre Vanskeligheder. Han søgte at genfinde den venskabelige Tone; han rakte mig Haanden, og der fandt nu omtrent følgende Samtale Sted:

„De maa ikke tage Dem den Besked, De har faaet fra Kongen, det mindste nær. Det *Raad*, man har givet Dem om at rejse, stammer ikke fra nogen som helst Mistanke, man nærer til Dem.“

„Jeg tror virkelig heller ikke, Hr. Greve, at man har nogen Mistanke til mig; havde man det, vilde man ikke lade mig beholde min Frihed. Jeg tænker at benytte den Tilladelse, Kongen har givet mig, og trække mig tilbage, saa snart Fangernes Papirer er bleven undersøgte.“

„Ja, min bedste, jeg vil dog sige Dem, i Deres Sted vilde jeg rejse straks. Sandt at sige, jeg raader Dem til at rejse.“

„Men De maa dog indrømme mig, Hr. Greve, at hvis jeg rejste nu med det samme, vilde det se ud, som om jeg flygtede og var bange for at gøre Rede for mig.“

„Jeg forsikrer Dem endnu en Gang, at man ingen Mistanke nærer, og saa snart De kommer til Hamburg, vil De modtage de mest tilfredsstillende Vidnesbyrd.“

„Men hvad er da Grunden?“

„Man er bange for, at De skal tale Fangernes Sag.“

„Ak, Hr. Greve, hvad kan man gøre for Mennesker, der er overgivet til deres Dommere? Desuden flytter jeg endnu i Dag ud i Byen, og jeg skal leve saa stille, at ingen vil lægge Mærke til mig.“

„Man ved, at De hver Dag har været sammen med disse Mennesker, og at Dronningen bad om at komme til at tale med Dem den Dag, hun blev arresteret.“

„De har ogsaa tit været sammen med dem, Hr. Greve, og Dronningen spurgte ogsaa efter Deres Excellence.“

Her blev Hans Excellence lidt forvirret.

„Det er noget ganske andet; hun talte aldrig til mig om noget.“

„Heller ikke til mig.“

„Ja, ja, jeg raader Dem altsaa til at rejse.“

„Jeg skal rette mig derefter.“

Fra Grev Osten gik jeg hen og forhørte mig hos en anden Minister og hos Kabinetssekretæren for at faa at vide, om der skulde foreligge nye Ordre mig vedrørende. Der forelaa ingen, men man gjorde mig opmærksom paa, at Grev Ostens Indflydelse var saa stor, at han kunde udvirke dem, hvis han ønskede det, men at jeg for ikke at faa Skin af at være flygtet eller landsforvist, — og det var det eneste, for hvilket jeg bar Frygt til Skue, og i Virkeligheden ogsaa det eneste, jeg frygtede for — kun behøvede at tage Afsked med alle Mennesker og rejse i smaa Dagsrejser uden at skynde mig, som andre havde gjort. Dette Raad var meget efter min Smag; det borttog den Grund, jeg havde haft til at gøre Modstand, og det stemmede med det oprigtige Ønske, jeg nærede, om at komme bort fra et Hof, hvor jeg havde døjet saa mange Ubehageligheder, uagtet jeg aldrig havde villet eller higit efter andet end det almindelige bedste. Jeg bestemte mig saa meget lettere til at følge det Raad, man gav mig, som det ingen Forandring gjorde i min første Plan. Naar jeg trak mine Visitter og Rejseforberedelser lidt ud, kunde jeg blive der, indtil man var færdig med Undersøgelsen af Papirerne, og efterlade mig et uplettet Rygte i Landet. Da jeg kom tilbage til Slottet, helt optaget af denne Tanke, forefandt jeg et Brev fra Grev Osten. Det giver et meget godt Billede af ham: min Modstand havde gjort Indtryk paa ham; han var bange for at have povet sig for langt ud, og alligevel stod han fast paa sit Raad. Brevet lød saaledes:

„Min Herre.

„Tillad, at jeg endnu føjer denne Betragtning til, hvad jeg har haft den Ære at sige Dem, at Deres Afrejse i dette Øjeblik vilde være det mest „retfærdiggørende“ Vidnesbyrd og vilde skærme Dem mod enhver Mistanke, da det jo afgjort kun er de uskyldige, man tillader at tage bort, og man aldeles utvivlsomt vilde hindre Dem i at rejse, hvis der „lurede“ den mindste Mistanke mod Dem. Det er forøvrigt kun et *Venneraad*, jeg giver

Dem, hvortil jeg ikke har anden Bemyndigelse end den levende og oprigtige Deltagelse, jeg nærer for Dem, og min Hensigt at vise Dem de Følelser, hvormed jeg er

Deres ærbødige og hengivne
Grev Osten.

København, den 29nde Januar 1772.“

Jeg lod der gaa en hel Uge, efter at jeg havde modtaget denne venskabelige Opfordring, med at bringe mine Sager i Orden og med at tage Afsked. Jeg undlod at udbede mig Audiens hos Enkedronningen, fordi jeg kom til at tænke paa, at det kunde vække Anstød hos dem, hun var nødt til at tage Hensyn til; jeg nøjedes med at bede hende anbefale mig til sine fyrstelige Brødre i Braunschweig og Haag, hvor jeg vilde rejse igennem, og det gjorde hun meget beredvilligt. Jeg troede den Gang virkelig for Alvor, at man i Almindelighed vilde tage Parti for hende, og at man havde Fordel af at synes at staa under hendes Beskyttelse. Hendes Søn modtog mig og talte nogle Øjeblikke med mig, men afholdt sig omhyggeligt fra at sige noget, der kunde udtrykke Fornøjelse over at have set mig. Beklagelse over, at jeg skulde rejse, eller endog blot Deltagelse for min Skæbne i Fremtiden. Og dog havde han optraadt, som om han holdt overmaade meget af mig, den Gang jeg underviste ham, ja lang Tid derefter, og jeg havde paa ingen Maade gjort noget, der kunde krænke ham. Da jeg spurgte ham, om jeg kunde faa Lov til at tage Afsked med Kongen, svarede han, at han ikke troede, Hans Majestæt havde Tid dertil; han huskede ikke, at jeg bedre end nogen anden vidste, hvor megen Møje det voldte at faa Dagen til at gaa for Hans Majestæt.

Paa det første Skiftested søgte Postmesteren, da han havde hørt mit Navn, at faa en Samtale i Gang og spurgte mig, om det var sandt, at Kongens Haarskærer, W..., en Dag havde bragt ham en Kop forgiftet Chokolade, men at jeg havde opdaget det og tvunget W... til at drikke den, og at han var død deraf. Der laa ikke det mindste til Grund for dette, med mindre det skulde være, at denne W... for fire Aar siden havde villet udøve Bestillingen som Kobler,

hvad han regnede for en bedre Bestilling end Haarskærerens, at Kongen udsatte sig for at miste sin Sundhed efter den Maade, han tog det paa, og at jeg havde forstyrret deres Forehavender en Smule.

Jeg gjorde undervejs Ophold i Slesvig for at gøre Prinsen af Hessen og Enkeprinsessen af Culmbach min Opvartning. Dér forefandt jeg en Indbydelse fra Grev Reventlou, Kongens tidligere Hovmester, til at besøge ham paa hans Gods Emkendorf, „hvis jeg da ikke skyede Folk, der var falden i Unaade“. Det lod til, at han havde tilgivet mig alt, hvad der havde givet mig Grund til at beklage mig over ham. Jeg tog da ud, hvor han boede, og næste Dags Aften førte Tilfældet Grev Holck derhen, saa vi nu var tre, som var falden i Unaade. Reventlou gav sig til at fortælle, hvorledes Struensee var bleven indført ved Hoffet, og hvad Del Grev Holck selv havde haft i hans Forfremmelse; men den forhenværende Yndling kunde daarligt finde sig i at høre om dette og bad sig til sidst forskaanet derfor. „Han holdt ikke af,“ sagde han med et udtrykfuldt Blik paa mig, „at man mindede ham om dette Afsnit af hans Liv.“ Da jeg næste Morgen tidlig var i Færd med at tage bort, var Grev Holck allerede staaet op og kom mig imøde i Forhallen og førte mig ind paa sin Hustrus Værelse, hvor han overøste mig med Kærtegn og udbad sig mit Venskab, idet han tilføjede, at han inderlig ønskede at have fortjent det. Jeg blev rørt over ham, og dette var et af de skønneste Øjeblikke i mit Liv. Jeg havde for længe siden tilgivet ham. Efter hvad man har sagt mig, gik han ofte i Rette med sig selv, fordi han havde bragt mig i Unaade i 1767; men i Virkeligheden havde han udfriet mig fra et sandt Helvede.

De forskellige Besøg, som opholdt mig undervejs, gjorde Rejsen mellem København og Hamburg dobbelt saa langt som ellers, hvad der passede godt med mit Forsæt om at undgaa Skindet af at flygte. Disse Forsinkelser berøvede mig imidlertid delvis og var nær ved ganske at berøve mig en stor Glæde, der ventede mig i Hamburg, nemlig at tale med Grev Bernstorff. Jeg havde en lang Samtale med ham, men det blev ogsaa den sidste, thi han døde Dagen efter. Han kunde ikke have endt sine Dage paa et uheldigere Tidspunkt for den

danske Regerings Ære. Osten og Rantzau var paa ny bleven uens; deres Tvedragt havde vist, at man blev nødt til at lade i det mindste den ene af dem fratræde sin Stilling, og man belavede sig paa at kalde Grev Bernstorff tilbage. Hans blide Sind og det Greb, han havde paa at bringe godt Forhold mellem Folk af forskellig Karakter og bilægge Tvistigheder, vilde have forebygget de Fejl, Regeringen senere gjorde sig skyldig i, og med den Omhu, han altid havde haft for deres gode Navn, hvem han tjente, vilde han have udvirket, at man ikke var gaaet saa strengt til Værks, og vilde have stillet den Strenghed, man var nødt til at vise, i et gunstigt Lys overfor Udlandet; desuden vilde han ved en Kundgørelse have vundet den offentlige Mening for Magthaverne. Nu gjorde man lige det modsatte. Regeringen lod det være Avissskrivernes Sag at oplyse Europa; disse tog Parti for dem, man ansaa for de forfulgte; Enkedronningen blev uretfærdigt sværtet over hele Verden, og Indtrykket fra dette første Øjeblik vil maaske aldrig blive fuldkommen udslettet. Jeg dvælede nogle Uger i Hamburg for at have saa meget bedre Lejlighed til at erfare, hvad der foregik i København, og være saa meget længere borte fra de paatrængende Udfrittere, som jeg ventede at træffe paa andetsteds. Jeg stod i Brevveksling med paalidelige Folk, og jeg havde Lejlighed dels paa Rejsen dels under dette Ophold til at træffe adskillige Mennesker, af hvem jeg fik Underretning om en Del af Begivenhederne; men de Kilder, som er kommen mig mest til Nytte ved det, jeg endnu har at fortælle, er Kronadvokaternes Indlæg mod Dronningen og Forsvarsindlægene for Struensee og Brandt, hvoraf jeg fik Afskrifter, et Forsvarsskrift for Struensee, forfattet af ham selv og udgivet paa Tysk tilligemed Talerne for og imod ham, hvilket jeg allerede sad inde med i Haandskrift; en Del af hans Forhør, ligeledes haandskrevet; Beretningen om de to ulykkelige Yndlingers Omvendelse og Død, deres Dom og flere andre Aktstykker.

I sit Forsvarsskrift har Struensee i en tilfældig Forbindelse givet mig det eneste Vidnesbyrd, jeg kunde vente af ham. Idet han taler om, hvor liden Støtte han havde ved Hoffet, siger han: „Jeg stod ikke i nogen som helst Forbindelse med Etatsraad Reverdil, og han

vilde visselig ikke have tilladt sig at understøtte mig ved utilladelige Midler.“

Under mit Ophold i Hamburg blev jeg anmodet om at besøge den ulykkelige Grev Brandts ældre Broder, og jeg gik ind derpaa uden andet Ubehag end det, man føler ved at se ulykkelige, hvis Skæbne man ikke paa nogen Maade er i Stand til at mildne. Hr. von Brandt boede sammen med sin Moder, Fru von Soelenthal, i Barmstedt, Hovedstaden i Grevskabet Rantzau, som han er Administrator for. Det er Mennesker af sædelig Vandel og retskaffen Karakter, og de stod meget daarligt til Greven, før han blev fængslet. Hans gale Streger, hans Ødselhed, den Ugudelighed, han stillede aabent til Skue, og hans Forbindelse med en forhadt Minister havde næsten bragt dem til at fornægte ham; men hans Fald kaldte paa ny deres Kærlighed til Live. De vidste Besked om forskellige Omstændigheder, som jeg ikke kendte. Jeg var saa heldig at kunne berolige dem i en Henseende, idet de, ligesom Folk i Almindelighed, troede, at der havde været en S sammensværgelse mod Kongen og Kongefamilien. Men de kendte ikke det Optrin, som man senere lagde til Grund for et Søgmaal, og det mente jeg at burde underrette Hr. von Brandt om, idet jeg tillod ham at fortælle sin Moder saa meget om det, som han vilde, for at de kunde foretage de Skridt, de ansaa for de hensigtsmæssigste for at frelse Greven. Muligvis genvakte jeg den Gang et Haab hos dem, som jeg selv nærede. Jeg tænkte mig, at man vilde finde det nødvendigt at holde Almenheden i Uvidenhed om et Optrin, der i alt for høj Grad røbede Kongens Vanvid, saa at den skyldiges Liv vilde blive frelst, fordi man ikke turde offentliggøre Grundene til hans Domfældelse. Hidtil havde Brandts Paarørende troet ham fortabt, og deres Bekymring gjaldt kun hans sjælelige Tilstand og hans evige Velfærd.

Jeg rejste fra Hamburg sammen med et Menneske, der var ejendommeligt nok til at være Omtale værd. Han kaldtes Oberst Frederik; han var Søn af den navnkundige Theodor, Baron af Neu-hoff, Konge af Corsica. Han var for Tiden i Arbejde med at hverve Rekrutter for det engelske ostindiske Kompagni; tidligere havde han været brugt i Hverv, som i det ministerielle Sprog kaldes „hemme-

lige Ærinder". Jeg tror, han har tjent nogle Penge paa mig; det var nemlig den engelske Gesandt i Nedersachsen, Woodford, som magede det saa, at jeg kom til at rejse sammen med ham, for at han skulde iagttage, hvad jeg foretog mig i Braunschweig. Jeg havde ingen Grund til at skjule noget for ham af, hvad jeg ønskede at udtale mig om ved dette Hof, og da Arveprinsens Fortrolige, Feronce, søgte mig for at udspørge mig, modtog jeg ham i Overværelse af den gode Oberst, Prins, Hververofficer og Spion. Under denne Samtale talte Frederik meget snildt den unge Dronnings Sag; han gav Rollen som engelsk Patriot, men ledsagede Talen af Fagter, der røbede hans ultramontane Opdragelse, saa man skulde troet, det var en Kapuciner munk, som holdt Tale til Parlamentet. Da han spurgte til Arveprinsessen, meddelte Feronce os, at hun siden den opsigtvækkende Historie med hendes Søster havde lukket sig inde og ikke saa' nogen. Hvorledes skulde hun ogsaa have kunnet vise sig for Broderen til Dronning Juliane, der havde ladet hendes Søster sætte i Fængsel? Det maatte have givet Anledning til Splid ved Hoffet; thi Prinsessen vilde helst have set, at Dronning Mathilde, som hun ikke kunde tro var uskyldig, i det mindste ikke blev overbevist, medens det øvrige Hof tværtimod ønskede, at den opsigtvækkende Begivenhed, som Dronning Juliane havde foranlediget, blev retfærdiggjort ved klare Beviser, ikke alene for Ægteskabsbrud, men ogsaa for den Statsforbrydelse, som man havde fortalt om. Hun havde for kort Tid siden skrevet, at den var godtgjort; hvad hun forstod derved, skal jeg senere fortælle. Jeg saa' Hertugen under fire Øjne og spiste til Middag hos ham; men da han var bleven underrettet om, at jeg nødig vilde plages med Spørgsmaal, gjorde han mig ikke et eneste om en Begivenhed, der var det almindeligste Emne for Samtale.

Da min Rejsefælle havde faaet at vide, at han ikke vilde faa den engelske Prinsesse at se, foregav han, at han ikke havde sine Stadsklæder med, og undslog sig for at gøre sin Opvartning ved Hoffet. Dette var en ny Fortjeneste, han indlagde sig, og et Vidnesbyrd om hans Tjenstivrighed, som han ikke forsømte at gøre gældende ved given Lejlighed.

Da vi kom til Haag, fik han meget travlt med at komme mig i Forløbet hos den engelske Gesandt, som jeg havde anbefaling til. Dér fortalte han meget omhyggeligt i alle Enkeltheder om mit Ophold i Braunschweig, min Audiens hos Hertugen og Arveprinsen, den Anbefaling, jeg havde til Hertug Ludvig, og det Besøg, jeg straks den første Dag gjorde ham, hvorfor jeg ogsaa blev meget slet modtaget af Sir Joseph Yorke. Han talte til mig med en Fortrydelse, han ikke kunde skjule, om, hvorledes den ene Gren af Huset Braunschweig forfulgte den anden. Han nægtede at kende noget som helst til, at der nylig var rejst en Kurér fra hans Hof gennem Byen; men det var just den Kurér, som overbragte Efterretningen om, at Dronningen havde tilstaaet, hvilket blev Aarsag til, at Londonhoffet holdt op at true.

Sir Joseph gav meget ondt af sig over, at man havde gjort saa opsigtvækkende Væsen af Sagen, naar man dog til sidst lod det blive ved en Anklage for en Elskovshandel. Han havde ventet at faa friskere Efterretninger og interessantere Oplysninger fra mig. Under en anden Rejse to Aar efter var jeg ogsaa hos ham, og da modtog han mig meget godt og sagde, at han havde faaet andre Tanker om mig end dem, man havde bibragt ham.

Jeg havde haabet, at Struensee og Dronning Mathilde vilde være glemte i Holland, naar jeg kom dertil; men jeg fandt tværtimod, at deres Fald var et meget brændende Stridsemne mellem Landets Stormænd. Grev Roon (Bentinck) arbejdede i Spidsen for Hertug Ludvig af Braunschweigs Fjender og i Forbund med den engelske Gesandt paa at lægge Dronning Julianes Færd for Had, for at noget deraf kunde falde tilbage paa hendes Broder. De havde gerne set, at jeg havde bekræftet de Rygter, som deres Avissskrivere udbredte, og for denne Pris kunde jeg være kommen til at gøre en saare behagelig Rejse. Jeg foretrak at tie og holde mig endnu stærkere tilbage, og imidlertid indløb Efterretningen om Fangernes Domfældelse og friede mig endelig fra alle Spørgere.

Siden man endnu tvistedes i Holland om de to danske Dronninger, havde jeg Grund til at frygte for at komme endnu meget mere for tidligt til England. Lykkeligvis var imidlertid disse Emner

for almindelig Nysgerrighed vegen for andre Ting, der optog Opmærksomheden, og de, jeg nu maatte give Svar, saaledes som jeg ogsaa senere undertiden har maattet, var blot enkelte, der havde et alvorligt Ønske om at lære Sandheden at kende, foruden en Række paatrængende, der tænkte at gøre sig mig forbunden ved den Opmærksomhed at spørge om, hvad jeg vel kunde have oplevet, og endnu oftere Mennesker af den Slags, der har uforgribelige Meninger, og som nu efter at have gjort hele Sagen op regnede alt, hvad jeg kunde sige dem, for Udslag af Øjentjeneri, politiske Hensyn eller Partiskhed.

Paa min Side kunde jeg skaffe mig Kundskab om, hvad Indtryk det havde gjort i England, da man fik Efterretning om den ilde Medfart, en engelsk Prinsesse havde døjet*). Hendes Moder, Prinsessen af Wales, var meget syg paa det Tidspunkt, da hun fik at vide, hvad der var sket. Hun var allerede opfyldt af Sorg over sin Datters Uforsigtighed og ventede, at det vilde komme til et Udbrud, og Efterretningen, hun nu fik derom, gav hende det sidste Stød, saa at hun fra dette Øjeblik ikke talte mere.

Grev Osten var snild nok til at faa Kongen af England med til, at denne Sag ikke var af dem, der skulde behandles af Ministrene Stat og Stat imellem, men at denne var personlig, og at hans Broder, Kongen af Danmark, skulde skrive egenhændig til ham, og at Hans storbritanniske Majestæt skulde svare paa samme Maade. Nogle Breve gik fra den ene Konge til den anden ad hemmelige, omstændelige Veje, andre overræktes af Gesandterne paa begge Sider. Murray Keith forlangte at overrække Kongen af Danmark et af sine Breve personligt, og han fik da Lejlighed til selv at skønne over Christian VII's fuldkomne Umulighed og meddele, at denne Brevveksling mellem Kongerne indbyrdes var rent Spilfægteri. Der kom dog det ud deraf, at den Beskæmmelse, der var tilføjet Dronning Mathilde, ikke behandlede som en Statssag. Der var ganske vist bleven givet Ordre om Udrustning af en Eskadre for at true Danmark, men

*) Efterretningen staar allerede i de engelske Aviser for 21. Januar, da den paa tre Dage var kommen til Hull ad Søvejen.

Brevvekslingen trak saa længe ud, at det blev overflødig, og alt blev afgjort, førend Eskadren kunde lette Anker. Paa begge Sider regnede man sig for Sejrherre paa Grund af den Maade, hvorpaa Dronningens Sag blev ordnet. De danske Ministre sagde (hvad der var rigtigt nok), at Skilsmissen var alt, hvad de havde ønsket, og at England ved sin fjendtlige Holdning kun havde faaet saa meget ud af dem, som de ønskede at anmodes om uden selv at ville tilbyde det. Englænderne var paa deres Side tilfredse over, at de ved deres kraftige Forholdsregler og bestemte Erklæringer havde revet deres Prinsesse ud af Hænderne paa et Hof, der vilde fratage hende de kongelige Udmærkelser og lade hende tilbringe Resten af sine Dage i et sørgeligt Fængsel. Murray Keith, der var af en jakobitisk Familie og hidtil kun havde haft Kommandoen over en Bataillon Bjergskotter, fik til Belønning et Linieregiment og Bathordenen, og da han saaledes var bleven Sir Robert, forflyttedes han til Gesandtskabsposten i Wien, *because he had shown a true english spirit* (fordi han havde lagt et ægte engelsk Sindelag for Dagen). Det er en meget elskværdig Mand; men man vil ikke indrømme ham, at han ved denne Lejlighed altid har været saa koldblodig, som en Underhandler bør, eller at han har gjort alt, hvad man kunde vente sig af ham, for Dronningen. Man mener maaske, at han burde have forsvaret hende ved at staa fast paa hendes Uskyldighed; men hvorledes skulde han have kunnet det, han, hvem det havde været overdraget at faa hende bort fra Struensee, og som tilligemed hele det danske Folk havde været Vidne til dette Elskovsforhold, der bares aabent til Skue?

Den Hemmelighedsfuldhed, hvormed Hofferne i London og København tog denne Sag, lod fri Bane for Rygter ude blandt Folk og for de tøjlesløse Udslag af den engelske Frihed. Jeg saa' i London et Flyveskrift, der gav en indgaaende Skildring af den hele Historie, uden at der var et sandt Ord deri. Som Forfatter til dette frække Skrift opgaves en Rothe, forhenværende Kabinetssekretær hos Kongen af Danmark; der havde imidlertid aldrig været nogen Kabinetssekretær af dette Navn. Om ogsaa nogle Aviser nægtede Rigtigheden af de Krøniker, der udspreddes med en saadan Frækhed, svarede de Bladskriblere, der optog dem, at en Benægtelse ikke var det samme

som et Bevis; men hvorledes skulde man vel gendrive skamløse Skribenter, der dynger Løgn paa Løgn og taler om Ting, som baade de selv og deres Læsere aldeles intet kender til?

Alle disse Beretninger, Flyveskrifter og Avisartikler ophidsede Stemningen. Den danske Gesandt, Baron Diede, blev i et anonymt Brev truet med, at han personlig skulde staa til Regnskab for, hvorledes det gik Dronningen. I det første Øjeblik blev det britiske Ministerium haanet for sin Taalmodighed, idet man foreholdt det, at Kongens Søster stod i Barneforhold til Riget, og at den Uret, hun led, var en Fornærmelse mod Kronen. Men da Eskadren begyndte at samle sig ved Downs, slog Kritikerne helt om og hævdede, at den engelske Prinsesse ved at ægte en fremmed Konge havde underkastet sig hans Lands Love og Domstole, og at det da var overflødigt at sætte Statens Kræfter ind paa at unddrage hende fra hendes lovmæssige Domstole. Hvis det var Meningen at fordre hende udleveret, behøvede man ikke at føre hende tilbage til hendes Land, hvor der allerede var beskæmmede Kvinder nok; i saa Henseende beraabte man sig paa Lord Sandwich, der var meget forfaren i den Slags Sager.

Da imidlertid Eskadren blot laa sejlklar fem Dage igennem, ka-stede Skraalerne sig over, at man viste et saadant Vægelsind i sine Forholdsregler, hvad der, som de sagde, røbede, hvor holdningsløse Kongens Raadgivere var. Landet havde allerede vist sig slapt overfor Spanien (i Sagen om Falklandsøerne); nu gav det efter for det endnu svagere Danmark, saa at der snart ikke vilde være nogen nok saa lille Stat, som ikke satte Havenes Dronning Stolen for Døren. Hvad kunde der vel være indtruffet, siden man tog modstridende Forholdsregler indenfor et Tidsrum af fem Dage? Drejede det sig om Depecher? Var Afstanden da ikke længere, end at man kunde faa nye Depecher i Løbet af fem Dage? Hvad skulde man tro om et saa vægelsindet Ministerium? North, til hvem disse Bebrejdelser henvendtes i Parlamentet, svarede paa den frimodige Maade, der er ham egen, at der var gode Grunde til at lade en Eskadre stikke i Søen, men med mindre Huset udtrykkelig befalede det, vilde han ikke afsløre en saa kilden Sag; Tiden vilde til sidst aabenbare alt og retfærdiggøre Ministeriet tilstrækkeligt. Man trængte da ikke videre

ind paa ham. Men de politiske Skribenter var ikke saa tilbageholdende; de lod lave et Kobberstik, der gav en plump Fremstilling af de to Grevers Henrettelse, og derunder skrev de: „Yndlingers Skæbne“ *). Var det da deres Hensigt at give et enestaaende og lidet efterlignelsesværdigt Eksempel Anvendelse paa deres eget Land?

Men det er paa Tide at vende tilbage til vort Hovedemne.

XIII.

FORHØRET OVER STRUENSEE. — DRONNINGENS PROCES OG DOMFÆLDELSE. — ANKLAGEN MOD GREVERNE STRUENSEE OG BRANDT OG DERES DOMFÆLDELSE.

Lad os gennemgaa det skete i Hovedtræk. Fem, seks Mennesker tager sig paa at lade Kongens Slot omringe; efter deres Ordre besætter Tropperne alle Adgange udefra og alle Gennemgange inde; de kaster Eneministeren og Hofforlystelsernes Leder i Fængsel; derefter gaar de til Kongen og fortæller ham, at hans nærmeste har lagt Raad op mod ham, og forelægger ham en Liste over Ophavsmændene til en foregiven Sammensværgelse, en Bagvadskelse, som er bleven opfundet af nogle af Anklagerne selv og taget op med alt for stor Lettroenhed af de andre. Før han er bleven rigtig vaagen, giver Kongen skriftlig Ordre til Iværksættelsen af, hvad der allerede er fuldbragt, og træffer Afgørelse om, hvad der allerede er besluttet. Han bliver Hoved for en Sammensværgelse, som hans Afsind maaske havde gjort nødvendig, og som han havde maattet straffe, hvis han havde været ved sin Forstand. Just denne sammensvorne Kreds, der væsentlig retfærdiggjorde sin Opræden ved, at man havde holdt Kongen afspærret, førend den befriede ham, den afspærrede ham nu, saaledes at det vedgaas og bliver en offentlig Sag. Denne Kreds paastaar, at Struensee har gjort Indgreb i Kongens Enevoldsmyndighed, og saa tillægger den et af den selv skabt Raad en Myndighed, som staar i aabenbar Modstrid med den anførte Artikel af Kon-

*) *Political Register.*

geloven. Det er da tydeligt nok, at man maatte sætte Fangerne ud af Stand til nogensinde at gøre disse Betragtninger gældende.

Efter at Undersøgelseskommissionen i en Maanedstid havde gennemgaaet de Personers Papirer, som den skulde dømme, saa' den sig i Stand til at forhøre dem paa en virkningsfuld Maade, der svarede til det Øjemed, hvori den var nedsat. Den flyttede til Kommandantboligen i Kastellet. Derhen blev Struensee ført i Karet; for Resten var Broerne trukne op, og det er ikke sandt, at han blev udsat for Pøbelens Nysgerrighed og Forhaanelser. I de fem Uger, han havde siddet fangen, var han ikke bleven raget; paa dette nær saa' han meget net ud. Man tog Lænkerne af ham for at fremstille ham for hans Dommere og lod ham sætte sig ned. Skønt han i det hele var meget behersket, grebes han dog af en Skælven, naar man tog Lænkerne af ham, og ligeledes naar man gav ham dem paa igen ved Slutningen af hvert Møde.

Forhøret begyndte den 20nde Februar Klokkeren ti om Formiddagen og varede til Klokkeren to; det genoptoges Klokkeren halv fem og fortsattes til Klokkeren syv. Hverken denne Dag eller den næste Formiddag kunde man faa nogen Tilstaaelse fra Struensee. Alle de Ordre, han havde givet i den sidste Tid, han stod for Styret, forklarede han som Forsigtighedsforanstaltninger mod en Folkeopstand, og han nægtede endog at have givet nogen særlig Ordre; han havde blot paalagt General Gude at vaage virksomt over den almindelige Sikkerhed. Hans Dommere havde et overmaade stærkt Vidnesbyrd om hans Uskyldighed i saa Henseende, nemlig at alle de andre Fanger, da de arresteredes, troede, at det skete efter hans Ordre. Hvis de virkelig havde indladt sig i en Sammensværgelse med ham, maatte denne Tanke da være den sidste, der kunde falde dem ind.

Med Hensyn til Anklagen for Kærlighedsforstaaelse fastholdt den tiltalte; trods de Kendsgerninger og Udsagn, man forelagde ham, i disse tre Møder stadig sin Benægtelse med en Ro, der forbavsede hans Dommere, og da en af dem, Konferensraad Braem, fo'r op imod ham, formanede Struensee ham til at tage Eksempel af den Ro, han selv viste, hvem dog Tingen, tilføjede han, vedkom mere end nogen anden. Man vil vide, at denne Braem truede ham

med en vis Indretning, der, som han sagde, ventede ham i Værelset ved Siden af, og ved hvis Hjælp man tvang Sandheden frem fra halsstarrige skyldige; men Struensee svarede, at man ingen Vej vilde komme med ham ved Pinsler, da han intet havde at tilstaa og intet at bebrejde sig. Hvis han er bleven truet med Tortur, hvad der er meget tvivlsomt, har det i alt Fald kun været én Gang. Hr. Braem havde ikke faaet Myndighed dertil, og det er ikke sandt, at man havde det fornødne Tilbehør rede.

Struensees Fasthed hidrørte fra en Anskuelse, der i lange Tider havde udgjort hele hans Sikkerhed: han troede for vist, at ingen vilde vove at angribe Dronningens Person, og at jo nøjere han knyttede sin Skæbne til hendes, des mindre var han selv udsat. Det var i Kraft af denne Forestilling, at han havde stillet sin Forbindelse med hende til Skue for Landet og Europa, og at han nu regnede paa at være sikker. Men da han fik at vide, at hans Beskytterinde selv var arresteret, forlod hans Fasthed ham; han blev forvirret, brast i Graad og beklagede, at han skulde være saa ulykkelig at drage Krænkelse og Vanære ned over de Mennesker, han elskede højest, og i Følelsen af sin Svaghed bad han sine Dommere om at lade ham vende tilbage til sit Fængsel, for at han kunde fatte sig og aftørre sine Taarer. Dommerne tog sig vel i Agt for at lade sig dette gunstige Øjeblik slippe af Hænde; de trængte stærkere end nogensinde ind paa ham, og hvad hverken deres Spørgen, Vidnesbyrd paa Vidnesbyrd eller Truslerne (saafremt der er brugt saadanne) havde kunnet udrette, opnaaede de, da deres Fange blev nedslaaet og rørt. Han tilstod, at Fortroligheden mellem ham og Dronningen var bleven drevet saa vidt, som den kunde gaa. Denne Tilstaaelse var utvivlsomt dadelværdig og har ogsaa fundet Misbilligelse overalt i det gode Selskab; men for at kunne dømme den retfærdigt maatte man have været stedt i lignende Forhold*).

*) En fransk Straajunker gik meget stærkt i Rette med denne Svaghed hos Struensee, og da man ytrede Tvivl om hans Landsmænds Tavshed i slige Sager, svarede han: „En Franskmand vilde have sagt det til Alverden, men ikke tilstaaet det for nogen.“ — Et af Mme Necker meddelt Træk.

Mere Skam havde han af de Tilstaaelser, der fulgte efter. Da han en Gang havde gjort det første Skridt, kostede det ham ikke længere noget at bekende, og Sandheden strømmede ham fra Læberne uden Begrænsning eller Forbehold. Et Brudstykke af hans Forhør, der er falden i Hænderne paa mig ved Omstændigheder, jeg ikke bør meddele, indeholder Enkeltheder herom, som er alt for haandgribelige og indgaaende til, at de paa nogen Maade kan gengives her. Hovedsummen af dem er, at det brødefulde Forhold mellem Dronningen og Struensee begyndte i Foraaret 1770, kort førend Rejsen til Holsten, og fortsattes fra den Tid, at Tjenerskabet kunde være vidende om det, og at Frygten for disse Rygter i Slottet selv og Snakken ude blandt Folk en Gang havde bestemt Dronningen og Struensee til at opgive al fortrolig Omgang, men at dette Forsæt ikke havde staaet fast.

Det var en vigtig Ting at faa at vide, om Kongen havde holdt sig ganske borte fra Dronningen, og hvad man skulde mene om Prinsessens ægte Fødsel, da man i Førstningen havde haft Tanker om at gøre hende arveløs, og Hoffolkene i Januar og Februar slet og ret kaldte hende „Mamsellen“. Dette var det samme som at lægge Spiren til en Borgerkrig i en fjern Fremtid; thi hvem skulde man tro i Spørgsmaalet om hendes Ægthed, enten Kongen, der havde fremstillet sig ved Daaben som hendes Fader og havde ladet alle fremmede Hoffer underrette om hendes Fødsel gennem sine Gesandter, eller Domstolene, naar de havde berøvet hån en Datter, som han saa højtidelig havde vedkendt sig? Brudstykket af Forhøret taler til Gunst for Prinsessens ægte Fødsel, og hun blev senere gift med Hertugen af Augustenborg, der hørte til en Sidelinie af Kongehuset.

Paa Spørgsmaalet om, ved hvis Hjælp Dronningen og han, Struensee, havde holdt deres brødefulde Forhold gaaende, og hvilke fortrolige de havde haft, svarede han, at ingen var gaaet dem til Haande herved, og at hverken han eller Dronningen havde betroet sig til nogen; det kunde nok være, at han havde talt derom til Grev Brandt, men han mindedes ikke at have ligefrem tilstaaet for ham, hvor vidt Forholdet var kommen, da han altid havde taget sig nøje

i Agt i saa Henseende*); det var egentlig paa en Maskerade, at Dronningen først havde vist sin Kærlighed til ham, men det var paa Christiansborg Slot i København, at deres nære Fortrolighed var begyndt.

Til disse Bekendelser, som Struensee har godkendt ved sin Underskrift, har han tilføjet følgende, der angaar hans Tilstaaelse ved det 229nde Spørgsmaal: „Han var bleven dreven til at tilstaa, at han havde skadet Dronningens Rygte ved sin Optræden. Det var imidlertid ved Omstændighedernes Magt, at han havde maattet fortsætte den samme Livsførelse, skønt han ofte havde ønsket og søgt Midler til at forebygge denne Ulempe; men Kongens og Dronningens Optræden havde ofte bevirket, at det atter kom til at tage sig galt ud, idet Dronningen havde paalagt ham Skridt, der havde haft et mistænkeligt Præg, og Kongen havde sendt ham ind til Dronningen til enhver Tid og i alle Slags Ærinder. Dronningen havde ogsaa tit ladet ham kalde og lagt Beslag paa ham, saaledes som han allerede havde meddelt, idet hun havde foreslaaet ham Udflugter paa To-mandshaand til Fods, Hest eller Vogns, og skønt han ofte foreslog hende at tage nogen med, navnlig Damer, og endogsaa med det for Øje havde opfordret flere til at lægge sig efter Ridning, havde Dronningen dog for det meste afslaaet at tage nogen som helst med, saa at han havde maattet give efter for ikke at miste hendes Tillid. Han

*) Overfor alle andre gælder det ganske vist; men han synes ikke at have vist nogensomhelst Tilbageholdenhed overfor Grev Brandt. Af ham har jeg faaet Underretning om Enkeltheder, der var af saa intim Natur og paa samme Tid stemmede saa godt med det øvrige, at jeg hverken har kunnet tvivle om deres Paalidelighed eller deres Kilde. Brandt var saa ustyrlig nysgerrig med Hensyn til Elskovsanliggender, at man enten maatte lyve ligesaa uforskammet overfor ham, som han selv spurgte, eller ogsaa tilstaa ham alt, og da han ikke skaanede nogen og satte en Ære i at sætte sig ud over de simpleste Sømmelighedshensyn, tvivler jeg ikke paa, at han ved at vise sig vel underrettet om Forholdet har nødt Dronningen til at udtale sig lige saa tydeligt overfor ham som hans Ven. I Forhøret tilstaar han, at han har været indviet deri.

havde saaledes maattet vælge mellem at ødelægge sin Løbebane eller føje sig efter Dronningens Vilje i det Haab at kunne yde hende andre Tjenester. Forøvrigt henholder han sig til Dronningens Tilstaaelse, da Kendsgerningerne taler saa stærkt imod ham, at Sandsynligheden vilde være nok til at dømme ham, selv om han ikke havde staaet i noget brødefuldt Forhold til hende“.

Da hele denne Sag behandledes meget hemmelighedsfuldt, og jeg ikke var dér til Stede, maa man ikke undres over, at der er nogle Huller i min Fortælling. Jeg har aldrig søgt at udfylde dem ved Gisninger.

Vist er det, og heri stemmer mine Korrespondenter overens med de bedst underrettede Blade*), at Dronningen var under streng Bevogtning i de Værelser, der altid havde staaet rede for hende paa Kronborg (denne Fæstning er nemlig tillige et kongeligt Sløt), at der var sat Vagtposter udenfor, og at hun kun fik at gøre med Mennesker, der ikke holdt af hende. Ikke mindre vist er det, at General Eickstedt gjorde en Rejse til Kronborg, og derhen tog ogsaa en Kommission, sammensat af to Medlemmer af Statsraadet og to Medlemmer af Undersøgelsesretten; Dronningen underkastedes et Slags Forhør, tilstod sin Utroskab og undertegnede Bekendelsen derom, og denne Tilstaaelse blev fremlagt under Rets sagen. Efter hvad jeg har ladet mig fortælle, gik det for sig paa følgende Maade. Murray Keith fandt Lejlighed til at underrette den fængslede Dronning om, at man vil tage hende i Forhør, og raade hende, hvorledes hun skulde forholde sig, idet hun nemlig først skulde modtage disse Mennesker, der kaldte sig hendes Dommere, med Godhed og Værdighed som Undersaatter, der kom for at gøre deres Herskerinde deres Opvartning, men derpaa, hvis de skulde indlade sig paa at forhøre hende, burde hun helst indskrænke sig til at sige, at hun intet havde at svare dem og ikke anerkendte nogen anden foresat eller Dommer end sin Ægtefælle. Man fortalte dernæst, at hun ved det første Besøg fulgte dette Raad Punkt for Punkt, men da man

*) Det bedste var en Hamborgavis, der udkom under Titelen: *Die Neue Zeitung*.

ved det andet viste hende Struensees Tilstaaelse, undertegnet af ham selv, bed hun sig i Læben og blev forvirret, brast i Graad, tilstod alt og afgav sin Bekendelse skriftligt; imidlertid havde hendes Højmodighed i den Grad Magten over alle andre Hensyn, at hun erklærede, at det var hende, der havde forført sin Elsker. Disse Omstændigheder er ganske vist ikke saa vel bevidnede som det øvrige, men er dog ikke usandsynlige. Efter at man havde faaet Dronningens Tilstaaelse om dette ene Punkt, besluttede man, da man ikke tragede efter hendes Liv, at dømme hende først, medens man fortsatte Undersøgelserne i de andre Retssager. Ingen almindelig Domstol syntes at have tilstrækkelig Myndighed for en saa vigtig Sag, der angik Land og Folk, og man dannede derfor en Kommission af femogtredive ansete Mænd, nemlig de fire Medlemmer af Statsraadet, der ikke kunde forkastes som interesserede i Sagen, fire Militære, to fra Hæren og to fra Flaaden, en Kammerherre, ni Medlemmer af Højesteret, Sjællands Biskop og to københavnske Præster, to Universitetsprofessorer og endelig de ni Medlemmer af Undersøgelseskommissionen.

Det var saa meget nødvendigere at nedsætte en overordentlig Domstol for denne Sags Skyld, som Kongen antages at sidde i Rigets højeste Ret og virkelig ogsaa tager Sæde dér en Gang om Aaret, og Dommen afsiges i hans Navn; men i denne Sag var han selv Part.

Sagen indlededes med to Indlæg. Det ene fremlagdes paa Kongens Vegne af hans Advokat, Bang, og er ikke stort andet end en Gentagelse af Dronningens og Struensees Tilstaaelser og af Vidnernes Forklaringer. Der gøres her Forsøg paa at komme udenom Lovens Ord om, at de skyldiges Tilstaaelse ikke er nok til at bevise Ægteskabsbrud, og der drøftes Grundene, som anføres af Lovgiveren, nemlig at man har set Mennesker anklage sig selv for at opnaa Skilsmisse eller for at skade deres foregivne medskyldige, to Forudsætninger, som ikke kunde indrømmes i nærværende Tilfælde. Uldall, Dronningens Advokat, svarede med et Indlæg, der var sat helt snildt op og kom i Ry i Udlandet som en tilstrækkelig Retfærdiggørelse. Men kunde denne formentlige Retfærdiggørelse, der visselig ingen Vægt havde i Fornuftens Øjne, frikende Dronningen i Lovens?

Uldall hævder, at Dronningens Tilstaaelse ikke kan fælde hende, da Lovens Ord er derimod, at Struensees Tilstaaelse er bleven aflagt i Fængsel af en skræmmet, maaske truet Mand, at de andre Vidneudsagn ikke sigter til selve det, der skulde bevises, men blot til Omstændigheder, som kunde tyde derpaa, at selv disse Biomstændigheder ikke er godtgjorte, som Loven kræver det, idet nemlig hvert Vidnesbyrd staar alene, og der ikke er to samstemmende Vidner om samme Ting, at flere af disse Vidner ikke kunde godkendes. o. s. v., o. s. v.

Den bedste Forsvarsgrund i Sagen berører Defensoren ikke, den nemlig, at Loven nægter Manden Skilsmisse fra den utro Hustru, hvis han selv har ført hende ud i Utroskaben, og hvis han efter at være kommen til Kundskab om hendes Utroskab, er vedbleven at søge Seng med hende. Det andet Punkt er ikke fuldstændig bevist, inen det vilde have været let at gøre det første indlysende endog for Kongen selv, dersom han havde mindste Følelse og Samvittighed tilbage.

„Er det ikke sandt, Deres Majestæt,“ kunde man have sagt til ham, „at De lige fra Deres Ægteskabs Begyndelse og til det Øjeblik, da for nogle Uger siden den Kreds, som nu raader, tog Dem og Deres Ministre i Forvaring, ikke har taget noget Hensyn til det ægteskabelige Baand, og at De ved alle Lejligheder har tilkendegivet Dronningen, at De fritog hende for at være tro? Har De ikke opfordret alle Deres Yndlinger, den ene efter den anden, til at gøre Kur til hende? Har De ikke sagt og paa tusinde Maader vist, at hendes Kærlighed faldt Dem til Byrde, og at De ikke kendte noget værre end at vise hende Opmærksomhed? Deres Befuldmægtigede har været saa uforskammede at spørge Dronningen og Struensee, hvem der har været deres medskyldige; skønt i Fængsel og i Lænker har de anklagede været ædelmodige nok til at tie om Dem; men hvad de ikke har gjort, vil Deres egen Samvittighed gøre, og den vil sige Dem, at det er Dem, der har været den virkelige Forfører.“

„Kom det Øjeblik i Hu, Deres Majestæt, da denne Fyrstinde, som man nu vil have Dem til at fordømme, blev betroet til Deres Kærlighed og Ædelmodighed. Englænderne lod hende tilbage paa Deres

Kyster uden nogen Raadgiver, uden en eneste Ledsagerinde. Halvt et Barn endnu havde hun Barnets Ynder, Uskyld og Naturlighed, og dog var hendes Aand mere indsigtfuld og moden, end De havde ventet; De forbavsedes derover; Hjerterne fløj hende i Møde; hendes Huldsalighed og Godgørenhed vandt høje og lave for hende. Da De ulykkeligvis blev et Bytte for en tøjlesløs, ubesindig Yndling, der forsøgte at fjerne Dem fra hende, og for slet Selskab, der forledte Dem til Udsvævelser, saa' hun sig tilsidesat; De viste hende mere end Ligegyldighed. Hun elskede Dem, tav og, medens hun for alles Øjne bevarede hele sin Ligevægt, nøjedes hun med at sukke i Enrum med den Overhofmesterinde*), som De selv havde givet hende til Fortrolig. Snart kunde De ikke en Gang tænke hende denne hendes eneste Trøst, og hin Dame, hvis hele Brøde bestod i, at hun efter Deres Smag var for streng i Optræden og Grundsætninger, blev fjernet med de tydeligste Vidnesbyrd om Unaade. Fru v. der Lühe, der kom i hendes Sted, var en Søster til Deres Yndling; De tiltroede hende uden Tvivl lige saa megen Løshed og lige saa faa Grundsætninger som hendes Broder, men hun skuffede Deres Forventninger. Uden ligefrem at afskedige hende lod De da hendes Hverv varetage af de Damer, der havde det tvivlsomste Rygte i hele Landet. Hvad mere kunde en fuldendt Forfører have gjort? Den Mand, som Dronningen anklages for at have hengivet sig til, ham har De selv bragt i Berøring med hende, da hun viste ham fra sig. Det er Haabet om at undgaa de Fortrædeligheder, Deres Yndlinger voldte hende, som har faaet hende til at forbinde sig med den Mand, der tilbød hende sin Bistand hos Dem; det er Dem, der har ladet alle de Skranker falde, som skilte hende fra ham, Dem, der har formindsket Afstanden mellem de to, Dem, der har ønsket, hvad man nu kalder Deres Skændsel, Dem, der har undskyldt og taalt denne Forbindelse; det er endelig Dem, der lige indtil den 17de Februar kun har talt om den paa en spøgefuld Maade.“

„Deres Sag er uadskillelig fra Deres Ægtefælles, og omend hele Jorden fordømte hende, burde De dog, om ikke af naturlig Billig-

*) Fru v. Plessen.

hedsfølelse, saa i det mindste af Kærlighed til Dem selv, erklære denne Fordømmelsesdom for ugyldig."

Det vides ikke, om nogen af de fem og tredive ansete Mænd i Retten har taget til Orde for en Fyrstinde, som de var nødt til at domfælde ubetinget, eller om maaske ingen af dem har vovet at røre ved en saa kilden Sag; men Udfaldet var, at der blev afsagt Skilsmisdom efter to Retsmøder, hvert paa syv Timer. Man offentliggjorde den ikke, men tilstillede blot Statholderne i Landskaberne og Amtmændene et Reskript, hvorved Kongen tilkendegiver dem, at han har forskudt sin Ægtefælle ifølge en højtidelig Dom for at genoprette sit Hus' Ære og af Hensyn til det almindelige Bedste. Den samme fem og tredive Mands Domstol erklærede, at Prinsesse Louise Augusta skulde beholde de Æresbevisninger, der tilkommer Kongernes Døtre. Paa samme Tid overgaves der Kancellierne en forseglede og hemmelig Skrivelse, som skulde læses ved Kongens Død. Den ordnede uden Tvivl Regentskabet for det Tilfælde, at hans Efterfølger var mindreaarig; videre strakte hans Myndighed sig ikke. Der var dem, som troede, at Prinsessen var gjort arveløs ved dette Testamente; men hvorledes kunde det være muligt?

Dronningens Tilstaaelse er af 9de Marts; Kongens Advokat afleverede sit Indlæg allerede den 24de; Uldalls Svar er af 2den April og Dommen af 6te i samme Maaned. Man gik altsaa meget hurtigt til Værks. Man havde først til Hensigt at forvise den ulykkelige Mathilde til Aalborg i Jylland, hvor hun ikke skulde sættes i Fængsel, men dog kun have sin Frihed med visse Indskrænkninger, og allerede i Februar var Oberst Pentz bleven sendt derover for at undersøge Slottet og lade de nødvendige Istandsættelser foretage*).

Ved Meddelelsen af disse Enkeltheder er vi naaet længere frem end til Tiden for de andre Fangers Forhør. Da Undersøgelsen af deres

*) Han var udset til Dronningens Vogter under Titel af hendes Overhofmester; tilligemed General Hobe var han bleven udnævnt blandt samtlige Officerer i Hæren til at sidde i fem og tredive Mands Domstolen, og naar han nu desuden valgtes til at vogte paa Dronningen, var det uden Tvivl for ikke at indvie flere i Hemmeligheden.

Sag var helt afsluttet, gik al Kabinetts Stræben ud paa at fremskynde de forhenværende Yndlingers Domfældelse. Det overdroges Generalfiskal Wivet at forfatte de to Anklageindlæg, der gennemgik Udbyttet af Undersøgelserne og lagde det frem for Dommerne. Jeg har Afskrifter af disse to Aktstykker*), og man skal vist forgæves lede efter noget mere plump, kejtet og oprørende. Wivet kalder Struensee en Markskriger og overdænger ham med Flovser om hans Lægestilling, hans Uvidenhed om det danske Sprog, hans grove Misgreb i Styrelsen og hans tykke Mave, hvilket alt sammen spækkes med latinske Brokker i samme Smag. Det er, som man hørte en Lakaj gøre sig lystig i et Værtshus paa Bekostning af en uheldig, der skal hænges. I sit Svar bemærkede de anklagedes Sagfører Uldall meget rigtigt, at saadanne Grovheder intet beviste, og selv om det maatte indrømmes, at Uvidenhed om det danske Sprog var en virkelig Mangel hos en Statsminister, saa var det en Mangel, hans Klient havde haft tilfælles med flere andre Ministre, og denne Uvidenhed var aldrig bleven regnet for en Statsforbrydelse. „Burde man ikke,“ tilføjede han, „skaane en uheldig, der sukker i Lænker, for saadanne Forhaanelser, som ikke har nogen Betydning for Retssagen? Havde ikke Hr. Wivet skullet betænke, at han ikke kunde haane min Klient uden at lade det mangle paa Ærbødighed for Kongen, der saa længe har hædret ham med sin Tillid og har underskrevet de fleste af de Ordre, man lægger ham til Last?“

Anklagen mod Struensee bestaar i det væsentlige af ni Punkter: 1) Hor med Dronningen; 2) Medskyld i de Mishandlinger, Brandt havde tilføjet Kongen; 3) Haardhed mod Kronprinsen; 4) en ubegrænset Myndighed, som Kongeloven forbyder enhver at stræbe efter eller modtage; 5) Ophævelsen af Garden, saavel hvad selve

*) Indlægget mod Struensee, hans Advokats og hans eget Svar tilligemed Dommen er udgivne paa Tysk og udgør et Skrift med Titelen: *Schriften die in Sachen des ehemaligen Grafen Johann Friederich Struensee, bei der Königlichen Inquisitions-Commission zu Copenhagen wider und für ihn übergeben worden* etc. 1773 (uden Trykkested). Jeg har ejet det hele i Haandskrift paa Dansk.

Sagen, som hvad Formen og Omstændighederne angik; 6) Under-slæb i Forbindelse med Falsk; 7) Salg af en Buket Diamanter, der tilhørte Dronningen; 8) en Ordre om at bringe alle Breve, der var stiledede umiddelbart til Kongen, til ham (Struensee); og 9) de militære Foranstaltninger, der var truffene i København siden December, og som mindre vidnede om et omhyggeligt Polititilsyn end om lige-fremme Angrebsplaner.

Det er ejendommeligt nok, at Advokat Uldall, der havde forsvaret Dronningen mod Beskyldningen for Ægteskabsbrud, intet har at sige til Fordel for sin Klient paa dette Omraade, undtagen at han henskyder sig under Kongens Naade, og Struensee selv siger ikke mere derom i sit Forsvarsskrift. Jeg er andetsteds kommen ind paa Spørgsnaalet om den overdrevne, mod Kongeloven stridende Myn-dighed, Meddelagtigheden i Brandts Voldsomheder mod Kongen, Afskedigelsen af Garden, og de militære Foranstaltninger, der havde vakt Mistanke om et Ånslag mod Staten, og Aktstykkerne bringer intet som helst nyt frem om disse Forhold.

Den fra Kabinettet udgaaede Ordre om, at alle Breve og Pakker, der kom med Posten og var stiledede til Kongen, skulde bringes umid-delbart til Grev Struensee, havde i Virkeligheden ingen Betydning, naar man tænkte paa, at Kongen var afsindig, ja, jeg vil tilføje, at den ingensinde vilde have spillet nogen Rolle i hans Regeringstid. Den, hvem det paalaa at ordne disse Breve, vilde altid have kunnet stikke nogle af dem til Side og efter eget Tykke forbeholde en hvil-ken som helst Sag for Kabinettet eller oversende Regeringskonto-erne den; Kongen var fuldkommen ligegyldig derfor, som jeg alle-rede har meddelt ved Begyndelsen af hans Regeringstid. Naar Sa-gen forholdt sig saaledes, kan man godt fæste Lid til Struensees For-klaring i hans Forsvarsskrift, at han kun havde ønsket at faa Bre-vene bragt umiddelbart til sig, fordi han var bange for, at nogle af dem skulde blive borte, hvis de først blev bragt til Kongen. Han forsikrer, at de regelmæssig naaede frem til Kabinettet og kom Hans Majestæt i Hænde, og jeg kan tilføje, at Hans Majestæt ikke af den Grund tog sig enten mere eller mindre af dem, idet han nemlig

kun gjorde dette, for saa vidt man voldte ham Ulejlighed med dem, naar de udfærdigede Svar skulde underskrives.

Dette er altsaa kun et nyt Eksempel paa, hvor ringe Umage Ministeren gjorde sig for at overholde det ydre Skin. Da imidlertid Almenheden intet vidste eller først senere fik noget at vide om Kongens Brøst og Sygdom, saa' den i denne nye Ordning et Kneb af Yndlingen, som derved satte sig i Stand til at opsnappe gavnlige Raad og forholde sin Herre alt, hvad der kunde aabne hans Øjne for den Afspærring, man paastod, han holdtes i, og det Misbrug, der dreves med hans Navn; Folket mente, det mistede, hvad det havde regnet for et Skjold mod dem, der vilde undertrykke det, Retten til at skrive umiddelbart til sin Fyrste. Paa dette Punkt var Wivets Anklage altsaa urimelig, eftersom en Ordre af den Art ikke havde kunnet gives eller iværksættes uden Kongens Samtykke, med mindre man gik ud fra, at han var aandssvag, og var han det, hvad ondt var der da i at forholde ham Kendskab til Regeringssagerne? Men denne Uretfærdighed træder stadig frem i hele Søgsmålet. Anklagerne bygger deres Argumentation op, ganske som det passer dem, ved stiltiende at indrømme Kongens Vanvid, naar det taler mod den anklagede, og intet Hensyn tage til det, naar det kunde tjene ham til Undskyldning.

Posten om den Buket Diamanter, der var solgt i Hamburg, er endnu uretfærdigere. Dette Smykke tilhørte Dronningen, og det var hende, der havde befaleet, at det skulde sælges; Salgsprisen var ganske vist langt lavere end Indkøbsprisen, thi kongelige Personer køber deres Smykker dyrt og sælger dem billigt, særlig de meget værdifulde, men Summen blev ingenlunde stukken til Side, den anvendtes til de Navnetræk, besatte med smaa Diamanter, som Dronningen forærede sine Yndlinge af begge Køn under Navn af „Mathildeordenen“.

Vi har endnu tilbage at belyse Anklagen for Underslæb og Falsk. Det er saa meget nødvendigere at dvæle herved, som man, naar man ikke har en Facsimilegenpart, er ude af Stand til at forstaa noget af, hvad der siges herom baade i den trykte Dom og i Oversættelsen af Wivets Indlæg.

Man fandt mellem Papirerne et Regnskab for Kabinetsskassen, underskrevet af Kongen, ifølge hvilket der skulde udbetales:

Til Dronningen	10,000	Rigsdaler.
„ Struensee	60,000	„
„ Brandt	60,000	„
„ Oberst Falkenskjold	2,000	„
	<hr/>	
	132,000	Rigsdaler.

Da der var rettet paa det første Nul i begge de Summer paa 60,000 Rigsdaler, som var anviste Greverne Struensee og Brandt, sluttede Dommerne, at der kun var tilstaaet dem 6000 Rigsdaler, og at Struensee, efter at Anvisningen var underskrevet, havde gjort Sekstallet til et Nul og sat et andet Sekstal foran dette for at forandre 6000 til 60,000; og da de tre Summer før Forfalskningen udgjorde 22,000 og efter den 130,000, havde det, sagde de, været nødvendigt at forandre det første Total til et Tretal og sætte et Ettal foran; og for at beholde det andet Total, der vilde have været urigtigt, naar Summen var 130,000, havde man tilføjet 2000 Rigsdaler til Oberst Falkenskjold. Det var nu rigtigt nok, at der var skrevet om paa Tretallet, og at de 2000 Rigsdaler syntes at være sat til bagefter; men trods disse tilsyneladende Vidnesbyrd tror jeg dog, at der ikke er bleven rettet og forandret i Regnskabet, efter at det var underskrevet af Kongen, men før, og hermed falder enhver Tanke om Forfalskning bort. Mine Grunde er følgende:

1) Paa den Tid, da dette Regnskab blev sat op, var Struensee overvældet af Forretninger uden at have nogen Sekretær til Hjælp. Forlystelser, Audienser, Udflugter og det stadige Samvær med Dronningen optog det meste af hans Tid. Desuden var han, som jeg oftere har gjort opmærksom paa, uvidende om, hvorledes Formerne var, og hvad de betød, saa det er meget trøligt, at han har kunnet opstille et forkert Regnskab, berigtige det og forelægge det til Underskrift med de Rettelser, han havde gjort. Kongen underskrev alt uden at se efter, hvad der var, og man bør ikke forudsætte overflødig Forbrydelse.

2) Intet Træk i Struensees Liv viser ham som en lumpen Slyngel, et usselt Menneske; det laa snarere i hans Karakter at drive Oprigtigheden til Uforskammethed og Stejlhed.

3) Derimod laa det i Kongens Karakter at nægte enhver Pengegave, saa længe han kunde vægre sig derimod, men han havde ingen Forestilling om Pengenes Værdi, saa det var lige saa let at faa tresindstyve Tusinde Daler af ham som seks Tusinde. Man var uredelig nok til at tage Vidnesbyrd af ham i denne Sag, og han forsikrede, at han meget godt huskede, at han kun havde tilstaaet hver af dem seks Tusinde Daler; men paa Grund af hans onskabsfulde Vanvid og hans Had til Brandt kunde man hverken stole paa hans Hukommelses Troskab eller paa Sandheden af hans Udsagn.

4) Brandts Svar paa denne Post gendriver samtidig baade Anklagen og det, man kaldte Kongens Vidnesbyrd. Han erklærede, at han havde modtaget den Sum, der opgaves i Regnskabet, i to Partier, nemlig først ti Tusinde Daler og derpaa halvtredsindstyve Tusinde, at der for den første Udbetalings Vedkommende havde foreligget en særlig Ordre fra Kongen og en Kvittering fra ham selv, og at han, da han havde faaet den anden Sum, havde takket Kongen, men rigtignok uden at nævne Beløbet. Disse Svar blev ikke gendrevne, og de gjorde det af med Tanken om, at et Sekstal var bleven forfalsket, eftersom der hverken nogensinde var bleven anvist ham 6000 eller 60,000 Daler.

5) Hvad angaar Tilføjelsen af de 2000 Daler til Falkenskjold, er den et yderligere Bevis for, at Rettelserne var gjorte, før Regnskabet underskrevet. Denne Sum var ikke nogen Naadespenge; den var bleven ham udbetalt mod Kvittering som Dækning for hans Omkostninger ved hans Rejse til Rusland og kunde altsaa staa opført, uden at man havde nødig at begaa noget Falskneri.

6) Struensee svarede meget oprigtigt paa dette Punkt, at Skinnet unægtelig var imod ham, men at det bedrog, og at han, da han allerede havde tilstaaet flere Forseelser, end der skulde til for at fælde ham, ikke vilde nægte denne, hvis han var skyldig i den. Denne Tale vedblev han at føre lige til det sidste uden nogen Forandring.

Men fordi jeg tager Yndlingerne i Forsvar mod Beskyldningen

for Falsk, skal jeg vel vogte mig for at undskylde, hvad de virkelig havde gjort. At udvirke en saa betydelig Sum af en aandssløv Konge, der ikke var gavmildt anlagt, og at udvirke den paa et Tidspunkt da Skatkammeret var tømt, Staten tynget af Gæld, og Yndlingerne under Paaskud af at spare lod det gaa haardt ud over Hundreder af Familier ved vilkaarlige Inddragninger, det var en ren Gavtyvestreg. Jeg for min Del oprørtes saa meget mere derover, da Sagen kom for Dagen under Retssagen, som jeg mindedes utallige Gange at have hørt Yndlingerne drage til Felts mod det forrige Hofs Ødselhed og de Gaver, der var bleven øst ud til dets Yndlinger, navnlig Greverne Moltke og Holck. Ingen af disse havde imidlertid modtaget saa svære Summer i saa kort Tid. Den første havde skaffet sig Rigdom ved at staa uafbrudt i Gunst i tyve Aar; men en stor Del af hans Formue hidrørte fra, at han havde kunnet lægge sine Indtægter op paa den Tid, da han i sin Egenskab af Overhofmarskalk fik alt frit ved Hoffet, medens derimod de nye Yndlinger først havde jaget alle andre bort fra det og derefter havde sat sig fast dér uden at være kaldede dertil ved noget, der lignede en Stilling.

Ved hine Frokoster paa Hirschholm, hvor kun de særlig udvalgte var til Stede, og hvor man holdt saa meget af at tale om det forrige Ministerium for at rose sig af de nuværende Besparelser, har jeg ofte hørt det anført som et uhørt Eksempel paa Ødselhed, at da Bernstorff under Kongens Ophold i Paris fik at vide, at Grev Holck, saa stor en Ødeland som nogen, var fuldstændig paa Knæene, havde han skaffet ham tredive tusinde Daler, for at han ikke skulde fristes til at lade sig forføre af det franske Hof, der vilde bruge ham til at faa Kongen bort fra Forbundet med Rusland. Ganske vist vilde det have været latterligt af enhver anden Konge at betale sin Yndling, for at han ikke skulde raade ham til taabelige og fordærvelige Handlinger; men naar denne Fremgangsmaade tilraadedes Christian VII, der kun brød sig om, hvad der „skred fremad“, havde det sin saare fornuftige Grund, eftersom en Gave paa tredive Tusind Daler under disse Forhold kunde redde Staten.

Her var i det mindste Formen sømmelig, idet en fuldkommen redelig Minister rettede Ansøgning til Kongen til Fordel for en

Trediemand, og Skatmesteren fik Ordre af sin Herre til at betale. Men den Pengeforæring, man lagde Struensee og Brandt til Last, havde en helt anden Karakter; det var samme Person, som ansøgte, algjorde og kontrasignerede. Det nyttede ikke, at han tænkte sig, at det skete én Gang for alle og med det Formaal at skaffe ham en uafhængig Stilling, thi hvem kunde svare for, at han ikke vilde begære mere, jo mere han fik? Og hvilken Frækhed var det ikke, naar den samme Mand, der lod Kongen skrive under paa, at ingen Pension for Fremtiden maatte overstige Tusinde Daler, efter en Embedstid paa seks Maaneder tilvendte sig en Kapital, som gav tre Gange saa meget i Rente! Saa farlig forførerisk er den uindskrænkede Magt; thi førend Struensee havde faaet den i Hænde, var han ikke blot redelig, men højmodig og gavmild i meget knappe Kaar.

Brandts Sag behandlede Wivet med endnu mindre Forstand og i en endnu usømmeligere Form end den anden Yndlings. Han lagde i sin Fremstilling ikke Skjul paa nogen som helst Omstændighed ved Oprinet med Næveslagene, og hvis hans Formaal havde været ikke at anklage den skyldige, men at gøre Kongen latterlig og ringe, havde han ikke kunnet baaret sig bedre ad. Efter at være kommen med nogle flove Deklamationer om en Gerning, der kunde skildres med de sorteste Farver, tilføjede han, at Brandt ikke alene havde slaaet og bidt Kongen, men at han flere Gange var gaaet ind til Hans Majestæt i Morgendragt og havde fløjtet i hans Nærværelse.

Hvor afskyligt end det Oprin var, som laa til Grund for Anklagen, er der dog noget i de Grunde, som dels Brandt selv, dels hans Sagfører fremførte til hans Retfærdiggørelse. Kongen havde altid forlangt, at hans Omgivelser skulde regne ham for et almindeligt Menneske og handle med ham derefter, og han havde set med overlegen Foragt paa dem, der lod sig gaa paa af hans Kongeværdighed. Alle de tidligere Yndlinger havde haft lignende Kampe med ham, og denne var bleven højtidelig tilgivet; Kongen havde kysset sin Overvinder og udnævnt ham til Garderobemester.

Til denne Hovedanklage føjede Wivet to andre, den ene for at have kendt Dronningens brødefulde Forhold til Struensee og ikke aabenbaret det, den anden for at have haft Del i Forfalskningen af

Regnskabet. Brandt svarede, at, da han ingen Bevis havde for Dronningens Fejltrin, vilde han ved at gøre Angivelse derom kun endnu mere have stillet Kongehusets Ære blot og paadraget sig Straffen for Bagvaskelse. Hvad den paastaaede Forfalskning angik, erkjendte han, som jeg har fortalt ovenfor, at han ganske vist i to Partier havde modtaget de Pengegaver, som det Regnskab, man forelagde ham, udviste, men at han ikke kendte noget til en Forfalskning.

I det Indlæg, han forfattede for Domstolen*), fremlyser det Don Quixote-agtige, letsindige og usammenhængende i hans Karakter paa en Maade, der vilde være latterlig under alle andre Omstændigheder. Efter at have forsikret, at han er fattet paa at dø og vil regne den pinefuldeste Død for en retfærdig Tugtelse, om ikke for de Forbrydelser, for hvilke han er anklaget, saa i alt Fald for sine Synder, tilføjer han, at han vil finde sig i at modtage Benaadning og ikke regne det for en Skam at bede Kongen om Tilgivelse; han havde da skrevet noget saadant til ham og bedt om Tilladelse til at tilbringe sine Dage i Ro, hvorved han forstod at blive udnævnt til Amtmand i en eller anden fjern Landsdel, og da han ikke vidste, om der for Tiden var nogen Stilling ledig, havde han nævnt Bramstedt, hvor Amtmanden flere Gange havde erklæret, at han ønskede at tage sin Afsked paa Grund af sin høje Alder. Nu laa Bramstedt Amt, der stødte op til den ældre Brandts Styrelsesomraade, i Rigets sydligste Landsdel og lige ved Hamburg. Denne fjerne Landsdel passede ham altsaa bedre end nogen anden, og det, han søgte om som en Forvisning og som noget, der paa en Maade skulde gøre Fyldest for Livsstraf, vilde været en anselig Belønning for enhver anden, og noget, en gammel Tjener af Staten vel kunde trakte efter som Afslutningen paa et Liv, der nyttigt var viet til dens Bedste.

Efter at Indlægene for og imod var bleven indleverede til Undersøgelseskommissionen, forsamledes den som Domstol og afsagde den

*) Dette Aktstykke er bleven udgivet i et tysk Skrift tillige med General-fiskalens og Brandts Advokats Indlæg og Dommen under Titelen *Brandts Process als eine Fortsetzung der Schriften* o. s. v. (uden Trykkested).

strengeste Dom over de to Grever, den samme for begges Vedkommende, skønt den efter at have kendt Brandt skyldig i den allerhøjeste Grad af Majestætsforbrydelse, i Dommen over Struensee indskrænker sig til at udtale *foruden en Misgerning, hvorved han er skyldig i Majestætsfornærmelse i en høj Grad o. s. v.*; og den fastsætter i Henhold til Loven, sjette Bog, fjerde Kapitel, første Artikel*), at Grev Johan Friederich Struensee skal levende have sin højre Haand og sit Hoved afhugget, at hans Krop skal parteres, hans Lemmer lægges paa Hjul, og hans Hoved og Haand sættes paa Stage. Dommen over Brandt var ligelydende.

Dommene conciperedes af Wivet. De har været optagne i Blade, blandt andet i *Gazette de Leyde*. De synes at være affattede med det udtrykkelige Formaal at vanære Kongen, Dommerne og Landet. Beviste Forbrydelser sammenblandes med Formodninger, Misgerninger med Uforsigtigheder, Forseelser, Yndlingene selv har Ansvar for, med saadanne, ved hvilke hele Skylden falder tilbage paa Kongen, som har dækket dem med sin Myndighed. I Dommen over Brandt skildrer man Oprinet med Næveslagene, der allerede i saa høj Grad røber Kongens Aandssvækkelse, og undser sig saa ikke for at tilføje: „Til sit Forsvar haver Grev Brandt vel brugt dette, at Hans Majestæt Kongen havde forladt ham denne Tildragelse, men, om end saa var, kan det dog ikke anderledes forstaas, end at Hans Majestæt haver til en Tid villet overbære en af sine Undersaatters saa store Forgribelse. Overalt har han i denne Henseende slet intet bevist, og hvorvidt dette strækker sig, er hans Majestæt Kongen alene i Stand til at dømme om.“ Da man oplæste dette mærkværdige Aktstykke for den, det drejede sig om, sagde han da ogsaa

*) Den danske Lov har ingen ligefremme Bestemmelser om Forførelse af Dronningen. Den engelske regner det kun for Majestætsforbrydelse af anden Grad. Det er vel kendt, hvor barbarisk man gik frem mod Mortimer; man lod ham lide samme Straf som Struensee. Se de franske og de engelske Historikere ved Aaret 1326. Henrik VIII var næppe mindre streng. Se ogsaa „Philip den Smukkes Sønners Historie“ og mange andre Steder.

meget træffende i sit ejendommelige Sprog, at dets Forfatter havde fortjent hundrede Pidskeslag.

Brandts Moder og Broder bad om Tilladelse til at komme til Hoffet for at bønfalde Kongen om Naade, og da de ikke havde kunnet opnaa dette, skrev de til Enkedronningen og Prins Frederik. De Svar, de fik, var fulde af Artigheder, men gav dem ikke noget Haab. Man fortæller imidlertid, at da der i Statsraadet forhandlede om Stadfæstelsen af Dommen, hævdede der sig Stemmer for Benaadning, men at Greverne Rantzau og Osten ubetinget modsatte sig, at der gaves nogen. Kongens Ære skulde have krævet, at man skaanede Brandt for at skjule for Verden, hvad der var foregaaet imellem dem; men dette var Kongen overmaade imod; han kom til at skælve og blegne blot ved at høre denne sin fordums Yndling nævne. Han erklærede rent ud, at han ikke vilde frelse Brandt, med mindre man ogsaa skaanede Struensee, og Ministrene skønnede da, at man maatte ofre den ene af de domfældte, for at den anden ikke skulde undslippe. De to Domme blev altsaa stadfæstede uden mindste Formildelse.

Navnlig Grev Rantzau viste en gennemført Haardhed og afskyelig Ondskab. Han troede uden Tvivl, at han ved at spærre enhver Adgang til Naaden og bringe sine to nære Venner, af hvilke den ene havde været hans Velgører, paa Skafottet, vilde rense sig for Mistanken om Medskyld, og at han ved Hjælp af Hykleri kunde bringe sin Forbindelse med de domfældte i Forglemmelse. Til enhver anden Tid vilde han, langt fra at have Sæde i Statsraadet og afgøre de skyldiges Skæbne, selv være bleven Genstand for en streng Dom; i Stedet for at være bleven skaanet, fordi han havde forraadt Yndlingerne, vilde der være bleven lagt ham endnu en Ting til Last, den, at have foregrebet Kongens Ordre om at fængsle dem, og da han vel vidste, at han trods sine Værdigheder var ilde anskreven, dels som et uroligt Hoved, dels som vantro, viste han sig flittigere end nogen ved Hoffets Gudstjenester, hvor han sang Salmer, der maatte være meget nye for ham.

Alle disse Afgørelser blev stærkt fremskyndede. Fiskalens Indlæg er af 21de April, Defensoren Uldalls af 22de og 23de, og de

fremlagdes den 25de i Kommissionen, der afsagde Dom samme Dag. Kongens Stadfæstelse er af 27de, og Henrettelsen fastsattes til den 28de.

Avisskriverne bekendtgjorde med Flid Dagbogen over Hoffets Forlystelser, der danner en oprørende Modsætning til disse sørgelige Optrin: den 23de April var der Maskerade, hvor Kongen og Enkedronningen med Følge gav Møde; den 24de var der i Stedet for Komædie Koncert i det danske Theater, hvor Kongefamilien var til Stede; den 25de afsagdes Dommen over Greverne Struensee og Brandt for aabne Døre, og om Aftenen var der Opera; der gaves „Hadrian i Syrien“. Mæslingerne vedblev at rase. Den 26de, en Søndag, havde den nye Regering forbudt alle verdslige Adspredelser, fordi det var Helligdag. Den 27de tog Kongen ud med sit Hof til Middag paa Charlottenlund og vendte tilbage til Byen Klokken syv om Aftenen, underskrev Dommene og gik i den italienske Opera.

XIV.

STRUENSEES OMVENDELSE, HANS OG BRANDTS DØD. —
 DRONNINGENS AFREJSE OG SIDSTE TILBAGETRUKNE LIV.
 — DE ANDRE FANGERS SKÆBNE; RANTZAUS OG OSTENS
 FJERNELSE.

Det er en almindelig Skik i Europa at tilbyde dødsdømte enhver optænkelig Bistand til deres Sjæls Frelse og derpaa fremstille deres Forbedring for Menigmand som et indlysende Bevis paa Kristendommens Sandhed, kundgøre denne Omvendelse som en Triumf, og kort sagt skaffe den farlige Mening Indgang, at Skafottet bliver den sikre Vej til Paradiset ved Hjælp af nogle Bønner og ved at underkaste sig visse Former. Herved har de Gejstliges ubetænksomme Nidkærhed ofte givet Dødsstraffen en modsat Virkning af den, der tilsigtedes med dens Indførelse, og bragt svage, tungsindige Karakterer til at ønske sig et saa opbyggeligt Endeligt og paadrage sig Lidelser i denne Verden for at sikre sig Glæden i den anden ved

en Død i Anger for alles Øjne. Intetsteds har denne Sværmervildfarelse foranlediget skrækkeligere Optrin end i Danmark, ej heller har man nogetsteds gjort sig mere Umage for at opelske den. Det er noget ganske almindeligt at tilstaa de dødsdømte en Frist af flere Uger, ja endog af flere Maaneder, naar den Gejstlige, der skal tage sig af deres Sjæl, regner en saadan Udsættelse for nødvendig for at sikre dem det evige Liv.

Ifølge denne Grundsætning vilde man unde de to Grever Tid til at arbejde paa deres Omvendelse, men uden at udsætte deres Henttelse en eneste Dag. Man besluttede derfor at vende om paa Rækkefølgen og sætte Fristen foran Dødsdommen, saa at Hoffet af Kristenkærlighed lod dem smage Dødens Kvaler forud i lange Drag. Fra det Øjeblik, de havde tilstaaet de Forseelser, som man forudsaa kunde rammes af Dødsdom, lod man dem tilbyde gejstlig Bistand. Grev Brandt tog straks derimod og valgte til sin Sjælesørger Doktor Hee, den mest ansete af de danske Prædikanter. Han indrømmede snart, at de vantro Udtalelser, der var undslupne ham, kun var en Følge af hans Letsindighed, slette Sæder og Ønske om at have den fine Selskabstone, og at de Grundsætninger, der var bleven ham bibragte under hans Opdragelse, aldrig var helt udslettede af hans Sjæl. Det faldt da ingenlunde Doktor Hee vanskeligt at overbevise ham, og hans Hverv kom til at indskrænke sig til at foreskrive ham den Læsning, de Salmer og de Andagtsøvelser, som passede sig bedst for hans Stilling. Den Beretning, han har udgivet derom, udgør et meget opbyggeligt Bodsskrift.

Struensees Omvendelse syntes ikke at være saa let en Sag. Da man tilbød ham en gejstlig, vilde han undslaa sig for at modtage ham; men da han hørte, at Doktor Münster havde faaet Befaling om at gaa til ham, bekvemmede han sig til at høre paa ham, ligesom han havde bekvemmet sig til at bære alle de andre Lidelser, som han havde udstaaet, eller som han forudsaa i Fremtiden.

Doktor Münster er Præst ved den ene af de to tyske Kirker i København; han er en stilfuld og omhyggelig Prædikant, der forstaar at forene Salvelse med Kraft. I sine Prædikener ved den unge Konges Hof havde han talt med megen Frihed, især under Struensees

Ministerium. Den Dag, da det paabødes Folket at bede og faste for at takke Gud for, hvad man kaldte Befrielsen af 17de Januar, havde han talt mod de to fangne Yndlinger i denne Kundgørelses Aand. Selv om Struensee ikke kendte denne Prædiken, maatte han i alt Fald vente, at den, der saa lidet havde skaanet ham offentligt, maatte være overmaade indtaget imod ham og kun vilde komme til ham i hans Fængsel for at overvælde ham med Bebrejdelser og prædike for ham over Dogmer, han forlængst havde afsvoret. I Stedet begyndte Münter med at vise ham Medlidenhed og Deltagelse. Det var den første, der havde talt til ham i denne Tone, det første velsindede Menneske, han havde hørt, siden han var bleven fængslet; hidtil havde han ikke set andre end sine Vogtere, sine Sluttere og sine Dommere. Doktor Münters Veltalenhed var endnu mere indtrængende i Samtale end fra Prædikestolen, fordi han ganske jævnt fulgte sin Fromheds umiddelbare Tilskyndelse, og allerede ved den første Sammenkomst, da han havde været forstandig nok til ikke at komme ind paa noget theologisk Emne, lykkedes det ham at skaffe sig Øre, og hans Skriftebarn kom til at finde hans Besøg tiltrækkende.

Alt som han fortsatte disse, holdt han en nøjagtig Dagbog over dem, som han siden udgav med et Held, der langt overgik hans Forventning; thi medens han først havde meddelt, at han vilde lade den trykke, hvis Subskriptionen kunde dække Omkostningerne, blev der i Oplag paa Oplag afsat over tyve Tusinde Eksemplarer. Der findes tre franske Oversættelser af den; den bedste skyldes Madame de la Fite. Fromme Mennesker har følt sig opbyggede ved at læse denne Bog, og den er et Bevis paa, at naar de evangeliske Sandheder bliver godt forklarede, sejrer de til sidst over den mest haardnakkede Vantro. En tysk Anmelder bemærker, at en nærforestaende Død er en stor Apostel; men dette er en dobbelttydig Betragtning, som begge Parter i lige høj Grad kan tage til Indtægt.

For mit Vedkommende afholder jeg mig som slet og ret Historie-skriver fra enhver Bemærkning om selve Læren, lader Theologer og Filosofer om at drøfte Doktor Münters Bevisgrunde og Citater og indskrænker mig til at tage nogle Kendsgerninger fra hans Bog.

Hans Retskaffenhed og hans Fortællings Paalidelighed er jeg ganske sikker paa. Dette Skrift forekommer mig at have et Præg af Sanddruhed, som man vanskeligt kan lukke Øjnene for, naar man læser det uden Fordom. Hvis han havde skrevet for at gøre Blæst, som nogle Filosofer har beskyldt ham for, vilde han have fyldt sin Bog med Drøftelser af Læren og overdrevet Vanskeligheden ved sit Hverv og Stædigheden og Fordærvelsen hos den, han skulde omvende; men i Stedet skildrer han Struensee som overraskende lærvillig. Langt fra at gøre haardnakket Modstand mod sin Omvendelse, faar han det Vidnesbyrd af Doktor Münter, at allerede ved den tredie Sammenkomst „var den forsætlige Modstand hævet; han ønskede hemmeligt at blive en Kristen og frygtede kun, at han ikke vilde kunne blive det“, og da der under den tyvende Sammenkomst blev Tale om Treenigheden, „fulgte han mig,“ siger Doktoren, „med megen Opmærksomhed, og i Stedet for at opkaste Tvivl kom han med forskellige Tilføjelser, der kunde styrke den Læresætning, vi beskæftigede os med.“

Ligesaa lærvillig med Hensyn til, hvad han skulde gøre, som til, hvad han skulde tro, spørger han sin Sjelesørger, om han uden at gøre Gud imod kan søge at forsvare sin Sag og derved følge den hos ethvert Menneske nedlagte Drift til at frelse sig selv; og da der er et Punkt, hvor ingen Undskyldning er mulig, spørger han, om han, saafremt han skal lide Døden, uden at synde kan gøre Brug af sin naturlige Standhaftighed og den, han har erhvervet sig, førend han er bleven oplyst af Evangeliet. I samme Aand sagde han til sine Vogtere, at han endog før sin Omvendelse havde haabet ikke at skulle vise nogen Svaghed i det skæbnesvangre Øjeblik, og at han nu med langt større Føje haabede noget saadant ved Troens Bistand.

I Doktor Münters Beretning faar man Øje for hans Skriftebarns Følsomhed, den, han havde troet at burde hærde sit Hjerte imod, medens han var Minister, i den Tanke, at nogle enkeltes Lidelser var for intet at regne i Sammenligning med det almindelige Bedste. Fuld af Mod ved, hvad han selv led, er han dybt bedrøvet over at have draget sine Venner med sig i sin Ulykke. Derfor gør han sig ogsaa Bebrejdelser, fordi han har tilstaaet sin vigtigste Forbrydelse

(efter hans egen Mening hans eneste), men trøster sig med religiøse Grunde. Det koster ham ingen Overvindelse at tilgive, da han aldrig har været hævngherrig og er overtydet om, at de, der har styrtet ham, har gjort det for det almene Bedstes Skyld. Han blev aldrig mere bevæget, end naar han fik Breve fra sine Forældre, og afbrødes ofte i Læsningen af Hulken og Graad.

Da hans Dom bragtes ham af hans Sagfører, læste han den uden mindste Tegn paa Frygt; men det gjorde et stærkt Indtryk paa ham, da han fik at vide, at hans Ven Brandt skulde lide samme Skæbne som han. Han blev bevæget over at se sin Sjælesorger, for hvem han havde fattet stort Venskab, saa nedslaaet i dette Øjeblik; han opfordrede ham til at være fast og vilde endog fritage ham for at være til Stede ved hans Henrettelse. „Min eneste svage Side“, sagde han til ham, „er Venskab. Det vilde gøre mig meget urolig, hvis jeg saa' Dem lide. Tal saa lidt til mig paa selve Retterstedet, som det er muligt og sømmeligt. Jeg vil samle alle mine Kræfter for at vende mine Tanker til Gud og min Forløser. Afsked vil jeg ikke tage fra Dem; men selv uden denne Form, der let kunde bringe mig ud af Fatning, maa De tro, at jeg véd og føler, hvor meget jeg skylder Dem.“

Samme Dag skrev han til sine Forældre og nogle andre. Men af alle disse Vidnesbyrd om, hvem han huskede, forekommer den Hilsen, han sendte Grev Rantzau, mig at være den mærkeligste. I Stedet for at overvælde ham med Bebrejdelser, hvad han med god Grund kunde have gjort, skrev han følgende Ord, der ikke har været offentliggjorte:

„Her er, hvad jeg har bedt Dem (Dr. Münster) sige Grev Rantzau fra mig.“

„Jeg har aldrig næret nogen Følelser overfor ham, som stod i Strid med Venskabet for ham. Endskønt jeg i lange Tider har været overtydet om, at han arbejdede imod mig, har jeg dog ikke kunnet bringe over mit Hjerte at fjerne ham fra København. Hverken de lette Midler, jeg vilde have kunnet finde dertil, eller andre Personers stadige Ønske og meget vigtige Grunde, som

ikke havde nogen Forbindelse med mig selv, har formaaet at bevæge mig dertil. Sagerne fra det russiske Hof vil godtgøre ham det modsatte, selv om han maaske ikke nu har Kendskab dertil, fordi jeg aldrig har meddelt ham noget indgaaende derom."

„Jeg kan forstaa, at han af Hengivenhed for Kongen, i Følge hvilken han har fundet sin sande Vens Opførsel dadelværdig, kunde forsøge at fjerne mig; men det vilde aldrig være faldet mig ind, at han skulde kunne bringe nogen paa de Tanker at gøre mig bundulykkelig. — Da jeg nu alligevel maa erfare dette, har jeg indset, at hans levende Nidkærhed, Omstændighederne og Overbevisningen om den Fare, hvori man troede, at Kongen svævede, kunde kvæle alle andre Følelser. Jeg har ikke bevaret nogen fjendtlig Følelse mod Hr. Greven. Oplyst ved Religionen skænker jeg ham paa ny hele det Venskab, hvorpaa han havde afgørende Beviser, og hvorom hans Hukommelse vil erindre ham."

„Jeg ønsker ham alt muligt godt. Som det nu staar, kan jeg ikke give ham noget kraftigere og oprigtigere Bevis herpaa, end ved inderligt at ønske, at han maa finde al den Lykke, som Religionens Sandhed har ladet mig føle. Det vilde i saa Henseende være mig kært, om han vilde huske paa, hvor ganske anderledes han tænkte om Medicinen, efter at han havde læst Zimmermann og mærket den gode Virkning af de Midler, han kom til at bruge i Glückstadt."

„Maatte dog disse faa Ord udslette alt, hvad Hr. Greven endnu har imod mig i sit Hjerte."

„Jeg beder Dem overrække ham dette, naar der ikke længer foreligger nogen Bevæggrunde til at tillægge dette Skrift en anden Forklaring eller et andet Øjemed."

„Struensee."

„E. S. Jeg har betænkt mig og har den Ære selv at stile denne Skrivelse til Hr. Greven, i Stedet for at overgive Hr. Münter den."

Den 27de April 1772.

„Struensee."

Den samme 27de April tog han mod Efterretningen om Dommens Stadfæstelse med lige saa stor Sindsro, som han havde vist

ved Forkyndelsen af selve Dommen, og ytrede det mest levende Ønske om, at hans Ven maatte være lige saa fattet. Han talte om Enkelthederne ved den Straf, han skulde lide, uden at vise det ringeste Tegn paa Frygt, og Münter kan ikke andet end beundre, at han, der aldrig havde fældet en Taare over sin Ulykke, dog blev meget rørt ved Tilberedelserne til at give ham Nadveren. I dette højtidelige Øjeblik og bevæget, som han var, forsikrede han paa ny, at han ikke havde forfalsket Regnskabet over de 132,000 Daler.

Hans frejdige Ro syntes at vokse, jo nærmere den skæbnesvangre Dag rykkede frem. Dagen i Forvejen fik han til sin Trøst at vide, at hans Broder ikke havde mere ondt at frygte. Han tog Afsked med ham med Doktor Münter som Mellemand, læste endnu længe samme Aften og sov trygt seks Timer i Træk. Da han vaagnede ved Daggry, kom han til at gyse ved Tanken om, at den Dag, der var ved at bryde frem, skulde være hans sidste her i Livet; men det blev han snart Herre over. Hans Sjælesørger, der kort efter indfandt sig hos ham, saa hvert Øjeblik uroligt hen til Fængselsdøren, og blev overmaade bevæget, da man opfordrede ham til at gaa forud (thi han skulde ikke køre til Retterstedet i den samme Vogn). Struensee derimod røbede hverken Bevægelse eller Frygt og formanede sin Trøster til at fatte sig ved at mindes de Betragtninger, han selv havde foreholdt ham. Da den dødsdømte forlod Fængslet, gjorde hans Væsen Indtryk af at være blidt og frit, som om han var bleven ført ud paa en almindelig Tur. Da han satte sig op i Vognen, hilste han paa de Mennesker, der stod i Nærheden, og under Kørselen underholdt han sig med de Officerer, der bevogtede ham, eller sad i stilfærdig Eftertanke. Da han var naaet til Retterstedet, kom Münter til, satte sig op i hans Karet og fik sig anbragt saaledes, at han unddrog ham Synet af Brandt, der var ved at gaa op paa Skaffortet. „Jeg har allerede set ham,“ sagde han og saa smilende paa sin Trøster; „gør mig ikke mere rørt,“ tilføjede han, „vi genses i Himlen.“

„Dér haaber jeg,“ svarede Münter, „at fortsætte det Venskab, vi har begyndt.“

Som Øjeblikket nærmede sig, blev han bleg og hans Mæle

usikkert, men han syntes ikke at have mistet sin Aandsnærværelse. Han klædte sig selv af og lagde sit Hoved og sin Haand paa Blokken; en Krampetrækning over hele Kroppen, som greb ham mellem de to Øksehug, kunde kun staa et Øjeblik paa.

Vagterne ved Byportene var bleven forstærkede, og Skafottet var omgivet af femten Hundrede Soldater foruden en Afdeling Matroser; tilsammen dannede de en tredobbelt Ring. Foruden Militæret var der en talløs Mængde Tilskuere til Stede. Hele denne Folkemasse, der havde jublet af Glæde over de to ulykkelige Grevers Fængsling, iagttog deres Død i mørk Tavshed, og de var alle ganske skrækslagne, da de vendte hjem. Hoffet og det nye Ministerium, der med Uro lagde Mærke til dette Omslag, troede at kunne vinde Stemningen for sig paa ny ved at offentliggøre de tvende henrettedes Dom; men dette ukloge Skridt forvandlede nu fuldstændigt Almenhedens Had til Medynk. Folket var nær ved at regne de domfældte for helt uskyldige eller i det højeste for Fusentaster, nu da det blev aabenbart, at alle de lumske S sammensværgelser og afskyelige Anslag mod Kongens Person og Magt, som man saa højlødt havde anklaget dem for, var det rene Hjærnespind.

Denne Skildring har langt overskredet det Omfang, jeg havde troet at kunne nøjes med; jeg har imidlertid søgt at forkorte den saa meget som muligt og bortskaaret alt, hvad der ikke var af Vigtighed til Oplysning om Forholdene og Forstaaelse af de handlende Personer.

Jeg frygter for, at min Læser nu er lige saa træt som jeg af den lange Bane, vi har tilbagelagt med hinanden. Imidlertid tror jeg dog, at det vil være paa sin Plads i nogle faa Ord at meddele, hvad der blev af Dronningen og de andre mere eller mindre vigtige Personer, jeg har ført frem paa Skuepladsen.

Man paastaar, at det blev foreslaaet i Undersøgelseskommissionen at sagsøge nogle af de Personer, der endnu var fængslede efter de to Grevers Henrettelse, men at en af Dommerne, Kofoed Ancher, udtalte den Mening, at det nu var paa Tiden at sige til Kongen ligesom til Augustus: *Desine, carnifex* (stands, Bøddel).

Hvorom alting er, blev ingen flere formeligt sagsøgte. Den ældre

Struensee løslodes uden yderligere Straf og vendte tilbage til Liegnitz for atter at indtage sit Professorat, som Kongen af Preussen (den store Frederik) havde ladet staa ledigt til ham, medens han fristede Lykken. Kongen tillod ogsaa sin Gesandt, von Arnim, som Struensee havde været Lærer for, at gøre Brug af hans Navn til at kræve ham udleveret. Den danske Regering sendte Fangen et Brev, som gav ham Oprensning, og man paalagde ham blot at sværge, at han vilde forholde sig tavs om Danmarks Forhold. Han har senere haft vigtige Stillinger inde og gjort en glimrende Lykke.

Hans to Fæller i Finansstyret, Rothe og Oeder, blev anbragte som Amtmænd, hin i Holsten og denne i Norge. Rothe tog senere sin Afsked mod en Aarpenge, og Schumacher ansattes i hans Sted i Segeberg; Oeder forflyttedes til Landskabet Oldenburg, ved hvilket Bytte han kom under en anden Fyrste. Min tro Høyer blev ogsaa fjernet ved at udnævnes til Amtmand i Jylland, en Forandring, der bragte fuldstændig Uorden i hans Pengesager, som hans Retskaffenhed ikke havde tilladt ham at bringe paa Fode. Han døde af Sorg derover, Sturz, Professor Berger*) og General Gähler fik Valget mellem at blive formeligt sagsøgte eller underkaste sig Kongens Naade. De foretrak med god Grund det sidste, thi med en Smule Snildhed og Ondskab er det let at finde Statsforbrydelser ud. Sturz sendtes til Holsten paa de samme Vilkaar, som først var bleven ham foreskrevne. Senere blev han ansat i Landskabet Oldenburg, hvor han døde 1788 eller 1789. Berger fjernedes til Aalborg i Jylland med en Aarpenge paa tre Hundrede Daler og mistede som Følge

*) Jeg ved intet, som kunde give Stof til en Anklage mod ham. Han blev slet ikke forhørt i de første tre Uger, og hans Fængsel var meget haardt. Han var et Bytte for Utøj og fik hverken Lov at bruge Kniv eller Gaffel. Hans Uskyldighed var saa klar, at han efter det første Forhør blev bedre behandlet. Han havde forløst Dronningen ved Prinsessens Fødsel; han var med ved de kolde Bade, som Kronprinsen tog, og man troede, som jeg har sagt, uden Grund, at han lod Kongen tage skadelige Midler. De formentlige Gifte tillavedes hos Hofapotekeren, som hverken blev anklaget eller forhørt.

deraf sine Bestillinger og en indbringende Praksis. Senere blev han ansat som Professor i Kiel. 1784 fik han Lov at trække sig tilbage i Naade, fordi han ved et Gavebrev havde skænket Universitetet sin Bogsamling efter sin Død. General Gähler, hvem alle hans Bestillinger fratoges ved en hæderlig Afsked, trak sig tilbage til den lille By Vejle i Jylland. Dommen gik ud paa, at han havde givet Anledning til Mistanke mod sig. Man anviste ham Tusinde Daler i Aarpenge, Halvdelen til ham selv og Halvdelen til hans Hustru, der ligeledes i Førstningen havde været arresteret.*)

Medens Retsfølgelsen stod paa, havde Grev Saint-Germain holdt sig meget stille. Mellem General Gählers Papirer, som blev undersøgte, fandtes der adskillige Breve fra ham, hvor han ikke skaanede nogen, og selv dem, der foretog Undersøgelsen, gik det ud over. Han forlangte en Kapital, der skulde svare til hans Aarpenge paa 14,000 Rigsdaler, men al den Imødekommenhed, han kunde opnaa, var kun at faa Aarpenge udbetalt for fire Aar én Gang for alle, og endda forbeholdt Kongen sig Trasseringsafgiften (10 og 16½ pCt., i alt lidt over en Fjerdedel af Beløbet) for det Tilfælde, han vilde anbringe Pengene et andet Sted. Han gik med Skib fra København til Bordeaux og drog derefter gennem Frankrig under et paataget Navn. Jeg tabte ham da for en Tid af Syne.

Oberst Falkenskjold fik ingen Sagfører; man gav ham ingen Genpart af Forhørene, for at han kunde forsvare sig, og det blev heller ikke stillet ham frit, om han vilde henskyde sig under Kongens Naade. Statsraadet traf paa egen Haand Afgørelse om hans Skæbne. Søkrigsprokurøren indfandt sig i hans Fængsel og fratog ham Kammerherrenøglen og hans Bestalling som Oberst og berøvede ham endog en russisk Ridderorden, han havde. Han blev bragt om Bord paa et Skib, der var fragtet for kongelig Regning, og ført til Munkholm, en Fæstning, der er anlagt paa en Klippe udenfor Trondhjem paa den treogtresindstyvende Breddegrad.

Dronningen, paa hvem alle disse Straffe til Dels faldt tilbage, var ikke saa heldig at komme bort, før hendes Elsker og deres for-

*) Disse og nogle andre Kendelser er af 19de Maj.

trolige havde lidt Døden. Saa snart hendes Dom var fældet, fik den engelske Gesandt, Keith, Tilladelse til at se hende og foretog adskillige Rejser til Kronborg. Man tillod hende at forlade Slottet og spadserere paa Voldene. Fra nu af blev hun regnet for en fremmed fyrstelig Person og hendes Navn udeladt af Kirkebønnen. Efter en lang Underhandling mellem de to Hoffer om Maaden, Tiden og Ceremoniellet ankrede omsider to engelske Fregatter og en Orlogschaloupe den 27de Maj i Sundet og saluterede Fæstningen med sytten Skud, som besvaredes med lige saa mange. Kommodore Bride, der førte den lille Eskadre, gjorde Fæstningens Kommandant et Besøg og gik efter en Times Forløb atter ombord. Dagen efter tog Keith til Helsingør for at gaa til Søs sammen med Dronningen, der ikke beholdt andre tilbage af sit Følge end sin Overhofmester, Grev Holstein Lethraborg med Frue, en Kammerjunker, Raben, og en Hofdame, Frk. Møsting.

Indskibningen foregik den 30te Maj. Da maatte den unge Dronning bringe det sidste og smerteligste Offer, skilles fra sin Datter for aldrig at se hende mere. Fæstningen gav tre Gange fem og tyve Kanonskud; hun blev altsaa endnu i dette sidste Øjeblik behandlet som Dronning af Danmark selv, med mindre Saluten gjaldt Kongen af Englands Flag, der vajede fra Admiralskibet. Den 5te Juni gik hun i Land i Stade i Hannover, hvorfra hun sammen med sit nye, helt hannoveranske Hof befordredes til Celle med halvfjerdsindstyve Heste. Paa denne Rejse og ellers, saa længe hun levede, havde Kongen af England befalet, at man skulde yde hende Æresbevisninger som Dronning. Han afholdt alle hendes Udgifter efter at have krævet hendes Medgift tilbage. Hun levede tilbagetrukket i Celle med den strengeste Sømmelighed, ligegyldig for Struensees Skæbne, forbitret paa sine Fjender, Danmark endnu bestandig hengiven, tankfuld og tungsindig, uden at kende andre glade Timer, end naar hendes Søster, Fyrstinden af Braunschweig, aflagde hende Besøg. Hun døde to og tyve Aar gammel af Brystbetændelse, efter hvad jeg har hørt af hendes Læge Zimmermann. De skrækkelige, for al Sandsynlighed blottede Rygter, der udspreddes om dette Dødsfald, er rene Bagvadskelser.

Greverne Osten og Rantzau beholdt ikke deres Plads i Statsraadet længe efter hendes Afrejse. De var allerede bleven uens, og i hvert Fald maatte en af dem have trukket sig tilbage. Undersøgelsen havde givet Anledning til adskillige Opdagelser; man havde saaledes blandt den ældre Struensees Papirer fundet den Seddel, som Rantzau havde skrevet til ham den 16de Januar. Ganske bortset fra denne Omstændighed vilde det have været højest paafaldende, at to Mænd, som skyldte de domfældte deres Stilling, længe havde indtaget Pladsen i Kongens Raad, og desuden var der en vigtig Sag, som gjorde det nødvendigt at fjerne dem. Der var intet, som Hoffet lagde og burde lægge større Vægt paa, end paa at genoptage de tidligere Underhandlinger med Rusland; det var umuligt at lukke Øjnene for dette, og hvis Struensee havde gjort sig skyldig i nogen Statsforbrydelse, var det den, at han havde forsinket et saa gavnligt Værk og bragt det i Fare. Men nu havde Kejserinden saa tydeligt og vedholdende tilkendegivet sin Uvilje mod Osten og Rantzau, at hun ikke havde kunnet frafalde det, selv om hun havde villet.

Osten sendtes til Jylland som Stiftsamtmand. Rantzau var draget bort før ham. Hoffet havde tilstaaet ham en Aarpenge paa 8000 Rigsdaler, hvad der i Forbindelse med Indtægten af hans Gods satte ham i Stand til at betale sin Gæld. Til sin Afrejse valgte han en Dag, da en tripolitansk Gesandt havde Audiens hos Ministeren. Ved denne Ceremoni viste han sig og modtog flere Juvelgaver af Kongen; derpaa steg han, omgivet af en Folkeskare, ned i en kongelig Chaloupe, der ventede ham i Kanalen nedenfor hans Bolig og førte ham til det Skib, han havde hyret for at rejse til Eckernförde i Holsten. Derfra tog han til Hamburg og saa til Frankfurt, og fra da af tabte Aviserne ham af Syne. Senere meddelte de, at han var bleven dræbt af en irsk Officer i en Duel paa den spanske Grænse; formodentlig stammede denne Efterretning fra ham selv. Han bosatte sig i Grevskabet Avignon, hvor han tilsyneladende levede i Ro, men forgæves søgte at blive fri for det Præg af velkendt Person, der stadig klæbede ved ham*). Hans tro Bjelke fik ligeledes

*) Rantzau døde 1789, meget forgældet, i Avignon.

Foræringer ved samme Lejlighed, og han blev Amtmand i Tønder, hvor man havde afsat Grev Holstein, der havde været med i Styrelsen under Struensee.

Grev Bernstorff, med hvem Kejsrerinden af Rusland havde ønsket at fortsætte Underhandlingen, levede ikke mere; men da hans Brodersøn og Lærling, Arvingen til hans Navn og hans Grundsætninger, var kommen til København i private Anliggender, fast besluttet paa, som han havde udtalt til mig i Hamburg, ikke at træde ind i Stats-tjenesten, lykkedes det dog Hoffet at holde ham fast, og Aaret efter var han saa heldig at afslutte det Mageskifte, der havde været Maalet for alle hans Farbroders Ønsker.

Ved denne Traktat afstaar Danmark en lille Stat, der laa skilt fra dets andre Landskaber, og som det ikke vilde kunne forsvare i Krigstid, og faar i Bytte en Afrunding, der slutter det fast inde paa dets Halvø og gør den lettere at forsvare. Men hvad der er endnu vigtigere, Traktaten skaffer afgørende Ende paa hine langvarige Stridigheder med det holstenske Fyrstehus just paa det Tidspunkt, da dette vilde kunne ødelægge sin Medbejler og derved hævne sig for de Krænkelser, det havde lidt af denne.

Var dette Bytte ikke sket, og Rusland vedblivende havde haft en Grund til at angribe Danmark, vilde det have raadet over Kiels Havn, hvor det paa enhver Tid af Aaret havde kunnet sætte Tropper i Land.

I Kraft af et politisk Syn, man sjældent træffer hos Fyrsterne, vilde Katharina læsrive sin Søn fuldkommen fra ethvert andet Hensyn end Hensynet til hans Kejserrige. Hun frygtede uden Tvivl, at han efter Peter III's Eksempel skulde lade sig lede af Familiefordomme og optræde som holstensk Fyrste til Bedste for sit lille Arveland i Stedet for at spille en Rolle blandt de mægtigste Herskere. Hun fik ham derfor til at afstaa Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst til sin Onkel, Biskoppen af Lübeck's Slægt, saa at han nu, takket være hans Moder, ikke længer har Land eller Stemme i det tyske Rige.

ANMÆRKNINGER.

Forkortelser: HT = Historisk Tidsskrift. DM = Danske Magasin. H = E. Holm, Danmark-Norges Historie. BP = Bernstorffske Papirer, udg. af Aage Friis. RFP = Efterladte Papirer fra den Reventlowske Kreds, I—VIII, udg. af Louis Bobé. B = C. D. Biehls Breve om Christian VII, 1909, udg. af samme.

V. 9. Til Reverdils Biografi. Optegnelse om R.s Fødsel af Urbain Roger: 1732, mois de may, le 19e, lundi peu avant les six heures du matin ma chère épouse a heureusement accouché d'un fils, signe du poisson, premier quartier de la lune, a été baptisé le vendredi 30e par Mr. Isaac-François MONOD, premier Ministre, et présenté au saint baptême par Mr. Isaac-Salomon FEUILLET, Chatelain de Begnins et Bursinel, etc., Bourgeois, Mme. Espérance DE LA FLECHERE son épouse, François DURET, avocat, mon neveu, et ma soeur Elizabeth-Jacqueline, nommé Elie-Salomon-François. (Papiers Roger, Bibl. i Genève).

V. 15. Registres du Consistoire de Genève vol. 85 (1748), 22 (Medd. af Hr. F. Reverdin).

VI. 3. Roger: RFP VII 490. — 19. Mercure: Reverdils Kvitt. 1758 ^{8/7} i Partikulærkassen. HT 71 79 ff.

VII. 22. Sophie Rocques: RFP VI 577; VII 489. — 24. Schlegel: DM 5 V, 250.

XI. 18. Mag. for Reiseiagttagelser I (1820), 446. Minerva 1791, IV, 74, 84. J. J. Björnståhl, Resa, Stockholm 1780, II, 94. F. Brun, Episoden, I (1806), 228 f. — Iris og Hebe 1809 I, 342 ff. Literaturtid. 1811, 96. Etrennes helvétiques 1901, 287 ff.

XII. 1. F. v. Matthisson, Erinnerungen II (1810), 33. Morgenblatt 1810, 304. — 3. Kriterier: S. 141 nævnes den nuværende Konge Gustaf III, myrdet 1792, og S. 275 Sturz at være død 1789. — 6 f. n. Urbain Roger: A. Friis, BP I, H 20.

XIII. 4. Reverdils efterladte Papirer Danmark vedrørende er ifølge Hr. Reverdin ordnet efter følgende Grupper: 719—20. Breve fra forskellige 1760—1805 (172+258 Numre). — 721. Fra Prinserne Carl 1766—90 (29 N.) og Frederik af Hessen 1768—73 (8 N.) og Høyer 1767—72 (62 N.). — 722—25. Fra forskellige (71+222+200+206 N.). — 728. ligeledes (Klopstock, Falkenskjold o. a.); Koncepter til Breve til Reventlou, Fru v. Plessen, Grev Holck og Carl af Hessen (1767), Osten og

St. Germain; 21 Breve til H. de Cheusses (1758). — 729. R.s Beretning i Brevform om Begivenhederne i Danmark under hans 2. Ophold, 22 Hefter. Opt. om Christian VII (Koncept). — 730. ¹⁾ Betænkning til Kongen om det nyttige i at give Civilembeder til pensionerede Officerer. ²⁾ Ulfeldts Liv. ³⁾ Brev fra des Campeaux. ⁷⁾ Beretning om Sæmmensværgelsen mod Struensee 1771—72. ⁹⁾ Opt. om Dronning Caroline Mathilde og hendes Proces. ¹⁰⁾ Opt. om Beringskiold, Osten, Brandt og Struensee. ¹¹⁾ Opt. til dansk Historie. — 731. André Rogers Brevveksling. — 744. Brudstykker af en Dagbog, ført af R. — Alex. Rogers Opt. om R. — 747. Kronologiske Opt. 1730—66, 2 Hefter.

Prøver paa Afgivelser fra Originalmanuskriptet.

Mskr.

- S. 73. . . on vient de voir
 . . de conclure
 . . minuteraient
 cette marche était calculée pour
 me gagner en faisant autoriser de
 ma signature . . .
 lequel ayant possédé des terres
 . . à ce point
 . . démarche
 . . départir du projet
 . . de manière
- S. 74. . . département des affaires intéri-
 eures
 . . qui en seraient émanés,
 . . deux propriétaires actuels de
 terres
 . . qu'il fût ainsi lié à ne pas chan-
 ger d'opinion
 . . je lui expliquais la composition
 . . qui était patriote et raisonnable
 Note, . . . est de veiller à ce qui
 pourrait être entrepris contre l'au-
 torité
 . . en ce point
 . . les points
 . . la composition

Rogers Udg.

- S. 95. L. 6 f. n. on a vu
 L. 3 f. n. . . d'en finir
 L. 1 f. n. . . rédigeraient
- S. 96. L. 3 . . en m'obligeant par cette
 marche à contresigner on croyait
 m'arracher mon suffrage
 L. 8 qui ayant possédé des terres,
 L. 10 . . là
 L. 12 . . résolution
 L. 13 . . renoncer au projet
 de façon
 L. 8 f. n. . . de l'intérieur
- L. 5 f. n. . . émanés de lui
 L. 3 f. n. . . deux possesseurs de
 terres
- S. 97. L. 7 qu'il se fut ainsi ôté le pouvoir
 de changer d'opinion
 L. 8 je lui fis connaitre la composi-
 tion
 L. 15 bon citoyen, homme sensé
 L. 5 f. n. consiste à surveiller les
 entreprises qui pourraient se tramer
 contre l'autorité
 L. 4 f. n. . . à cet égard
 questions
 L. 2 f. n. l'établissement

1. 19. Overhofmesteren = „le gouverneur“ (i Oversættelsen gengivet dels ved Overhofmester, Titlen, og Hofmester). Ditlev Reventlou, f. 1712, 1751 Gesandt i Paris, 1763 Overhofmester hos Kronprinsen og Geheimeraad i Konseillet, 1764 1. Deputeret for Finanserne, 1766 Overkammerherre, afsk. 1770 † 1783. Den ubetingede Fordømmelse af hans Forhold til Kronprinsen, hvori andre Samtidige stemmer overens med Reverdil, er næppe hel retfærdig. (Se A. Friis, Bernstorff og Guldberg 142 ff, RFP III 359 f).

Om Christian VII.s Sindssyge se Viggo Christiansen, Christian VII.s Sindssygdøm, 1906; L. Kochs Recension i HT 81, 167 ff og den af A. Friis meddelte Lægeberetning ib. 80.

2. 5. Mallet: Paul Henri Mallet, 1730—1807, se Indl.

3. 2. Nielsen: Georg Nielsen, 1710—97, fra 1755 Lærer for Prins Christian, 1766 Kabinetssekretær hos Dronning Caroline Mathilde.

4. 1. v. Schmettow: Anna Margrethe v. Brandt, 1683—1768, g. m. General Fred. Vilh. v. Schmettau. — 21. Wolff: Christian Wolf, 1679—1754, tysk Filosof, hvis System tilsigtede at give rationelle Beviser for den kristelige Teologis Dogmer.

6. 23. Moltke: Grev Adam Gottlob Moltke, 1710—92.

7. 8. Om Reventlous Studier RFP VIII H. 54.

8. 4. Télémaque: Télémaque (udk. 1714) af François de Salignac de Lamothe Fénelon. — L'Esprit des lois af Charles de Secondat Baron af Montesquieu (1689—1755); om Bogens Indflydelse paa dansk Litteratur se E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt, Folk og borgerlig Frihed o. s. v., 1883, 36 ff. Om Reventlous Beundring for M. se RFP III 101. 24. en Brodersøn: Anton Henrik v. Moltke, 1734—92, 1755 Kammerjunker og 1763 Marskalk hos Kronprins Christian, 1766 Overhofmester hos Enkedronning Juliane Marie. — 2. f. n. Schack: Joakim Otto Schack Rathlou, 1728—1800; fra 1755 tjenestgørende Kammerjunker hos Kronprinsen, 1768—70 første Deputeret for Finanserne, 1770 Medlem af Konseillet, atter Statsminister 1772—88 (Biografi af L. Koch i HT 6 IV).

9. 1. Moltke: Sophie Hedevig Raben blev gift 1760 m. Adam Gottlob Moltke; hendes Søster Margrethe ægtede 1745 Ditlev Reventlou. — 11. Kammerpage: Jvfr. Kammerpage S. L. v. Schmettaus Selvbiografi (Persh. Tidsskr. 4. R. IV, 135). — 20. Sperling: Joakim Ulrik v. Sperling, 1714—91; 1759 Kammerpage, 1763 Kammerjunker, 1770 Amtmand o. Gottorp Amt.

10. 9. f. n. Om Kronprinsens Konfirmation ved Biskop Ludvig Harboe se H IV 1, 10.

11. 19. en Landgaard: 1760 skænkede Kongen sin Søn Frydenlund.

13. 11. Reventlou blev først Overkammerherre 14. Jan.

16. 10. Proklamationen. Jvfr. RFP III 128. Kongen døde 14. Jan.

17. 3. Medlærer: Georg Nielsen. — 13. Fyrretøve. Huskefejlførtøve. — 12. f. n.

Saint-Germain: Claude Louis Greve St. Germain, 1707—78, Feltmarskalltnt. i den kejserlige Hær, Maréchal de Camp i fransk Tjeneste, 1761—66 dansk Generalfeltmarskalk og Præsæs for Krigsraadet, atter 1767 og 1771—72 i Spidsen for Hæren, 1775 fransk Krigsminister. Om hans Fald 1766 se H IV 1 100 ff.

18. 6. Kirchhoff: Johan Kirchhoff se H IV 1, 54. B 167. RFP VI, 512. Mem. og Breve XXI, 175.

19. 22. Maître des requêtes for D. Kanc. var Bolje Villum Luxdorph.

21. 16. Pilo: Carl Gustaf Pilo, 1712—92, den bekendte Portrætmaler, død som Direktør for Kunstakademiet i Stockholm, 1759—65 Informator i Tegning hos Prinsen se Osvald Sirén, C. G. Pilo, Stockholm 1902, 78.

22. 5. Arveprins Frederik af Hessen-Cassel, der 1749 gik over til Katholicismen, havde med Marie, Søster til Dronning Louise af Danmark, tre Sønner Vilhelm (1743—1821), Greve af Hanau og Landgreve efter Faderen, g. m. Frederik v. s Datter Vilhelmine Caroline; Carl g. m. dennes yngre Søster Louise, og Frederik (1747—1837), der paa Foranledning af deres Bedstefader, Landgreve Vilhelm VIII, 1756 sendtes til Danmark for at opdrages. — 15. Huth: Heinrich Wilhelm v. Huth, 1717—86, 1762 brunsvig-hannov. Generalmajor, 1764—65 i Hanau Lærer for Prins Carl; 1766 ²⁰/₂ dsk. Generaltnt., i Sept. Medl. af det høje Krigsraad. — 10. f. n. Frederik Danne-skjold-Samsøe, f. 1703, Chef for den danske Marine 1735—46; Geheimeraad i Konseillet 1766 ¹/₈ og Oversekretær for Søetaten ²⁵/₈. Jvf. E. Holms korrigerende Fremst. IV 1, 23 f.

23. 10. To Hefter: Danne-skjolds Skrivelse af 24. Jan. 1766, aftrykt i DM 5IV, 370 ff.

24. 2. Om A. G. Moltkes Afsked HT 4 II 72. — 7. Bernstorff: Greve Andreas Peter Bernstorff. — 10. f. n. Grev Moltkes Søn: Grev Christian Frederik Moltke se S. 115. — 9. f. n. Anton Moltke se S. 8.

25. 12. Filosofof: Michael v. Filosofoff var Gesandt 1766 ¹⁴/₇;—1772 ⁶/₈ (DM 5 III 77). — 13. Saldern: Casper v. Saldern 1710—86; 1733 imm. i Kiel, 1736—48 Amtsf. i Neumünster, 1745 Etatsraad, 1762 i Konseillet, afsk. 1769 ²⁷/₈, † 1786 (Ztschr. f. schlesw. holst. Gesch. XXIII, 270; XXX, 232; XXXI, 208). Han var gift 1. m. Catharina Lucia Thiede † 1742; 2. Hedvig v. Bergfeld † 1775. Paa Maleriet, her gengivet første Gang (fra Schierensee), fra 1782 menes han at være fremstillet med sin Elskerinde Frederikke Amalie Schnepel (f. 1744) g. m. Prof. J. E. Ackermann. (E. Holm, C. v. Saldern og den dansk-norske Regering i HT 4 III 73).

26. 1. Storfyrsten: senere Kejser Paul. — 7. f. n. Bocke: Adrian Heinrich Baron v. Bocke var Envoyé her 1760—1767 (26. Dec.). Om hans Intriger mod Bernstorff se H IV 1, 75 ff; BP II 86. — Om hans Fader Grev Adrian Bernh. v. Bocke se Allg. Deutsche Biographie.

28. 1. Laub: Michael Georg Laub, 1731—1812, 1760 Kaptejntnt., fik s. A. Ordre til at gøre en Kampagne med de maltesiske Galejer, hjemkom i Juli 1762, da det erfa-

redes, at han var bleven Katolik, „hans Apostasi pardonneret ham“ 1767, $\frac{5}{2}$, ansøgte om Avancement, hvilket afsloges, da Grev Danneskjold satte sig herimod, afsk. 2. Sept. s. A. — Faderen var kgl. Livlæge Hieronymus Laub 1684—1753. — L. 9. den unge Greve: Fred. Chr. Greve Danneskjold Samsøe faldt som Kaptejn i fransk Tjeneste 1758 $\frac{7}{8}$ under Broglie ved Dieburg.

31. 20. Bernstorffs Forsvar udg. 1772 af L. de Hess. — 25. Carl af Hessen blev 1766 $\frac{20}{2}$ Generalltnt., $\frac{4}{7}$ i Konseillet og Statholder i Norge. — 6. f. n. Condé: Louis II „den store Condé“ blev 1643 Chef for den franske Hær i Nederlandene.

33. 1. Prins Carl blev 1766 $\frac{11}{9}$ Præsæs i det høje Krigsraad.

34. 10. en Rantzau: Josias Rantzau, 1609—50. — 11. Otto Schack: urigtigt for Schack Carl Greve Rantzau Ascheberg. Hans Livsdata kan nu saa temmelig oplyses: Født 1717 blev han 1734 Sekondltnt. og 1742 Kaptejn i Grenaderkorpset, deltog 1742 og 1747 i Felttogene i Finland og Nederlandene, 1750 Oberst ved Kronprinsens Reg., 1756 afsk. som Generalmajor, flyttede til Danzig, 1757—58 i Neapel, 1759—60 i Venedig, 1762 i diplomatisk Mission i St. Petersborg; boede derefter i Altona; 1766 $\frac{4}{4}$ komm. General i Norge; 1770 $\frac{15}{9}$ i Konseillet, 1772 Medlem af Statsraadet og General, afsk. $\frac{9}{7}$, † 1789 (HT 8 IV, F 3 ff, RFP VII 463). — 15. Løvendahl: Ulrik Fred. Valdemar Rigs greve Løvendal, 1700—55, Marskalk af Frankrig. — En Sangerinde: Lewes, se Memoirer og Breve, XXI, 10. — 8. f. n. i Neapel se RFP VIII Till. 47. — 6. f. n. hans Fader: Rigs greve Hans Rantzau, 1693—1769, Overpræs. i Altona, Foregangsmand i Bondereformerne i Holsten, se S. 50. — 3. f. n. Rantzau: Christian Greve Rantzau til Asdal, 1683—1771, Vicestatholder i Norge.

35. 1. Kejserinde Elisabeths Efterfølger Carl Peter Ulrik. Jvfr. E. Arup i HT 8 IV, F 3 ff. — 6. f. n. Rantzau var gift fra Maj 1748 med sin Kusine Catharine Rantzau † 1792.

36. 1. Falkenskjold se S. 122 ff. — 3. Om Struensee se K. Wittich, Struensee, Lpz. 1879, dsk. Overs. ved Blangstrup, 1887. — 7. Generalsuperintendent Adam Struensee, 1708—91. — 11. Francke: August Hermann Francke, 1663—1727, Prof. theol. i Halle. — Zinzendorf: Nikolaus Ludvig Greve af Zinzendorff, 1700—60, Brødre menighedens Stifter. — 12. den ældste Søn: Carl August Struensee (v. Carlsbach) se S. 125. — 4. f. n. Haller: Albrecht v. Haller, 1708—77, Grundlægger af Irritabilitetslæren. — 3. f. n. Helvetius: Claude Adrian Helvetius, 1715—71.

37. 19. Struensees Fader blev 1757 Provst i Altona.

38. 18. en Landsmand: Noë Merlé, 1720—80, Præst ved fransk ref. Menighed, se Hille, Struensees litterarische Thätigkeit: Ztschr. f. schlesw. holst. Gesch. XVI 275 ff.

40. 5. Borcke se S. 26. — Görtz: Carl Fred. Adam Greve Schlitz gen. v. Goertz, 1733—97, var Oberst, da han kom til Kbhvn. 1762; 1767 Deputeret i Generalkrigsdirektoriet, General i preuss. Tjeneste. — Georg Heinrich v. Schlitz Rigsbaron Goertz, gottorpsk Statsmand, henrettet 1719 i Stockholm.

41. 16. Landgrevinden: Marie af Hessen-Cassel se Erich Meyer, Maria Landgräfin v. Hessen, 1894, 84 ff., 157 ff. — 19. Schmettow: Hermann Woldemar Rigs greve v. Schmettow, 1719—85; 1746—59 i dansk Tjeneste, Generallt., atter 1762, 1764—1767 $\frac{14}{4}$ komm. General i Norge (BP II, 464 ff.).

42. 4. Fru Gähler: Christine Sophie v. Ahlefeldt, 1745—92, g. 1. 1762 m. General Peter Elias v. Gähler; 2. 1792 m. General Carl Alexander Greve v. der Goltz (L. Bobé, Slægten Ahlefeldt, V (1899), 152 ff.). Det var ikke hende, men sikkert Baronesse A. S. Bülow, „det vellystige Bekendskab“ der førte Struensee til Kbhvn., se S. 99. — 18. Brandt: Om Enevold Brandts Ungdom B 184.

44. 1. Berger: Johan Just v. Berger, 1723—91, Livlæge; se 162, 228. — 2. f. n. Forbindelse: Om Ægteskabet se O. Nilsson, Gustaf III.s och Sophie Magdalenas giftermålshistoria.

45. 1. Dronningen: Louise Ulrikke Prinsesse af Brandenburg (Søster til Frederik den Store), g. m. Kong Adolph Frederik af Sverige. — 6. Kronprins Gustaf (III) blev viet 4. Nov. 1766 til Prinsesse Sophie Magdalene. — 10. f. n. Brylluppet stod 8. Nov. — 3. f. n. Fru v. Plessen: Louise f. Grevinde Berckentin, 1725—99, Enke efter Kammerherre, Amtmand Chr. Sigfried v. Plessen. Jvfr. hendes af mig meddelte Optegnelser DM 5 R V, 84—90 og Uldalls Bemærkninger i Mem. og Breve XXI, 88—108, 137 ff.

46. 23. Münter: Balthasar Münter, 1735—93, Dr. theol., fra 1765 Præst ved St. Petri Kirke, bekendt som Struensees Skriftefader. Om den af ham holdte Straffeprædiken ved denne Lejlighed kendes intet se H IV 2, H 25, men i Sept. 1771 blev M. idømt en Bøde paa 20 Rdlr. for en Prædiken, der tog Sigte paa Kongen (BP II, 148).

47. 12. Holck: Frederik Vilhelm Conrad Greve Holck, 1745—1800 (RFP III, 398; VI 550).

50. 9. Grev Rantzau: se S. 34; H III 2, 97.

51. 7. Fyrste: Hertug Frederik Carl af Pløen, † 1761.

56. 15. Stolberg: Grev Chr. Günther Stolberg, 1714—65. Om det nærmere ved Hovriets Ophævelse paa Hørsholm Gods, se C. Christensen, Hørsholms Historie, 1879, 186 ff.

57. 15. Bernstorffs Agrarreformer paa Bernstorff Gods se BP I H 22 f. — 6. f. n. Den Plan. Reverdils Betænkning af 1767 $\frac{20}{0}$ er dels trykt i Fridericia, Aktstykker til Stavnsbaandets Hist., 1880, 90 dels i DM 5 V 1 ff. — L. 1. f. n. Kammerherrenøglen. Reverdils Adfærd er bleven mistydet af Suhm, — hvis ondsindede Sladder i denne Sag L. Koch kritikløst har aftrykt i DM 5 IV 227 som Aktstykke.

58. 4. v. Plessen: Christian Ludvig Scheel v. Plessen til Selsø, Saltø, Fusingø, Harsted og Lindholm, 1741—1801, Geheimekonferensraad (RFP VI 543; Ark. og Museum III, 325 ff.).

60. 11. Kommissionen nedsattes ved kgl. Bef. af 27. Okt. — 12. Bruun: Oluf Bruun til Gjerdrup, 1711—68, fra 1763 Byfoged i Kbhvn. — 22. Indenrigsdepartementet. R. (96. 8. f. n.) département de l'intérieur. Kommissorierne er udfærdigede

gennem Danske Kancelli. Instruksen af 1768, 16. Marts, synes hverken at være gaaet gennem Kancelliet eller Rentekammeret, men er formodentlig ekspederet direkte fra Kabinettet til Kommissionen. — 7. f. n. Stampe: Henrik Stampe, 1713—89, da Generalprokurør og Prof. jur., 1784 Statsminister.

61. 6. Rosenkrantz: Holger Baron Rosenkrantz til Rosenlund, 1702—85, Geheimeraad. — 10. Høyer: Marcus Haggæus Høyer, 1741—73, Søn af Generalkrigskommisær Hans H., Forf. af „To Breve om Bondestanden og Landhusholdningens Forbedring“ (1766), Protokolfører i Landbokommis., og 1769 Kommitteret i Landvæsenkollegiet, 1771 Dep. i danske Kancelli. Mange Breve fra ham til Reverdil i Bibl. i Genève. Se H IV 1, 297, 327. Naar D. Biehl (Breve 1909, 84) i Anl. af Jfr. Roses Forsvinden 1765 gætter paa, at hun maa være bortført enten af „høyer eller Træld“ sigtes her, vel med et Ordspil, til M. H. Høyer og Kancelliraad Hans Træld (1743—1809). — 14. Det første Møde afholdtes 12. Nov.

63. 18. Laurvig: Christian Conrad Greve Dannevkjold Laurvig, 1723—83. Om hans Angreb paa Grev Dannevkjold Samsøe se H IV 1, 90. — 2. f. n. en Skabning: Anna Cathrine Benthack eller Benthagen, som hun selv skriver sig, ikke Beuthack, som ang. i Pershist. Tidsskr. 3. R. III, 317, hvor det oplyses, at hun sikkert er en uægte Datter af Prins Georg Ludvig Frederik af Brunsvig-Bevern. Hun er kendt under Navn af „Støvlette Kathrine“. Se min Udg. af C. D. Biehls Breve om Fred. V., 169 f. — 1. f. n. Goodricke: John Holyoake Goodricke † 1789 (BP II, 114).

64. 12. Rosenkrantz: Frederik Christian Rosenkrantz til Rosenholm, 1724—1802; 1763 Overkrigssekretær for Søetaten, 1766 ogsaa for Landetaten, afsk. fra Marinen 25. Aug.; 1767 i Maj i Konseillet, 1784—88 Statsminister (Gemt og Glemmt, III (1916), 179).

65. 10. Schulin: Johan Sigismund Greve Schulin. — 25. Zaire: Tragedie af Voltaire, der opførtes 16. Marts 1767 med Kongen som Orosman, se R. Neiiendam, Kong Christian VII som Skuespiller (HT 8 II, 304 ff.).

68. 2: den russiske Minister: Filosofoff se S. 25.

73. 6. Brevet aftrykt i BP II 675. — 8. Forsæt: I Noten a. St. er Reverdils Indskud ikke bemærket, se ib. I, 641. — 21. Marskalken: St. Germain faldt i Unaade s. D. Reverdil afrejste (22. Nov.) — 26. Brandt: Enevold Brandt blev allerede i Maj 1768 forvist fra Hoffet. — 6. f. n. Høyer: M. H. Høyer.

74. 6. disse Fjender: Filosofoff og Saldern. (H. T. 4 III 118) — 9. Hanau: Her opholdt Prins Carl af Hessen sig.

75. 22. Raben: Siegfried Victor Raben-Levetzau, 1741—1819; 1768—70 Gesandt i Berlin, Hofmarskal hos Prins Frederik 1770—71 (BP I H 51; III, 68). — 23. Asseburg: Achatz Ferdinand v. der Asseburg, 1721—97, dsk. Gesandt i St. Petersburg 1765—Febr. 1768, gik 1771 i russisk Tjeneste. Jvfr. BP I 682 f., 723—29. [Albr. v. der Schulenburg] Denkwürdigkeiten des Frh. A. F. v. der Asseburg, 1842 og nu Klopstocks interessante Breve til ham i Euphorion XX, 4. H (1913); XX, 607—12.

76. 3. Görtz se S. 40; H IV 1, 74. — 9. Traktaten: Den saakaldte provisionelle Traktat om Mageskiftet er dat. 1767 ²²/₄.

77. 1. Lühe: Margrethe Komtesse Holck, 1741—1826, g. 1. 1767 m. Overpræsident, Geheimeraad Volrad Aug. v. der Lühe, 1705—78; 2. 1784 m. Overhofmarskal, Geheimeraad Christian Frederik Numsen. — 4. Berkentin: Anna Sophie Grevinde Callenberg, 1719—82, Overhofmesterinde hos Prins Christian, afsk. 1768 ⁴/₈ g. m. Geheimeraad Gebhard Ulrik v. Berckentin, Hofmester hos Prinsesse Charlotte RFP VI 513, BP II, H 23. — 23. jeg viser ham mine Vaaben: Rev.: je lui montre mon égide, maaske en Tvetydighed: jeg viser ham mit Agterspejl.

78. 3. to Godser: Schierensee og Annenhof. — 19. Høyers Brev i Afskr. i Rigsark. — 24. Holck: Gustav Greve Holck Winterfeldt, 1733—76, Kammerjunker hos Kronprins Christian, 1766 Overskænk, 1768 Dep. i Finanserne, afsk. 1770 men 1772 ²²/₄ Amtm. o. Aabenraa og Løgumkloster, 1773 ⁹/₀ Stiftamt. o. Aggershus (Berigtigelse af Biogr. Lex. VII 558). Rosenkrantz: Holger Rosenkrantz se S. 61. — 25. Om Stampes og Bruuns Betænkninger af ¹/₁₀ og ²¹/₁₀ se H IV 1, 316 f.

79. 21. Landvæsensdepartement. Generallandvæsenskollegiet oprettedes 1768, 30. Marts. — 9. f. n. Moltke: Grev A. G. Moltke. — 4. f. n. Kommitterede vare: Jak. Lowson, Chr. Ludv. Stemann, Hans Nik. Nissen, Chr. Fred. Hansen, Paridon Nic. v. Cossel og Reverdils Ven Marcus Haggæus Høyer.

82. 23. „1767, 1. April, blev Capt. With, en Skrædder-Søn af Christiania, myrdet i Kjøbhvn. af Morel og Stutz, en Underofficer og en Soldat, som passede ham op, for hvilke han ofte havde udladt sig med sine naturalistiske Principiis“ (Norsk hist. Tidsskr. 2. R II, 145). Jvfr. Beretning om de to Mordere Moerll og Stutz deres Henrettelse 15. Sept. 1767 og Brief des Joh. Gottfr. Moerll an seine Mutter Anna Ros. Wagnerin verwittv. Mörllin in Gross-Zschocher, Kbh. 1767.

83. 8. Zinzendorf se S. 36.

84. 17. Yndlingen. Holcks 1. Hustru Christine Stockfleth var død 12. Maj 1768. — 3. f. n. Schimmelmann: Heinrich Carl Schimmelmann, 1712—82, fra Demmin i Pommern, til Ahrensburg og Wandsbeck, Greve til Lindenberg, Skatmester. (Om hans mærkelige Ungdom se RFP V).

85. 7. f. n. Düring: Ernst Frederik v. Düring, 1738—1809, General.

86. 7. f. n. Om Kongens Rejse H IV 1, 148. C. Olsen, Kong Christian VII.s Rejse 1768, Randers 1837. Reverdil er forkert underrettet; Holck var imod Rejsen.

90. 13. Dronningen: Louise Ulrikke, Frederik II.s Søster. Rigsdagen aabnedes i April 1769 i Norrkøping se Malmström, Sveriges historia 1718—72, VI, 98 f. — 8. f. n. 1756: ib. V 238. Jvfr. P. Vedel, D. æ. Grev Bernstorffs Ministerium, 1882, 332 ff. Samme Corresp. min. de J. H. Bernstorff, 1882, 397. Holm IV 1, 132.

91. 20. Pechlin: Carl Frederik Pechlin, 1720—96, Baron, General.

92. 12. Struensee blev Lektor 1770 ¹/₂ m. Titel af Konferensraad.

93. 13. Fru Gabel: Birgitte Sophie f. Baronesse Rosenkrantz, 1746—69^{14/8}; en af Hoffets smukkeste og elskværdigste Damer, g. m. Geheimeraad Carl Christian v. Gabel, der havde været Hofmester hos Prinsesse Louise før hendes Giftermaal med Prins Carl af Hessen (BP II, 207).

99. 4. Holck afskedigedes 1770^{27/7} som Grand maître de la garde-robe. — 9. v Eyben: Elisabeth Marie Sophie v. Eyben, f. o. 1745, 1766 Kammerfrøken hos Dronn., afsk. 1771^{28/8} † 17. Nov. 1780 paa Muggesfelde hos Grev Caspar Moltke. (B 44 f., 57; BP I 811; II 405; III 17, 641, 643.) — 13. Om Fru v. d. Lûhe se S. 77. — 15. Fru Bûlow. Anna Sophie Grevinde Danneskjold Laurvig, 1745—87, g. 1762 m. Fred. Ludv. Ernst Baron v. Bûlow (RFP III 398; VII 465; VIII H 47). — 16. Warnstedt: Frederik Carl v. Warnstedt, 1750—1811, 1768 Kammerpage, 1770 Rejsestaldmester.

100. 5. f. n. Gähler: Peter Elias v. Gähler, 1718—83, 1763 2. Deputeret i Generalkrigsdirektoriet, afsk. m. Saint Germain, ved dennes Tilbagekomst 1. Dep., beholdt Posten ved hans anden Afskedigelse i Dec. 1767; i Juni 1770 Chef for Generalitetskollegiet. — 1. f. n. Prinsessen: Augusta Prinsesse af Sachsen-Gotha, g. m. Prins Frederick af Wales.

101. 17. Warnstedt: F. C. v. Warnstedt se S. 99. — 25. Woodford: Ralph Woodford. — 8. f. n. Gloucester. Hertug William Henry af Gloucester, 1743—1805, ankom 15. Juli 1769 for at besøge sin Søster Dronningen (BP III 90).

103. 20. Cicisbeo: i Italien den galante Husven, der er den gifte Dames stadige Ledsager udenfor Hjemmet. Figuren holdt sig til Udgangen af det 19. Aarh.

105. 4. f. n. Panin: Nikita Ivanovitsch Greve Panin, 1718—83, Ambassadeur i Kbhvn. og Stockholm, Overhofmester for Storhertug Paul.

106. 4. Algier: Om Ekspeditionen til A. se H IV, 1, 268 ff. og II, 180, 213 f. — 18. Æreboe: Andreas Æreboe, 1723—1813, var 1763—71 Konsul i Algier (Rasmus Æreboes Selvbibliografi ved G. L. Grove, 1889, 230 f.). — 4. f. n. Kaas: Admiral Frederik Christian Kaas, 1725—1803, der 1765—66 havde været Gesandt i Marokko.

108. 7. J. H. E. Bernstorff var gift med Charitas Amalie v. Buchwald, 1738—1820, Datter af Friedrich v. Buchwald og Henriette Emilie v. Holstein, og Søster til Ida Hedevig v. Buchwald, 1744—1816, g. 1760 m. Overhofmarskal Christian Frederik Moltke † 1771; 2. m. Kammerherre Carl Adolph v. Plessen til Gunderslevholm, Søstrene arvede som Forældrenes eneste Børn de fædrene Godser Borstel og Trøjborg, se S. 176 (RFP VII, 464).

109. 9. f. n. Warnstedt: Hans Vilhelm v. Warnstedt, 1743—1817, Generaladjutant; senere Theaterchef og Overceremonimester, om hans Sendelse H IV 2, 187 f.

110. 10. Orlov'erne: Brødrene Grigory Orlov (1734—83), Catharina II.s Elsker og Alexej Orlov (1737—1809). — 11. Mestmacher: Johan Friherre v. Mestmacher (f. 1743), se Efterl. Reventl. Pap. VII, 498. — 17. Om W.s Arrestation se BP I 603

660; II, 419. — 11. f. n. Reskriptet. Jvfr. E. Holm, Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedens Historie 1770—73, 4.

111. 6. f. n. Kabinetsskrivelse. Rantzaus Votum af 4. Okt. aftrykt i Danske Saml. V, 107 f.

112. 8. Anordning. Gengivet efter Sjæll. aabne Breve 1770 Nr. 753.

114. 4. Ridderorden. Mathildeordenen, indstiftet $29/1$ 1771, afbildet i H. F. Grandjean: De kgl. danske Ridderordener 1903, 103. — 12. Geheimekonferensen: oprettet 28. Dec. efter at Konseillet var bleven afskaffet Dagen forud. — 20. BÜsching: se S. 120. — 28. Kabinetsordrer. Af en samlet Udgave af disse, ved Holger Hansen, er 1916 udkommet I. Bd. Se L. Koch, Kabinettet i Struensees Tid HT 7 III 574 ff. — 1 f. n. Struensee blev udnævnt til Kabinetminister 1771 $14/7$.

115. 5. Moltke: Grev Christian Frederik Moltke, f. 1736, 1760 Hofmarskal, ny Best. 1766 $11/7$, 1767 $29/1$ Overhofmarskal, afsk. 1771 $24/3$ † $25/4$ s. A. paa Turebyholm. G. 1760 m. Ida Hedevig Buchwald 1744—1816 (B. 51, 57). Alle samtidiges Domme om hende er højst ugunstige. — 14. Wegener: Vilhelm Theodor Wegener, 1724—92; 1766 Ingeniørmajor og Chef for Prins Carl af Hessens Hofholdning, 1771 Hofintendant, død som Generalltnt. (Pershist. Tidsskr. 3. R. II). — 3 f. n. Bjelke: Henrik Christopher Frederik Bjelke, 1739—89; blev 1771 $1/4$ Hofmarskal hos Arveprins Frederik (RFP VI, 539).

117. 23. von Osten: Adolph Siegfried v. d. Osten, 1726—97; 1750 Hofjunker, 1754 Kammerjunker, 1755 Legationssekr. i St. Petersborg, 1757 $28/1$ Envoyé, rapp. 1760, 1761 $10/3$ i Polen, rapp. 1763 $4/4$, atter i Rusland, rapp. $31/1$ 1765, 1766 Ridder af Dbg., Alexander Newsky og Stanislausordenen (1768 polsk Greve), 1766 Gesandt i Neapel, 1770 Udenrigsminister, 1773 Stiftamtmand i Aalborg, 1788—94 Overpræsident i Kbhvn. † 1797. Se P. Vedel Grev v. d. Ostens Gesandtskaber i HT. 4 I 467—678, hvori Reverdils næsten uhyggelige Portrætskildring af O. korrigeres. R. har i dette Tilfælde altfor meget bygget paa ondsindede Rygter. — 2. f. n. Poniaowski: Hans Udtalelser om Osten i Mémoires de Stanislas Poniaowski, Lpz. 1862, 35. Jvfr. i Alm. Oncken, Zeitalter Fried. d. Gr. VIII 2, 449.

118. 11. Maltzahn: Johan Lotharius Friedrich v. Maltzahn (Moltzahn), f. 1719, fra 1751 til sin Død 1756 $31/12$ Gesandt i St. Petersborg. — 19. Storfyrstinden, den senere Kejserinde Katharine II. — 7 f. n. Kejserinde Elisabeth døde 5. Jan. 1762, hvorefter hendes Søstersøn, Storfyrst Carl Peter Ulrik, Danmarks bitre Fjende, blev Kejser (Peter III), myrdet 14. Juli s. A., fulgt af sin Gemalinde Katharine (II). — 4 f. n. Jvfr. overensstemmende Ytringer i La cour de Russie 1725—83, Berlin 1858, 166. Hendes Søn Paul, der fødtes 1754, antoges at være Søn af Fyrst Soltikoff.

119. 6. v. d. Osten. Se E. Holm, Hist. Tidsskr. 4 II 384 ff og Documents relatifs à l'hist. de Russie, XIII, 45, 58, 89, 230. — 8. Williams: Sir Charles Hanbury Williams se Mémoires de Catherine II, Lond. 1859, ved Alex. Herzen, 238.

120. 8. Oginski: Mikael Kasimir Greve O., polsk Gesandt i Paris (1731—99). — 18. Fru Bestucheff: Anna Catharine v. Boetticher, Datter af kejs. Resident i Hamborg Johan Friedrich v. B. til Pugholm (Norup Sogn, Fyen), kaldet Boettichersholm, gift med Rigskansler Alexius Petrovitsch Bestuschew-Rjumin, der 1730—31 var Resident og 1734—40 Gesandt i Kbhvn., se HT 4 I 478 og L. Bobé, Slægten Ahlefeldt, II. H 105. — 21. v. d. Osten blev russisk Greve 1768^{29/10}. — 23. Lobkowitz: Joseph Maria Carl, Fyrste af Lobkowitz, 1725—1802, Feltmarskal, 1764 Gesandt. — 25. Dietrichstein: Johann Baptiste, Fyrste af Dietrichstein, 1728—1828, 1756—63 Gesandt i Kbhvn. — 7 f. n. Büsching: Anton Friedrich Büsching, 1724—93, Geograf, Forf. og Udg. af den for sin Tid ypperlige Erdbeschreibung og Ud giver af Magazin f. die neue Historie u. Geographie. Stedet lyder se XIII, (1779) 7: „d'Osten sera rappellé pour avoir pris les interêts d'Ogynski, du Stolnik et du Prince Adam.“ Her har Roger vistnok læst forkert, ti Stolnik er det russiske Ord for Overkøkkenmester, hvilken høje Hofstilling Stanislaus Poniatowski beklædte. — 4 f. n. Czartoriski: Adam Casimir Czartoriski 1731—1823, Generalstarost af Podolien. — Reverdils yngre Broder Marc Louis blev 1766 ved Saint Saphorins Protektion Lektor og Bibliotekar hos Kong Stanislaus (Mercuré de France 1912, Marts. Fr. Barbey, Suisses hors de Suisse 1914).

121. 14. Blosset: Marquis de Blosset var Gesandt her 1766^{14/10}—1774 (Barthélemy, Relations de la France et du Danemark 1751—70, 1887, 266).

122. 10. Falkenskjold (S. 36): Seneca Otto Falkenskjold, f. 1738, 1761 Kaptein, deltog i Syvaarskrigen, 1768 Generaladjutant hos Kongen, 1769 Kammerherre, deltog i Tyrkerkrigen paa russisk Side, Oberst, tilbagekaldt ved Kabinettsordre af 1770^{16/9}; 1771^{27/3} Oberst og Chef for danske Livreg., Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet (B. 265), se videre 215. — 20. Altona: Jvfr. Falkenskjold, Mémoires 109 182. — 1 f. n. Castries: Charles Eugène Gabriel de la Croix Marquis de Castries, 1727—1821, Marskalk af Frankrig; Broglie sejrede over Hertug Ferdinand af Brunsvig ved Bergen 1759, 13. April. Om Fægningen ved Klosterkamp se Gemt og Glemt III, 54.

124. 9 f. n. Finanskollegiet, der oprettedes ved Kab. Ordre af 1771, 29. Maj. Deputeret i danske Kammer blev Tyge Rothe (1731—95), bekendt som filosofisk og nationaløkonomisk Forf., i det norske Georg Christian Oeder, i det tyske Carl August v. Struensee. Om Oeder se D. biogr. Lex. og RFP VII 479 og VIII Till. S. 24 ff.; om Str. ib. V 247 og VIII Till. 24

125. 1. Om Rothes Forfatterpersonlighed se E. Holm, Om det Syn o. s. v. 77, 82, 109. — Rêveries: Mes Rêveries af Moritz, Marskal af Sachsen, udkom 1757.

126. 6. Det Skrift: Oeders anonyme „Bedenken über die Frage, wie dem Bauernstande Freyheit und Eigenthum verschaffen werden könne“ (1769), se E. Holm, Om det Syn, 119. — 19. Enkekassesagen var 1769 af Generalitetet før Struensee bleven bragt paa Bane, se Ekstrakt af Fin. Kollegiets Forestilling om Enkekassen paa Grundlag af

Oeders og Kästners Erklæringer (Nr. 7), hvorpaa Str. har skrevet, at Forestill. m. Bilag skal forelægges Reverdil. Ved Kabinetsordre af ²⁰/₁₁ fik Kästner (Abrah. Gotthelf K., Matematiker og æsth. Forf., † 1800) en Guldmedaille.

128. 12. Braem: Gotthard Alb. Braem, 1710—88, Deputeret i det høje Krigsraad, 1772 Overpræsident i Kbhvn. — 25. Holstein: Grev Ulrik Adolph Holstein, 1731—89 (HIV 2, 117), Amtmand i Tønder 1768 ²/₂. (C. A. Trier, U. A. Holstein 1916.)

129. 12. Danske Kancelli: Se L. Koch i HT 5 IV 287 ff. — 26. Kancelliet. I Anledning af en Reprimande, Kancelliet havde faaet af Kabinettet, skrev Schumacher, at en urigtig Oversættelse af Kancelliets danske Tekst, forelagt Kongen, havde foranlediget en Misforstaaelse. I Kabinetsordre af 1771 ¹²/₈ svarede Struensee: „es ist zu bemerken, dass der König das dänische selbst sehr gut verstehet.“ Jvfr. Luxdorphs Kalenderopt. 1771 ⁸/₈. Forbindelsen med „Flaksbom“ kan ikke paavises (Medd. af Hr. Arkivsekretær H. Hansen).

130. 12. Struensee blev 1771 ¹⁴/₇ Kabinetsminister og ²²/₇ sammen med Brandt Lensgreve. — 21. Aktstykket oversat efter den orig. tyske Kabinetsordre af 1771 ¹⁴/₇ (Rigsark.). Struensee var 1770 ²¹/₁₂ bleven Maître des requêtes i v. der Lühes Sted.

132. 21. En Datter: Louise Augusta fødtes 7. (ikke 1.) Juli 1771.

133. 12. Nec deerant o. s. v.: Ej heller fattedes der i selve Dronningens Seng visse mistænkelige Tegn. — 14. Horn: Anna Charlotte Margrethe Horn, g. 20. Sept. 1771 m. Raadmand Balthasar Schiøtt. — Bruun: Christiane Sophie Frederikke Bruun, g. 1770, 28. Marts, med Slotsfoged Daniel Blechingberg.

135. 3 f. n. Hume: David Hume, 1711—76, skotsk Filosof og Historiker.

140. 1. La Beaumelle: Laurent Angliviel de la Beaumelle, 1726—73, udgav under sit Ophold i Kbhvn. 1747—51 „La Spectatrice Danoise“ og „Mes Pensées“ (Jul. Clausen HT 7 I 2—58 og II 577—86). — 2. Huguetan: Jean Henri Huguetan Rigsfriherre Odyck, Greve Gyldensteen, 1653—1749, fik 1720 oprettet Godserne Enggaard, Oregaard og Uggerslevgaard i Fyen til Grevskab under Navnet Gyldensteen. Datteren Margrethe, 1702—o. 1767, ægtede 1721 Don Antonio Casada Marquis de Monteleone, hvis Døtre var Margrethe Isidora, 1723—52, g. m. Greve Eggert Christopher Knuth til Knuthenborg, og Anna Françoise, 1725—61, g. m. Grev Henrik VI. Reuss. Knuths Datter ægtede den S. 40 nævnte Greve C. F. A. Schlitz v. Goertz. — Huguetans uægte Søn var Geheimeraad Jean Henri Desmercières, 1687—1778. — 2. f. n. Gibbon: Edward Gibbon, History of the Decline and Fall of the Roman Empire, 1788.

141. 8. f. n. Om Kronprins Gustav (III)s Besøg i Kbhvn. i Dec. 1770 se H IV 2, 191 ff.

144. 2 f. n. Gabel: Johan Jakob Gabel, en født Meklenborger; Vejpikør og ridende Postmester i Hamborg, fik 1771 overdraget af Grev U. A. Holstein og Struensee at indrette et Hus til Beværtning af Standspersoner, købte den Schulinske Gaard (Efterslægtens Gaard), ødelagt ved Pøbeloptøjerne 17. Jan. (B 183).

145. 6. Gloucester, se S. 101. — 8. Rosenborg: se P. Brock, Efterr. om Rosenborg II, 71. — 18. Jardin: Nicolas Henri Jardin, 1720—99, byggede bl. a. Bernstorff Slot. Marmorkirken: Jvfr. Sælys og Brandts Samtale herom F. Mel-dahl, Frederikskirken, 1896, 59. 85. — 1 f. n. Forordningen om Eftergivelse af Bøder og anden Straf for Lejermaal 1771 ¹³/₆.

146. 23. Gunnerus: Johan Ernst Gunnerus, 1718—73, Biskop og Naturforsker, kaldt ved Kab. Ordre af 1771 ⁶/₇ til Kbhvn. (H IV 2, 110).

148. 3 f. n. Fircks: General Magnus Ernst v. Fircks, 1726—1806.

149. 16. Holck blev afskediget 1770 ²⁷/₇. — 1 f. n. en Ven: Høyer var 1771 ²⁰/₈ bleven Deputeret i D. Kancelli. Se hans Breve af 1771 ²⁹/₃ ³/₈; selv siger R. det var Carstens (152, 14).

150. 10. Brevet fra J. H. E. Bernstorff er aftrykt i BP II 693, men bærer her Datum 3. Juni.

151. 14. Yndlingen: Om Struensees Stilling til Landbosagen, H IV 2. Kap. 3.

152. 14. Carstens: Adolph Gotthard Carstens, 1713—95, 1771 Overprokurør for Slesvig og de kgl. tyske Provinser, 1780 Direktør i det tyske Kancelli, „Nordens Aristark“, Ewalds Ven.

154. 16. Wotersen: Om R.s Besøg her BP II 145.

156. 7. Enkeprinsessen: Christiane Sophie, Prinsesse af Brunsvig, 1717—79, Enke efter Markgreve Frederik Ernst af Brandenburg-Culmbach, 1731—62 Statholder i Hertugdømmerne (Broder til Dronning Sophie Magdalene), Søster til Hertug Ferdinand af Brunsvig-Bevern, dsk. Feltmarskal. Hun flyttede 1771 til Gottorp (BP II 124).

158. 1 f. n. Warnstedt: F. C. v. Warnstedt. — 5 f. n. Brevet meddeles i BP II 688.

160. 18. Schack: Engel Carl Ernst v. Schack, 1750—1811, 1780—84 Overhofmarskalk, Overpræsident i Kiel.

161. 9. Zaïre: se S. 65. — 11. Denize eller Denezi, se HT 8 II 113 f. — La Tour, se B 171.

162. 8. Jvfr. Struensees Beretning (Lassen S. 250): *Le désir de devenir analogue à une certaine espèce d'hommes que le Roi designa du nom de Comme-ça.* — 1 f. n. v. Berger: Joh. Just v. Berger se Side 44.

163. 4. Berger: Chr. Joh. Berger, blev 1770 kgl. Livlæge, Meddirektør for Opfostringshuset og Frederiks Hospital, med det Hverv at tilse Kronprinsens Opdragelse (HT 6 III 339) se S. 168, 210, 215, 275. — 21. Riccio: David Riccio, myrdet 1566 af Maria Stuarts Fætter og Gemal Henry Stuart Darnley, Konge af Skotland.

164. 4 f. n. Cicisbeisme, se S. 103.

166. 6 f. n. to Børn: Jørgen og Moranti, se Lassen S. 243, se 188, 20.

167. 16. Om Rousseaus Emile og dens Indflydelse i Danmark se E. Holm, Om det Syn osv. S. 32, jfr. S. 170, 4 f. n.

168. 20. Berger: Chr. Joh. Berger. — I f. n. Citatet oversat efter Struensees tyske Forsvarsskrift, trykt hos Høst.

170. 10 f. n. en Forsamling. Generallandvæsenskommissionen afløste 1770^{10/11} Generallandvæsenskollegiet, bestod af C. L. Scheel Plessen, A. Schumacher, F. A. Pflueg, Oeder, M. H. Høyer og G. F. Carstens, se A. Linvald i Arkiv og Museum IV, 175 ff.

171. 5. Oeder, se Side 125. — 19. Lüttichau: Frederik Christian Tønne Rigsgreve Lüttichau til Aakjær og Dybvad, 1744—1805. Se A. Linvald i HT 8 I 69 ff.

172. 3. min Betænkning, se S. 57 og Noten.

173. 4. Lehn: Povl Abraham Lehn (Roger har Læn), Svoger til Christopher Georg v. Wallmoden, Amtmand over Møens og Nykøbing Amt, der med sin Hustru fik Godserne Fuglsang og Prierskov. Det dobbelte Slægtskab mellem Familierne Lehn og Wallmoden var:

Abraham Lehn til Berritsgaard, Fuglsang og Prierskov † 1757

Cathrine Margrethe Lehn, 1731—88,
g. m. Christopher Georg v. Wallmoden
1730—90

Povl Abraham Lehn til Guldborgland
og Lehn 1732—1804

Frederik v. Wallmoden, 1764—1823, g. m. Johanne Frederikke Lehn, 1775—1805.

174. 8 f. n. Kommissærer i den algierske Sag (Sept.) var Gähler, Rantzau, Rømeling og Schoutbynacht H. L. Fisker (Garde, Den dske. Sømagt IV, 216). — 6 f. n. sytten, rettere 26.

175. 13. J. H. E. Bernstorff afskedigedes fra Kancelliet 14. og fra Konseillet 16. Sept. 1770. — 24. Steinhørst: se A. Friis, Bernstorfferne I, 93 ff.

176. 8. Skove: Om Arvedelingen efter J. H. E. Bernstorffs Svigerfader Geheime- raad F. Buchwald BP I H. 29. om Skovhugsten paa Borstel I, 783.

177. 13. Hooglandt: Simon Hooglandt 1712—89, Viceadmiral.

179. 24. Festmaaltidet: den saakaldte „Forsoningsokse“, hvormed de misfor- nøjede Matroser trakteredes: H IV I, 278.

180. 1. Fru Bülow, se S. 99.

181. 3 f. n. Winterfeldt: Jørgen Balthasar v. Winterfeldt, Admiral 1732—1821, Stifter af Trøstens Bolig (P. Petersen, Trøstens Bolig, 1908).

182. 17. Bjelke, se S. 115.

186. 1. Numsen: Frederik v. Numsen, 1737—1802, 1771 Oberst og Chef for den nyoprettede Eksercertrup, Chef for 3. jyske Dragonregiment, russisk General. — 15. f. n. Hooglandt: se S. 177. — 10 f. n. Aiguillon: Armand Vignerot Duplessis Richelieu, Hertug af Aiguillon, 1720—82.

188. 20. to Børn: se S. 166. — 21. Phøbe: se K. Wittich, Struensee, 262. — Bender blev stormet 1770, 26. Sept.

192. 5. Concini: d'Ancre Concini † 1617, Marskal af Frankrig, Maria af Medicis

bekendte Yndling. — 8 f. n. Gude: General Henrik Gude, 1703—82, havde i Dec. 1771 afløst Sames som Kommandant i Kbhvn. (RFP VI, 482).

194. 25. Et Optrin: Juleaftensfejden, H IV 2, 323, RPF II, 14, VI, 480.

195. 23. Køller: Georg Ludvig v. Koeller fra Hessen, f. 1728, 1766 Oberst og Chef for falsterske Reg., 1772 Generalltn., opt. i Adelsstanden under Navn af v. Køller-Banner, 1773 Kommandant i Rendsborg, levede fra 1776 i Altona, hvor han 1811 tog sig selv af Dage (DM 5 IV 99; RFP VI, 476; VIII Tillæg S. 90. Altonaer Nachrichten 1899 Nr. 297—302). — 10 f. n. Trolle: Christian Frederik Trolle, f. 1747, fra 1766 Page hos Kongen og Premltnt. i Livg. t. F., 1772 Kaptajn i bornholmske hv. Inf. Reg., dødsdømt 1773 paa Grund af Duel, benaadet.

198. 1. Charlotte: Prinsesse Charlotte Amalie, 1706—82, Datter af Kong Frederik IV. — 6. Bülow: Hans Henrik v. Bülow, f. $10\frac{1}{4}$ 1733 paa Vemmetofte, Ltnt. i Livgarden t. H., Kammerjunker hos Arveprins Frederik, 1772 $28\frac{1}{1}$ Staldmester \dagger $14\frac{1}{1}$ 1789 (Livrentesocietetets Inskriptionsprot. 1757. BP I H, 36).

200. 16. Bering: Magnus Bering, f. 1731, 1756 holstensk-gottorpsk Hofraad, adlet 1758 af Kejseren, 1763 Generalkrigskommissær, arresteret 1781 for Højforrædderi, sad i Citadellet til 1785, derefter paa Bergenshus \dagger 1804 i Stavanger. Se J. Grundtvigs Afhdl. om ham i HT 5 I 116 ff. Om hans Forhold til Bønderne paa Stjær, Museum 1892 I, 97. — Bering: Vitus Bering, 1681—1741, den berømte Søfarer, efter hvem Beringsstrædet er opkaldt.

201. 2. et Gods: Beringskjold købte 1769 Nygaard paa Møen, som han efter sin Hustru Marie Cappelen kaldte Marienborg. — 10. Affæren med Firmaet Joh. Ernst Gotzkowsky & Streckfuss i Berlin, se HT 5 I, 177 f.

204. 19. et Flyveskrift, udkom anonymt under Titlen: Betænkning, hvorvidt en Efterkommer i Regeringen er forbunden at betale sin Formands Gjæld; Forf. er Jens Reimert Schumacher, Bogholder ved Ekstraskatten, Regeringsraad paa St. Thomas (\dagger 1774). Den tyske Oversættelse er tilegnet Rantzau, se Holm, Hovedtræk, 69 ff. — 21. Guldberg: Ove Hægh Guldberg udgav „Azan eller den for Gæld udfriede Fyrste“ (1771).

205. 22. Enkedronningen. Se E. Holm, Frederik II af Preussen og Dronning Juliane Marie i HT 6 V (483). — 9 f. n. Om Hertug Ferdinands (1721—92) Besøg i København 1753, hvor han modarbejdede Bernstorff for at faa Danmark til at slutte sig til Preussens Politik, se HT 6 I 443, V 506; Correspondenz Friedr. des Gr., X, 120, 162, 182.

206. 13. Om Rygterne se ib. XXXI. 833. — 18. Suhm: Historikeren Peder Frederik Suhm, se C. Bruun: P. F. Suhm, 1898, 135.

207. 3 f. n. Landejendom: Gøgevangen ved Hørsholm.

208. 10. Sames: Carl Vilhelm Sames, 1724—89; 1771 $25\frac{1}{5}$ Kommandant i Kbhvn., komm. General i Hertugdømmerne (RFP VI 480 ff. VII 539). — 11. Eickstedt: Hans Henrik v. Eickstedt, 1715—1801; 1769 Generalmajor, 1772 $18\frac{1}{1}$ Statsminister,

1773—84 Overhofmester hos Kronprinsen (Pershist. Tidsskr. 6. R. IV, 94 ff). — 1 f. n. Frk. Trolle: Charlotte Amalie Trolle, 1749—1814 (RFP VI 514).

210. 19. Berger: Chr. Joh. Berger. — 26. Brieghel: Joh. Fred. Brieghel, 1732—1802.

211. 15. Kommandanten: Andreas Hauch, 1708—82, 1765 Generallieutenant og Kommandant paa Kronborg. — 26. Kongens Skrivelse: Forvisningsordren for Dronningen med Kongens Haand, se HT 7 II 213, gengivet i Facsimile i W. H. Wilkins „A Queen of Tears“ (1904) II, 74, efter et af mig taget Fotografi.

212. 21. Castenschiold: Joachim Melchior Holten Castenschiold, 1743—1817, Oberstltn. i de sjæll. Dragoner, General, bekendt fra Affæren ved Køge 1807.

215. 19. Berger: Chr. Joh. Berger. — Falkenskjold blev 20. Jan. indsat paa Gammelholms Hovedvagt, i Aug. til Munkeholm, løsladt 1776 † 1820 i Lausanne, se S. 221. — 27. en simpel Karl. Orig. har un paysan renforcé, en rig oplæst Bonde, men det kan næppe tænkes, at R. har været uvidende om Eickstedts virkelige Herkomst.

216. 11. en Grad: B 182. — 12. 40,000 Fejl for 4000. — 5. f. n. Guldberg blev først Statsminister 1780, 1. Dec. — 3 f. n. Falkenskjold: Mémoires de M. Falkenskiold, udg. af E. Secrétan, 1826; dsk. Overs. af J. H. Hansen, Gamle Erindringer, 1847. Reverdil eller Roger har vel kendt Manuskriptet, se S. 221.

218. 4. Thott: Otto Thott, 1703—85, afsk. fra Konseillet 1770, 10. Dec., var sammen med Bernstorff og D. Reventlou bleven Lensgreve 1767, fra 1772 til sin Død Medlem af Statsraadet — 12. Rømeling: Hans Henrik Rømeling, 1707—75, blev 1758 Viceadmiral. — 5 f. n. en Præst: antagelig Peder Hansen, se E. Holm, Hovedtræk af Trykkefrihedens Hist. 91. — 3 f. n. De to Citater af Esaias er gengivne efter „Biblia, efter den 1699 udgange Huus- og Reyse Bibel“, Kbh. 1769.

219. 18. Suhm: Talens Titel er „Til Kongen“, Kbhvn. 1772. — 21. Reverdils Gengivelse af Suhm er saa fri, især for Slutningens Vedkommende, at den franske Tekst maatte lægges til Grund ved Oversættelsen, dog med den danskes Ordvalg, saavidt det dækker det franske helt. Den tyske Tekst („Seltenes Denkmal patriotischer Freymutigkeit“, Kbh. 1772) følger den danske nøje, undtagen at den indskyder „hellige“ foran „Person“.

220. 4. Note af Suhm. Allerede N. M. Petersen har paavist Reverdils Uagtsomhed; Noten skyldes nemlig Brevets Udgiver Johan Carl Frederik Hellfried, 1739—1810, Kommitteret i Kommercekollegiet, Generalpostdirektør. — 4. f. n. Langebek: Jacob Langebeks „Frimodige Tanker over Hævnens Dag“.

221. 4. Rothe: Tyge Rothe, se S. 125. Digtets Titel er Om Dagen den 17. Jan. 1772 (E. Holm, Hovedtræk, 53). — 7. den store Fyrighed: i Orig. caractère ardent, i Rothes tyske Digt „feuriger Muth“, i den dsk. Udg. „Fyrighed“.

222. 3. Søkrigsprokurøren: fiscal de la marine. — 11. Luxdorph: Bolle Villum Luxdorph, 1716—88, Deputeret i danske Kancelli, Geheimeraad (HT 5 II, 357) Slægtskabet mellem ham og E. Brandt var dobbelt.

Ole Worm † 1708		Christen Luxdorff	
Villum Worm † 1737	g. m.	Else Luxdorff	Bolle Luxdorff † 1698
Jytte Worm	Susanne Magdalene Worm	g. m.	Christian Luxdorff † 1726
g. m. Christian Berregaard			
Else Berregaard † 1795		Bolle Villum Luxdorff † 1788	
g. m. Carl v. Brandt † 1738			
Enevold Brandt			

226. 16. Hobe: Levin Ludvig v. Hobe, 1700—81, General; 1768—81 Kommandant i Citadellet.

227. 11. Sturz: Helferich Peter Sturz fra Darmstadt, 1736—79, 1765 Sekretær i Tyske Kancelli, 1769 Generalpostdirektør, 1771 Kommitteret i Kommercekollegiet, 1773 Raad ved Regeringen i Oldenburg; bekendt som en af de ypperste tyske Essayister (Biogr. Lex. XVI). Han er Forf. af det anonyme Skrift *Authentische Aufklärungen üb. die Gesch. der Grafen Struensee u. Brandt*, 1788. — 18. Gähler: General Peter Elias v. Gähler, se S. 174. — 8 f. n. Holm: Johan Theodor Holm, f. 1731, Læge hos Grev Danneskjold-Samsøe, Prof. i Medicin i Sorø, Generalpostdirektør, Kabinetssekretær og Hofchef hos Enkedronning Juliane Marie, adlet under Navnet de Holmskjold † 1793. — 7 f. n. en fornem Frøken: Grev Danneskjolds eneste Barn Comtesse Frederikke Louise Christiane (1737—1821), se C. Rantzau-Breitenburgs Erindringer ved Louis Bohé, 1900, 68, BP II, 174, 182; I 798. — 4 f. n. Saly: Jacques François Joseph Saly, 1717—76. Han var Reverdils Husfælle paa Charlottenborg (D. Biehls Breve om Fred. V. 1909, 280).

228. 11. en ung Pige: Sara Sophie Vilhelmine Mazar de la Garde, 1752—1820, Datter af Oberst og Chef for Kbhvns. Brandkorps Jean Guillaume M. de la G. og Sophie Renée Rocques (Se Indl. S. 7) RFP VI 577; VII 489. — 15. v. Berger, se S. 44. 10 f. n. Erindrungen a. d. Leben des Grafen J. H. E. v. Bernstorff (Schriften, 2. Samml., Lpz. 1783, 89—150). — 23. Falkenskjolds Broder: Arnold Falkenskjold til Sæbygaard, 1744—1819, Oberst (RFP VI 537). — 6 f. n. Mad. Necker: Louise Susanne Curchod, 1739—94, Neckers aandfulde Hustru.

229. 8. Anton Moltke, se S. 8 f. 24. — 13. Frk. Trolle, se S. 208 f., jvfr. DM 5 III 6. — 19. „L'ambitieux et l'indiscrète“: den ærgerrige (Mand) og den uforsigtige (Kvinde) Komædie af Destouches.

230. 15. Hofintendanten: Wegener, se S. 115 f., 211. — 26. Duval: Charles Duval de St. Contest, 1761 Lieut. ved bornholmske hvervede Inf. Reg., 1767 Kaptejn i norske Livreg., afskediget 1772 ²²/₁, atter ansat i Dronn. Livreg., 1774 ²¹/₁₀ Generaladjutant, Kammerherre, afsk. som Generalmajor. Jvfr. HT 7 III 615.

231. 13. Overhofmesteren: A. H. v. Moltke. — 21. Schumacher: Andreas S. blev 21. Nov. Reverdils Efterfølger som Kabinetssekretær.

232. 1. Schumacher blev 1773 ^{18/1} Amtmand i Segeberg.

233. 15—16. Overhofmester A. H. v. Moltke var gift med Marie Elisabeth Baronesse Rosenkrantz, 1724—98, Søster til Fru v. Gabel, se S. 93 f., om hvis Forhold til Reverdil se BP II 208 og hendes Breve til ham i Afskrift i Rigsark.

235. 4 f. n. Carl af Hessen: Et Brev fra Reverdil til Prins Carl er aftrykt i DM 5 III 8. L. Koch bemærker, at det næppe vil være muligt at angive, naar dette udaterede Brev er skrevet. Det er skrevet o. 5. Nov. 1767, se Rogers Udg. 341.

238. 12. fyrstelige Brødre: Hertugerne Carl og Ludvig Ernst af Brunsvig, se S. 242 f. — 5 f. n. Haarskærer: Coiffeur du Roi.

239. 6. Culmbach, se S. 156. — 21. Holcks Hustru: Juliane Sophie Comtesse Danneskjold Laurvig, 1757—90. — 3 f. n. Bernstorff: BP I 812.

240. 11 f. n. Forsvarsindlægene: R. (381—82) Mémoires plaidoyers.

241. 4. Brandts ældre Broder: Christian v. Brandt, 1735—1805, fra 1768 Administrator over Grevskabet Rantzau, senere Statsminister. — 7. sin Moder: Else de Berregaard, 1715—93, g. 1. med Konferensraad, Kabinetssekretær Carl v. Brandt, 2. m. Geheimkonferensraad Georg Vilhelm v. Soehenthal (Biehl, 184). — 5. f. n. Oberst Frederik: Theodor Baron v. Neuhof, 1686—1756, udraabtes 1736 til Konge paa Korsika, levede fra 1749 i England. Hans Søn Friedrich, württembergsk Oberst og Agent, begik Selvmord i Antwerpen 1797. — 1 f. n. hemmelige Tjenester: R. (383) services secrets.

242. 2. Woodford, se S. 101. — 6. Arveprinsen: Carl Vilhelm Ferdinand af Brunsvig, 1735—1806, fra 1780 regerende Hertug. — Feronce: Jean Baptiste Feronce v. Rotenkreuz, 1723—99, brunsvigsk Finansminister. — 13. Arveprinsessen: Augusta, 1737—1813, Datter af Prins Frederick af Wales, g. 1764 m. Hertug Ferdinand. — 11 f. n. Hertugen: Hertug Carl af Brunsvig, 1713—80.

243. 5. Hertug Ludvig: Hertug Ludvig Ernst af Brunsvig, 1718—88, holl. Feltmarskalltnt., Broder til Hertug Ferdinand. — 7. York: Joseph Yorke, Gesandt i Haag — 24. Roon: Vilhelm Friherre Bentinck-Roon, 1704—73, Statsraadspræsident i Holland og Vestfrisland.

244. 13. Prinsessen af Wales, se 100 f. — 10 f. n. Murray Keith, Robert Murray Keith, 1730—95, 1771 brittisk Gesandt i Danmark (B 91). Jvfr. Memoirs of R. M. Keith, ved Gillespie Smyth, 1849.

245. 7 f. n. Flyveskrift: „Entdeckung der wahren Absichten des Staatsystems der dänischen Regierung,“ af Konferensraad og Kabinetssekretær C. A. Rothe; det skildrer Juliane Marie som Aarsagen til alt Ondt (E. Holm, Hovedtræk, 96).

246. 5. Diede: Wilh. Christoph Rigsfriherre Diede zum Fürstenstein, 1732—1807; 1763—67 Gesandt i Berlin og derefter til 1776 i London (RFP VI 573). — 18. Sandwich: John Montagu, 4. Jarl af Sandwich, 1718—92. 1771 Marineminister — 23. Falklandsøerne toges 1764 i Besiddelse for Frankrig, der 1767 afstod

dem til Spanien; 1769—70 opstod Tvistigheder m. Spanien og England om Højhedsretten. Øerne overlodes til England 1771. — 6 f. n. North: Frederick Lord North, 1733—92, 1767 Skatkammerkansler.

247. 4. Political register: Annual register XV 77, 186.

248. 23. Gude, se S. 192. — 8 f. n. den sidste. R. (395) première, Fejlskrift, ogsaa rettet af Moltke. — 4 f. n. Braem, se S. 128, 222.

249. 2 f. n. Mme Necker, se S. 228.

252. 2 f. n. Hamborgavis: Staats u. Gelehrten Zeitung des Hamburgischen Corresp. 1772 Nr. 14 ff.

253. 24. Bang: Oluf Lundt Bang, 1731—89, Justitiarius i Hof- og Stadsretten. — 5. f. n. Uldall: Peter Uldall, 1743—98, Højesteretsadvokat. Jvfr. Memoirer og Breve XXI.

254. 14. søge Seng: R. (403) cohabiter, oversat efter Danske Lov 3. Bog XVI Kap. 15, 4.

255. 16. Fru von der Lüh e, se S. 77 f. 99.

256. 10 f. n. Pentz: Gotfred Pentz, 1716—1801, General. — 4 f. n. Hobe, se S. 226.

257. 3. Wivet: Frederik Vilhelm Wivet, 1728—90, Højesteretsadvokat. — 7. Markskriger: R. (408) arlequin. Overs. efter Indlægets egne Ord (Høst III, 66). — 12 f. n. Anklagen mod Struensee: Jvfr. N. Lassen, Den Struensees'ske Proces (Tidsskr. for Retsvidenskab 1891, 219—303 og 1892, 446—59) og H. Deuntzers Modbemærkninger i hans Skrift Henrik Stampe, 1891, 55, samt K. Maurers Recension i Zeitschr. f. Gerichtswissenschaft 1892, 336—41. Göttinger gel. Nachr. 1909, 500—7.

259. 3 f. n. Facsimilegenpart findes som Bilag til Lassens Afhandling.

260. 15. R. (412, 13 f. n.) 132,000 rettet til 130,000, hvad Konteksten nødvendiggør. R. har desuden, som det fremgaar af Aktors Indlæg og Facsimilet, gengivet Beskyldningen urigtigt.

261. 7. seks Tusinde. R. (413, 7 f. n.) dix mille.

265. 12. Gazette de Leyde findes ikke paa det Kgl. Bibl. — 20. Grev Brandt (R. 420): afskrevet efter Dommen i dens danske Form efter Høst. — 4 f. n. Mortimer: Roger Mortimer, Kong Edvard II's Dronning Isabellas Elsker, der efter hans Død med hende styrede Landet; blev hængt 1330.

266. 8. Jvfr. H IV 2, 413. Man kender af Vota kun Arveprinsens og Schack Rathlous om Brandt. Det sidste er senere af E. Holm meddelt HT 7 IV 271.

267. 11. Mæslingerne vedblev at rase: R. 422 f. La rougeole continue. — 17. Se L. Kochs Afhandling Struensees Omvendelse i Dansk Tidsskr. 1902, 103—18.

268. 15. Hee: Jørgen Hee, 1714—88, Holmens Provst, senere Biskop. — 24. Beretning: Underretning om E. Brandts Forhold etc., 1772. — 8 f. n. Münter, se S. 46. — Beretningen om Struensees sidste Tid er helt igennem sammenholdt med Münters Bekehrungsgeschichte des vorm. Grafen J. F. Struensee, Koph. 1772

269. 25. Mad. de la Fite: Histoire de la conversion du comte J. F. Struensee, trad. p. Mad. de la Fite, Amsterdam 1773.

270. 11. den forsættlige Modstand. Citatet hos R. (429, 8 f. n.) er delt i to

og den direkte Gengivelse betegnet ved Anførselstegn. Her har Overs. fulgt Münter; hvor Rev. kun indirekte gengiver M. er derimod fulgt R. — 24. han har erhvervet sig, førend han er bleven oplyst af Evangeliet (R. 430, 7). Münter: oder durch Übung erlangenen.

271. 8. f. n. Brevet til Rantzau er offentliggjort og her gengivet efter „Tydsk Original og Dansk Oversættelse af et Brev fra J. F. Struensee til Græv Rantzau Ascheberg“, Kbhvn. 1772. — Afvigelserne er ubetydelige..

272. 21. Zimmermann: Johan Georg Zimmermann, 1728—95, Livlæge i Hannover, Forf. af Værkerne „Von der Arzneikunst“ (1764) og „Über die Einsamkeit“. Om ham se Ed. Bodemann, J. G. Zimmermann, Hannover 1878.-

273. 21. formanede sin Trøster (R 434 10. f. n.). Münter: beruhigen Sie sich durch die Betrachtungen meiner Vortheile und durch Ihr Bewusstsein, dass Gott Sie gebraucht hat, mir dieselben zu verschaffen. — 8. f. n. satte sig op i hans Karet (R. 434 1. f. n.). Münter: [ich] liess die Kutsche umwenden, damit er nicht die Aussicht aufs Schafot haben möchte. — 5. f. n. vigenés (R. 435, 5) er et Sammendrag af en længere Udtalelse, og Münters følgende Replik en Omsætning til direkte Tale af „dass ich hoffen dürfte, unsere Freundschaft in der künftigen Welt fortsetzen zu können.“ — Retterstedet: Medd. om Kbhvn. (1907), 151.

274. 10. Grevernes Død. D. Reventlou skriver 1772 ³/₅ (utrykt Brev): „Voilà donc Str. et Br. exécutés. J'avoue que j'ai frémi en lisant la lettre qui m'en informoit et que je suis livré à la plus noire mélancholie quand je pense que le Prince que j'ai élevé a été le seul de sa race dans le cas de faire repandre du sang pour venger des injures personnelles. Qu'en dira l'Europe entière?“

275. 4. Arnim: Joachim Erdmann v. Arnim var Gesandt her 1760—1767 ²⁶/₁₂. — 18. Berger: Chr. Joh. Berger.

277. 2. Keith: Memoirs of Murray Keith I, 296. — 9. Bride: B 129. — 13. Holstein: Christian Frederik Greve Holstein til Lethrabort (fra 1763), 1766 Overhofmester hos Dronning Caroline Mathilde, † 1799, g. m. Charlotte Elisabeth Henriette f. Friherreinde Inn-und Knyphausen. — 14. Raben: Carl Adolph Raben, 1744—84, til Næsbyholm og Bavelse. — 15. Møsting: Frederikke Louise v. Møsting, 1748—1810. — 3. f. n. Om Reverdils Besøg hos Zimmermann se A. Rengger, J. G. Zimmermanns Briefe an Freunde in der Schweiz, Aarau 1830, 163. Z.s Omtale af Dronningens Død ib. 171, 173, 185, 217.

278. 5. f. n. Avignon. Om Rantzaus Ophold her se HT 6 R III, 730 f. Thümmel, Reise in die mittlgl. Prov. v. Frankreich, IV, 64 f. — 3. f. n. Bjelke blev Amtmand 9. Juli.

279. 2. Holstein: Ulrik Adolf Holstein se S. 128; RFP VI 539. BP II H 16. — 5. Brodersøn: A. P. Bernstorff. — 10. Mageskiftet blev afsluttet 1773, 21. Maj. — 4. f. n. Storfyrst Paul afstod 1773 ¹⁴/₁₂ Oldenburg og Delmenhorst til Prins Frederik August († 1785), der 1774 blev Hertug af Oldenburg.

REGISTER

- Adolf Frederik, Konge af Sverrig, 90 f.
- Ahlefeldt, Christine Sophie, g. m. General P. E. v. Gähler, 42 99 f. 215 276.
- Aiguillon, Armand Vignerot Duplessis Richelieu, Hertug af, 186.
- v. Arnim, Joakim Erdmann, Gesandt, 275.
- v. d. Asseburg, Achatz Ferd., Gesandt, 75 185.
- Augusta, Prinsesse af Wales, 100 f. 244.
- Augusta, Hertuginde af Brunsvig, 242 277.
- Bang, Oluf Lundt, Justitiarius, 253 256.
- Benthak, Anna Cathr. („Støvlette-Kathrine“), 63—66 81 f.
- Bentinck, Vilh., Greve Rhoon, 243.
- v. Berckentin, Louise, Comtesse, Overhofmesterinde, g. m. Chr. Sigfred v. Plessen, 45 f. 62 76 f. 255.
- se Callenberg.
- Berger, Chr. Joh., Livlæge, 163 168 210 215 275 f.
- v. Berger, Joh. Just, Livlæge, 44 162 f, 228.
- Bering, Vitus, Opdagelsesrejsende, 200.
- de Beringskjold, Magnus, 200—3 208 ff. 216 221 223 227.
- de Berregaard, Else, g. 1. m. Konferensraad Carl de Brandt, 2. m. Geheimeraad Georg Vilh. v. Soehenthal, 241 266.
- Bernstorff, Andr. Peter, Greve, Statsminister, 24 279. — Joh. Hartv. Ernst, Greve, Statsminister, 9 12 f. 16 23 25 ff. 29 f. 33 37 57 62 f. 72—75 84 86 99 ff. 105—108 110 118 121 ff. 150—154 158 ff. 174 ff. 185 203 f 218 227 f 235 239 f. 262 279.
- se Buchwald.
- Bestuschew-Rjumin, Alexis Petrovitsch, Greve, Rigskansler, 120.
- se Boetticher.
- Bjelke, Henr. Christ. Fred., Hofmarskalk, 115 f. 182 278 f.
- de Blosset, Marquis, Gesandt, 121.
- Borcke, Adrian Bernh., Greve, Statsminister, 26 f. — Adrian Heinrich, Baron, Gesandt, 26 40 49 62 f. 76.

- Braem, Gotthardt Alb., Deputeret, 128 222 248 f.
- Brandt, Anna Margrethe, g. m. General Fredr. Vilh. v. Schmettau, 4. — Chr., Statsminister, 241, 264 266. — Enevold, Greve, 42 f. 69 73 85 f. 96 98 100—103 105 114 116 128 132 140 153—157 160 f. 164 f. 181—191 203 207 f. 210 ff. 215 222 225 f. 240 f. 247 250 f. 257 f. 260 f. 263—268 271 273.
— se Berregaard.
- Bride, Kommodore, 277.
- Brieghel, Joh. Fred., Livkirurg, 210 225.
- Bruun, Christ. Soph. Frederikke, Kammerjomfru, 133. — Ole, Byfoged, 60 78 f.
- Buchwald, Amalie Softe, g. m. Greve U. A. v. Holstein, 128. — Charitas Amalie, g. m. Greve J. H. E. Bernstorff, 108 176. — Ida Hedevig, g. 1. m. Greve C. F. Moltke, 2. m. C. A. v. Plessen, 115. — se Holstein.
- v. Bülow, Hans Henrik, Kammerjunker, 198. — se Danneskjold-Laurvig.
- Büsching, Ant. Fred., Geograf, 114 120.
- v. Boetticher, Anna Cathrine, g. m. Greve A. P. Bestuschew, 120.
- Callenberg, Anna Sophie, Grevinde, g. m. U. G. v. Berckentin, 77.
- Carl, Hertug af Brunsvig, 238 242 f.
- Carl Vilhelm Ferdinand, Hertug af Brunsvig, 242 f.
- Carl, Landgreve af Hessen Cassel, 21—25 29 ff. 33 39 ff. 44 156 217 235 239.
- Caroline, Prinsesse af Danmark, g. m. Vilhelm I, Greve af Hessen Hanau, 22.
- Caroline Mathilde, Dronning, 43 45—48 52 62 76 f. 87 94—98 100 f. 114 132 ff. 145 ff. 158 163 f. 166 f. 169 178 180—183 185 186—189 191 f. 205 211 ff. 215 218 221 223 225 227 229 232 f. 236 240 242—246 249—256 258 ff. 274—277.
- Carstens, Adolf Gotthard, Gehejmeraad, 152 167.
- Castenschiold, Joakim Melkior Holten, General, 212.
- de Castries, Charles Eugène, Marquis, Marskalk, 122.
- Catharine, Kejserinde, 25 71 73—78 90 109 f. 118—120 122 f. 177 278 f.
- Charlotte Amalie, Prinsesse af Danmark, 198.
- Christian VII, Konge. Optragelse 1—16. Tronbestigelse 16. Bryllup 45. Rejse til Holsten 47—52. Udskejelser 63 81-83. Udenlandsrejse 86—88. Bernstorffs Afskedigelse 105—108. Sindsyge 160—164. Toget til Algier 174—77. Matrosernes Togt til Hirschholm 177—81. Juleaftens Fejde (Fodgardens Oprør) 193-98. Forhold til Brandt 188—91, 263—66. Forhold til Dronnin-

- gen 210 f. 213 248 250—52 254
—56 258 f. Optræden 17. Jan.
219 f. 247.
- Christiane Sophie, Markgrevinde af
Brandenburg-Culmbach, 156 239
- Concini, d'Ancre, Marskalk, 192.
- Curchod, Louise Suzanne, g. m.
Jacques Necker, 228 249.
- Czartoriski, Adam, Fyrste, 120.
- Danneskjold-Laurvig, Anna Sophie,
Comtesse, g. m. F. L. E. v.
Bülów, 99 180. — Christ. Conr.,
Greve, Admiral, 63 f. 69 107 f.
— Juliane Sophie, g. m. Grev
F. C. W. Holck, 239.
- Danneskjold-Samsøe, Frederik, Gre-
ve, 22 f. 26—31 63 75.
- Denize (Denezi), Skuespiller, 161.
- Diede zum Fürstenstein, Vilh. Chri-
stoph, Gesandt, 246.
- v. Dietrichstein, Joh. Carl, Greve,
120.
- Duval, Charles de St. Contest, Ma-
jor, 230 f. 235.
- v. Düring, Ernst Fred., General, 85.
- v. Eickstedt, Hans Henrik, General,
208 210 215 f. 218 252.
- Elisabeth, Kejserinde, 34 118.
- v. Eyben, Elisab. Marie Sophie, Hof-
dame, 99 134.
- v. Falkenskjold, Arnold, Oberst, 229.
— Seneca Otto, Oberst, 36
122 ff. 176 188 192 196 210
215 f. 221 228 260 f. 276.
- Ferdinand, Hertug af Brunsvig, 205.
- Feronce v. Rotenkreuz, Jean Bap-
tiste, Statsminister, 242.
- de Filosofof, Michael, Gesandt, 25
68 71 f. 74.
- v. Fircks, Magnus Ernst, Oberst,
148.
- de la Fite, Mad., 269.
- Frederik V, Konge, 8 11 f. 13 f. 16
18 40 55 116 f.
- Frederik VI, Konge, 80 142 147 155
166—170 206 216 223 257 275.
- Frederik, Arveprins, 147 f. 165 f.
175 188 198 204 206—10 213 f.
218 220 233 235 238 266.
- Frederik August, Hertug af Olden-
borg, 279.
- Frederik Carl, Hertug af Holsten-
Plön, 51.
- Frederik Christian, Hertug af Augu-
stenborg, 250.
- Frederik II, Konge af Preussen, 76
85 113 275.
- Frederik, Landgreve af Hessen-Cas-
sel, 22.
- Gabel, Joh. Jak., Spisevært, 144 214.
- v. Gabel, se Rosenkrantz.
- Georg IV, Konge af England, 101
244 277.
- Gloucester, William Henry, Her-
tug af, 101 145.
- Goodricke, John, Gesandt, 63.
- Gotzkowsky, Joh. Ernst, Bankier,
201.
- Gude, Henr., General, 192f. 197 248
- Guldberg, Ove Høegh, Statsminister,
204 207 f. 216 222 230.
- Gunnerus, Joh. Ernst, Biskop, 146.
- Gustav III, Konge af Sverrig, 44 f.
141 f.

- Gyldensteen, Jean Henri Huguëtan, Greve af, 140.
- v. Gähler, Peter Elias, General, 100 174 197 209 215 227 275 f. — se Ahlefeldt.
- Görtz, Carl Fred. Ad., Greve, Oberst, 40 76. — Georg Heinrich, Greve, Statsminister, 40.
- v. Haller, Albr., 36.
- v. Hauch, Andreas, General, 211 f.
- Hee, Jørgen, Præst, 268.
- Helvetius, Cl. Adr., 36.
- v. Hobe, Lev. L., General, 226 256.
- Holberg, Ludv., 216.
- Holck, Fred. Vilh. Conr., Greve, 47 f. 63—69 76 f. 81 f. 84—87 95 98 f. 149 158 239 255 262. — Margrethe, Comtesse, Overhofmesterinde, g. m. Volrad Aug. v. d. Lühe, 77 f. 99 255. — se Danneskjold-Laurvig.
- Holck - Winterfeld, Gustav Fred., Greve, Gehejmeraad, 78.
- de Holmskjold, Theodorus Holm, Kirurg, Professor, 227.
- Holstein, Henriette Emilie, g. m. Fr. v. Buchwald, 108. — Ulrik Adolf, Greve, 128 f. 279. — se Buchwald.
- Holstein Lethraborg, Chr. Fred., Greve, Overhofmester, 277. — se von Inn und Knyphausen.
- Hoogland, Simon, Admiral, 177 186.
- Horn, Anna Charlotte Margrethe, Kammerjomfru, 133.
- Huguëtan, se Gyldensteen.
- v. Huth, Henrik Vilh., General, 22 f. 31 41 124.
- Høyer, Marcus Haggæus, Deputeret, 61 69 73 78 f. 130 f. 149 f. 156 170 201 230 275.
- v. Inn- und Knyphausen, Charlotte Elisabeth Henriette, Overhofmesterinde, g. m. Greve C. F. Holstein, 277.
- Jardin, Nicolas Henri, Arkitekt, 145.
- Juliane Marie, Dronning, 88 114 164 ff. 181 188 198 204—11 214—18 221 224 229 f. 232 f. 235 238 240 242 f. 266 f.
- Kaas, Fred. Chr., Viceadmiral, 106 f.
- Keith Robert Murray, Gesandt, 244 f. 252 277.
- Kirchhoff, Joh., Kammertjener, 18.
- Kofod Ancher, Peter, Retslærd, 274.
- Kästner, Abrah. Gotthelf, Mathematiker, 127.
- v. Køller-Banner, Georg Ludv., General, 195 207—10 215 f. 224 ff. 229 f.
- de la Beaumelle Angliviel, Literat, 140.
- Langebek, Jakob, Gehejmearkivar, 220.
- La Tour, Skuespiller, 161.
- Laub, Hieronymus, Læge, 28. — Mich. Georg, Lieutn., 28.
- Lehn, Poul Abrah., Godsejer, 173.
- Lobkowitz, Josef Maria Carl, Fyrste, 120.
- Louise Ulrikke, Dronning af Sverrig, 45.
- Louise, Prinsesse af Danmark, g. m. Landgreve Carl af Hessen, 33 41 44.
- Louise Augusta, Prinsesse af Danmark, g. m. Hertug Frederik

- Christian af Augustenborg, 206
212 250 256 277.
- Ludvig Ernst, Hertug af Brunsvig,
242 f.
- Luxdorph, Bolle Villum, Gehejme-
raad, 222.
- v. d. Lühe, se Holck.
- v. Lüttichau, Fr. Chr. Tønne, Rigs-
greve, 171.
- Løvendal, Ulrik Fred. Vald., Gre-
ve, Marskal, 34.
- Mallet, Paul Henri, Forf., 2.
- v. Maltzahn, Joh. Loth. Friedr., Ge-
sandt, 118.
- Maria Theresia, Kejserinde, 215.
- Marie, Landgrevinde af Hessen-
Cassel, 22 f. 41.
- Mazar de la Garde, Jean Rodolphe,
Brandmajor, 228. — Sarah, g.
m. H. P. Sturz, 228.
- Mestmacher, Joh., Baron, Chargé
d'affaires, 110.
- Moltke, Adam Gottlob, Greve, Over-
hofmarskalk, 6 8 f. 12 f. 19 23 f.
27 79 125 f. 262. — Anton
Henr., Hofmarskalk, 8 f. 24
229 231—34. — Chr. Fred.,
Greve, Overhofmarskalk, 24 115
117 f. — se Buchwald, Rosen-
krantz.
- Mortimer, Roger, Baronet, 265.
- Münter, Balth., Præst, 46 268—73.
- Mörl, Joh. Gottfr., Sergeant, 82 ff.
- v. Møsting, Frederikke Louise, Hof-
dame, 277.
- Necker, se Curchod.
- Neuhoff, Frederik, Oberst, 241 f. —
Theodor, Baron, Konge af Cor-
sika, 241.
- Nielsen, Georg, Kabinetssekretær,
3 f. 13 17 226.
- North, Fred., Lord, 246.
- v. Numsen, Fred., General, 186 f.
- Oginski, Mich. Casimir, Greve, 120.
- Orlow, Alexej, 110. — Gregorij, 110.
- v. d. Osten; Adolf Siegfr., Greve,
Statsminister, 117—123 184—
87 203 212 216 f. 226 229 f.
235—38 240 244 266 278.
- Panin, Nikita Ivanovitsch, Greve,
105 109 f.
- Paul I, Kejser, 26 71 f. 76 118 123
279.
- v. Pechlin, Carl Fred., Baron, Gene-
ral, 91.
- v. Pentz, Gotfred, General, 256.
- Peter III (Carl Peter Ulrik), Kejser,
34 f. 78 200 279.
- Phøbe, Tyrkinde, 188.
- Pilo, Carl Gustav, Maler, 21.
- v. Plessen, Christ. Ludv. Scheel,
Gehejmerraad, 58. — se Ber-
ckentin, Buchwald.
- Poniatowski, Stanislaus, Konge af
Polen, 117—120.
- v. Raben, Carl Ad., 277.
- Raben-Levetzau, Siegfr. Victor, Gre-
ve, 75.
- Rantzau, Cathrine, g. m. Schack
Carl Greve Rantzau, 35 37 39.
— Christian, Greve, Stathol-
der, 34 75 f. — Hans, Greve,
34 50 86. — Schack Carl,
Greve, 34—39 41 44 51 62 86 f.

- 98—103 105 109 112 115 122 f.
135 153 174 199 f. 203 ff. 208
—212 215—18, 223 227 230 f.
235 240 266 271 f. 278.
- Reventlou, Ditlev, Greve, Overhof-
mester, 1—16 18—21 30 44 46
62 76 f. 239.
- Reverdil, Elie Salomon François, Ka-
binetssekretær. Lærer for Krpr.
Christian 2—16. Forelæser hos
Kongen 17. Deltagelse i Bonde-
reformerne 53—58 61. Afsked
68. Tilbagekaldelse 149. Ophold
i Hamborg 154, i Slesvig 156.
Forhold til J. H. E. Bernstorff
150—54. Første Audiens hos
Kongen 158, hos Enkedronning
Juliane Marie 165. Kronprin-
sens Opdragelse 166—70. Bon-
defrigørelsen 170—74. Forhold
til Grev v. d. Osten 184—87,
235—38. Begivenhederne 16.—
17. Jan. 1772 207—16. I Arrest
229—31. Afrejse 238. Ophold i
Slesvig 239, i Hamborg 239—
41, i Brunsvig 242, i Haag 243,
i London 244 f.
- Rosenkrantz, Birgitte Sophie, Baro-
nesse, g. m. C. C. Gabel 93 f.
233 f. — Fred. Christ., Stats-
minister, 64 74. — Holger, Ba-
ron, 61, 78 f. — Marie Elisa-
beth, Baronesse, g. m. Gehej-
meraad A. H. Moltke, 233 f.
- Rothe, Tyge, Deputeret, 125 221
275.
- Rømeling, Hans Henrik, Admiral,
218.
- Saint-Germain, Claude Louis, Gre-
ve, Generalfeltmarskal, 17 f. 23
31 f. 39—42 52 f. 58—62 70
—74 82 116 142 276.
- v. Saldern, Caspar, Greve, Gehej-
meraad, 25 71—78 80 82 85
105 109.
- Saly, Jacques François Joseph, Bil-
ledhugger, 227.
- v. Sames, Carl Vilh., Oberst, 192
208.
- Sandwich, John Montagu, Lord, 246.
- v. Schack, Engel Carl Ernst, Hof-
marskalk, 160.
- Schack-Rathlou, Joak. Otto, Stats-
minister, 8 185 218.
- Scheel, Christen, Greve, Gesandt,
123.
- Schimmelmann, Heinr. Carl, Skat-
mester, 74 82 84 f. 263.
- Schmettow, Herm. Wold., Greve,
General, 41 49. — se Brandt.
- Schulin, Joh. Sigism., Statsminister,
Greve, 65.
- Schumacher, Andr., Kabinetssekre-
tær, 78 80 114 149 217 231 f.
234 275.
- Sophie Magdalene, Dronning, 56 62
88 206.
- Sophie Magdalene, Prinsesse, g. m.
Gustav III af Sverrig, 44 f.
- Sperling, Joak. Ulrik, Gehejmeraad,
9 f. 20 46 f. 51 f. 62 69 76 f.
83. — Sophie Magdalene, Hof-
dame, 48.
- Stampe, Henrik, Gehejmeraad, 60 f.
78 f.

- Stolberg, Christ. Günther, Greve, Overhofmester, 56.
- Struensee, Adam, Superintendent, 36 f. 271. — Carl August, Minister, 36 125 172 183 201 206 209 f. 215 273—75 278. — Joh. Friedr., Greve, 36—39 41—44 50 f. 82 86 92—105 108—111 113—117 121—135 140—147 149 f. 153—157 160 163—169 172—176 178—193 197 199 201 ff, 206 ff. 210 212 f. 215 217 223 ff. 227 230 233 f. 239 ff. 243 245 247—255 257—263 265—274 278 f. — Ungdom 36—39. Rejselæge hos Kongen 42—44. Forelæser 92. Forbindelse med Dronningen 94 98. Forhold til Grev Rantzau-Ascheberg 98—103. Kabinetstyrelse 114 f. Førsteminister og Greve 130 ff. Forhold til Dronningen 132—35, 248—58. Reformer 135—48. Forhold til Brandt 181—91. Sammensværgelsen mod ham (Rantzau) 199—205, 247, (Enkedronningen) 204—09. Fængsling 210. Forhør 221 f. 248—52 256 f. Anklage 257—64. Domfældelse 264—67. Omvendelse 267—71. Henrettelse 273 f.
- Sturz, Helfrich Peter, Generalpostdirektør, 227 f. 275. — se Mazar de la Garde.
- Støvlette-Kathrine, se Benthack.
- Suhm, Peter Fred., Historiker, 206 219 f.
- v. Soehleenthal, se Berregaard.
- Thott, Otto, Greve, Statsminister, 218.
- Trolle, Charlotte Amalie, Hofdame, 208 f. 229. — Fred. Chr., Lieut. 195.
- Uldall, Peter, Generalfiskal, 253 f. 256—258 271.
- v. Wallmoden, Christoph Georg, Gehejmerraad, 173.
- v. Warnstedt, Fred. Carl, Kammerherre, 99 101 158 ff. — Hans Vilh., Teaterchef, 109 f.
- Wegener, Vilh. Theod., Hofintendant, 115 f. 211 230.
- Vilhelm I, Greve af Hessen-Hanau, 22.
- Williams, Charles Hanbury, Gesandt, 119.
- v. Winterfeldt, Jørgen Balth., Admiral, 181.
- Wivet, Fred. Vilh., Generalfiskal, 257 259 263 265.
- Woodford, Ralph, Gesandt, 101 242 f.
- Yorke, Joseph, Gesandt, 243.
- Zimmermann, Johan Georg, Livlæge, 272 277.
- Zinzendorff, Nik. L., Greve, 36 83.
- Æreboe, Andreas, Konsul, 106.
- Oeder, Georg Chr., Professor, 125 —128 171 221 275.